

รายงานการวิจัย
เรื่อง
การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559
THE SYNTHESIS OF THESIS IN THE FIELD
OF DEVELOPMENT EDUCATION BETWEEN 1978 - 2016

โดย

อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด

สนับสนุนโดย
เงินทุนเพื่อการวิจัย กองทุนครุศาสตร์
ปีพุทธศักราช 2560

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีพุทธศักราช 2562

บทคัดย่อ

เรื่อง การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559

ผู้วิจัย ดวงกมล บางชวด

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์และบริบทที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 และ 2) เพื่อนำเสนอแนวโน้มนำการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่นำมาสังเคราะห์มีจำนวน 643 เล่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์

ผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์พบว่า

1. วิทยานิพนธ์ส่วนมากเป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต โดยมากมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชนทั้งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะร่วมกัน รองลงมาคือการวิเคราะห์สถานการณ์และนำเสนอแนวทางการพัฒนาเรื่องต่างๆ ในระดับชุมชน ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ส่วนมากเป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่มีหลายขั้นตอน ข้อค้นพบจากวิทยานิพนธ์คือ การได้องค์ความรู้จากการศึกษาประเด็นต่างๆ ในเชิงลึก การได้คู่มือหรือรูปแบบการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลของแนวทางหรือกระบวนการพัฒนาทั้งที่เกิดจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนที่ผ่านมา

2. ผลการสังเคราะห์แนวโน้มนำการทำวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศพบว่า 1) ประเด็นของการทำวิทยานิพนธ์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น 2) การจัดการเรียนการสอนที่ประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การปฏิบัติงานจริงในพื้นที่มากกว่าการเรียนแบบบรรยายในห้องเรียน และการเปิดหลักสูตรระยะสั้นหรือหลักสูตรออนไลน์ 3) วิทยานิพนธ์ต้องมีวิสัยทัศน์และพร้อมตั้งรับกับพลวัตการพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับโลกมากกว่า การศึกษาการพัฒนาที่ได้ดำเนินการไปแล้ว 4) การสร้างทฤษฎีฐานรากจากการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย การสร้างสรรค์กระบวนการวิจัยที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เป็นนักคิด นักวิชาการ และผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง และ 5) การสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งด้านวิชาการ การร่วมกำหนดทิศทางประเด็นการทำวิทยานิพนธ์เพื่อก่อให้เกิดเป็นพลังสู่การขับเคลื่อนได้จริง การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนิสิตนักศึกษา การจัดประชุมวิชาการและการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้ได้บัณฑิตที่ “มองปัญหาออก แก้ปัญหาเป็น และสร้างกระบวนการได้”

คำสำคัญ: พัฒนศึกษา สหวิทยาการ วิทยานิพนธ์

ABSTRACT

Title THE SYNTHESIS OF THESIS IN THE FIELD OF DEVELOPMENT EDUCATION
BETWEEN 1978 – 2016

Researcher Doungkamol Bangchuad

The objectives of this research were 1) to synthesize the attribute and context of the development education thesis between 1978 to 2016 and 2) to purpose trend of development education thesis which accord and affect to develop the country. The research of both doctoral and master degree to be synthesized were 643 thesis by documentary research, content analysis, interview and focus group discussion. The research instruments were recording and interview form.

The results of research synthesis were:

1. Most of the data source were doctoral degree thesis. Mainly objectives of thesis were to study, encourage, stimulate to develop the community which in the same area and same interesting subject; followed by analyze the situation and purpose to develop the current issue. The mixed method research which complicate procedure was increasing continuously. The findings of thesis were the body of knowledge, handbook and the model of policy implementation and evaluated the past guideline or development process of government, private and public sector.

2. The purpose trends of development were; 1) the concept of thesis raise the wisdom of transformative leader and promote the local wisdom 2) trend of learning management was learning community on the genuine site-based, and promoted online courses 3) the vision of thesis that preserved the development dynamic of local, national and international level. 4) trend to initiate the grounded theory from the Thai culture, the creative of research methodology which reliability and validity that form the good characteristic of technocrat, expertise and transformative leaders and 5) the scholar cooperative would drive the academic matter by exchanged lecturers and students, managed the academic conference or seminar and used the social media to be platform of learning community to coach the graduate who can identify trouble, solve the problem and create the successful development process.

Keywords: Development education, interdisciplinary, thesis

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนโครงการวิจัยเงินทุนเพื่อการวิจัย กองทุนคณะกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการเป็นอย่างยิ่ง

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความกรุณาของคณาจารย์ในสาขาวิชาพัฒนศึกษาที่จุดประกาย
ความคิดการทำงานวิจัยเรื่องนี้ และขอขอบคุณอาจารย์ในคณะกรรมการอีกหลายท่านที่ให้คำแนะนำ
อันทรงคุณค่ามากมาย ผู้วิจัยขอขอบคุณความกรุณาของผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายมหาวิทยาลัยที่ได้
สละเวลาตรวจสอบเครื่องมือและให้สัมภาษณ์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสังเคราะห์งานวิจัย
ในสาขาวิชาพัฒนศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังให้ความเห็นถึงแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์ที่
สามารถนำมาใช้ได้จริงและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ

เหนือสิ่งอื่นใด ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจในการทำงานวิจัยฉบับนี้
สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ดวงกมล บางขวด

มิถุนายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	9
กรอบแนวคิดของการวิจัย	10
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
ตอนที่ 1 พัฒนศึกษา	15
1.1 ความหมายของพัฒนศึกษา	17
1.2 วิวัฒนาการของพัฒนศึกษา	19
1.3 หลักการและความมุ่งหมายของพัฒนศึกษา	24
1.4 การศึกษากับการพัฒนา	27
1.4.1 การศึกษากับการพัฒนาในประเทศ	28
1.4.2 การศึกษากับการพัฒนาในต่างประเทศ	34
ตอนที่ 2 การสังเคราะห์งานวิจัย	39
2.1 ประเภทของการสังเคราะห์งานวิจัย	40
2.2 การสังเคราะห์เนื้อหา	41
2.3 วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย	41
2.4 ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัย	46
ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	49

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	55
แหล่งข้อมูล	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	59
บทที่ 4	
ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์	64
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและเนื้อหาของวิทยานิพนธ์	64
1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์	64
1.2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์	68
ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ	91
2.1 การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะที่จำแนกตามมหาวิทยาลัย	91
2.2 การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะที่จำแนกตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	113
บทที่ 5	
แนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ	125
ประเด็นที่ 1 บริบทของไทยต่อการทำวิทยานิพนธ์	126
1.1 บริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยมีผลต่อทิศทางของวิทยานิพนธ์	126
1.2 บริบทของสังคมไทยที่มีภูมิปัญญาไทยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้	128
ประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลถึงการทำวิทยานิพนธ์ในเชิงสหวิทยาการ	129
2.1 ข้อจำกัดและปัญหาของคณาจารย์	129
2.2 ความหลากหลายของผู้เรียน	131
2.3 การจัดการเรียนการสอน	133
ประเด็นที่ 3 แนวโน้มของฐานคิดการทำวิทยานิพนธ์	135
ประเด็นที่ 4 แนวโน้มของผลลัพธ์ (Outcome) ของวิทยานิพนธ์	136
4.1 ทฤษฎีฐานรากจากสังคมไทย (Grounded theory)	136
4.2 กระบวนการวิจัยที่หลากหลายทันสมัย	137
4.3 บัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคมไทย	137
ประเด็นที่ 5 การสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา	140

	หน้า
บทที่ 6	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	142
6.1	
สรุปผลการวิจัย	143
6.1.1	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์	143
6.1.2	
ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะของวิทยานิพนธ์	143
6.2	
อภิปรายผลการวิจัย	155
6.3	
ข้อเสนอแนะ	161
6.3.1	
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	161
6.3.2	
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	162
6.3.3	
ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป	163
รายการอ้างอิง	165
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบบันทึกข้อมูล	170
ภาคผนวก ข รายชื่อวิทยานิพนธ์	174

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	กรอบแนวคิดของการวิจัย	13
ภาพที่ 2.1	ร่างกรอบยุทธศาสตร์ 20 ปี	31

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 3.1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	62
ตารางที่ 4.1	จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา โดยแบ่งเป็นระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต	64
ตารางที่ 4.2	จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา ระดับมหาบัณฑิตของแต่ละมหาวิทยาลัย	64
ตารางที่ 4.3	จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา ระดับดุษฎีบัณฑิตของแต่ละมหาวิทยาลัย	65
ตารางที่ 4.4	จำนวนของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต	65
ตารางที่ 4.5	จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับมหาบัณฑิต จำแนกตามปีที่พิมพ์	66
ตารางที่ 4.6	จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต จำแนกตามปีที่พิมพ์	67
ตารางที่ 4.7	จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาจำแนกตามระดับของ หน่วยการวิเคราะห์	69
ตารางที่ 4.8	จำนวนวิทยานิพนธ์แสดงประเด็นที่ศึกษาจำแนกตามมหาวิทยาลัย	70
ตารางที่ 4.9	การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา จำแนกตามปีที่พิมพ์ และประเด็นที่ศึกษา	71
ตารางที่ 4.10	การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา จำแนกตามปีที่พิมพ์ และวัตถุประสงค์ของการวิจัย	83
ตารางที่ 4.11	การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา จำแนกตามวิธีวิทยาการวิจัย และมหาวิทยาลัย	86
ตารางที่ 4.12	การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา จำแนกตามผลที่ได้รับ จากการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	87

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...การพัฒนาประเทศชาติในปัจจุบันต้องอาศัยสหวิทยาการ คือความรู้ จากศาสตร์หลายสาขาหลายแบบเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เพื่อจะพัฒนาชาติบ้านเมือง และคนในชาติไปพร้อมๆกัน ให้ชาติบ้านเมืองเกิดความเจริญในทุกๆ มิติ และคนในชาติมีคุณภาพ คือมีความรู้ความสามารถเท่าทันความเจริญก้าวหน้าของชาติ ควบคู่ความมีคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกที่ดี อารมณ์ความรู้สึกที่ได้รับการกล่อม เกลา การพัฒนาทั้งสองประการที่กล่าวมาไม่อาจสำเร็จผลได้ด้วยศาสตร์เพียงสาขา เดียว หรือการใช้ศาสตร์ต่างๆ แบบแยกส่วน ไม่ผสมผสานเชื่อมโยงกัน ความรู้ใน ลักษณะสหวิทยาการเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า อย่างยั่งยืน สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหาและดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางกระแส ความเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อนของโลกยุคปัจจุบัน...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
การประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ 5
Princess Maha Chakri Siriddhorn Congress
หัวข้อ สหวิทยาการเพื่อการวิจัยและพัฒนาที่ยั่งยืน
ณ ศูนย์แสดงนิทรรศการและการประชุม อิมแพคเมืองทองธานี
วันที่ 3 มิถุนายน 2558

จากพระราชดำรัสดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การพัฒนาในปัจจุบันมีความจำเป็นที่ต้องคำนึงถึง การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและซับซ้อน การทำความเข้าใจหรือแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย ศาสตร์สาขาใดเพียงศาสตร์เดียวจึงไม่สามารถทำได้และไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเท่าทัน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรง สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปี พ.ศ. 2529 ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานปีประการเพื่อการพัฒนา สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาญาณในการแก้ปัญหาแบบองค์รวม โดยทรงใช้ ความรู้แบบสหวิทยาการเพื่อวิเคราะห์ปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และ ระดับโลก ที่จะช่วยผ่อนคลายนปัญหาให้เบาบางลง อีกทั้งยังนำหลักการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่ เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ซึ่งพระราชกรณียกิจเหล่านั้นได้สะท้อนให้

เห็นถึงแบบอย่างการนำความรู้ทางวิชาการมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบท สังคมและชุมชน ถ่ายทอดสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (นภากาศณ์ หะวานนท์, 2539: บทนำ)

ความสนใจในเรื่องการเรียนรู้และแก้ปัญหาโดยการผสมผสานหลายศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันนี้มีมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 โดยเริ่มจากการแก้ปัญหาผู้ป่วยที่หมอเห็นว่า มีอาการรักษาได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์เท่านั้น หากแต่ต้องดูแลสภาพจิตใจของผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้การรักษาประสบผลสำเร็จ จากนั้น จึงได้ขยายผลไปสู่การทำความเข้าใจและแก้ปัญหามิติสังคมอื่นๆ ทั้งแบบ Multidisciplinary และ Interdisciplinary ซึ่งต้องอาศัยการคิดอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอเนื้อหาของประเด็นที่ศึกษาหรือเพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นองค์รวม หากแต่แนวโน้มในอนาคตของสหวิทยาการศึกษาคงจะไม่เป็นเพียงการศึกษาปรากฏการณ์หรือแก้ไขความขัดแย้งดังเช่นในอดีตเท่านั้น หากแต่ต้องสามารถแสดงแนวทางหรือวิธีการเพื่อแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอนุรักษ์พลังงานสะอาด ภาวะโลกร้อน การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พ้นจากความยากจน หรือการรักษาสมดุลของประชากรในแต่ละช่วงวัย ทั้งนี้ สิ่งสำคัญคือต้องให้ความสำคัญกับการเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก (Patrick James and Steve A. Yetiv, 2017)

งานทางด้านพัฒนศึกษา หรือ Development Education มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้คนในสังคมเกิดความตระหนักรู้และเข้าใจถึงการพึ่งพากันภายใต้ความไม่เท่าเทียมของโลกที่เราอาศัยอยู่ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การโต้เถียง การลงมือทำและการสะท้อนกลับของสิ่งต่างๆ อันเป็นความท้าทายของสำนักการอยู่ร่วมกัน จากการศึกษาเอกสารพบว่า ในช่วงแรกของงานพัฒนศึกษาในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนโดยเฉพาะเยาวชนที่จะทำความเข้าใจหรือแก้ปัญหาจากประเด็นต่างๆทางสังคม ให้เกิดความสงสัย คิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์และสร้างสรรค์แนวทางแก้ปัญหา ผ่านกิจกรรมและการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่มีกระบวนการอย่างชัดเจน ในช่วงแรกของการเผยแพร่แนวคิดนี้ เริ่มต้นจากกลุ่มประเทศในยุโรปที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนได้ตระหนักถึงปัญหารอบตัวดังกล่าว

นภากาศณ์ หะวานนท์ (2539) ได้เขียนบทความเรื่อง องค์ความคิดทางด้านพัฒนศึกษาศาสตร์ ได้กล่าวถึงพัฒนาการของศาสตร์แห่งการพัฒนานี้ เริ่มจากองค์การสหประชาชาติได้เน้นว่าเป็นการศึกษาที่มีสาระสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และความเป็นธรรม การสร้างองค์ความรู้ที่มีความแตกต่างกันแต่ละบริบทชุมชนและสังคมที่อยู่ในกระแสการพัฒนา รวมถึงการเสนอแนวทางในการปรับทิศทางของการพัฒนา พัฒนศึกษาจึงเป็นศาสตร์ที่มีพลวัต (Dynamic) ทั้งในด้านความคิด (Ideas) ประเด็น (Issues) และวิธีวิทยาในการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

การให้ความสำคัญกับการศึกษาประเด็นทางสังคมของเยาวชนนี้ เริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มิบริบททางการเมืองของโลกมีการเปลี่ยนแปลง ในช่วงเวลาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาและการเมืองมีความเกี่ยวข้องและยังเชื่อมโยงกันไปมิติอื่นๆ อย่างกว้างขวาง เยาวชนได้เห็นถึงสถานการณ์ดังกล่าว จึงได้มีกิจกรรมการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ริเริ่มขึ้นจากไอส์แลนด์ ซึ่งมีส่วนในการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมให้มีความเฉพาะเจาะจงและส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความเข้าใจหรือความสำคัญของโลกที่กำลังเปลี่ยนไปในขณะนั้น อาทิ มุมมองความแตกต่างระหว่างการใช้แบบการกุศลหรือแบบความเป็นธรรม เป็นต้น (National Youth Council of Ireland, ออนไลน์: 2017)

ปัจจุบันมีองค์กรในต่างประเทศและระหว่างประเทศมากมายที่ดำเนินงานเกี่ยวกับงานพัฒนาศึกษา ดังเช่น Development Education Association (DEA) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 1993 เป็นการรวมตัวกันระหว่าง The National Association of Development Education Centres และหน่วยงานหลักที่สนับสนุนงานพัฒนาศึกษาในประเทศอังกฤษ ปัจจุบันมีสมาชิก 230 องค์กรที่พัฒนาและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีศูนย์สาขามากกว่า 45 ศูนย์ท้องถิ่น รับผิดชอบโดยสมาชิกในแต่ละท้องถิ่น สมาชิกที่เป็นผู้สนับสนุนหลัก สื่อสารมวลชน องค์กรทางศาสนา โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ชุมชน หรือองค์กรเยาวชน เป้าหมายขององค์กรคือ การสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาสำหรับนักพัฒนาเพื่อการผลิตสื่อรายเดือน การนัดหมายประชุม การทำงานร่วมกับองค์กรชุมชน ระดับชาติหรือในด้านการศึกษาโดยตรง (Eldis Sharing Knowledge for 20 Years, ออนไลน์: 2019)

จะเห็นได้ว่า การให้ความสำคัญการพัฒนาแบบสหวิทยาการนั้นมีใช่เรื่องใหม่ การศึกษาที่จะตอบสนองการพัฒนาดังกล่าวจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนด้วย หลายประเทศได้เปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศขึ้น โดยสาขาวิชาพัฒนาศึกษา (Development Education) เป็นสาขาวิชาที่แตกแขนงมาจากพื้นฐานการศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบ รวมถึงการศึกษาระหว่างประเทศ มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำศาสตร์ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ อาทิ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ มาบูรณาการกับศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อคิดวิเคราะห์เรื่องการศึกษาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาในระดับบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ชนิตา รัชพลเมือง (2557) กล่าวถึงงานพัฒนาศึกษามีจุดเริ่มต้นในช่วงทศวรรษ 1960 และได้รับความนิยมมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 โดยในระยะแรกสนใจเพียงเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างการศึกษาในสังคมที่แตกต่างกันเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการศึกษาในประเทศของตน ผลักดันการพัฒนาตามบริบทของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การสร้างความเข้าใจอันดี การตระหนักถึงปัญหาการพัฒนาต่างๆ ร่วมกัน การเชื่อมโยงปัญหาและหนทางแก้ไขเหล่านั้นให้เข้ากับวิถีชีวิต อีกทั้ง ยัง

เป็นการกระตุ้นให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมกับการ “พัฒนา” สังคมให้ดีขึ้น โดยมี “การศึกษา” เป็นเครื่องมือให้เกิดการพัฒนาเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดวิถีแห่งการพัฒนาที่จะส่งผลถึงเป้าหมายของการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับสากลนั้นคือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ต่อไป

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนาเพื่อทำความเข้าใจและพร้อมตั้งรับการแก้ปัญหาต่างๆ มาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2475 สืบเนื่องจากการที่คณะราษฎรได้ประกาศหลัก 6 ประการซึ่งให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพและการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยจัดให้มีการวางเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ต่อมาหลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) ได้ยกร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้น และเสนอให้มีหน่วยงานทำหน้าที่จัดทำแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ หากแต่ยังไม่สำเร็จในช่วงนั้น ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั่วโลกประสบปัญหาความยากจนและความล้มเหลวทางเศรษฐกิจรวมถึงความขัดแย้งทางการเมืองเป็นอย่างมาก จึงเกิดการตื่นตัวเรื่องการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าวเช่นกัน จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง การชลประทาน การศึกษา ฯลฯ จากนั้น ในปี พ.ศ. 2493 จึงได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์วิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น

ต่อมาราวปี พ.ศ. 2500 ธนาคารโลกได้ถูกก่อตั้งขึ้นให้มีบทบาทเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจในหลายประเทศ สำหรับประเทศไทย คณะผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกได้ร่วมกับคณะทำงานฝ่ายไทยตามคำเชิญในขณะนั้น เข้ามาศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทย จากนั้นจึงได้ตั้งสำนักงานสภาเศรษฐกิจแห่งชาติและประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 กำหนดให้แต่ละแผนมีระยะเวลา 5 ปี ส่วนการกำหนดแผนพัฒนาการศึกษาและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่อมาได้พิจารณาถึงการพัฒนาที่มีอาจจะเลยมิติทางสังคมได้ จึงได้เปลี่ยนเป็น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 และได้ดำเนินการเรื่องมาจนถึงฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) นี้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ออนไลน์: 2545)

ในปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2560 รัฐบาลไทยนำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กำหนดแผนพัฒนาประเทศระยะยาวเพิ่มเติม เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งเริ่มต้นจากการพิจารณาสถานการณ์และแนวโน้มของการพัฒนาในปัจจุบันที่เกิดขึ้นจากหลายมิติ ทั้งในมิติเศรษฐกิจที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่างเต็มที่แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชนมาระยะเวลาหนึ่ง แต่ผลิตภาพของภาคบริการและภาคการเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำ รวมถึงความสามารถของแรงงานยังไม่ตอบสนองความต้องการตามทิศทางของการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ส่วนในมิติสังคมนั้น ยังมีปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำเพราะช่องว่างของการเข้าถึงบริการสาธารณะเช่น สาธารณสุขและการศึกษาอีกมาก ในมิติสิ่งแวดล้อมก็ยังคงต้องเร่งให้ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมสลาย

พร้อมพยายามสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์รักษาธรรมชาติที่มีอยู่ สำหรับในมิติของการบริหารจัดการภาครัฐก็ยิ่งขาดการทำงานที่ตอบสนองการแก้ปัญหาที่แท้จริงของประชาชน นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีปัญหาเรื่องความสมดุลของประชากรแต่ละช่วงวัยที่มีความแตกต่างจากเดิมไปอย่างมาก จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญของการพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวในอีกไม่ช้านี้ กอปรกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เติบโตแบบก้าวกระโดดของโลก จะเห็นว่า ประเทศไทยได้เผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การดำเนินงานของประเทศให้สามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมโลกปัจจุบันจึงมีความยุ่งยากซับซ้อนมากกว่าในอดีต การเตรียมพร้อมรับสถานการณ์อย่างมีวิจาร์ณญาณ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติที่ดีต่อความหลากหลาย พร้อมแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนได้นั้น จึงต้องอาศัย “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาควบคู่ไปกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และอาศัยความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมใจกันของหลายฝ่าย ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: ออนไลน์)

การเตรียมคนให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงนี้ เกื้อ วงศ์บุญสิน (2547) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคนในมิติของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า มีเป้าหมายเพื่อเตรียมประชากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการเพิ่มความรู้ เพิ่มทักษะในการทำงาน และเพิ่มความสามารถผ่านการลงทุนต่างๆ ซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษ การฝึกอบรมระหว่างทำงาน เพื่อจะได้นำสิ่งที่สั่งสมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมด้วย ฉะนั้น การเตรียมคนเพื่อพร้อมรับกับสถานการณ์ดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพได้นั้น ถือเป็นบทบาทหน้าที่หนึ่งของหน่วยงานทางการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อีกทั้งการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาของมิติที่มีความซับซ้อนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในช่วงแรกของงานพัฒนาศึกษาคือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมของตะวันตกเป็นหลัก งานทางพัฒนาศึกษาสนใจเรื่องกระบวนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพื่อสามารถผลิตคนได้ตามเป้าหมายความต้องการของตลาดแรงงานในขณะนั้น ความคิดในยุคภาวะทันสมัยนี้ จึงเริ่มจากการศึกษาความสำเร็จของโลกตะวันตกในด้านอุตสาหกรรมแล้วจึงนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโลกฝั่งตะวันออกให้ปรับเปลี่ยนตาม ผ่านการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติที่ต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายที่จะทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพคือ ให้โรงเรียนมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อผลิตบุคคล เพื่อสร้างชุมชน โดยบุคคลเป็นเพียงผู้รับความรู้แล้วนำไปใช้เท่านั้น ซึ่งการเป็นสังคมที่มีเป้าหมายเรื่องการพัฒนาให้เป็นโรงงานอุตสาหกรรมนี้ มีส่วนทำให้ละเลยการทำความเข้าใจกับเป้าหมายของการพัฒนาในมิติอื่นๆ โดยเฉพาะเป้าหมายของการพัฒนาจากมุมมองของท้องถิ่น การสร้างองค์ความรู้ในช่วงนี้ จึงไม่ใส่ใจต่อการทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และ ภูมิปัญญาที่ชุมชนได้สะสมมาแต่เดิม นโยบายที่ไทยดำเนินงานในช่วงนี้คือ

การทำประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้คนในภาคเกษตรกรรมที่มีจำนวนมากแต่เดิมมองไม่เห็นถึงศักยภาพของตนเอง การจัดการศึกษาเป็นการจัดแบบรวมศูนย์ ทั้งในด้านวิชาการ การบริหารบุคลากร งบประมาณและกิจการงานอื่นๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อผลิตแรงงานให้กับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมภายนอกภาคการเกษตร ผลจากการศึกษาในช่วงนี้คือยิ่งคนเรียนสูงมากเท่าไร ก็ยิ่งห่างไกลจากชุมชนของตนเอง ทำให้ชุมชนอ่อนแอลงไปมาก

กระบวนการพัฒนาดังกล่าวจึงถูกตั้งคำถามในในเวลาต่อมาว่าเป็นกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมกับประเทศไทยหรือไม่ ผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาเป็นเพียงผู้ผลิตแรงงานเพื่อตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจแต่เพียงเท่านั้นหรือไม่ ทำให้ไม่สามารถสร้างระบบการศึกษาที่ชี้นำสังคม เศรษฐกิจและการเมืองได้จริง ดังนั้น เมื่อการศึกษาเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาในช่วงต่อมาที่หันไปให้ความสำคัญของการพัฒนา “คน” มากขึ้น ดังเช่นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่ว่า *“สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคตคือสังคมที่มีความสงบ สังคมที่มีความสุข เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ มีความยุติธรรม มีความเมตตา กรุณา เคารพในสิทธิมนุษยชน มีครอบครัวอบอุ่น มีชุมชนที่เข้มแข็งและมีหลักธรรมของศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของคนในสังคม”* องค์ความรู้ที่เคยถูกสร้างขึ้นมาจากโลกตะวันตกจึงมีใช้หลักการเดียวที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ สังคมไทยจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาอธิบายปัญหาของตนเองที่เกิดขึ้น และเสนอเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างมีทิศทางเดียวกับการพัฒนาชุมชนและสังคมของตนเอง วิธีการสร้างองค์ความรู้จึงควรเกิดจากพื้นที่ที่มีปัญหา สร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งมีได้เป็นเพียงการสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังต้องการสร้างสังคมที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาหรือไม่พัฒนา สามารถเชื่อมร้อยความสามารถของชุมชนกับปัญหาและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่มีได้ผ่านระบบการศึกษาหรือการอบรมอย่างเป็นระบบเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีหมายถึงการสร้างทักษะ วิธีการคิดที่มีความเฉพาะเหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ ด้วย

การทำความเข้าใจกับการศึกษาในมิติดังกล่าวจึงได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะกับระดับอุดมศึกษา ที่มีหน้าที่ผลิตบุคลากรระดับสูงที่จะชี้นำสังคมไทยเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม ดังที่ได้มีพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2559 ความตอนหนึ่งว่า

“...มหาวิทยาลัยมีนโยบายที่จะสร้างเสริมให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถที่ก้าวหน้า ทันการณ์ทันสมัย และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม...”

สิ่งที่ได้เล่าเรียนมาจากมหาวิทยาลัย มิได้เป็นสูตรสำเร็จเพื่อนำไปใช้ในอนาคต ผู้ที่เป็นบัณฑิตจึงต้องสามารถปรับความรู้ความสามารถให้เหมาะสมกับสังคม ชุมชน หรือบริบทที่ตนเองมีส่วนร่วมได้ ดังพระราชโองการของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2559 ความตอนหนึ่งว่า

“...บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร มีความรู้ความสามารถพร้อมแล้ว ย่อมต้องออกไปประกอบอาชีพการงานสร้างสรรค์ความสำเร็จ รวมทั้งดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมเป็นจำนวนมาก ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าจึงขอฝากข้อคิดแก่ทุกท่านว่า ในการดำเนินชีวิตและการประกอบกิจการงานนั้น คนเราจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องต่างๆ สิ่งต่างๆ ให้รอบคอบและรอบด้าน เพื่อให้วินิจฉัยตัดสินได้ถูกต้องและประพฤติตนปฏิบัติงานได้เหมาะสมทุกกรณี...”

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าว จะเห็นว่าการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศ แนวคิดดังกล่าวนี้ ได้รับการตอบสนองโดยสถาบันการอุดมศึกษาหลายแห่ง ในช่วงระยะ 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เริ่มจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่เปิดสอนหลักสูตรพัฒนศึกษาศาสตร์ที่มีแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2517 จากนั้น ได้มีมหาวิทยาลัยอื่นๆ เปิดหลักสูตรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างต่อเนื่อง อาทิ สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยาบาลและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และยังมีอีกหลายมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน

ด้วยงานทางด้านพัฒนศึกษามีความเป็นพลวัตที่มีความหลากหลายมิติซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกันอย่างเป็นสหวิทยาการ โดยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแนวโน้มการพัฒนาประเทศ เหตุการณ์ สถานการณ์ ความสนใจ สถานที่และเวลาที่เปลี่ยนไปในภาพรวมของสังคม ที่ได้รับผลกระทบมาจากนโยบายระดับชาติ จนกระทั่งถึงแนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือชุมชน จากภาครัฐและเอกชนที่ต้องสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับครอบครัวและบุคคลที่เป็นหน่วยย่อยของสังคมซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การศึกษาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีความทันสมัยและก่อให้เกิดผลของการพัฒนาขึ้นได้จริง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของหน่วยงานได้แก่

การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหาร การปรับทัศนคติ ความคิดเห็น ความเชื่อ ความศรัทธา รวมถึง การแสดงออกของบุคคลและชุมชน อีกทั้งปัจจัยจากภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนา ดังเช่นในปัจจุบัน การวางแผนดำเนินงานยุทธศาสตร์ของหน่วยงานต่างๆ จำเป็นต้องให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทั้งในระดับชาติและระดับโลก อาทิ เป้าหมายการพัฒนาของสหประชาชาติ SDGs (พ.ศ. 2558 -2573) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นต้น วิทยานิพนธ์ในด้านพัฒนศึกษาที่จะสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศได้นั้น จึงต้องเป็นวิทยานิพนธ์ที่มีการกำหนดประเด็นปัญหาจาก ความต้องการจริงของบุคคล ชุมชน หรือประเทศชาติ สิ่งสำคัญต่อมาคือนักพัฒนศึกษาต้องทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านั้น ศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องที่ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ หรือไม่สำเร็จ แล้วจึงแสวงหาแนวทางการแก้ไขและพัฒนาาร่วมกันกับภาคส่วนต่างๆ การกำหนด ทิศทางของแนวโน้มของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะต้องปรับเปลี่ยน จากกระบวนการทำวิทยานิพนธ์ในอดีตที่มักเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจหรือสร้างรูปแบบ แนวทางเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ต้องสามารถตอบสนองการขับเคลื่อนสังคมในยุคสมัยต่อไปได้ดียิ่งขึ้น

การเปิดสอนสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 และเกิดเป็น วิทยานิพนธ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 นั้น ทำให้ในแต่ละปีมีวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับมหาบัณฑิตและ ดุษฎีบัณฑิตจำนวนมากที่มีความหลากหลายทั้งในด้านประเด็นที่ศึกษา แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ วิธี วิทยาการวิจัย รวมถึงการวิเคราะห์แง่มุมการศึกษาอย่างเป็นสหวิทยาการ (จุไรรัตน์ สุดรุ่ง, 2552) ซึ่ง การศึกษาวิทยานิพนธ์ที่เสร็จสมบูรณ์แล้วจะทำให้ผู้อ่านเห็นถึงปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการ พัฒนาและไม่พัฒนาของสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลการพัฒนาของ ตะวันตก ได้เห็นมุมมองที่หลากหลายจากการวิพากษ์วิจารณ์ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือศาสตร์อื่นๆ โดยมีศาสตร์ทางการศึกษาเป็นกลไกในการ เชื่อมร้อยประสานเพื่อให้เกิด “การศึกษาเพื่อการพัฒนา” ของไทย ได้เห็นวิธีการแสวงหาความรู้เชิง วิชาการผ่านวิธีวิทยาการวิจัยที่จะสามารถใช้อ้างอิงเพื่อนำไปต่อยอดพัฒนาประเทศได้ ดังนั้น จึงควรมีการสังเคราะห์งานวิจัยให้เห็นถึงสภาพของงานวิทยานิพนธ์อดีตถึงปัจจุบันในภาพรวมโดยการ รวบรวมจัดหมวดหมู่งานวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกต่อการค้นคว้าและเป็นข้อมูลที่สำคัญ ในการอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงทิศทางการวิจัยในสาขาวิชาต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนสาขาวิชาพัฒนศึกษา จึงเห็นความสำคัญของการ สังเคราะห์งานวิทยานิพนธ์สาขาพัฒนศึกษาว่ามีเนื้อหา แนวคิด การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ ผลการวิจัย การบูรณาการศาสตร์ต่างๆ กับการศึกษาในลักษณะใด เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อการ นำเสนอแนวโน้มการพัฒนางานด้านพัฒนศึกษาที่จะเป็นการสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ และเพื่อ นำไปใช้แก้ปัญหาต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศให้เกิดผลขึ้นได้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์และบริบทที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559
- 2) เพื่อนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยใช้แหล่งข้อมูลคืองานวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตจากสาขาวิชา/คณะที่เปิดสอนด้านพัฒนศึกษาทั้งหมดระหว่างปี พ.ศ. 2521 - 2559 จาก 7 มหาวิทยาลัย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมทั้งสิ้น 643 เรื่อง

สาเหตุที่เป็นวิทยานิพนธ์จาก 7 มหาวิทยาลัยดังกล่าว เลือกจาก 1) วิทยานิพนธ์ที่มาจากหลักสูตรพัฒนศึกษาโดยตรง 2) วิทยานิพนธ์จากหลักสูตรที่มีชื่อพัฒนศึกษาโดยตรงแต่มีรายวิชาเหมือนกับสาขาพัฒนศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนศึกษา ภูมิปัญญาไทย วิธีวิทยาวิจัยสหวิทยาการ/พัฒนศึกษา การประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์กับการพัฒนา เป็นต้น อีกทั้งมีผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้สอนในหลักสูตรพัฒนศึกษาโดยตรงแนะนำให้เพิ่มเติม

การทำวิทยานิพนธ์ในที่นี้ให้ความสำคัญกับ 2 องค์ประกอบ คือ 1. การจัดทำเล่มวิทยานิพนธ์ ได้แก่การกำหนดความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การออกแบบวิธีวิทยาการวิจัย และการสรุปผลการวิจัย และ 2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ คือแนวคิดหลักการของหลักสูตรที่มีผลต่อการกำหนดเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ผู้ทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องและเป็นฐานคิดของการทำวิทยานิพนธ์

ในการแบ่งระดับของหน่วยการวิเคราะห์ ได้พิจารณาเบื้องต้นจากจุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ถึงฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มียุทธศาสตร์ทางด้านพัฒนศึกษาที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ มีเกณฑ์ดังนี้

- *ระดับนานาชาติ* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นกรณีระหว่างประเทศมากกว่าหรือเท่ากับ 2 ประเทศ และอยู่นอกภูมิภาคอาเซียนอย่างน้อย 1 ประเทศ
- *ระดับภูมิภาคอาเซียน* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นกรณีระหว่างประเทศมากกว่าหรือเท่ากับ 2 ประเทศ และทุกประเทศอยู่ในภูมิภาคอาเซียน
- *ระดับประเทศ* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์มากกว่าหรือเท่ากับ 2 ภูมิภาคในประเทศไทย
- *ระดับภาค* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์หลายจังหวัดในภูมิภาคเดียวกัน

- *ระดับจังหวัด/ชุมชน/ท้องถิ่น* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์อยู่ในพื้นที่หรือชุมชนในจังหวัดเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบท/ ชุมชนเมือง / ชุมชนเสมือน รวมถึงกลุ่มคนที่มีการรวมตัวกันเฉพาะหรือมีความสนใจร่วมกัน

- *ระดับองค์กรในประเทศ* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยวิเคราะห์เป็นองค์กรที่เป็นภาครัฐหรือเอกชนที่อยู่ในระดับเดียวกันทั่วประเทศเช่น มหาวิทยาลัย สถาบันอนามัย เป็นต้น

- *ระดับองค์กร* หมายถึง วิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์อยู่ในองค์กรที่เป็นภาครัฐหรือเอกชนเพียงเดียว เช่น โรงเรียนแห่งเดียว องค์การบริหารส่วนตำบลแห่งเดียว หรือบริษัทแห่งเดียว เป็นต้น

- *ระดับบุคคล* หมายถึงวิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์เป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจบุคคลที่เป็นกรณีศึกษา โดยอาจเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นที่รายรอบกรณีศึกษาด้วยก็ได้

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้จึงถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยสาระข้อค้นพบจากรายงาน เอกสาร และการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการกัน กล่าวคือ

อุทุมพร จามรมาน (2547) กล่าวถึงการสังเคราะห์ว่า ต้องดำเนินการด้วยความชัดเจน ไม่อิงผู้สังเคราะห์ มีขั้นตอนดำเนินงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการกำหนดปัญหา รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์แปลผล การนำเสนอข้อมูล ผู้สังเคราะห์ต้องอ่านงานอย่างละเอียด ทำบันทึกแล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องอาศัยนักสังเคราะห์ที่มีเหตุผล มีตรรกะ เพื่อมาจัดทำเป็นรายงาน กิจกรรมหรือเผยแพร่ในรูปแบบอื่นต่อไป

ในส่วนของการวิเคราะห์นั้น เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่ง Krippendorff (2013) ได้กล่าวถึงจุดเด่นของการวิเคราะห์ลักษณะนี้ไว้ว่า เป็นพื้นฐานของการแสดงสิ่งต่างๆให้เห็นเชิงประจักษ์ การค้นพบ การแปลความ การคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น การมองเห็นความเชื่อมโยงกันของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตระหนักถึงบริบทที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการพัฒนาทฤษฎีและวิธีการของตนเอง ผู้ดำเนินการสามารถวางแผน สือสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล ออกแบบงานวิจัย โดยเน้นการสร้างระบบของเนื้อหา การประเมินมาตรฐาน มีกำหนดดัชนีบางอย่าง เช่นความถี่หรือสัญลักษณ์ กลุ่มคำ เพื่อสรุปประเด็น หากเหตุผลอธิบายให้ได้

ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ จึงเริ่มจากการวิเคราะห์เนื้อหาที่หมายถึง การแยกแยะเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนๆ แล้วนำมาจัดระเบียบตีความและลงเป็นข้อสรุปจากประเด็นย่อยๆไปสู่ประเด็นหลักซึ่งมีผู้วิจัยเป็นเครื่องมือ โดยอาศัยกระบวนการจัดกระทำข้อมูลอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อการตีความตัวบทและการนำไปสู่ข้อสรุป การวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องมีการทำซ้ำกลับไปกลับมาเพื่อตรวจสอบข้อมูลและเข้าใจแบบแผนปรากฏการณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มแล้ว ยังเห็นว่าเป้าหมาย แนวคิด ปรัชญาของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนำผล

วิทยานิพนธ์มาใช้ประโยชน์ของแต่ละมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างกันไปตามบริบท จึงได้นำบริบทของมหาวิทยาลัยมาร่วมวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

ส่วนกรอบความหมายของพัฒนศึกษาคือ การให้ความสำคัญของการศึกษาที่จะนำไปสู่การพัฒนาซึ่งมีมุมมองผ่านศาสตร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ ฯลฯ เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ ปัญหา นำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขหรือการพัฒนาประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ ดังนั้น การทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาจึงสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของสังคมทั้งในระดับชุมชน ประเทศ และระดับโลก ทั้งที่เป็นเพียงการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนาที่ผ่านมา จนถึงบทบาทหน้าที่ของการศึกษาในมุมมองของศาสตร์ต่างๆ เพื่อที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในอนาคต ดังนั้น เพื่อให้งานพัฒนศึกษาสามารถสะท้อนและตอบสนองการพัฒนาประเทศ จึงได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์มิติของการพัฒนาในแต่ละช่วงเวลาด้วย โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นช่วงเวลาเดียวกับการนำผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทั้งด้านคุณลักษณะและบริบทที่เกี่ยวข้องมาประกอบกับผลการวิเคราะห์แผนการพัฒนา ว่ามิติทางสังคมส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนานั้น ต้องการให้เกิดการพัฒนาในประเด็นใด ระดับใด และเพื่อนำเสนอสิ่งใดในช่วงเวลาที่ผ่านมา อันจะเป็นฐานคิดที่จะนำไปสู่การคาดการณ์ถึงอนาคตของวิทยานิพนธ์ที่จะเกิดขึ้นและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

การสังเคราะห์งานวิจัยครอบคลุมข้อมูลในด้านต่างๆ กล่าวคือ

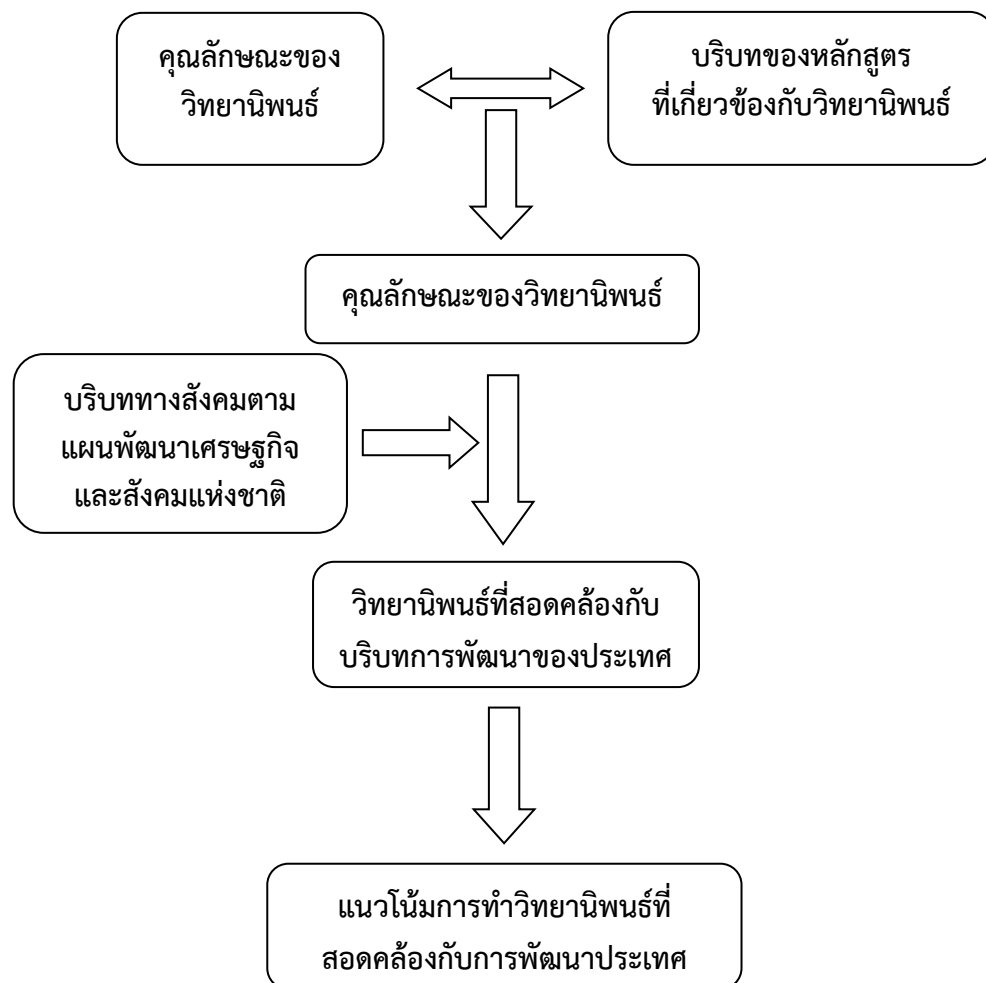
1. คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ 1) ระดับของวิทยานิพนธ์ (มหาบัณฑิต/ดุษฎีบัณฑิต) เพื่อแสดงให้เห็นถึงระดับของผู้เรียนที่สนใจในสาขาวิชานี้ อีกทั้งแสดงระดับการให้ความสำคัญต่อความลุ่มลึกของงานวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา **2) จำนวนวิทยานิพนธ์**ของแต่ละมหาวิทยาลัยในแต่ละปี แสดงถึงช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาให้ความสนใจในศาสตร์การพัฒนานี้ **3) ระดับของหน่วยการวิเคราะห์** เพื่อแสดงถึงระดับของประเด็นความสำคัญของปัญหาที่สนใจอันจะแสดงให้เห็นถึงมิติความต้องการการพัฒนาของสังคมในช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งส่งผลต่อการนำประโยชน์ที่ได้ไปใช้ในอนาคต อาทิ ในบางช่วงเวลามีงานวิทยานิพนธ์ที่มีประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง ทำให้ได้ทำความเข้าใจแนวทางการพัฒนาในช่วงนั้น ผลที่ได้ และแนวทางการพัฒนาในอนาคต เป็นต้น **4) ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย** การวิจัยทางพัฒนศึกษาจะใช้ทฤษฎีที่หลากหลายทั้งด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งวิทยานิพนธ์บางฉบับอาจใช้มากกว่า 1 ทฤษฎี ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาจะมีความนิยมทฤษฎีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นกับความเหมาะสมกับการนำไปวิเคราะห์ประเด็นที่ทำวิทยานิพนธ์ด้วย **5) วิธีวิทยาการวิจัย** ที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการวิจัยที่หลากหลายซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามเวลา ประเด็นที่สนใจ พื้นที่ที่ทำวิจัยและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในบางงานวิทยานิพนธ์ได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์วิธีวิทยาการวิจัยที่อาจมีการผสมผสานหรือปรับปรุงวิธีวิทยาการวิจัยให้เหมาะสมกับการทำวิจัยในสังคมไทยอีกด้วย **6) ผลที่**

ได้รับและการนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งแม้ว่าผลที่ได้จะเป็นในช่วงเวลาหรือสถานที่เฉพาะแห่งเท่านั้น แต่ถือได้ว่าเป็นผลจากการศึกษาและนำเสนอที่สามารถนำไปใช้ได้จริงเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

2. บริบทของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้แก่ 1) ช่วงเวลาและที่มาของการเปิดสอนเพราะแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของศาสตร์ทางพัฒนศึกษา 2) ปรัชญาของหลักสูตรที่แสดงให้เห็นหลักการว่าจะนำศาสตร์ทางพัฒนศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร 3) วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตรเพื่อแสดงถึงความรู้ทางวิชาการ และบัณฑิตที่พึงประสงค์ของหลักสูตร 4) การจัดการเรียนการสอนและการปรับปรุงหลักสูตร ก็เพราะพัฒนศึกษาเป็นศาสตร์ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ ดังนั้น จึงมีความคาดหวังว่าจะสามารถนำผลของวิทยานิพนธ์ไปใช้ได้จริงอย่างเหมาะสมกับบริบท อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรทางพัฒนศึกษาที่จะไปเป็นผู้นำทางการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาด้วย

3. ความสัมพันธ์ของวิทยานิพนธ์ตามช่วงเวลากับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และระบบการศึกษาตามช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นการทำความเข้าใจการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั้งอดีตและปัจจุบันมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการกำหนดแนวทาง/แนวโน้มการพัฒนาประเทศที่ได้ผลต่อไปในอนาคต

จากขอบเขตดังกล่าว สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสังเคราะห์เนื้อหา หมายถึง การวิเคราะห์ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์อย่างเป็นระบบทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ได้แก่คุณลักษณะ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบจากผลการวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา หมายถึง ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตของสาขาวิชา/คณะที่เปิดสอนด้านพัฒนศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นสหวิทยาการ

พัฒนศึกษา หมายถึง หลักสูตรที่มุ่งให้ผู้ศึกษาเกิดความตระหนักรู้ ความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบทและกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์สาเหตุของการพัฒนาและไม่พัฒนาที่เกิดขึ้น สะท้อนผลในเชิงรูปธรรมและนามธรรม จนนำไปสู่การแก้ปัญหา การเสนอแนวทางการพัฒนาตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก และ/หรือการลงมือทำงานในฐานะของความเป็นพลโลกบนฐานของการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาประเทศ หมายถึง การพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งแต่ละระดับมีบทบาทต่อการพัฒนาที่แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ต่อผู้สอน

- 1) เพื่อให้ทราบประเด็นของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาจากหลายมหาวิทยาลัยซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศทั้งอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
- 2) เพื่อนำผลที่ได้จากวิทยานิพนธ์มาพัฒนาต่อยอดเป็นวิทยานิพนธ์/งานวิจัย/งานอื่นๆ อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย

ประโยชน์ต่อผู้เรียน

- 1) เพื่อให้ทราบคุณลักษณะ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบจากผลของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา
- 2) เพื่อให้เรียนรู้วิธีการเขียน การวิพากษ์วิจารณ์และอภิปรายตามหลักการของการทำวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ต่อวิชาการด้านพัฒนศึกษา

- 1) เพื่อให้ทราบถึงความหมายและความสำคัญของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาในประเทศไทยซึ่งเป็นไปตามบริบทเฉพาะและแตกต่างจากต่างประเทศ
- 2) ได้ทราบถึงวิธีวิทยาการวิจัยที่หลากหลายสำหรับการทำวิจัยที่เป็นสหวิทยาการ
- 3) ได้เห็นถึงความเหมือนหรือแตกต่างของแนวคิดทางพัฒนศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนศึกษาในประเทศไทย จนอาจเกิดเป็นความร่วมมือทางวิชาการต่อไปเพื่อให้เกิดผลในภาพรวมต่อการพัฒนาประเทศ

ประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไป

- 1) เพื่อนำผลการวิจัยไปต่อยอดเพื่อการพัฒนาประเทศทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ
- 2) เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและประโยชน์งานทางพัฒนศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 โดยเริ่มต้นทำความเข้าใจกับคำว่า “พัฒนศึกษา” ในเรื่องความหมาย หลักการ จุดมุ่งหมาย วิวัฒนาการ และการนำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงการสังเคราะห์งานวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 พัฒนศึกษา

- 1.1 ความหมายของพัฒนศึกษา
- 1.2 วิวัฒนาการของพัฒนศึกษา
- 1.3 หลักการและความมุ่งหมายของพัฒนศึกษา
- 1.4 การศึกษากับการพัฒนา
  - 1.4.1 การศึกษากับการพัฒนาในประเทศ
  - 1.4.2 การศึกษากับการพัฒนาในต่างประเทศ

ตอนที่ 2 การสังเคราะห์งานวิจัย

- 2.1 ประเภทของการสังเคราะห์งานวิจัย
- 2.2 การสังเคราะห์เนื้อหา
- 2.3 วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย
- 2.4 ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัย

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 พัฒนศึกษา

พัฒนศึกษา (Development Education) เป็นศาสตร์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทั่วโลกเริ่มมีการกำหนดแผนงานต่างๆ ให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศของตน โดยสนใจพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และเห็นว่าการเตรียม “คน” ให้พร้อมรับกับสถานการณ์ดังกล่าวจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยการทำให้การศึกษาเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนา “คน” ซึ่งเป็นส่วนเล็กที่สุดของสังคม ให้รู้จักนำศาสตร์ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาบูรณาการกับศาสตร์ด้านการศึกษา มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจ วิเคราะห์ปัญหา สังเคราะห์ประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้เข้าใจถึงสภาพ ปัญหา และอุปสรรค และนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสังคม เกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยพัฒนศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้สอนในสาขาวิชาพัฒนศึกษาจึงเป็นผู้ที่ต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาบุคคลและสังคมให้ก้าวไปอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญคือการเชื่อมโยงระหว่างความคิดที่จะ “กระทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งจะเห็นได้จากงานด้านพัฒนศึกษาในช่วงแรกคือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำความเข้าใจประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนมาก Ishii, Y. (2003) ได้กล่าวไว้ว่า องค์การที่มีความสำคัญในขณะนั้นคือ UNESCO ที่ผลักดันให้เกิดการศึกษาเพื่อสันติ โดยเริ่มที่การศึกษาระดับพื้นฐาน เน้นไปที่การเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรมและศีลธรรม ความรับผิดชอบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรมไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนา หากแต่ภายหลังที่งานทางด้านพัฒนศึกษาเริ่มสนใจประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ผลกระทบของเศรษฐกิจต่อชีวิตความเป็นอยู่ ความเสมอภาคทางเพศ หรือด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบัน แนวคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายราวปี พ.ศ. 2530 โดย The Brundtland Commission (คณะกรรมการธิการบริตันแลนด์หรือคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา) ได้เสนอ Our Common Future หรือที่เรียกว่า รายงานอนาคตของเรา ต่อสหประชาชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานของแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development ที่กล่าวถึงการพัฒนาที่ทำให้ความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันไม่ส่งผลเสียต่อคนในอนาคต นั่นคือมิได้ทำให้หยุดการใช้ทรัพยากรของคนในยุคปัจจุบัน หากแต่ใช้อย่างชาญฉลาด ผู้คนยังสามารถทำการค้าขาย หรือการทำธุรกิจที่ไม่ส่งผลต่อการสูญเสียพลังงานหรือทรัพยากรเกินความจำเป็นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับเรื่องของการเมืองการปกครอง ประชาธิปไตย อิสระในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่จะส่งผลต่อความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจและสังคม โครงสร้างทางอำนาจในชุมชน ความเป็นชาติและความเป็นนานาชาติ อีกทั้งความตระหนักในเรื่องการเมืองการปกครองนั้น ถือเป็นสิ่งที่นักพัฒนศึกษาต้องรับรู้ โรงเรียนต้องมีกระบวนการเตรียมผู้เรียนออกไปเป็นคนที่มีความรู้ มีทักษะทางด้านดังกล่าวอย่างเหมาะสม (Osler, A. 1994: 1-2)

ด้วยความสำคัญดังกล่าว หน่วยงานการศึกษาในต่างประเทศจึงได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความคิด ความเข้าใจและความตระหนักในเรื่องเหล่านี้ จึงได้จัดการเรียนการสอนในรายวิชาหรือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติโดยให้ความสนใจต่อการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและระดับโลก หลายประเทศในยุโรปริเริ่มสร้างความร่วมมือกันด้วยมาหลายปี มีการจัดสัมมนาครูกว่า 20 การสัมมนา ประกอบด้วยครูชาวยุโรปกว่า 1,000 คน และบุคลากรจาก UNICEF, UNESCO และ NGO ต่างๆ ด้วยตระหนักว่าโรงเรียนไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ให้ความรู้เท่านั้น ยังเป็นแหล่งบ่มเพาะความคิดในการวิพากษ์วิจารณ์ถึงวัฒนธรรม การสื่อสารและสิ่งอื่นๆที่ล้นแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องกับทุกชีวิตในอนาคต

ในทศวรรษที่ 80 หลังจากประเทศในยุโรปเริ่มดำเนินการเหล่านี้มาแล้วประมาณ 10 ปี ประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มให้ความสำคัญกับศาสตร์สาขานี้บ้าง โดยเน้นไปที่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำความรู้เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกับมาเป็นแนวทางการศึกษา เริ่มจากการนำตัวอย่างที่ดีในหลากหลายมิติของประเทศสวีเดน เนเธอร์แลนด์ แคนาดา อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียมา

ทำการศึกษาทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์การจัดทำนโยบายและการศึกษาของประเทศเหล่านั้นด้วย เริ่มจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อให้ประชาชนมีความรับผิดชอบมากขึ้นในเรื่องการพัฒนาบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง หากแต่ไม่ได้ผลมากนัก เพราะด้วยระบบการศึกษาของญี่ปุ่นมิได้ผูกโยงกับระบบทางสังคมดังกล่าว ผู้สอนจึงพยายามแทรกเรื่องราวเหล่านี้เข้าไปในบทเรียนได้บ้างเท่านั้น (Ishii, Y. 2003)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ล้วนให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อการพัฒนาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น การเตรียมบุคลากรหรือครูที่พร้อมจะขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเหล่านั้นเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความสนใจ โดยถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จะเตรียมพร้อมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความคิด ทักษะ ทักษะในการคิดวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นทางสังคมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนต่อไป

การปลูกฝังครูเพื่อให้เข้าใจและตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เพื่อเตรียมตัวผู้ใหญ่ของสังคมในอนาคต คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาความคิดของครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของสังคม ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกันนอกเหนือจากการพัฒนาครูให้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเท่านั้น สำหรับประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับงานด้านพัฒนาศึกษา โดยเริ่มจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่เปิดสอนหลักสูตรพัฒนศึกษาศาสตร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จากนั้น จึงมีมหาวิทยาลัยอื่นๆ เปิดสอนสาขาที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

1.1 ความหมายของพัฒนศึกษา

“พัฒนศึกษา” คือสาขาที่ได้นำการศึกษาผนวกเข้ากับการพัฒนา ซึ่งมีผู้ให้นิยามไว้หลากหลาย อาทิ การให้คำนิยามของพัฒนศึกษาโดยสหประชาชาติในเบื้องต้นไว้ว่า *“ความสามารถของมนุษย์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนของตนเอง ประเทศชาติและโลก ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่มี นัยยะของการวิจารณ์การรับรู้ของสถานการณ์ท้องถิ่น ชาติและนานาชาติ บนพื้นฐานความเข้าใจในบริบทของกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง”* (Audrey Osler, 1994)

นอกจากนี้ สหประชาชาติ (1975 อ้างถึงใน Osler, A. 1994) ยังให้ความหมายของเนื้อหาในงานพัฒนศึกษาบางแง่มุมเพิ่มเติมว่า เป็นการระลึกถึงประเด็นในด้านสิทธิมนุษยชน การมีเกียรติ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความยุติธรรมทางสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา กล่าวถึงสาเหตุของการไม่พัฒนา หรือการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาหรือไม่พัฒนา ซึ่งแน่นอนว่ามีเหตุมาจากเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเป็นนานาชาติมากยิ่งขึ้นในยุคสมัยต่อมา

การดำเนินงานด้านพัฒนศึกษาในหลายประเทศเริ่มต้นจากองค์กรอิสระต่างๆ ดังเช่น The Irish Development Education Association (IDEA) ได้ให้ความหมายอีกว่า เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่จะเพิ่มพูนความตระหนักรู้และความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วซึ่งต้องพึ่งพากันของโลกที่เราอาศัยอยู่ร่วมกันโดยไม่เท่าเทียม อีกทั้งยังแสวงหากลุ่มคนที่จะวิเคราะห์ สะท้อนและลง

มือทำงานในฐานะของความเป็นพลเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับนานาชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน รวมถึงการสนับสนุนความเข้าใจระหว่างกัน การแสดงออก การเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อชีวิตในระดับบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และนานาชาติ (www.ideaonline.ie อ้างถึงใน McCloskey, S. 2014: 4) หรือในปี 2004 โครงการ D.A.R.E. ของสหรัฐอเมริกา (www.dare.org สืบค้นเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2561) ได้ให้ความหมายของพัฒนศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหว ก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของความสามัคคี ความมีใจเป็นหนึ่งเดียวกัน ความมีคุณภาพ และการประสานทำงานร่วมกัน ทำให้ความสามารถของบุคคลก้าวข้ามการตระหนักรู้ขั้นพื้นฐานไปสู่การพัฒนาในระดับนานาชาติซึ่งถือเป็นการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน ผ่านความเข้าใจของสาเหตุและผลของประเด็นโลกที่กำลังเกิดขึ้น

งานด้านพัฒนศึกษามีได้เกิดขึ้นแต่ในชาติตะวันตกเท่านั้น Ishii, Y. (2003) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการพัฒนานี้ในประเทศญี่ปุ่นที่เริ่มมาในช่วงปลายของทศวรรษที่ 70 โดยองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร (NGOs) และยังสามารถส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่คำนึงถึงการแก้ปัญหาสังคมในหลากหลายมิติสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

สำหรับประเทศไทยได้ริเริ่มจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนศึกษาโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตั้งได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอีกหลายมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับศาสตร์วิชานี้ ดังเช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้จัดทำ ชุดวิชาพัฒนศึกษา ขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 โดยวิจิตร ศรีสอาน ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย และสิริวรรณ ศรีพหล และยังคงพิมพ์เพิ่มเติมอีกหลายครั้ง ได้ให้ความหมายของพัฒนศึกษาไว้ว่า การศึกษาอบรมซึ่งมีคุณค่าในการส่งเสริมสนับสนุนเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539: 5)

ทักษ์ อุดมรัตน์ (2561: 8 - 9) ได้สรุปความหมายและแสดงลักษณะสำคัญของพัฒนศึกษาไว้ว่าเป็นศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาคนเริ่มจากการให้ความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชน พยายามกระตุ้นการแสวงหาข้อมูลและยกระดับความตระหนักถึงประเด็นต่างๆ จากมุมมองเรื่องความยุติธรรม และ/หรือ สิทธิต่างๆ โดยเชื่อมโยงความเข้าใจในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก การค้นหามิติสำคัญต่อสถานการณ์ต่างๆ มีมุมมอง วิสัยทัศน์ และค่านิยมที่เป็นเอกัตบุคคล แสดงความรู้ความเข้าใจอย่างมีเหตุผล สามารถอภิปรายโต้แย้งได้อย่างมีหลักการความถูกต้อง รวมถึงการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติด้วยวิธีการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม อีกทั้งต้องเป็นการทำทางสมมติฐานต่างๆ อย่างเป็นพหุมิติมากขึ้น และในบางครั้ง ได้นำศาสตร์ทางพัฒนศึกษาไปเชื่อมโยงกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งมีการให้ความหมายแตกต่างกันตามบริบทและกลุ่มคน Bourne, D. (2015) กล่าวไว้ว่า งานทางด้านพัฒนศึกษาได้สร้างความตระหนักรู้และเข้าใจในประเด็นปัญหาโลก ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมในฐานะที่เป็นพลเมืองโลกด้วย

นอกจากนี้ ในปัจจุบัน มีองค์กรหรือมูลนิธิที่ทำงานเกี่ยวกับงานพัฒนศึกษา (Development Education) อาทิ Plan International ก่อตั้งขึ้นเมื่อราวปี 1940 มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและปกป้องสิทธิของเด็ก โดยเฉพาะความเสมอภาคของเด็กหญิง ปัจจุบันดำเนินการอยู่ใน 70 ประเทศ ริเริ่มโดยนักข่าวชาวอังกฤษ Eric Muggeridge ในปี 1937 เพื่อช่วยเหลือด้านอาหาร ที่พักและการศึกษาให้กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากสงครามกลางเมืองในประเทศสเปน นอกจากนี้ ยังมีองค์กร

อื่นๆอีก อาทิ Child Development Education Organization และ UNNATI Organization for Development Education ในประเทศอินเดีย หรือ Education Development Center ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยองค์กรเหล่านี้จะช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนเพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วยวิธีการดำเนินงานที่แตกต่างกันในแต่ละบริบทของเวลาและประเทศ เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

โดยรวมแล้ว งานด้านพัฒนศึกษาจึงเป็นงานที่มุ่งให้ผู้ศึกษาเกิดความตระหนักรู้ ความเข้าใจ ถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบทและกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์สาเหตุของการพัฒนาและไม่พัฒนาที่เกิดขึ้นสะท้อนผลในเชิงรูปธรรมและนามธรรม จนนำไปสู่การแก้ปัญหา การเสนอแนวทางการพัฒนาตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก และ/หรือการลงมือทำงานในฐานะของความเป็นพลโลกบนฐานของการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

นอกจากสาขาวิชาพัฒนศึกษาหรือการศึกษาเพื่อพัฒนาโดยตรงแล้ว หลายสถาบันทางการศึกษาได้เปิดสอนสาขาการเรียนที่คล้ายกันคือ สาขา Development Studies ที่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงปี 1960 ซึ่งให้ความสนใจ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ วิพากษ์ปัจจัยเงื่อนไขของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อาทิ The Overseas Development Institute (London) และที่ The Institute of Development Studies (The University of Sussex) มีผลงานด้านการศึกษาเปรียบเทียบ ศึกษากระบวนการทำงานของเมืองใหญ่ การทำงานขององค์กรเพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม การเมือง วัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ หรือบางครั้งก็เป็นการศึกษาประเทศกำลังพัฒนาที่กำลังเติบโตในทุกๆ มิติ ดังนั้น การสอนใน 2 สาขานี้จึงมีความแตกต่างกันตรงที่จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนและการทำวิทยานิพนธ์ที่เป็นเพียงการทำ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไปด้วยกระบวนการทางการศึกษานั้นเอง

1.2 วิวัฒนาการของพัฒนศึกษา

จากที่กล่าวมาแล้วว่า งานด้านพัฒนศึกษาสนใจเรื่องการศึกษาโลก การสร้างพลเมืองโลก การเรียนรู้ความหลากหลายทางความคิด การปฏิบัติ รวมถึงผลที่ได้รับซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน โดยรากฐานของการพัฒนานี้เกิดจากการทำงานของหน่วยงานรัฐและไม่ใช้รัฐ ตั้งแต่เรื่องของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จนกระทั่งถึงสิ่งแวดล้อม การศึกษาในช่วงแรกได้พยายามหาเหตุผลถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้ว ทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง และกรอบแนวทางการพัฒนาที่จะสามารถก้าวทันความทันสมัยของโลกได้ (Bourne, D. 2015)

ชนิดา รักษ์พลเมือง (2557) กล่าวถึงงานพัฒนศึกษาว่ามีจุดเริ่มต้นในช่วงทศวรรษ 1960 (ประมาณปี พ.ศ. 2500) เป็นช่วงที่ทั่วโลกเริ่มให้มีแผนพัฒนาของแต่ละประเทศโดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลก และได้รับความนิยมนำขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 ภายใต้กระบวนทัศน์ (paradigm) ของการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยในระยะแรกสนใจเพียงเรื่องการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างการศึกษาในสังคมที่แตกต่างกันเพื่อนำข้อมูลมา

ปรับปรุงการศึกษาในประเทศของตน ผลักดันการพัฒนาตามบริบทของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การสร้างความเข้าใจอันดี การตระหนักถึง ปัญหาการพัฒนาต่างๆ ร่วมกัน การเชื่อมโยงปัญหาและหนทางแก้ไขเหล่านั้นให้เข้ากับวิถีชีวิต อีกทั้ง ยังเป็นการกระตุ้นให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมกับการ “พัฒนา” สังคมให้ดีขึ้น โดยมี “การศึกษา” เป็นเครื่องมือให้เกิดการพัฒนาเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดวิถีแห่งการพัฒนาที่จะส่งผลถึงเป้าหมายของ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับสากลนั้นคือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ต่อไป

หากเมื่อพิจารณาแล้ว สามารถแบ่งได้ 3 ยุคสมัย คือ 1) **กระบวนทัศน์ก่อนความทันสมัย (Pre-modernization)** เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างได้รับมาจากพระผู้เป็นเจ้า มนุษย์ไม่จำเป็นต้องถกเถียง หรือท้าทายต่อสิ่งใดเพราะถือว่าเป็นการดูหมิ่นศาสนา 2) **กระบวนทัศน์ความทันสมัย (Modernization)** ก่อตัวมาตั้งแต่ยุคแห่งการรู้แจ้ง (Enlightenment) ในศตวรรษที่ 18 เชื่อว่า มนุษย์สามารถเป็นนายตนเองได้ผ่านการคิดอย่างมีเหตุผลในระบบที่เรียกว่าปฏิฐานนิยม (Positivism) ทุกอย่างมีหลักการ สามารถพิสูจน์ได้ ความรู้ยังช่วยให้มนุษย์เข้าใจ ควบคุมและปรับปรุงธรรมชาติได้ สังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยมนุษย์ จึงได้มีการสร้างเกณฑ์มาตรฐานแห่งความเป็นสากลโดย ชาติมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งให้ความหมายว่าเป็น “ความทันสมัย” ภายใต้มาตรฐานของ “วาทกรรมการพัฒนา” การศึกษาในยุคนี้ได้ชื่อว่าเป็นยาครอบจักรวาลที่จะสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ มีความเชื่อเรื่องการเข้าโรงเรียนแบบตะวันตกเพื่อให้นักเรียนของแต่ละประเทศก้าวสู่ความเป็นสากล สร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้เพื่อใช้เป็นกระบวนกรพัฒนาสังคมต่อไป และ 3) **กระบวนทัศน์หลังความทันสมัย (Postmodernization)** เริ่มต้นช่วงปลายทศวรรษที่ 70 โดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส คือฌอง ฟรังก์วัวร์ ลีโอดาร์ต (Jean-Francois Lyotard) เป็นแนวคิดที่กระตุ้นให้ตั้งคำถามต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การทำความเข้าใจปรากฏการณ์เพื่ออธิบาย หรือใช้เพื่อแก้ปัญหาโดยไม่มีข้อจำกัดตายตัว

ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์ (อ้างถึงในทักษ์ อุดมรัตน์, 2561: 37 – 38) ได้บรรยายเมื่อปี พ.ศ. 2561 ไว้ว่า มีโนทัศน์ทางพัฒนศึกษานั้น คล้ายกับคลื่นที่เกิดขึ้น 4 ลูกคือ

คลื่นลูกที่ 1 ยุคเริ่มต้น คือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี พ.ศ. 2504 เป็นยุคของการศึกษา เปรียบเทียบ (Comparative education) เพื่อทำความเข้าใจประเทศต่างๆ ทั้งความเป็นมา แนวคิด วิถีชีวิตและระบบการศึกษา

คลื่นลูกที่ 2 ราวปี พ.ศ. 2504 – 2540 ที่แต่ละประเทศจะวางแผนการจัดการศึกษาให้ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศของตนเองบนฐานความรู้ด้านวิชาการ

คลื่นลูกที่ 3 ราวปี พ.ศ. 2540 – 2550 โดยการกำหนดนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนา ประเทศบนพื้นฐานวิชาการสู่ด้านการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์

คลื่นลูกที่ 4 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา แต่ละประเทศจะศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมในแต่ละ ประเด็นเพื่อเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ยังคงตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนามนุษย์

ย้อนกลับไปในช่วงปี พ.ศ. 2500 (ราวปี 1960) นั้น มีประเด็นการพัฒนาเพิ่มขึ้นนอกเหนือ การพัฒนาการศึกษาในระบบโรงเรียนมากมายเนื่องจากอยู่ในช่วงการปรับตัวของเศรษฐกิจและสังคม ความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างตะวันตกและตะวันออก โลกเหนือและโลกใต้ โดยเฉพาะในเรื่อง การเมือง ราวปี 1966 ได้ก่อเกิดงานพัฒนศึกษาขึ้นในประเทศอังกฤษ โดย The Overseas aid

charity Oxfam of Og Thomas ซึ่งเป็นองค์กรที่มีต้นกำเนิดมาจาก The Oxford Committee for Famine Relief ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 1942 เป็นองค์กรที่คำนึงถึงปัญหาผู้อพยพและไร้ที่อยู่ อันเป็นปัญหาจากความขัดแย้งระหว่างประเทศในยุโรปในช่วงกลางของทศวรรษที่ 1960 โดยกล่าวถึงความ เป็นโลกที่ 3 (Third World) นั่นคือประเทศในอาฟริกา หรือเอเชีย องค์กรนี้ตระหนักถึงปัญหาทางมนุษยชนต่างๆ จึงได้พยายามจัดให้มีการศึกษาสำหรับประชาชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นอนาคตของประเทศต่อไป นอกจากนี้ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ยังได้มีการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นการ สร้างภาพของสังคมที่พึงประสงค์ในมิติของการพัฒนาร่วมกันของสังคมโลก ดังเช่นในปี 1963 ได้จัดให้มี The Second World Food Congress ที่ Washington DC โดย ประธานาธิบดี John F.Kennedy ซึ่งได้กล่าวถึงการลดความหิวโหยและความยากจนลงให้ได้ในช่วงชีวิตหนึ่งของคน เนื้อหาดังกล่าวสอดคล้องกับที่ Universal Declaration of Human Rights กล่าวไว้เมื่อ 15 ปีก่อนหน้านั้น ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและก่อให้เกิดการศึกษาในประเด็น ดังกล่าวทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา (Mooney, 1986 อ้างถึงใน Audrey Osler, 1994)

ผลจากแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่กล่าวมาของยุโรป ได้ส่งผลต่อแนวคิดเรื่องการ ร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกของอาเซียนในขณะนั้นด้วย ดังที่ได้มีการพูดถึงตั้งแต่ปี 1974 เมื่อ ASEAN Permanent Committee นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือทาง การศึกษาด้านต่างๆ ของกลุ่มประเทศอาเซียน รวมทั้งการพูดคุยเรื่องการร่วมมือทางการศึกษากับ ประเทศออสเตรเลีย นั่นคือ ASEAN-Australia Project ด้วย

การประชุมครั้งแรกของ Sub-Committee ทางการศึกษา เริ่มต้นครั้งแรกที่กรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ 21 - 23 ตุลาคม 1975 ซึ่งมีการจัดทำเอกสารประกอบการประชุม โดย A Development Education Center จากความร่วมมือของประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซียในช่วงแรก จากนั้น จึงได้รับความร่วมมือจากอีก 5 ประเทศ เพื่อแสวงหาการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในด้าน การศึกษา อันเป็นประเด็นในช่วงแรกที่ว่า **เหล่าประเทศสมาชิกจะทำอะไรที่จะสนับสนุนให้ การศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทในการพัฒนาประเทศชาติ** เมื่อพิจารณาผลดีและผลเสียแล้ว จึงเห็น ว่าควรเป็นการร่วมมือกันของหลายองค์กร ได้แก่ INNOTECH, RIHED, UNESCO ซึ่งทำงานร่วมกับ Development Education Center โดยแต่ละประเทศจะคัดเลือกองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเหล่านี้ร่วมในกระบวนการด้วย แนวคิดดังกล่าวคือ การมีโครงสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง ภายใต้อำนาจการในภูมิภาคที่มีอย่างจำกัด มากกว่าการสร้างโครงสร้างสังคมและระบบเศรษฐกิจแบบ ใหม่ที่ไม่จำเป็น ให้เป็นองค์กรใหม่คือ The Network of National Development Education Center ซึ่งเป็นองค์กรที่สร้างความร่วมมือมิใช่การสร้างองค์กรใหม่ที่มีบทบาทหน้าที่ไม่ต่างจากเดิม (McCloskey, S. 1986)

คณะกรรมการย่อยที่ดูแลเรื่องการศึกษาได้ก่อตั้งขึ้นเป็นกลุ่มเฉพาะกิจ หรือ หน่วยงาน เฉพาะกิจด้านการศึกษาของอาเซียน (The ASEAN Education Task Force) เริ่มต้นจากการสำรวจ สิ่งที่เกิดขึ้น กิจกรรมการศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่ และแหล่งทรัพยากรด้านการศึกษาที่มีอยู่ใน ประเทศของกลุ่มอาเซียน โดยจะนำมาเป็นข้อมูลเพื่อริเริ่มโครงการต่างๆ ของ ASEAN network of National development Education Centers ต่อไป สำหรับ ประเทศไทย บุคคลที่เป็น

คณะกรรมการย่อยดังกล่าวได้แก่ ดร.วิจิตร ศรีสอาน และ Dr.Chalio Buripakdi เป็นคณะกรรมการย่อยในชุดนี้ เริ่มต้นทำงานอย่างจริงจังเมื่อเดือนก.พ. 1976 ในกรุงมนิลา โครงการที่ริเริ่มดำเนินการได้แก่

1. สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ UNESCO, SEAMEO (Southeast Asian Ministers of Education Organization), RIHED (Regional Institute for Higher Education) และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีได้ตั้งเป็นหน่วยงานใหม่

2. โครงการที่จะริเริ่มดำเนินการนี้ควรมีผลถึงการพัฒนาประเทศที่เป็นสมาชิกต้องการอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ในโครงการดังกล่าวมีการทำแบบสำรวจที่ชี้ให้เห็นถึงสภาพของประเทศเป้าหมายที่จะพัฒนา ประกอบด้วยความสามารถในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำผลที่ได้ไปให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือการจัดทำนโยบายทางการศึกษาของแต่ละประเทศ ในช่วงการจัดทำการสำรวจนี้ สมาชิกของคณะกรรมการได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนแต่ละประเทศ ประเทศละ 5-6 วัน ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน 1977 เพื่อตรวจสอบผลการสำรวจเบื้องต้นด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเป็นการยืนยันผลการสำรวจดังกล่าว ผลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดการศึกษาของกลุ่มประเทศอาเซียนในแต่ละพื้นที่ทั้ง 5 ประเทศ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเพื่อนำมาประชุมร่วมกันที่กรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 1977

รายงานของ The ASEAN Development Education Project (ADEP) ได้ถูกนำเสนอในการประชุมต่อมาอีกหลายครั้ง โดยมีสาเหตุหลักและจุดมุ่งหมายของการรวมตัวกันคือ การให้สมาชิกในกลุ่มประเทศอาเซียนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาและแนวทางการพัฒนาของประเทศ การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆในกลุ่มอาเซียน และการศึกษาข้ามชาติ ความร่วมมือกันในด้านการศึกษา การแบ่งปันทรัพยากร ประสบการณ์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันตามความต้องการของแต่ละประเทศ การมองเห็นปัญหาของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม และหาหนทางแก้ปัญหาร่วมกัน การรวมตัวกันของ ADEP ประกอบด้วย 5 โครงการย่อยที่ได้ริเริ่มขึ้น กล่าวคือ 1) **การจัดการระบบข้อมูลของการศึกษา** (Educational Management Information System) คือการวางแผนและการบริหารจัดการระบบการศึกษาร่วมกัน ข้อมูลที่ใช้ต้องมีความทันสมัย และเชื่อมโยงข้อมูลกันระหว่างสมาชิก และนำเสนอตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่ดีอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้แต่ละประเทศสามารถวางแผนและพัฒนานโยบายของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยแต่ละประเทศจะต้องมีหน่วยงานหรือตัวแทนที่ประสานเชื่อมโยงข้อมูลดังกล่าว และมีการประชุมสัมมนาร่วมกัน 2) **การศึกษาพิเศษ** (Special Education) โดยเฉพาะในอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์และประเทศไทย เพื่อให้นโยบายการศึกษาที่จัดให้กับเด็กปกติ เกิดขึ้นกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย เพราะเด็กเหล่านี้ขาดครูและความรู้ในการให้การดูแลเป้าหมายของโครงการนี้คือ การแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูล เพื่อพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน เครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ต่างๆ ห้องปฏิบัติการ สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค การจัดการ การฝึกและใช้เครื่องมือ การสร้างอาชีพให้กับเด็กเหล่านี้ โดยมีศูนย์กลางการศึกษาที่ The College of Education, University of Philippines เน้นที่การพัฒนาบุคลากร 3) **การปฏิรูปครู**

(Teacher Education Reform) คือการพัฒนาครูตั้งแต่เริ่มผลิตครูและช่วงการใช้ครูมีเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนกลวิธีการสอน ทฤษฎีการสอน คุณค่าและปรัชญาการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความเป็นอาเซียน ความร่วมมือเรื่องการศึกษาวิจัยในการที่จะสรุปหาประเด็นที่เป็นปัญหา กระบวนการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล การจัดสัมมนาเพื่อฝึกฝนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบด้วย การจัดสัมมนา การประชุม การฝึกปฏิบัติการ ทั้งในระดับชาติและระดับอาเซียน การแลกเปลี่ยนข้อค้นพบทางการวิจัย ตำราและคู่มือการเรียน **4) การพัฒนาการทดสอบ (Test Development)** โดยนำแนวคิดและทฤษฎีของตะวันตกมาเป็นแนวทางและปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีกิจกรรมที่สำคัญคือ การจัดประชุมและประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เห็นถึงความต้องการและสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งจะต้องประชุมทั้งในระดับประเทศและระดับอาเซียน **5) การฝึกงานของนักเรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา (Work-Oriented Education for In-school and Out-of-School Youth)** มีเป้าหมายสำคัญในการแก้ปัญหาเรื่องการพัฒนาทัศนคติ และทักษะการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดเพื่อให้การจัดการศึกษาของชุมชนประสบความสำเร็จ มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์การวางแผนนโยบายทางการศึกษากับการมีงานทำ การพัฒนาบุคลากร การมีหน่วยงานทางการศึกษาที่เข้มแข็ง ทำงานต่อเนื่อง สามารถระบุปัญหาและจัดการได้ ซึ่งการวิเคราะห์การศึกษาของอาเซียนจะอยู่ที่หน่วยงานนี้ เน้นที่การประเมินด้วย

การสอนในเรื่องของ Development education ในโรงเรียนของประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาศึกษา (Development Center) ขึ้นในปี 1970 สามารถสรุปสาระสำคัญโดย Tim Brodhead (Ishiii, Y. อ้างถึงใน ทักษ์ อุดมรัตน์, 2561: 11) ว่ามีด้วยกัน 5 ประการ คือ 1) ตระหนักว่าการต้องสอนให้ประชาชนรู้เรื่องของประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาผ่านระบบโรงเรียนและในสังคม 2) เปลี่ยนความคิดจากการให้พึ่งแบบทำบุญ เป็นความเข้าใจว่าจำเป็นต้องแบ่งปันทรัพยากรกัน 3) ตระหนักว่าผู้คนทั้งในประเทศอุตสาหกรรมและประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องสามัคคีกัน 4) การร่วมมือแบบเครือข่ายระหว่าง NGOs เริ่มเป็นประเด็นสำคัญ และ 5) เกิดความเข้าใจใหม่ว่า Development Education เป็นยุทธศาสตร์เพื่อความอยู่รอดร่วมกันและยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในประเทศอุตสาหกรรม

การจัดการเรียนการสอนในศาสตร์ของพัฒนาศึกษาเริ่มต้นเมื่อราวปี 1960 ดังที่ได้กล่าวมา ซึ่งในขณะนั้นเอง สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในหลายประเทศทั่วโลกได้เปิดสอนสาขาวิชาดังกล่าว ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง (2557: 7 - 8) กล่าวถึงการที่ได้รับมอบหมายให้ศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาพัฒนาศึกษาและพื้นฐานการศึกษาที่เปิดสอนในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา สหราชอาณาจักร สวีเดน ออสเตรเลียและญี่ปุ่น จำนวน 23 หลักสูตร พบว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างมาก แต่อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกัน คือ International Development Education และ Comparative and International Development Education หรือสาขาใกล้เคียง ซึ่งอาจจะเป็นสาขาเฉพาะหรือสาขาวิชาเลือกเรียน อาทิ หลักสูตร International Educational Development Program (IEDP) มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย หลักสูตร Comparative and International Development Education (CIDE) มหาวิทยาลัยมินเนโซต้า หลักสูตร International and Comparative Education มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย หลักสูตร Education and International

Development สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยลอนดอน นอกจากนี้ ยังมีศูนย์วิจัยที่เปิดสอนในหลักสูตรใกล้เคียงกันนี้ ได้แก่ ศูนย์ Comparative, International & Development Education Center (CIDEC) มหาวิทยาลัยโตรอนโต Institute of International Education มหาวิทยาลัยพีลส์เบิร์ก Center of Intercultural Education and Development มหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ และอาจเปิดสอนเป็นรายวิชาเช่น วิชา Education for Development ของมหาวิทยาลัยประจำอังกฤษและเวลส์

สำหรับเนื้อหาที่เปิดสอนนั้น มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. หลักทฤษฎีและพื้นฐานองค์ความรู้ กล่าวถึงหลักการศึกษากับการพัฒนา รายวิชาเกี่ยวกับพื้นฐานการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นปรัชญา ศาสนา ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาเปรียบเทียบ การศึกษาระหว่างประเทศ การวางแผนและนโยบายทางการศึกษา ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ที่จะเน้นความเป็นสหวิทยาการด้วย

2. ระเบียบวิธีการวิจัยและเทคนิคการวิเคราะห์ ประกอบด้วยรายวิชาที่เกี่ยวกับการวิจัยทางครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และการวิเคราะห์นโยบายที่จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการด้านการพัฒนา

3. การฝึกภาคสนาม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงกับผู้เรียน การศึกษาดูงาน หรือการจัดประสบการณ์การพัฒนา เพื่อให้เห็นและตระหนักถึงสภาพและปัญหาที่แท้จริง

1.3 หลักการและความมุ่งหมายของพัฒนศึกษา

McCloskey, S. (1986) อธิบายถึงหลักการและจุดมุ่งหมายของงานด้านพัฒนศึกษาไว้ว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา งานด้านพัฒนศึกษามีความสำคัญมากขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา โดยเฉพาะกับประเทศกำลังพัฒนา (The Global South) ในเรื่องของความสามารถเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองในมิติการพัฒนาต่างๆ ด้วยการพัฒนาระบบคิดของคนในประเทศ ดังการคิดที่ Paolo Freire (ค.ศ.1921 – 1997) ได้กล่าวว่าความสำเร็จของการพัฒนานั้นเกิดจากสำนึกของบุคคลในการวิเคราะห์ วิพากษ์เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา และการจะเกิดสำนึกได้นั้น บุคคลต้องได้รับการศึกษาและการดิ้นรนเพื่อมิให้จำนนต่อสังคมที่ไม่ยุติธรรมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Radical) ภายใต้ความหลากหลาย บุคคลควรต้องมีหลักยึดเหนี่ยวที่ถูกต้องไว้เสมอ Stephen McCloskey จึงเห็นว่างานด้านพัฒนศึกษาสามารถตอบสนองแนวคิดดังกล่าว เพราะเปรียบเสมือนการค้นพบศักยภาพภายในของบุคคลและชุมชนที่จะทำงานเชื่อมโยงกัน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาควบคู่กัน มีเบื้องหลังของการเห็นปัญหาความไม่เท่าเทียม ความไม่ยุติธรรมและความไม่มีคุณภาพของสังคม

ด้วยเพราะงานพัฒนศึกษาสามารถนำข้อค้นพบที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ (Development education in practice) โดยจะเน้นไปในด้านการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถยืดหยุ่นได้ มีความสนใจที่หลากหลายบนพื้นฐานบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม กฎหมาย ฯลฯ ที่ล้วนแล้วสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแนวทางข้อเสนอแนะนโยบายต่างๆ ที่สามารถแก้ปัญหาได้จริง โดยบางครั้งมีความเกี่ยวข้องกับมุมมองทางสังคมที่กว้างขวางในระดับโลก

อาทิ global citizenship education, global education, global dimension, sustainable development หรือ development awareness

ในปัจจุบัน หลายหน่วยงานให้ความสำคัญกับงานด้านพัฒนาศึกษา ได้แก่ European Union (EU) โดยเรียกว่า development education and awareness raising (DEAR) คือการศึกษางานด้านการพัฒนาที่มีมาแต่อดีตของยุโรปและกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่มีบริบทแตกต่างกัน ในปัจจุบัน งานพัฒนาศึกษาล้วนแล้วแต่ส่งผลในแง่ดีต่อสังคม และเกี่ยวข้องกับประเด็นสังคมอื่นๆ อาทิ การศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน (human rights education) โลกศึกษา (global education) การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (environment education) และ การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (education for sustainable development) (Osler, 1994 อ้างถึงใน McCloskey, S. 2014: 3)

McCloskey, S (2009: 240-241) ได้สรุปหลักการและจุดมุ่งหมายของงานพัฒนาศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ต้องการผลลัพธ์ทางการจัดการศึกษาอันจะสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ประเทศและระดับโลก ในมิติของการพึ่งพาอาศัยกันในสังคมผ่านการพัฒนาทักษะ การเห็นคุณค่า การเสริมสร้างทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจที่มีเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกันของสังคม ทั้งนี้เกิดจากการฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ การกำหนดวิสัยทัศน์ในช่วงการเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาต่างๆที่มองเห็นผลของการพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้สภาพและปัญหาของสังคม พร้อมทั้งรู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ดังกล่าว เพื่อเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาประเทศต่อไป มหาวิทยาลัยที่เห็นความสำคัญดังกล่าวในช่วงแรกคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เปิดสอนในสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากนั้นจึงมีอีกหลายมหาวิทยาลัยได้เปิดสอนหลักสูตรที่มีความใกล้เคียงกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย มีความคิดพื้นฐานเรื่องการศึกษาเพื่อการพัฒนา ได้กำหนดเนื้อหาการเรียนการสอนและวิธีการคิดวิเคราะห์ให้ทันสมัยและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์

ตัวอย่างเช่น ในชุดเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539) ได้กล่าวถึงแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดงานพัฒนาศึกษาว่า เริ่มต้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Education) เพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการศึกษาในประเทศต่างๆ แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ **ระยะเริ่มต้น** ตั้งแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นลักษณะการบอกเล่าของนักเดินทางไปยังประเทศต่างๆ เพื่อทำความรู้จักบริบทของประเทศนั้นๆ รวมถึงด้านการศึกษาด้วย หากแต่ยังมีได้มีการวิเคราะห์ใดๆ **ระยะที่ 2** ช่วงเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เริ่มมีการศึกษาระบบการศึกษาของประเทศต่างๆเพื่อใช้ในการพัฒนาการศึกษาประเทศของตน มีการส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐไปดูการศึกษาของประเทศต่างๆ เพื่อแสวงหาแนวคิดและหลักการศึกษานำไปประยุกต์ใช้กับประเทศของตนเอง เรียกได้ว่าเป็นการยืมยืมแนวคิดในการจัดการศึกษา (Education Borrowing) **ระยะที่ 3** ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีความร่วมมือทางการศึกษาของประเทศต่างๆ มุ่งสร้างสันติภาพของโลก การศึกษาเปรียบเทียบในช่วงนี้ เน้นการเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษา โครงสร้าง และการจัด

การศึกษาในลักษณะต่างๆ รวมถึงการแสวงหาความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างประเทศ (International Education) **ระยะที่ 4** ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 การศึกษาเปรียบเทียบกับเริ่มสนใจเรื่องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับสังคม **ระยะที่ 5** ระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคที่สังคมตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เริ่มมีการใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์การศึกษาในแง่มุมต่างๆ ใช้หลักเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ในแง่ของการลงทุนทางการศึกษา การพัฒนาบุคคลโดยใช้สังคมวิทยา รวมถึงการศึกษาในแง่ของมานุษยวิทยา และความลุ่มลึกของมนุษยศาสตร์ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อให้เกิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาต่างๆ ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่เกิดงานด้านพัฒนศึกษาอย่างแท้จริง

จากการศึกษาหลักสูตรมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในสาขานี้ในปัจจุบัน ซึ่งปรับปรุงหลักสูตรระหว่างปี พ.ศ. 2556 - 2558 มีแนวคิดปรัชญาและความสำคัญคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มีปรัชญาของหลักสูตรคือ มุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ในลักษณะสหวิทยาการเพื่อนำการศึกษา และการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนา

2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่เปิดสอนภาควิชาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ในระดับดุษฎีบัณฑิต มีปรัชญาความสำคัญว่า (1) การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างสมดุลในการพึ่งพาตนเองของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และ (2) สนับสนุนนโยบายการกระจายอำนาจไปยังองค์กรท้องถิ่นและการเสริมพลังของภาคประชาสังคม

3) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเปิดสอนในสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ระดับดุษฎีบัณฑิตเท่านั้น มีปรัชญาที่ว่า การศึกษากับการพัฒนาอยู่บนฐานของสิทธิเสรีภาพความเป็นมนุษย์ ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความเป็นธรรมในสังคม

4) มหาวิทยาลัยบูรพา เปิดสอนในสาขาการศึกษาและพัฒนาสังคม มีปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกัน ระดับมหาบัณฑิตมีปรัชญาว่า ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำทางวิชาการ นักคิด สามารถสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์ด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ส่วนในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มีปรัชญาว่า ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถ คุณธรรมและจริยธรรมเป็นผู้นำทางวิชาการ นักวิจัย สามารถสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้กับศาสตร์อื่นๆ เพื่อการพัฒนาประเทศไทย

จากปรัชญาของหลักสูตรที่กล่าวมา จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกันในเป้าหมายของการพัฒนานักคิด นักวิชาการ นักวิจัยมากกว่านักปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลถึงการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิต นักศึกษาในสาขานี้ ดังจะกล่าวต่อไป

จะเห็นได้ว่า งานของพัฒนศึกษาไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ตามแต่ละช่วงระยะเวลาได้ สถานการณ์ นโยบาย และกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศจึงมีด้วยกันหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ แผนงานบูรณาการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ ที่อาจก่อให้เกิดปัจจัยและข้อจำกัดในการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่างๆ

สำหรับประเทศไทย งานด้านนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้นมีด้วยกันหลายประการ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (.ศ. 2560 – 2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งจะเป็นกรอบที่สำคัญในการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ

แผนการพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่อดีตจะมีการวางแผนในระยะสั้นเท่านั้น ยังไม่เคยมีการวางแผนการพัฒนาประเทศในระยะยาวมาก่อน ส่งผลถึงการคาดการณ์อนาคตเพื่อกำหนดทิศทางของประเทศมาโดยตลอด ในปี พ.ศ. 2559 นี้ รัฐได้กำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ มีแนวคิดที่สำคัญคือการทำให้ประเทศไทยไปสู่ **“ประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งการจะเป็นเช่นนั้นได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนต่อการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็น การเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา การศึกษา การทหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสื่อสาร ฯลฯ สังคมในปัจจุบันและอนาคต จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในทุกมิติ การเรียนเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นสหวิทยาการจึงมีความสำคัญมากขึ้น การผลิตครูและนักคิดของสังคมจึงต้องเปลี่ยนแปลงจากอดีตด้วย หลักการและจุดมุ่งหมายของงานพัฒนศึกษาจึงควรคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทิศทางของประเทศเหล่านี้ด้วย

1.4 การศึกษากับการพัฒนา

ชนิตา รัชพลเมือง (2557) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของ “การศึกษา” และ “การพัฒนา” ว่าเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมในเชิงบรรทัดฐาน (normative) และในเชิงสัมพันธ์ (relative) ที่ว่าสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ กรอบแนวคิดของการศึกษากับการพัฒนาจึงเกี่ยวกับชุดความคิด สภาพการเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงไปทุกยุคสมัย ด้วยศาสตร์ด้านพัฒนศึกษาที่มีที่มาจากศาสตร์ด้านการศึกษาเปรียบเทียบ การศึกษาระหว่างประเทศ และศาสตร์ด้านการพัฒนาประเทศ อีกทั้งเป็นศาสตร์ที่นำการศึกษาไปพัฒนาองค์ประกอบอื่นของสังคมนอกเหนือจากการพัฒนาตัวการศึกษาเอง

ในช่วงที่งานพัฒนศึกษาเริ่มต้นขึ้นนั้น สหภาพยุโรปซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมองว่า การงานดังกล่าวจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดความตระหนักรู้และเข้าใจประเด็นปัญหาของโลกเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดี อีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ (Krasue, 2010 อ้างถึงใน Bourne, 2015) คือ

- 1) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นปัญหาการพัฒนาต่างๆ
- 2) การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้เรียน
- 3) ความสามารถในการเข้าใจปัญหาและผลกระทบของประเด็นในระดับโลก
- 4) การขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองในทางปฏิบัติ

หากแต่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนามีความเห็นแตกต่างกันออกไป ในส่วนแรกจะได้รับอิทธิพลทางความคิดจากชาติตะวันตกเรื่องการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเตรียมผู้เรียนให้มีลักษณะที่พึงประสงค์และทำงานได้ มีบทบาทในการพัฒนาตามที่ตั้งคัมได้กำหนดไว้ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งคือ การที่ประเทศกำลังพัฒนาตระหนักรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของชาติตะวันตก แล้วใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเพื่อเรียนรู้ นำมาสู่การปรับประยุกต์ใช้โดยเปลี่ยนเป้าหมายให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคมของตนเองได้อย่างแท้จริง

1.4.1 การศึกษากับการพัฒนาในประเทศไทย

แนวคิดเรื่องการพัฒนาของไทย เริ่มต้นโดยการก่อตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2493 ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกเสนอแนะให้มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่วางแผนพัฒนาประเทศ จากนั้น จึงจัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2502 มีหน้าที่เสนอแนะและให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเศรษฐกิจต่อคณะรัฐมนตรี นำเสนอทางเลือกของแผนการพัฒนา ประสานงานกับคณะรัฐมนตรี ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนงาน โครงการพัฒนา และด้านการปฏิบัติให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ. 2504 ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เน้นเฉพาะการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ การลงทุนสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อการคมนาคมขนส่ง ระบบเขื่อนชลประทาน พลังงานไฟฟ้า สาธารณูปโภค และเปิดโอกาสให้เอกชนลงทุนมากขึ้น หากแต่จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ส่งผลให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สังคมไทยเกิดภาวะการแข่งขันกันมากขึ้น การย้ายถิ่นของแรงงานจากต่างจังหวัด ส่งผลให้ครอบครัว ชุมชน และสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น จึงได้ปรับให้เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) ที่ยังคงยึดแนวทางการพัฒนาของแผนก่อนโดยขยายให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เน้นที่ถิ่นทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ มีโครงการพัฒนาที่นอกเหนือจากความรับผิดชอบของภาครัฐ ได้แก่โครงการพัฒนาเร่งรัดชนบท หรือโครงการช่วยเหลือชาวนา เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) เป็นช่วงที่ประเทศไทยมีปัญหาทางการเมืองเป็นระยะๆ แม้ว่าจะระบบเศรษฐกิจจะพยายามขยายตัวหากแต่ก็ยังคงมีปัญหา ดังนั้น การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยรักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ การส่งเสริมการส่งออกทดแทนสินค้านำเข้า การเงินระหว่างประเทศ อีกทั้งการกระจายรายได้และบริการทางสังคมโดยลดอัตราการเพิ่มประชากร กระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมสู่ชนบท ปรับปรุงสถาบันองค์กรด้านการเกษตรและสินเชื่อต่างๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) เป็นช่วงที่ประเทศฟื้นฟูจากเหตุการณ์ทางการเมือง จึงเร่งมุ่งขยายการผลิตการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เน้นการกระจายรายได้และการมีงานทำในส่วนภูมิภาคเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจที่ซบเซา อีกทั้งเร่งบูรณะและปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกนำมาใช้อย่างมากในช่วงที่ผ่านมา ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ แหล่งแร่ รวมถึงเริ่มมีการสำรวจการใช้พลังงานธรรมชาติในอ่าวไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ให้ ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศเป็นพิเศษ มีการเร่งระดมเงินฝาก ส่งเสริมการสร้างวินัยทางการเงินและปรับโครงสร้างเศรษฐกิจพื้นฐาน มีการกำหนดแผนงานของ ภาครัฐให้มีผลทางปฏิบัติโดยความร่วมมือกับเอกชนซึ่งยึดพื้นที่เป็นหลักเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ในพื้นที่ชนบท นำไปสู่การแปลงแผนสู่การปฏิบัติต่างๆ เช่นมีระบบการบริหารการพัฒนาชนบทแนว ใหม่ ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2527 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ฉบับที่ 6 นั้น ให้ ความสำคัญกับขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก เริ่มจากการพัฒนาฝีมือแรงงานและ คุณภาพชีวิต เพิ่มบทบาทขององค์กรภาคประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีแผนการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งมุ่งพัฒนารัฐวิสาหกิจเพื่อปรับ โครงสร้างการผลิตและการตลาดของประเทศให้กระจายตัวมากขึ้นโดยเฉพาะในเขตชนบท สำหรับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) เป็นช่วงที่ประเทศไทยมี ปัญหาทางการเมืองอีกครั้งก็ด้วยความเห็นที่แตกต่างทางการเมืองการปกครองและการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศนำไปสู่วิกฤตต้มยำกุ้ง การพัฒนาด้านต่างๆจึงยังคงมุ่งไปที่ภาคแรงงานและการ กระจายรายได้ภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค แม้ว่าจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แต่ ก็ยังไม่มากนัก และยังเพิ่มเรื่องการพัฒนาระบบราชการให้ทำงานได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในระดับภูมิภาค

ในช่วงที่ประเทศไทยบอบช้ำจากการพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ระบบสังคม เศรษฐกิจและ การเมืองได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจจากวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง ภาคอุตสาหกรรมและการส่งออกของประเทศไทยหยุดชะงักและมีปัญหา จึงมีแนวคิดที่มุ่งพัฒนาให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เพื่อใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนให้เป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เริ่มพัฒนาหลังประชารัฐคือการสร้างพันธกิจเพื่อเสริมสร้าง ศักยภาพและสมรรถนะของคนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในทางปฏิบัติ การพัฒนาที่ มุ่งเน้นที่ “คน” นี้จึงนำไปสู่การอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดย ยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศผ่านพ้นวิกฤตในช่วงนั้น ให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลมีคุณภาพ และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ด้วยแนวทางการ เร่งพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าวทำให้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น ความยากจนลดลง มีระบบประกัน สุขภาพถ้วนหน้าที่มีคุณภาพ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ยังคงยึดหลักการพัฒนาที่มีมาก่อน แต่ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมมากขึ้น โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนไปพร้อมกัน จัดทำแผนงานทุกขั้นตอนเพื่อ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติอีกทั้งติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หากแต่เป็นช่วงที่เกิด วิกฤตทางการเมืองร้ายแรงหลายครั้งจึงทำให้การดำเนินงานหยุดชะงักเป็นระยะๆ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยพยายามแก้วิกฤตการณ์ต่างๆ ไปพร้อมกัน ได้แก่ การพัฒนารากฐานการผลิตและบริการ การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และสร้างภูมิคุ้มกันจากวิกฤตการณ์ที่เคยเกิดขึ้น มุ่งฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน มีเป้าหมายการพัฒนาให้มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สมดุล มีความสามารถในการแข่งขัน ประชาชนมีหลักประกันในชีวิตและมีธรรมาภิบาลในการปกครองประเทศ และที่สำคัญคือการสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลกให้กับประชาชน จากนั้น จึงนำไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ที่ยังคงยึดถือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมีลักษณะสำคัญ 5 ประการคือ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีทักษะการคิดเชิงสังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคลและมีจุดยืนทางจริยธรรม สร้างความร่วมมือของชุมชนประชาสังคม เอกชน รัฐให้ร่วมมือกันพัฒนาบทหลักการที่ให้ร่วมคิดร่วมทำ การรับผลประโยชน์และรับผิดชอบในสิ่งต่างๆ ร่วมกัน ด้วยวิธีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่เป็นหลัก เพิ่มการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ ให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกระดับ ทั้งนี้ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการที่ระบบเศรษฐกิจยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ วิกฤตของสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงในมิติต่างๆ รัฐจึงมีนโยบายของการรักษาทุนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหาร กลังงานและน้ำ การสร้างความมั่นคงในเอกราชอธิปไตยเพื่อให้สังคมปลอดภัย สามัคคี การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับนานาชาติ การมีระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และกระจายอำนาจโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

นอกเหนือจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 แล้ว ยังมีการกำหนดให้มีแผนระยะยาวเพื่อรองรับการขับเคลื่อนของประเทศ โดยรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า **“ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญไทย พุทธศักราช 2559 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

หลังจากยุทธศาสตร์ชาติได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ ซึ่งการกำหนดยุทธศาสตร์ชาตินั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานต่างๆ เนื่องจากมีผลต่อการจัดทำโครงการการเบิกจ่ายภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนา กล่าวคือ มาตรา 142 ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติ

งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ต้องแสดงแหล่งที่มาและประมาณการรายได้ ผลสัมฤทธิ์ หรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจ่ายเงินและความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและ แผนพัฒนาต่างๆ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยวินัยทางการเงินการคลังของรัฐ

อีกทั้งการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐจำเป็นต้องมีความโปร่งใส ดำเนินไปตามนโยบายที่มีการกำหนดโดยระยะยาวจากหลายภาคส่วน ตามมาตรา 162 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องแถลงนโยบายต่อรัฐบาลซึ่งต้องสอดคล้องกับหน้าที่ของรัฐ แนวนโยบายแห่งรัฐ และยุทธศาสตร์ชาติ และต้องชี้แจงแหล่งที่มาของรายได้ที่จะนำมาใช้จ่ายในการดำเนินนโยบาย โดยไม่มีการลมนิติความไว้วางใจ ทั้งนี้ ภายในสิบห้าวันนับแต่วันเข้ารับหน้าที่

ก่อนแถลงนโยบายต่อรัฐบาลตามวรรคหนึ่ง หากมีกรณีที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งหากปล่อยให้นิ่งช้าไปจะกระทบต่อประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีที่เข้ารับหน้าที่จะต้องดำเนินการไปพลางก่อนเพียงเท่าที่จำเป็นก็ได้ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ 2) เพื่อเพิ่ม กระจายโอกาส และคุณภาพการให้บริการของรัฐอย่างทั่วถึงเท่าเทียมเป็นธรรม 3) เพื่อลดต้นทุนให้ภาคการผลิตและบริการ และ 4) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอุตสาหกรรมและบริการด้วยนวัตกรรม

วิสัยทัศน์ : ขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย

ภาพที่ 2.1 ร่างกรอบยุทธศาสตร์ 20 ปี (ที่มา: <https://www.royalthaipolice.go.th>)

สาเหตุของการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ของชาติเพื่อแก้ปัญหาของการพัฒนาในระยะก่อน ผลการพัฒนาภาพรวมของประเทศได้รับการสนับสนุนที่ดีจากการรวมกลุ่มของประชาชนเป็น เครือข่ายเพิ่มมากขึ้น โดยการกำหนดยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้มีการนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

นำจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐราชการ ภาคเอกชน ภาคการเมือง และนักวิชาการ และนำความคิดเห็นภาคประชาชนมาเป็นข้อมูลในการยกร่างยุทธศาสตร์ด้วย

ปัญหาดังกล่าวได้แก่ เรื่องของสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เทคโนโลยี และการเมืองภายในประเทศที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อระบบการพัฒนาในภาพรวมของประเทศ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างภาคเกษตรและอุตสาหกรรมระหว่างสังคมเมืองและชนบทขยายวงกว้างขึ้น รวมถึงผลของปัญหาระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายแรงงานเงินทุน ข่าวสาร เทคโนโลยีองค์ความรู้ต่างๆ หนี้สินระหว่างประเทศ ความมั่นคงในเรื่องอาหารของโลก และการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยทำให้มีแรงกดดันต่องบประมาณด้านสวัสดิการและสาธารณสุขซึ่งมีความเสี่ยงด้านการคลัง สภาพการณ์แวดล้อมเรื่องรายได้ของไทยนั้นได้รับผลมาจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในอดีตที่ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศระดับรายได้ปานกลางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 และล่าสุดในปี พ.ศ. 2557 รายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 5,739 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี (ข้อมูลจาก GNI per Capita (GDP per Capita อยู่ที่ 6,052 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี โดย สศช.) บนฐานการผลิตทางอุตสาหกรรมที่หลากหลาย คุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษา บริการสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ มีความร่วมมือในรูปของทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อเป็นกลไกและช่องทางในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้ วิกฤตทางการเงินในช่วงปี พ.ศ. 2540 – 2541 ส่งผลให้ภาครัฐและเอกชนเรียนรู้ที่จะปรับตัว บริหารความเสี่ยงและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

จุดอ่อนที่สำคัญของไทย มีด้วยกันหลายด้านที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ ได้แก่ การปรับตัวตามสภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศที่ผันผวนให้เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้น การปรับโครงสร้างหลายด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้แก่ โครงสร้างประชากรสูงอายุเป็นจำนวนมากแต่โดยคุณภาพคนโดยเฉลี่ยยังต่ำและการออมไม่เพียงพอ อีกทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจมีสัดส่วนของการค้าระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้เศรษฐกิจของไทยจึงมีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอกประเทศ ฐานการผลิตเกษตรและบริการมีผลิตภาพการผลิตต่ำโดยที่การใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า การลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาไม่เพียงพอ การพัฒนานวัตกรรมมีน้อย ในภาครัฐยังมีปัญหาเรื่องธรรมาภิบาล การคอร์รัปชันในวงกว้าง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ยังไม่เป็นระบบ อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิผลและกฎระเบียบยังไม่ทันสมัย ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งบริบทในประเทศและต่างประเทศจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีจึงพยายามตอบสนองความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ เพื่อรับมือกับภัยคุกคามเหล่านี้ ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมจึงต้องสามารถแก้ไขจุดอ่อน และเสริมจุดแข็งในระยะยาวซึ่งประเทศไทยไม่เคยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในลักษณะนี้มาก่อน บริบทของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสังคมไทย แบ่งออกเป็นบริบทภายในประเทศและภายนอกประเทศ อีกทั้งมีการเรียนรู้เรื่องสภาวะที่ดีจากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น หากแต่สิ่งที่ต้องพึงระวังในการพัฒนาต่อไปคือ ความเข้มแข็งและเป็นธรรมทางเศรษฐกิจลดลง

อย่างไรก็ดี การพัฒนาจะเกิดขึ้นไม่ได้หากคนในประเทศยังไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนจบเท่านั้น มิได้ตอบสนองความต้องการการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ แนวโน้มการจัดการศึกษาที่ดีจึงควรมีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับการส่งเสริมสนับสนุนนโยบายและกฎหมายของประเทศหลายประการ โดยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) ประเทศไทย ได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตราไว้ ณ วันที่ 6 เมษายน 2560 ในรัชสมัยของสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ ฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นกฎหมายหลักในการปกครองประเทศที่ยังคงดำรงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้ระบุไว้ว่า การแก้ปัญหาวิกฤตต่างๆ ของชาติ จำเป็นต้องป้องกันและแก้ไขด้วย “การปฏิรูปการศึกษา” และการเสริมสร้างให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้งมีสิทธิในการเข้ารับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันทุกคน

เป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าหลักสำคัญคือการจัดการศึกษาภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนมีพื้นฐานความรู้ความสามารถที่ดีสามารถนำมาประกอบอาชีพได้อย่างสุจริต และจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญนี้ ประชาชนมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาในภาคบังคับ และรัฐมีหน้าที่ตามมาตรา 54 ว่า

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่งเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติซึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และการดำเนินการและตรวจสอบการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย

การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ในการดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสอง หรือให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรคสาม รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน

ให้ตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู โดยให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนหรือใช้มาตรการหรือกลไกทางภาษีรวมทั้งการให้ผู้บริจาคทรัพย์เข้ากองทุนได้รับประโยชน์ในการลดหย่อน

ภาษีด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องกำหนดให้การบริหารจัดการกองทุนเป็นอิสระและกำหนดให้มีการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

อย่างไรก็ดี การพัฒนาประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตามกระแสการพัฒนาของโลก ดังเช่นในปัจจุบัน ได้นำเอาเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ของสหประชาชาติมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ดังนั้น ผู้ที่ทำงานด้านพัฒนาศึกษาจึงต้องเปิดความคิดที่สัมพันธ์กับของทั้งบริบทไทยและบริบทโลกอยู่เสมอ

1.4.2 การศึกษากับการพัฒนาในต่างประเทศ

การศึกษาของไทยมีแนวโน้มไปตามแนวทางการพัฒนาของต่างประเทศมาแต่อดีต ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั่วโลกได้รับผลกระทบจากสงครามดังกล่าว จึงพยายามหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและไม่เป็นภัยต่อกันและกัน ประเทศต่างๆทั่วโลกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ประเทศด้อยพัฒนา (Undeveloped countries) มีสภาพล้าหลัง ซึ่งในระยะหลังเรียกว่า ประเทศกำลังพัฒนา (Developing countries) และประเทศที่เจริญแล้ว (Developed countries หรือ Industrial countries) การแบ่งกลุ่มประเทศดังกล่าวมีตัวชี้วัดจากเรื่องของความยากจน ความไม่รู้หนังสือและความเจ็บไข้ได้ป่วยที่แตกต่างกัน

หากแต่ต่อมาเมื่อประเทศต่างๆ ค้นพบการเปลี่ยนแปลงประเทศตามแนวคิดที่เห็นว่าเหมาะสมของตนเองแล้ว จึงแบ่งโลกออกเป็น 3 ประเภทคือ โลกที่ 1 ประเทศอุตสาหกรรม โลกที่ 2 ประเทศคอมมิวนิสต์ และโลกที่ 3 คือประเทศที่กำลังพัฒนา (Encyclopedia Britannica, 1998 อ้างถึงใน พุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, 2555)

ด้วยแนวคิดการแบ่งระดับของประเทศดังกล่าว ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาพยายามผลักดันศักยภาพของตนเองให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมเพื่อสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้ ในระยะนี้เรียกว่า ทศวรรษการพัฒนาในระยะที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2503 – 2513 หากแต่ส่งผลกระทบต่อมิติอื่นๆ ของสังคม ได้แก่ 1. วิกฤตการทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอลง 2. การเกิดของเสีย สารพิษและมลภาวะเพิ่มขึ้น และ 3. ปัญหาคูณภาพของคนในสังคมที่มากขึ้นทุกวัน

หากแต่ปัญหาที่เริ่มตระหนักว่าได้รับผลกระทบจากการขยายระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมนี้คือ วิกฤตสิ่งแวดล้อม ด้วยคน 2 กลุ่มที่มีความแตกต่างกันได้ใช้ทรัพยากรที่แตกต่างกัน ประชากรในประเทศกำลังพัฒนาจะมีประชากรมาก แต่ละคนจะบริโภคไม่มากนัก แต่เมื่อรวมกันก็สร้างปริมาณของเสียสู่โลกเป็นจำนวนมาก หากแต่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น แม้จะมีคนน้อย แต่แต่ละคนได้บริโภคสิ่งของที่ส่งผลต่อการสร้างมลภาวะและถ่ายเทของเสียจำนวนมากในขั้นตอนการผลิตและขนส่งสินค้าแบบอุตสาหกรรม จากสถานการณ์ดังกล่าว ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว จะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขในอนาคตจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ต่อมาในทศวรรษแห่งการพัฒนาในระยะที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2514 – 2523 นั้น ทั่วโลกให้ความสำคัญกับการดูแลสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2515 สมาชิกองค์การสหประชาชาติจำนวน 113

ประเทศ ร่วมประชุม “การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสภาพแวดล้อมของมนุษย์” เรียกว่า “ปฏิญญาสต็อกโฮล์ม” (Stockholm Declaration หรือ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment) ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ภายใต้หลักการที่ว่า บุคคลมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี การห้ามปล่อยสารพิษที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศต่างๆ ส่งเสริมการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมและวิทยาศาสตร์ การกำหนดค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม และก่อตั้ง องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNDO: UN Environment Program) ขึ้นในปี พ.ศ. 2516

ในปี พ.ศ. 2526 มีการจัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on environment and Development) รู้จักในนามของ Brandtland Commission เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา มีเอกสารเผยแพร่คือ “อนาคตร่วมของเรา” (Our Common Future, 2526) เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนวิถีทางแห่งความฟุ่มเฟือย และแนวทางการพัฒนาที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดทางธรรมชาติมากขึ้นที่ว่า “development which meets the needs of current generations without compromising the ability of future generations to meet their own needs” ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักว่า การพัฒนาของเราในปัจจุบันจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อลูกหลานของเราในอนาคตในทุกๆ มิติ หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” นั่นเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 กระแสแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญมากขึ้น องค์การสหประชาชาติจัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development – UNCED) หรือการประชุมสุดยอดโลก Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีผู้แทนเข้าร่วมจาก 178 ประเทศ (รวมทั้งประเทศไทยด้วย) ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) คือการเตรียมความพร้อมของโลกเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นแผนแม่บทในการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การให้ความสำคัญคุ้มครองทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง

ในครั้งนี้ได้มีการลงนามในสนธิสัญญา 2 ฉบับคือ การแก้ไขปัญหาโลกร้อนหรือ Global warming และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมีการวางแผนปฏิบัติการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Programme of Action for Sustainable Development) 4 ส่วนคือ มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Dimensions) การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร (Conservation and Management of Resources) การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ (Strengthening the Role of Major Groups) และวิธีการในการดำเนินงาน (Means of Implementation) นำไปสู่กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาคีการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของออนตาริโอ ประเทศแคนาดา (The Ontario Learning for Sustainability Partnership, พ.ศ. 2535) ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงการมีอนาคตที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ มีความเป็นธรรมทางสังคม และมีการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไปพร้อมๆกันทั้ง 3 ด้านคือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

หลังจากนั้น จึงได้มีแผนสู่การปฏิบัติในระยะต่างๆที่มุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ

- Rio+5 (พ.ศ.2540): Globalization ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมชาติของรายได้ และสิ่งแวดล้อม เกิดพิธีสสารเกียวโตหรือ Kyoto Protocol เป็นอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) มีพันธกรณีผูกพันต่อประเทศอุตสาหกรรมให้ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก มีเป้าหมายเพื่อ “เสถียรภาพความเข้มข้นของแก๊สเรือนกระจกในบรรยากาศที่ระดับซึ่งจะป้องกันการรบกวนอันตรายจากน้ำมีอมนุษย์กับระบบภูมิอากาศ” ซึ่งประเทศสมาชิกมีมติเห็นชอบเมื่อ พ.ศ. 2540 ให้มีผลบังคับใช้ ลงนามโดยประเทศอุตสาหกรรมต่างๆ ผู้กมัตตนเองให้จำกัดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นำมาสู่โครงการ Carbon Credit คือกลไกเพื่อประเทศที่พัฒนาแล้วจะประสบปัญหาในการลดปริมาณก๊าซ สามารถซื้อโควตาคาร์บอนจากผู้ประกอบการในประเทศกำลังพัฒนาที่มีโครงการพลังงานสะอาด

- Rio+10 (พ.ศ. 2545): นำสู่การนำไปใช้จริงและนำไปสู่ Millennium Development Goals (MDGs) การใช้นโยบายวัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มที่กลุ่มประเทศ G8 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดโลก ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development-WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ นำไปสู่การพัฒนาที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ

1. ประเทศสมาชิกต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งศตวรรษ (Millennium Development Goals - MDGs) ร่วมกันให้สำเร็จในปี พ.ศ. 2558 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจนในประเทศ

2. ประเทศสมาชิกควรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (human capacity building) รวมถึงด้านการศึกษาและบริการด้านสุขภาพ

3. การเสริมสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐ เอกชน และประชาชนต้องร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาและพิทักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

MDGs คือเป้าหมายของการพัฒนาในระยะเวลานี้เพื่อให้เกิดผลต่อการปฏิบัติมากขึ้น ประกอบด้วย 1) ขจัดความยากจนและความหิวโหย 2) ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา 3) ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ 4) ลดอัตราการตายของเด็ก 5) พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ 6) ต่อสู้โรคเอดส์ มาลาเรีย แลโรคสำคัญอื่นๆ 7) รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และ 8) ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

- Rio+20 (พ.ศ. 2550) ประกอบด้วย 120 ประเทศ กับกระแส เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy in the context of sustainable development and poverty eradication) คือการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และความเท่าเทียมกันในสังคม ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ลดผลกระทบทางลบจากกิจกรรมของมนุษย์ และลดความขาดแคลนของทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศ

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่ทั่วโลกต่างให้ความสนใจ ด้วยพิสูจน์แล้วว่า การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่สามารถทำได้โดยมิติเดียว จึงได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง MDGs ให้มีความชัดเจนและมองเห็นมิติที่หลากหลายมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2557

เมื่อกำหนดของเป้าหมายการพัฒนา MDGs กำลังจะหมดอายุลง จึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่ เรียกว่า Sustainable Development Goals หรือ SDGs มีที่มาจากจากการสำรวจความเห็นของผู้คนต่างๆทั่วโลกถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ต้องการ โดยอยู่บนฐานคิดที่หลากหลาย ได้แก่

Inclusive Development คือการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง การพัฒนาที่คนยากจนเปราะบาง คนชายขอบจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการพัฒนา

Universal Development คือมิใช่การพัฒนามุ่งเน้นที่ประเทศยากจนเท่านั้น แต่ทุกประเทศเองก็อยู่ภายใต้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและต้องร่วมกันบรรลุเป้าหมายนี้เพื่อสร้างโลกที่ยั่งยืนให้กับคนรุ่นหลัง

Integrated Development คือการพัฒนาที่บูรณาการ หมายถึงว่า การบรรลุเป้าหมาย SDGs จะทำเพียง 1 เป้าหมายหรือ 1 เป้าประสงค์ โดดๆไม่ได้ เป้าหมายของ SDGs มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นในระดับเป้าประสงค์ (Targets) การบรรลุ SDGs จะต้องดำเนินไปพร้อมๆกันอย่างเป็นระบบ

Locally-focused Development คือการพัฒนาที่จะต้องเริ่มจากระดับท้องถิ่นหรือ bottom-up ด้วยเหตุผลที่ว่าบริบทของท้องถิ่น ทั้งชนบทและในเมืองนั้น เป็นบริบทที่ใกล้กับตัวผู้คนที่ที่สุด และองค์กรที่บริหารจัดการเมืองหรือท้องถิ่นในชนบทเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในพื้นที่ การบรรลุ SDGs จึงต้องถูกนำไปพิจารณาในระดับท้องถิ่นให้ได้และดำเนินการในระดับท้องถิ่นให้ได้

Technology-driven Development คือการพัฒนาที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีในการบรรลุ ทั้งเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร (ICT) และเทคโนโลยีจากการปฏิวัติด้านข้อมูล (Data Revolution) เพื่อให้ผลของการพัฒนาถูกเผยแพร่และถูกติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประกอบด้วย 17 เป้าหมายการพัฒนา ได้แก่

1. การขจัดความยากจน
2. ขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน
3. รับรองการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในทุกช่วงอายุ
4. รับรองการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน
5. บรรลุความเท่าเทียมทางเพศ พัฒนาบทบาทสตรีและเด็กผู้หญิง
6. รับรองการมีน้ำใช้ การจัดการน้ำและสุขาภิบาลที่ยั่งยืน
7. รับรองการมีพลังงานที่ทุกคนเข้าถึงได้ เชื่อถือได้ ยั่งยืนทันสมัย
8. ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานที่มีคุณค่า
9. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการปรับตัวให้เป็นอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนและทั่วถึง และสนับสนุนนวัตกรรม
10. ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ

11. ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย ทัวถึง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างยั่งยืน
12. รับรองแผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน
13. ดำเนินมาตรการเร่งด่วนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ
14. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเลเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
15. ปกป้อง ป่าชุมชน และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบกอย่างยั่งยืน
16. ส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
17. สร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า งานด้านพัฒนศึกษามีใช้ศาสตร์แห่งวิชาการเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นไปเพื่อการนำแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติโดยให้การศึกษาเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงภายในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังได้ขยายออกไปยังการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมและประชาชนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมและยั่งยืน

งานวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาจึงเป็นงานวิจัยที่สนใจการศึกษากับสังคม โดยใช้หลักการและเทคนิคการวิจัยเชิงสังคมศาสตร์เพื่อศึกษาแนวโน้มในอนาคต ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ จุดเน้นของพัฒนศึกษาจึงมีด้วยกันหลายประการ ทั้งในด้านปรัชญา การศึกษา การบริหาร โรงเรียน องค์กร หน่วยงาน ทรัพยากรมนุษย์ ครู นักเรียน ผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาประเทศซึ่งมีหลากหลายมิตินั้นสามารถเกิดขึ้นได้จริง ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไปพร้อมกัน

แนวคิดเพื่อการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลจริงจำเป็นต้องนำเสนอโดยนักวิชาการด้านพัฒนศึกษาที่มีทักษะในการคิด วิพากษ์วิจารณ์ พร้อมทั้งสร้างข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปดำเนินงานได้จริง การเรียนรู้งานพัฒนศึกษาที่มีมาแต่อดีตถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เห็นถึงแต่ละช่วงเวลาของการพัฒนา ตั้งแต่ในอดีตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในช่วงเวลานั้นๆ ตามแผนพัฒนาของประเทศ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสนใจ ประเด็นปัญหา หรือจุดเน้นเพื่อการพัฒนาประเทศในช่วงนั้นๆ แล้วงานพัฒนศึกษาได้เรียนรู้ คาดการณ์เพื่อพร้อมที่จะตั้งรับอย่างไร หลักการนี้ ได้รับการยอมรับไปทั่วโลกดังได้กล่าวมาแล้วว่า การดำเนินงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องเรียนรู้อดีต มาสู่การนำเสนอแนวทางปัจจุบัน และเปิดมุมมองเพื่อประเมินแนวโน้มสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่มีมาแต่อดีตจะทำให้ผู้ที่สนใจ ไม่ว่าจะ เป็นนิสิตนักศึกษา ครูอาจารย์ นักการศึกษา หรือบุคคลทั่วไป ได้เห็นถึงวิธีการพัฒนาในเชิงวิชาการที่แสดงให้เห็นข้อเสนอแนะทางการ

ปฏิบัติที่เหมาะสมซึ่งแน่นอนว่ามีด้วยกันหลายวิธี หลากมุมมอง ซึ่งวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีทางสังคมวิทยา มนุษยศาสตร์ มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกัน อย่างเป็นสหวิทยาการ

ตอนที่ 2 การสังเคราะห์งานวิจัย

การจัดการเรียนการสอนด้านพัฒนศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานี้ มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และภายหลังมีการเปิดสอนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอีกหลายมหาวิทยาลัย ก่อให้เกิดวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีการศึกษาวิจัยหลากหลายประเด็น หลายรูปแบบ รวมถึงมีผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน ดังนั้น การรวบรวมองค์ความรู้จากงานวิจัยของงานด้านพัฒนศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และด้วยมีแนวทางการศึกษาที่เป็นสหวิทยาการ ความรู้ที่ได้จึงสามารถนำไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์ได้หลายทิศทาง การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการทำกรวิจัย รวมถึงผลของการวิจัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

การสังเคราะห์งานวิจัย เป็นการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิทยานิพนธ์หลายๆเล่มที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาขาวิชานั้นๆอย่างสมบูรณ์ ดังที่ อุทุมพร จามรมาน (2531: 1) กล่าวว่า การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง การนำส่วนย่อยมาประกอบเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น เช่น การบรรยายความรู้สึกโดยการนำคำต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน หรือการทำงานบางอย่างจนเกิดผล โดยมาจากการประชุมระดมสมองหรือการสร้างทฤษฎีใหม่ โดยการเชื่อมโยงทฤษฎีเก่าเข้าด้วยกัน เป็นต้น

ในต่างประเทศได้แสดงถึงความจำเป็นของการสังเคราะห์การวิจัยว่า เกิดขึ้นจากความต้องการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่รวบรวมมาจากงานวิจัยหลายเรื่องซึ่งส่งผลถึงสังคมในประเด็นเดียวกัน โดยเฉพาะในช่วงราวปี 1960 – 1970 ที่มีงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ได้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดถึงกระบวนการวิจัยเรื่องการให้ความสำคัญกับพื้นที่ การประเมินผล การสรุปผลและการตีความผลการวิจัย โดยไม่มีการสังเคราะห์ผลที่ได้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และทันต่อเหตุการณ์ แม้ว่าการถ่ายทอดผลงานวิจัยต่างๆ ในช่วงนั้นจะมีมากขึ้นก็ตาม เนื่องจากไม่สามารถรวบรวมวิทยานิพนธ์เพื่อวิเคราะห์ได้อย่างรวดเร็ว แต่ในปัจจุบันมีการใช้การสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การวิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ผลงานจนเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเหล่านั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างทันท่วงที

อย่างไรก็ดี ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ในช่วงปี 1970 มีเป็นจำนวนมากจนเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า วิกฤตการณ์ทางข้อมูล (information crisis) ดังที่ Garvey and Griffith (อ้างถึงใน Harris Cooper, 2009) กล่าวไว้ในปี 1971 ว่า นักวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์แต่ละคนนั้นสามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้เป็นจำนวนมาก จนมีสัญญาณแสดงถึงการที่มีข้อมูลล้นมากเกินไป บางข้อมูลได้ถูกนำมาใช้ซ้ำในช่วงเวลาที่ต่างกัน นักวิจัยแต่ละคนมีข้อมูลที่หนักอึ้งจนมากเกินไป ไม่สามารถหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเหล่านั้นจากสิ่งที่ได้ศึกษามาในระดับปฐมภูมิได้

การวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าวใช้กระบวนการที่มีขั้นตอนวิธีการและมีความหลากหลายในประเด็นเดียวกันและมักจะแสดงผลเป็นการบรรยายหรือพรรณนาโดยผู้วิจัยจะสังเคราะห์ผลของงานวิจัยคนอื่นที่ดำเนินการมาก่อนและเพิ่มเติมการสังเคราะห์ของตนเองในสถานการณ์ปัจจุบันเข้าไป การสังเคราะห์ดังกล่าวยังไม่มีการเรียบเรียงแบบแผนที่ชัดเจนโดยเฉพาะในการนำเสนอกระบวนการและผลการวิจัย ทักษะของผู้วิจัยที่สำคัญคือ การจัดการข้อมูลดิบหรือข้อมูลที่รวบรวมมาได้ให้เป็นแนวคิดในเชิงนามธรรม เพื่อนำผลการวิจัยหลักและการสังเคราะห์งานวิจัยเป็นการสังเคราะห์กรณีตัวอย่างซึ่งสามารถนำมาผลมาใช้กับประชากรกลุ่มที่ใหญ่ขึ้นและตรงกับที่ต้องการได้ ซึ่งโดยส่วนมากการวิจัยพื้นฐานคือการเปรียบเทียบตัวอย่างและแสดงถึงความสัมพันธ์ หรือการอนุมานคำตอบจากผลของกลุ่มตัวอย่างและการนำเสนอผลที่อาจแตกต่างกันเมื่อนำไปวิเคราะห์กับประชากรกลุ่มใหญ่ซึ่งแตกต่างจากกรณีศึกษาโดยทั่วไปของการศึกษาหรือนำเสนองานวิจัยลักษณะนี้จะมีได้เสนอเพียงเชิงประจักษ์เท่านั้น แต่ยังมีพิธีสุจน์สมมติฐานของการวิจัยอีกด้วย สิ่งสำคัญของการวิเคราะห์คือพื้นฐานทางความคิด หรือการตีความของผู้วิจัยซึ่งจะได้ผลมาเป็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นนามธรรมนั่นเอง (Harris Cooper, 2009 : 1-6, 146 - 147)

การสังเคราะห์งานวิจัยมีด้วยกัน 3 ระดับ คือ 1) Meta Analysis คือการนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ให้เกิดความรู้ในหัวข้อนั้นๆ 2) Mega Analysis คือการนำหัวข้อที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์จนเกิดเป็นสาขาใหม่ และ 3) Super Analysis คือระดับนำสาขาที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ นอกจากนี้ อุทุมพร จามรมาน (2547 : 14) ได้ยกตัวอย่างของการสังเคราะห์งานวิจัยในชั้นเรียนไว้ ภายหลังจากว่า เป็นการนำผลการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาในแต่ละสาเหตุ หลายๆชั้นเรียน หรือหลายๆสาเหตุในปัญหาเดียวกัน มาประมวลผลเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีใดแก้ปัญหาของนักเรียน สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นการสังเคราะห์งานวิจัยในระดับความรู้ของหัวข้อนั้นๆ เพื่อนำผลที่ได้มานำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

2.1 ประเภทของการสังเคราะห์งานวิจัย

อุทุมพร จามรมาน (2531 : 1) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยมี 2 ประเภทคือ 1) การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ (Qualitative Synthesis) หรือเชิงบรรยายมีลักษณะเดียวกับการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ และ 2) การสังเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative) เป็นการวิเคราะห์ตัวเลขหรือค่าสถิติ เป็นการวิเคราะห์ผลวิเคราะห์ (Analysis of Analyses) หรือการวิเคราะห์เชิงผสมผสาน (Integrative Analysis) หรือการวิจัยงานวิจัย (Research of Research)

การวิจัยในครั้งนี้จะใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทำวิจัยที่เข้าใจในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี ซึ่งโดยปกติแล้ว การวิเคราะห์เชิงคุณลักษณะทั่วไปนั้น สามารถนำเนื้อหาที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบของเอกสาร หรือสิ่งพิมพ์เสมอไป เช่นอาจเป็นการตูน ละคร เพลง การสนทนา ฯลฯ มาสังเคราะห์เพื่อสรุปให้ได้องค์ความรู้ วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์มีด้วยกัน 3 ประการหลักคือ 1.การวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อมูล 2. การหารูปแบบความสัมพันธ์ภายใน และ 3. การหารูปแบบความสัมพันธ์ภายนอก ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มเนื้อหาที่จะใช้วิเคราะห์นี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

แต่ละหน่วยจะมีอิสระจากกันแต่ได้นำเนื้อหาขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ต่อกัน หน่วยที่ได้มาจากจากการสุม การรวบรวมและการจัดกลุ่มของเนื้อหา หากแต่งงานวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นการสังเคราะห์งานวิจัยในสาขาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา เอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์จึงมีเพียงงานวิจัยในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

การพิจารณาหน่วยที่ทำมาวิเคราะห์สามารถนำมาจาก 1) การพิจารณาจากสภาพกายภาพ (Physical Unit) คือมีจำนวนเล่ม ฉบับ ฯลฯ ที่เหมาะสม 2) การพิจารณาภาษา (Syntactical Unit) คือการแจกแจงคำหรือหัวข้อ 3) การพิจารณาถึงการอ้างอิง (Referential Unit) จากวัตถุ เหตุการณ์ หรือบุคคล 4) จากโครงสร้าง (Propositional Unit) ทางด้านความรู้สึก ความหมายหรือภาษา 5) จากความหมาย (Thematic Unit) ผ่านภาษาที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เป็นการบังคับหรือขอร้องโดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา

ส่วนการสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงปริมาณนั้น มีประโยชน์ในการพิสูจน์การวิเคราะห์ที่สามารถจับต้องได้ สามารถตั้งค่าต่างๆออกมาคำนวณเป็นตัวเลขเพื่อยืนยันความมากน้อยของผลกระทบ หรือผลการวิจัยที่ได้จากงานวิจัยแต่ละเรื่องเท่านั้น Jackson (1978 อ้างถึงในอุทุมพร จามรมาน, 2529: 4) มีข้อสังเกตว่าการวิเคราะห์เชิงปริมาณมีความสำคัญเนื่องมาจาก

1. นักสังเคราะห์มักมองจุดเดิมของงานวิจัยแตกต่างกัน
2. นักสังเคราะห์มักมุ่งที่ส่วนของรายงานการวิจัยที่ว่าด้วยบทสรุป
3. นักสังเคราะห์มักมองผลวิจัยแตกต่างจากผู้วิจัย ทำให้ตีความผิด
4. นักสังเคราะห์พิจารณาผลการวิเคราะห์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้นแล้วนำมาประมวลเข้าด้วยกัน
5. นักสังเคราะห์ไม่ได้พิจารณาลักษณะงานวิจัยและผลวิจัยที่ได้รับว่าสอดคล้องกัน และมีข้อจำกัดอะไรอยู่บ้าง
6. นักสังเคราะห์ไม่ได้ระบุเกณฑ์หรือขั้นตอนการสังเคราะห์ของตนทำให้ไม่ทราบเกณฑ์ในการตัดสินการสังเคราะห์นั้น

การสังเคราะห์เชิงปริมาณหลากหลายวิธี อาทิ วิธีบรรยาย การนับคะแนนเสียง การรวมค่านัยสำคัญ การจัดกลุ่ม การแจกแจง การวิเคราะห์เมตต้า การวิเคราะห์ของ Schmidt-Hunter การวิเคราะห์เชิงสหสัมพันธ์ และเชิงทดลอง

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ จะใช้งานวิจัยทางด้านพัฒนศึกษาทั้งในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตทั้งหมด จำนวน 643 เล่ม มาสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะโดยพิจารณาด้านกายภาพของวิทยานิพนธ์ เหตุการณ์ วัตถุ บุคคล เพื่อหาองค์ความรู้โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.2 การสังเคราะห์เนื้อหา

ด้วยงานวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาใช้จุดมุ่งหมายของงานที่หลากหลาย ทำให้ผู้สังเคราะห์งานวิจัยจำเป็นต้องอ่านงานวิจัยทั้งหมดเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหา ความสัมพันธ์กับหลักสูตรการเรียนในสาขาวิชานั้น รวมถึงความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ช่วงเวลา และบริบทอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและเห็นความเหมือนและแตกต่างของงานทั้งหมด

การสังเคราะห์คือ การประมวลและรวบรวมสิ่งต่างๆที่ได้ศึกษามาสร้างเป็นข้อมูลใหม่ นำเสนอในรูปแบบใหม่หรือปรากฏการณ์ใหม่ อันเกิดจากการจัดการบูรณาการปัจจัยต่างๆที่ได้ศึกษา มาเข้าไว้ด้วยกัน ข้อมูลดังกล่าวนั้น ได้มาจากการวิเคราะห์ ทำความเข้าใจใคร่ครวญ แยกแยะข้อมูล ออกเป็นส่วนๆ มาก่อน ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ จึงต้องทำการวิเคราะห์เนื้อหาของงานวิทยานิพนธ์ที่มีใช้เพียงวิเคราะห์คุณลักษณะที่ได้จากผลงานวิทยานิพนธ์เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องวิเคราะห์บริบททางสังคมต่างๆ ร่วมด้วย เพื่อสังเคราะห์ให้เป็นข้อสรุปหรือข้อเสนอองค์ความรู้ที่ต้องการ ดังนั้น จึงควรใช้วิธีการวิเคราะห์แยกแยะเนื้อหาในประเด็นต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงความหมายแบบองค์รวมของ ทิศทางการพัฒนางานด้านพัฒนศึกษาทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตก่อนแล้วจึงนำมาสังเคราะห์เพื่อ สร้างองค์ความรู้ในภายหลัง

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการสรุปผลตามเกณฑ์ของผู้อ่าน ดังนั้น ผล การวิเคราะห์เนื้อหาจึงแตกต่างกันตามผู้อ่านแต่ละคนตามลีลาการวิเคราะห์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ บุคคล (อุทุมพร จามรมาน, 2531) การวิเคราะห์เนื้อหามีพัฒนาการมาจากการวิเคราะห์เนื้อหาใน หนังสือพิมพ์ โฆษณา วรรณคดี ฯลฯ การวิเคราะห์บทสนทนา ประวัติบุคคลสำคัญ ตำราเรียน ฯลฯ เป้าหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทั่วไปคือการจัดการเนื้อหาให้เป็นระบบ ซึ่งจะต้องเหมาะสมกับ ธรรมชาติของเนื้อหาแต่มีใช้การอธิบายทุกรายละเอียดของเนื้อหา อีกทั้งเป็นการวิเคราะห์เฉพาะ ประเด็นที่ต้องการศึกษาเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะแบบตัวเลขและแบบบรรยายนี้ มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่

1. เพื่อบรรยาย พรรณนา และสรุป
2. เพื่อบอกความสัมพันธ์ หรืออธิบายความสัมพันธ์
3. เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันและความแตกต่าง
4. เพื่อทำนายผลที่จะเกิดขึ้น

การสังเคราะห์งานวิจัยแต่ละเรื่องอาจมีวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์แตกต่างกัน ด้วยมี วัตถุประสงค์การวิจัยและการนำไปใช้แตกต่างกัน เช่น งานวิจัยของวิรุพห์ นิลโมจน์ (2542) ทำการ วิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมการ พัฒนาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา มีวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์โดยการบรรยายสรุปใน 2 ด้านคือ

1. การบรรยายสรุปเกี่ยวกับสภาพหรือข้อเท็จจริงทั่วไปเกี่ยวกับงานวิจัยที่นำมาจากการ วิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ ประเภทของการวิจัย สถานภาพของผู้ทำวิจัย ปีที่ผลิตงานวิจัย ประเภท ของงานวิจัย สถานภาพของประชากรและ/หรือตัวอย่างประชากรที่เป็นหน่วยการวิเคราะห์ แหล่งที่ อยู่ของประชากรและ/หรือตัวอย่างประชากรที่เป็นหน่วยการวิเคราะห์ ประเภทของเครื่องมือที่ใช้ใน การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การบรรยายสรุปเกี่ยวกับผลการวิจัยของงานวิจัยที่นำมาวิเคราะห์ โดยจำแนกข้อสรุปใน เชิงปริมาณ (จำนวนงานวิจัย) ตามตัวแปรที่ศึกษา

Krippendorff (2013: 10-11) ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์เนื้อหาว่ามีจุดเด่นอยู่ 3 ประการคือ 1) เป็นพื้นฐานของการแสดงสิ่งต่างๆให้เห็นเชิงประจักษ์ การค้นพบ การตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง การคาดการณ์ การแปลความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ รวมถึงความคิดที่เป็นตรรกะ การมีเหตุผลในการโต้แย้ง 2) การมองเห็นความเชื่อมโยงกันของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การตระหนักถึงบริบทที่หลากหลาย การสื่อสาร การสร้างสรรค์สื่อและบทบาทใหม่ของการเปลี่ยนผ่านของสังคม ซึ่งถือเป็นวิวัฒนาการ 4 เรื่องที่สำคัญคือ ข้อความ ช่องทาง การสื่อสารและระบบที่จะทำงานร่วมกัน และ 3) การวิเคราะห์นี้เป็นการพัฒนาทฤษฎีและวิธีการของตนเอง ผู้วิจัยสามารถวางแผน สื่อสาร การวิเคราะห์ประเมินผล การออกแบบงานวิจัย การเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยที่ดำเนินการวิจัยคนเดียวให้สามารถประสานงานข้อมูลทั้งหมดได้อย่างมีประสิทธิภาพ Krippendorff ยังได้เสนอการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 6 ประเภทคือ

1. วิเคราะห์เนื้อหาแบบ โดยมุ่งวิเคราะห์ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
2. วิเคราะห์เพื่อหามาตรฐาน เพื่อประเมินคุณค่าของสาระเนื้อหาว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงไร หรือวิเคราะห์ว่าจะแตกต่างจากมาตรฐานมากน้อยเท่าไร
3. วิเคราะห์เนื้อหาตื้นๆบางอย่างเช่นความถี่ของคำ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นแรงจูงใจของผู้เขียนหรือความรู้สึกพอใจ/ไม่พอใจ
4. การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากลุ่มคำแบบต่างๆ เช่นการอ้างถึงคำพูดของบุคคลต่างๆ
5. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมาย เช่นการสรุปประเด็น การหาเหตุและผล การอธิบายพฤติกรรม
6. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากระบวนการภายใน เช่นการวิเคราะห์เอกสาร การสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมธรรมชาตินิยมประเพณีของคนในท้องถิ่น

องค์ประกอบในการวิเคราะห์คือต้องพิจารณาเนื้อหาในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ซึ่งส่วนมากมีด้วยกัน 3 ประการคือ เพื่อสรุปข้อมูล เพื่อหารูปแบบ หรือความสัมพันธ์

การวิเคราะห์เนื้อหารูปแบบหนึ่งที่สำคัญคือการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ซึ่งมีความแตกต่างจากการวิเคราะห์เนื้อหาทั่วไป กล่าวคือ รากฐานทางวิธีแห่งการแปลความหมาย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจะเป็นการเก็บข้อมูลทุกอย่างเพื่อนำมาวิเคราะห์ หากแต่การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพจะเป็นการเลือกสรรแง่มุมที่เห็นว่าสำคัญและตรงประเด็นมาวิเคราะห์ซึ่งประเด็นเหล่านั้น อาจเพิ่มขึ้นระหว่างการศึกษาค้นหาข้อมูล ทำให้กรอบการวิจัยอาจต้องมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยให้แสดงภาพของข้อมูลเป็นแบบองค์รวมมากกว่า

ความหมายโดยทั่วไปของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ นั้น คือการนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมและตีความ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว “ข้อมูลไม่สามารถพูดได้เอง” และสามารถแสดง ความหมายเฉพาะ ความหมายที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากผู้รับสารนำสิ่งที่ได้อ่านหรือได้ยินไปคิดจินตนาการ ต่อเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนของการนำสิ่งที่รู้ผนวกเข้ากับการรับรู้ของแต่ละคน ตามแต่พื้นฐานวิธีคิดของแต่ละคนต่อหัวข้อการวิเคราะห์ เหตุการณ์ ความรู้สึกในขณะนั้นและการให้ความหมาย อีกทั้งความเชื่อมโยงกับบริบท ดังนั้นการสร้างมาตรฐานของการให้คุณค่ากับความหมาย

ที่ได้จึงเป็นเรื่องยาก ซึ่งแม้คนที่มีความรู้พื้นฐานวัฒนธรรมเดียวกันก็อาจจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่ได้มาแตกต่างกัน หรือแม้แต่เพศต่างก็ให้ความหมายต่างกัน เช่นการให้ความหมายของนิยายสารของหญิงชายที่แม้จะมาจากสังคมเดียวกันก็ให้ความสำคัญแตกต่างกัน (Margrit Schreier, 2012: 2)

ในอดีตมีนักคิดหลายคนได้แบ่งประเภทของการวิเคราะห์เนื้อหาหลายรูปแบบ อาทิ Janis (1965 อ้างถึงในอุทุมพร จามรمان, 2531) จำแนกเป็น 3 แบบคือ การอิงแบบปฏิบัติทั่วไป (Pragmatical Content Analysis) แบบอิงภาษา (Semantical Content Analysis) และแบบอิงสัญลักษณ์ (Sign Vehicle Analysis) ในขณะที่ Berelson (1971) จำแนกการวิจัยเนื้อหาออกเป็น 17 แบบ คือ การบรรยายแนวโน้มของเนื้อหาที่ต้องการสื่อความหมาย การเสาะแสวงหาพัฒนาการ การหาความแตกต่างความไม่ลงรอย การเปรียบเทียบกับสื่อ หรือระดับที่สื่อความหมาย การเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับแบบสอบถามแบบปลายเปิด การเปิดเผยเทคนิคการโฆษณา การวิเคราะห์ลักษณะที่ช่วยให้อ่านได้เข้าใจดีขึ้น การวิเคราะห์ลักษณะหรือสไตล์ การระบุความตั้งใจของผู้เรียน การวิเคราะห์ระดับทางจิตใจของกลุ่มคน การปกป้องผลจากการโฆษณาในแง่กฎหมาย การสอดแนม การสะท้อนทัศนคติ ความสนใจ และค่านิยมของกลุ่ม การวิเคราะห์เป้าประสงค์ของกลุ่ม และการบรรยายพฤติกรรมที่แสดงออก

Stone และ Dunphy (1996 อ้างถึงในอุทุมพร จามรมาน, 2531) จำแนกการวิเคราะห์เนื้อหาไปตามแต่ละสาขาของงาน อาทิ สาขาจิตวิทยา ประวัติศาสตร์ มนุษยศาสตร์ มานุษยวิทยา การศึกษา ปรัชญาหรือภาษาศาสตร์ ส่วน Holsti (1969) ได้จำแนกไว้ 3 แบบคือ การวิเคราะห์หาลักษณะและความหมาย ความเป็นมา ความเกี่ยวข้องของข้อมูลในผลงานวิจัย การวิเคราะห์เชิงเหตุผล และการวิเคราะห์ผลที่ก่อให้เกิดความหมาย นอกจากนี้ Krippendorff (1980) ได้เสนอการวิเคราะห์เนื้อหาออกเป็น 6 ประเภทคือ 1) การวิเคราะห์เนื้อหาหรือระบบว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และแปลงออกมาเป็นรูปแบบความสัมพันธ์อื่นได้หรือไม่ 2) การวิเคราะห์เพื่อหามาตรฐานเพื่อประเมินคุณค่าว่ามีสาระมากน้อยแค่ไหน แตกต่างจากมาตรฐานอย่างไร 3) การวิเคราะห์เนื้อหาด้ขึ้นความถี่ สัญลักษณ์ที่สร้างแรงจูงใจ ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจของผู้เขียน 4) การวิเคราะห์เพื่อแบ่งกลุ่มตามตำแหน่ง ปี สถานที่ ฯลฯ 5) การวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป หาความหมาย สาเหตุและผลรวมถึงการอธิบายพฤติกรรม และ 6) การวิเคราะห์เพื่อหากระบวนการภายใน เช่นการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีในพื้นที่ของตน (อ้างถึงใน อุทุมพร จามรมาน, 2531)

จากที่กล่าวมา เป็นการให้ความหมายของการวิเคราะห์เพื่อแยกแยะและการสรุปข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบทั้งจากเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เองและบริบทที่เกี่ยวข้อง หากแต่วิจัยฉบับนี้ จะนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์เหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่เพื่อแสดงถึงความเข้าใจ แสวงหาปัจจัยเงื่อนไข แนวทางการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมาแล้วจากวิทยานิพนธ์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ จะวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยผู้วิจัยเพื่อให้การสังเคราะห์มีความคงที่และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.3 วิธีการสังเคราะห์งานวิจัย

อุทุมพร จามรมาน (2547 : 15) กล่าวว่าไว้ว่า การสังเคราะห์มีด้วยกันหลายวิธี เช่น การสังเคราะห์เนื้อหา เพื่อเป็นการสรุปว่ามีวิธีการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ผลของการแก้ปัญหาคืออะไร หรือการสรุปความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือการอ่านจากงานวิจัยแล้วจึงสรุปเรียบเรียงเขียนขึ้นใหม่ ผู้สังเคราะห์จะเริ่มจากการวิเคราะห์และจับประเด็นที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาสาระ แล้วแยกสาระออกเป็นส่วนย่อยตามเนื้อหาหรือตัวแปร หรือการแยกเป็นสาย (Chain) เช่นเนื้อหาที่เป็นช่วงเวลานำมาจัดเรียงบนเส้นเดียวกัน แยกเป็นวงกลม (Loop) คือการนำเนื้อหาที่มีลักษณะเดียวกัน จัดกลุ่มเข้าพวกเป็นวงๆ แยกตามมิติที่อาจจะมีมากกว่า 1 มิติ เช่นการจัดบุคลิกคน 5 แบบ 5 ตัวแปร หรือการจัดทำเป็นกิ่งก้านของต้นไม้ (Trees) ซึ่งได้แก่การจัดระเบียบแยกเป็นสายย่อย เช่นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเครือข่ายมาก่อนจะนำมาสังเคราะห์ ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าว จำเป็นต้องคำนึงถึงความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยทั่วไปมักจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเดียว และเมื่อผู้วิเคราะห์ต่างกันก็จะได้ผลการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันด้วยเนื่องจากความคลาดเคลื่อนบางประการ เช่น ลักษณะและความสามารถของผู้วิเคราะห์ ความสมบูรณ์ของข้อมูล การสุ่มข้อมูลมาวิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์และการจัดทำรายงาน

การสังเคราะห์เริ่มจากการวิเคราะห์เนื้อหาว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากกระบวนการการสื่อสาร ว่าใครพูดอะไร ถึงใคร อย่างไร และส่งผลอย่างไร ที่อาจมีด้วยกันหลากหลายรูปแบบ (Berelson, B. 1971)

ความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์ในที่นี้หมายถึงการคำนึงถึงความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity) ของความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ มีความหมาย 3 อย่างคือ

- 1) ความเที่ยงคงที่ เนื่องจากผู้วิเคราะห์มีวิธีการวิเคราะห์และการสรุปความหมายคลาดเคลื่อน สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์ซ้ำและเปรียบเทียบผลว่าแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- 2) ความเหมือนของข้อมูลจากผู้วิเคราะห์ที่ต่างกัน คือการวิเคราะห์โดยผู้วิเคราะห์หลายคนสามารถแก้ไขได้โดยการสร้างรหัสของการวิเคราะห์ ซึ่งต้องสามารถนำมาเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนหรือแตกต่างกันได้อย่างชัดเจนในทุกขั้นตอน
- 3) ความคงเส้นคงวาของการวิเคราะห์แม้ว่าจะมาจากผู้วิเคราะห์คนเดียว วิธีการตรวจสอบความเที่ยงนี้คือ การตรวจสอบเกี่ยวกับเกณฑ์หรือมาตรฐานในทุกๆ ขั้นตอน

Klaus Krippendoff (2013) ได้ให้ความสำคัญกับความเที่ยงและความตรงของงานวิจัยไว้ว่าความเที่ยงนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อที่จะยืนยันผลของการวิจัยที่มีความหลากหลาย หากแต่ความเที่ยงมิได้หมายความว่าวิเคราะห์นั้นจะมีความตรงอยู่ด้วย ความเที่ยงที่ดีคือต้องมีความสม่ำเสมอสามารถทำซ้ำได้และมีความถูกต้องแม่นยำ ในขณะที่ความตรง คือการเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง มักใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ สิ่งสำคัญที่ต้องการจากงานที่มีความตรงคือการนำผลที่ได้มาใช้งานและต่อยอดได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการคัดเลือกข้อมูลที่จะใช้ในการวิเคราะห์ให้ตรงกับความต้องการของการวิจัยด้วย

นอกจากนี้ การวิเคราะห์เนื้อหายังจำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องความตรงของผลการวิเคราะห์ที่เห็นว่าสอดคล้องกับความจริงมากน้อยเพียงไร มีด้วยกัน 5 ประเภทคือ

- 1) ความตรงของข้อมูล คือข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สอดคล้องกับข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงไร หรือเนื้อหาที่นำมาถูกต้องหรือไม่
- 2) ความตรงตามความหมาย คือการวิเคราะห์เนื้อหา การจัดกลุ่มของเนื้อหาให้มีการจำกัด ความที่ตรงตามความหมาย การตรวจสอบความหมายที่ดีที่สุดคือการใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ
- 3) ความตรงตามการสุ่ม ซึ่งหากข้อมูลมีจำนวนมากและต้องสุ่มข้อมูลออกมาเพื่อวิเคราะห์ เช่นโปรแกรมทางโทรทัศน์ การสุ่มประชากรให้เหมาะสมจึงมีความจำเป็นมาก เพื่อให้ไม่เกิดความลำเอียงจึงต้องมีการอธิบายการเลือกสุ่มอย่างชัดเจน
- 4) ความตรงตามวิธีการ คือเมื่อผลการวิเคราะห์ 2 อย่างออกมา จะต้องได้ผลการวิเคราะห์ที่ไม่แตกต่างกัน
- 5) ความตรงตามทฤษฎี คือผลการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับทฤษฎี หลักการหรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

Harris Cooper (2009) กล่าวถึงการสังเคราะห์งานวิจัยในช่วงปี 1960 – 1970 ไว้ว่า เป็น การสังเคราะห์งานวิจัยที่ยังไม่มีระเบียบแบบแผนที่ดีนัก การสังเคราะห์จึงเป็นไปตามความเข้าใจและ ความต้องการของผู้วิจัยเท่านั้น ทำให้ส่งผลถึงเสีย 3 ประการ กล่าวคือ 1) การสังเคราะห์งานวิจัย ในช่วงนั้นไม่มีระเบียบแบบแผนที่ดีว่าข้อมูลที่ได้นั้นมีความเที่ยงตรงอย่างไร เพราะมีการอ้างอิง เพียงแหล่งข้อมูลเดียว 2) การแสดงผลการวิจัยที่เป็นการพรรณานั้น ออกแบบโดยผู้วิจัยเพียงคน เดียวหรือสองคน ไม่มีการแสดงถึงคุณภาพของวิธีวิทยาการวิจัยที่มีมาตรฐาน และ 3) ผลการวิจัยที่ได้ เป็นการตอบใจหยั่งที่มีความเฉพาะ ทำให้ไม่สามารถนำผลมาใช้อย่างหลากหลายได้ ดังนั้นในช่วงเวลา ต่อมา จึงมีการสร้างรูปแบบการสังเคราะห์งานวิจัยที่มีมาตรฐานมากขึ้นเพื่อให้ผลการวิจัยเป็นที่ ยอมรับทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรง รวมถึงการนำไปใช้ต่อยอดได้ต่อไป

โดยหลักการของผลที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย คือการใช้กระบวนการวิจัยที่เคร่งครัด ของข้อมูลที่มีมากขึ้น ศาสตร์และศิลป์ของการสังเคราะห์งานวิจัยคาดหวังที่จะนำผลการวิจัยที่มีข้อมูล หลากหลายมารวมให้มิ่งค์ความรู้ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของทฤษฎีที่ใช้ในการพิจารณา ผู้วิจัยจะถูก คาดหวังว่าจะประเมินผลและนำเสนอสิ่งที่สนับสนุนหรือแสดงความขัดแย้งของสมมติฐานของการวิจัย หรือผลของการสังเคราะห์จะทำให้เกิดผลกระทบต่อการจัดทำนโยบายต่างๆ ที่สอดคล้องกับบริบทที่ หลากหลาย รวมถึงการแสดงผลอย่างเป็นระบบขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการ หรือการแทรกแทรก (ถ้ามี) เงื่อนไขของเวลา การดำเนินการ ความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง บทบาทหน้าที่ขอ บุคคลต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นต้น (Harris Cooper, 2009 : 8)

นอกจากนี้ Margrit Schreier (2012) ยังได้กล่าวอีกว่า การเก็บข้อมูลทุกเนื้อหาตลอดการ วิเคราะห์เป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้วิจัยต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้อีกครั้งแม้ว่าจะ ไม่ได้มีอยู่ในกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น

2.4 ขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัย

การเตรียมการสังเคราะห์งานวิจัยมีขั้นตอนเช่นเดียวกับการทำวิจัยทั่วไป โดยสังเคราะห์ นั้น ต้องมีความชัดเจนโดยไม่อิงผู้สังเคราะห์ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอน กล่าวคือ

การกำหนดปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์แปลผล และการนำเสนอข้อมูล เช่นเดียวกับการทำการวิจัยทั่วไป ได้แก่(อุทุมพร จามรมาน, 2531 และ 2547)

- 1) การรวบรวมงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์
- 2) การคัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คืองานวิจัยที่มีการระบุตัวแปรหรือมีกลุ่มตัวอย่างคล้ายคลึงกัน ผู้สังเคราะห์จะต้องเข้าใจว่างานที่นำมาสังเคราะห์นั้นมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร
- 3) การพิจารณาคุณภาพของงานวิจัย โดยมากจะเป็นวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งพิจารณาเลือกจากความสอดคล้องของเรื่อง ปัญหา แนวคิด วัตถุประสงค์ การนิยามศัพท์ ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการวิจัย การวิเคราะห์มีความถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งการนำเสนอที่สอดคล้องกับชื่อเรื่อง
- 4) เล่มฉบับจริงของงานวิจัย
- 5) การเลือกวิธีสังเคราะห์ซึ่งขึ้นกับความต้องการของผลวิเคราะห์
- 6) การนำเสนอผลการวิเคราะห์
- 7) การแปลผลและการอภิปรายตลอดจนข้อเสนอแนะ

Margrit Schreier (2012) กล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยโดยสรุปคือ 1) การตีความหมายทั้งหมดของข้อมูลโดยจัดสรรตามกรอบการวิจัยที่ได้กำหนดขึ้น 2) การแบ่งประเภทของข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพคือ การสร้างระบบที่มีความยืดหยุ่นและสามารถลดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปได้ โดยขั้นตอนของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพมีขั้นตอนเช่นเดียวกับการวิเคราะห์เนื้อหาปกติ ได้แก่

- 1) การออกแบบคำถามการวิจัย
- 2) การเลือกเนื้อหาที่จะวิเคราะห์/สังเคราะห์
- 3) การสร้างกรอบการวิจัย
- 4) การแบ่งข้อมูลที่ได้ตามรหัสที่ตั้งไว้
- 5) การทดลองกรอกข้อมูลตามรหัส
- 6) การประเมินผลและปรับกรอบการกรอกข้อมูล
- 7) การวิเคราะห์เนื้อหา
- 8) การตีความและนำเสนอสิ่งที่ค้นพบ

สิ่งสำคัญในการวิเคราะห์เชิงเนื้อหานี้คือ ความเที่ยงในการแปล (Reliability) ที่ไม่ว่าใครจะมาแปลความหรือเมื่อไหร่ที่แปลความก็จะได้ผลเหมือนกัน

นอกจากนี้ ทิศนา ขัมมณี และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2546) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงขั้นตอนของการวิจัยว่า เริ่มต้นการวิจัยก็เช่นเดียวกับการวิจัยทั่วไป หากแต่เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยนั้น ผู้วิจัยต้องอ่านงานวิจัยที่จะสังเคราะห์อย่างละเอียด และต้องทำบันทึกด้วย เพราะต้องนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อเขียนรายงานเสร็จแล้วควรนำผลการสังเคราะห์นี้มาใช้ มาจัดกิจกรรมหรือเผยแพร่ต่อไปให้ผู้ที่มีส่วนในการสังเคราะห์งานวิจัยได้ใช้ประโยชน์

เทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัยมีหลายแบบมีหลายขั้น ทั้งแบบปฐมมาน ทุตติมานและ อภิมาน การเป็นนักสังเคราะห์งานวิจัย ต้องสวมวิญญาณนักวิจัยเชิงคุณภาพ ว่างานวิจัยแต่ละเรื่องมี

ลักษณะใดแตกต่างกันก็นำมาเป็นตัวแปรทั้งหมด แต่เมื่อวิเคราะห์จริงๆแล้ว บางตัวแปรกลับไม่มี variation คือไม่มีความแตกต่างกันเลยของทุกงานวิจัย ก็ตัดทิ้งไป บางตัวแปรอาจเกิดความแตกต่างกันในระหว่างการวิจัย แต่ก็อาจจะไม่ทำให้ผลการวิจัยแตกต่างกัน การเก็บข้อมูลจากงานวิจัยนั้น นอกจากจะต้องละเอียดแล้ว ยังต้องมีตรรกะ มีเหตุผล มีประสบการณ์ในการอ่านงานวิจัยมามาก

Cooper, H. (2010: 11 - 17) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า ไม่ว่าข้อมูลที่ได้จะมาจากแหล่งใด สิ่งที่ผลการวิจัยต้องการคือคำตอบที่เป็นเอกฉันท์ Cooper ได้นำเสนอขั้นตอนของการสังเคราะห์งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ไว้ตั้งแต่ปี 1982 และพัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2007 จึงได้นำเสนอไว้เป็น 7 ขั้นตอน กล่าวคือ

1) การกำหนดปัญหาการวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การตั้งคำถามการวิจัยจะมีทั้งปัญหาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม นั่นคือการตอบคำถามว่า “แนวคิด (concept) ที่ต้องการศึกษาคืออะไร” และ “จะอย่างไรเพื่อแสดงออกถึงแนวความคิดนั้น” ผู้วิจัยจะตอบคำถามเหล่านั้นจากข้อมูลที่มีความหลากหลาย

2) การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คือการรวบรวมข้อมูลเพื่อค้นหาทางเลือกของกลุ่มประชากรที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ปัญหาเบื้องต้นของการวิจัยทางสังคมศาสตร์คือสิ่งที่จะศึกษาไม่ว่าจะเป็นคนหรือกลุ่มคนจะมีความเฉพาะ การเลือกประชากรจึงมีความซับซ้อนที่จะทำให้ผลสามารถอนุมานถึงกันได้ อันดับแรกจึงจำเป็นต้องเลือกผลจากการวิจัยที่มีมาแต่เดิม และนำมาใช้ในการวิเคราะห์กับกรณีที่ต้องศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งอาจมีอคติเกิดขึ้นได้

3) การรวบรวมข้อมูล สิ่งสำคัญคือการพิจารณาข้อมูลที่ได้รวบรวมมา ได้แก่แบบสอบถามแบบสังเกตพฤติกรรม หรือแบบวัดทางกายภาพ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการศึกษา ซึ่งแน่นอนว่าจะมีได้มีเพียงทิศทางเดียว การดำเนินงานในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้วว่าสามารถเก็บข้อมูลที่น่าเชื่อถือและมีทักษะในการตีความเป็นอย่างดี

4) การประเมินคุณภาพของข้อมูล เมื่อได้รับข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยต้องประเมินคุณภาพของข้อมูลว่ามีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของเราหรือไม่ อย่างไร เพราะโดยทั่วไปแล้ว ข้อมูลที่เก็บมาได้มักจะมีประเด็นข้างเคียงที่เราศึกษาหรือมิได้ศึกษาแทรกมาด้วย

5) การวิเคราะห์และบูรณาการผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาโดยผู้วิจัยโดยจะต้องนำสิ่งที่ต้องการนำเสนอออกมาจากสิ่งที่ปรากฏแต่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เราศึกษาให้ได้

6) การแปลความของสิ่งที่เกิดขึ้น ได้แก่การอธิบายหรือชี้แจงบอกถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อมูลทั่วไป หรือข้อจำกัดที่สนับสนุนผลการวิจัยที่พบอย่างเป็นเหตุเป็นผล

7) การนำเสนอผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยทางพัฒนศึกษานั้น ทักษ์ อุดมรัตน์ (2561: 43) กล่าวถึงวิธียาการวิจัยทางพัฒนศึกษาไว้ว่า อาศัยวิธียาการวิจัยทางอนาคตศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบ การศึกษาชุมชนและการศึกษากับการพัฒนา มักใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ หากแต่เน้นที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อค้นพบที่ได้จะเป็นแนวคิด แนวทาง ในลักษณะของ นวัตกรรม ที่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน องค์กร สังคมและประเทศ ผลผลิตของพัฒนศึกษาจะต้องคำนึงถึงการพัฒนามนุษย์และสังคม ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ แนวคิด หลักการคิด หลัก

ปฏิบัติ เครื่องมือ วิธีการในการพัฒนา กิจกรรมที่นำไปสู่เป้าหมายในระดับต่างๆของสังคม รวมถึงการวัดประเมินผลการพัฒนาต่างๆ สะท้อนเป็นแนวคิดเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ที่เริ่มจากการวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลต่างๆที่ได้มาก่อนจากนั้น โดยให้ความสำคัญตั้งแต่การตั้งคำถามตามกรอบการวิจัย การแบ่งข้อมูล การตีความในเนื้อหาของวิทยานิพนธ์และบริบทที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคำนึงถึงความเที่ยงของการวิเคราะห์ แล้วจึงนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ จะวิเคราะห์โดยผู้วิจัยเพียงคนเดียวเพื่อให้เกิดความลำเอียงน้อยที่สุดด้วยวิธีการบันทึกลงในแบบบันทึกข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญดังรายละเอียดในบทที่ 3

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัยมีด้วยกันหลายประเภท มีรายละเอียดดังนี้

1. ฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยด้านการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2550 – 2553 (2554) มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังเคราะห์งานวิจัยด้านการศึกษา และเพื่อนำเสนอแนวทางในการพิจารณากรอบการวิจัยของคณะครุศาสตร์ โดยครอบคลุมงานวิจัยจากแหล่งทุน 4 แหล่งคือ ทุนรัชดาภิเษกสมโภช ทุนงบประมาณแผ่นดิน ทุนคณะครุศาสตร์ และทุนภายนอก รวมทั้งสิ้น 39 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบวิเคราะห์งานวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และแบบสังเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดนใช้ความถี่และร้อยละ และวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) มีผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าแหล่งทุนที่คณะครุศาสตร์ได้รับมากที่สุดคือ จากทุนรัชดาภิเษกสมโภช ส่วนมากเป็นการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ใช้สถิติเรื่องค่าเฉลี่ย ร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน งานวิจัยส่วนมากเป็นการทำการทดลองกับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะเรื่องการจัดการเรียนการสอน ตัวแปรตามคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และดำเนินงานกับเด็กนักเรียนในภาคกลางมากที่สุด

ในผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า งานวิจัยส่วนมากเป็นงานวิจัยจากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) ศึกษาเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์มากที่สุด รองลงมาคือการวัดเจตคติ ความคิดเห็น และทัศนคติของนักเรียนและผู้ปกครอง ถึงความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน ส่วนในการทำวิจัยจากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายมัธยม) นั้น จะศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์และสรุปลักษณะของงานวิจัยของทุกสาขาวิชาที่เปิดสอนในคณะครุศาสตร์ว่าแต่ละสาขาจะมีงานวิจัยในเรื่องใดหรือประเด็นใดบ้าง

การนำเสนอแนวทางการพิจารณากรอบการวิจัยของคณะครุศาสตร์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เสนอไว้ว่า 1) ควรมีการกำหนดประเด็น หัวข้อสำคัญเพื่อให้คณาจารย์ที่สนใจทำการวิจัยภายใต้ประเด็นดังกล่าว โดยอาจร่วมช้อย่อยบางส่วนของที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเมื่อมีงานวิจัยภายใต้กรอบนั้นจำนวนหนึ่งแล้วก็สามารถนำมาสังเคราะห์งานวิจัยได้อีกครั้งหนึ่ง 2) เนื่องด้วยงานวิจัยมีความทันสมัยน้อย จึงควรกำหนดกลยุทธ์ที่ส่งเสริมให้คณาจารย์สร้างสรรคงานวิจัยด้านการศึกษาที่เป็นไปตามความต้องการของ

สังคม เช่นการคิดวิเคราะห์ทักษะชีวิต ทักษาด้านภาษาและเทคโนโลยี จิตสาธารณะ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง และ 3) กำหนดแผนการส่งเสริมการวิจัยและการสนับสนุนทุนวิจัยบนพื้นฐานความจำเป็น เช่นงานวิจัยที่เป็นสหวิทยาการ โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาจต้องกำหนดแผนการส่งเสริมที่ชัดเจนทั้งในเรื่องของงบประมาณ และความช่วยเหลือด้านวิชาการ เช่นการให้คำปรึกษา การตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อให้ทีมผู้วิจัยสามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพได้

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลายศาสตร์มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมได้จริง ดังเช่นการวิจัยทางด้านพัฒนศึกษา ที่มีธรรมชาติในการวิเคราะห์จากการพัฒนาการศึกษาของหลายศาสตร์ ทำให้เห็นว่าแนวทางของการวิจัยทางพัฒนศึกษานั้น สอดคล้องกับการนำเสนอของผลการวิจัยนี้อย่างยิ่ง

2. รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย: การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis) จากการสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัยและคณะ (2552) ซึ่งหน่วยงานผู้สนับสนุนมีแนวคิดเพื่อการสำรวจและสังเคราะห์งานวิจัยที่เป็นงานวิจัยของหน่วยงาน รวมทั้งวิทยานิพนธ์/ปริญญานิพนธ์ ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษาที่ได้จัดทำเรียบร้อยแล้วในช่วงปี พ.ศ. 2542 – 2550 จำนวน 188 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ 180 เรื่อง และงานวิจัยเชิงคุณภาพ 8 เรื่อง มีเนื้อหาเกี่ยวกับศึกษาในระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา การอุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบโรงเรียน ครอบคลุมปัจจัยด้านผู้บริหาร ครู/อาจารย์ ผู้เรียน ระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากร สภาพแวดล้อมทางกายภาพและด้านอื่นๆ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีผลการวิจัยที่สมบูรณ์เพียงพอทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่จะนำมาวิเคราะห์อภิมาน (meta-analysis) และงานวิจัยเชิงคุณภาพที่จะนำมาสังเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน (meta-ethnography) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนารอบแนวคิดของคุณภาพการศึกษาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์งานวิจัย 2) เพื่อสำรวจและสังเคราะห์งานวิจัยที่เป็นงานวิจัยหน่วยงานรวมทั้งวิทยานิพนธ์ ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยทุกระดับ และทุกประเภทการศึกษา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินงาน 11 ขั้นตอน แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ตอนคือ 1) ผลการสำรวจงานวิจัยที่ทำมาสังเคราะห์ 2) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์อภิมาน 3) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณาอภิมานและเมทริกซ์กระทบไขว้

จากนั้น เป็นการเสนอแนวนโยบายจากการสรุปข้อค้นพบจากการสังเคราะห์งานวิจัยซึ่งมีด้วยกัน 2 แนวทางคือ แนวนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยและแนวนโยบายเพื่อพัฒนางานวิจัย กล่าวคือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องดำเนินงานร่วมกันระหว่างภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน ต้องพัฒนาคุณภาพของนักเรียนควบคู่ไปกับคุณภาพของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา และชุมชนเป็นกระบวนการ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในเรื่องการบริหารงานบางส่วน การสนับสนุนงบประมาณ สำหรับข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไปคือ

งานวิจัยส่วนมากยังไม่ดำเนินไปถึงนโยบายทางการศึกษา หากแต่ยังเป็นการวิจัยที่ตอบสนองการจัดการเรียนการสอน เน้นคุณภาพผู้เรียนมากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ ควรมึงานวิจัยที่เน้นด้านกฎหมาย ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการระดมทุน ทรัพยากรทางการศึกษาและการจัดการศึกษาโดยรวม ทำให้งานวิจัยส่วนมากยังไม่ตรงกับความต้องการทำไปใช้ หรือการเลือกกลุ่มตัวอย่างไม่ตอบสนองความต้องการของหน่วยงานที่จะทำไปใช้

3. งานวิจัยเรื่องการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ของจุไรรัตน์ สุธรุ่ง (2552) สาขาวิชานิเทศการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2531 – 2549 จำนวน 469 เรื่องด้วยวิธีการสังเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า เป็นงานวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมากที่สุดจำนวน 154 เรื่อง โดยงานวิจัยทั้งหมดส่วนใหญ่ใช้การวิจัยเชิงสำรวจผู้บริหารและครู โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งศึกษาเรื่องสภาพการดำเนินงานภายในโรงเรียน

ในด้านการสังเคราะห์เนื้อหาในแต่ละด้านพบว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีครบทั้ง 5 ด้าน ผู้นิเทศคือผู้บริหาร ครูผู้นิเทศ โดยใช้แบบบันทึกการนิเทศและแบบบันทึกการปฏิบัติงาน กิจกรรมส่วนมากคือการประชุม การเยี่ยมชั้นเรียน การให้คำปรึกษา การสังเกตการสอน การศึกษาดูงานและการศึกษาเอกสาร ด้านบุคลากรนั้นต้องมีสรรณภาพในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา การมอบหมายงาน การวางแผนและการสร้างบรรยากาศที่ดี มีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำ มีความรู้ ความรับผิดชอบ ต้องมีทักษะเชิงมนุษย์ เชิงเทคนิคและการจัดการ บทบาทของผู้นิเทศต้องเสริมสร้างด้านวิชาการ สร้างประสบการณ์การนิเทศที่มี 5 ขั้นตอนคือ การศึกษาสภาพปัญหา การวางแผนและกำหนดทางเลือก การสร้างเครื่องมือนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ ส่วนรูปแบบการนิเทศนั้น สังเคราะห์ได้ 3 รูปแบบคือ รูปแบบการนิเทศภายใน รูปแบบการนิเทศการสอน และรูปแบบการนิเทศงานวิชาการ ด้านความต้องการการนิเทศคือ ครูต้องการให้มีการนิเทศด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล และด้านทักษะกระบวนการกลุ่ม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนิเทศคือปัญหาด้านบุคลากรและด้านการดำเนินงาน

4. รายงานการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยทางด้านหลักสูตร ของมาเรียม นิลพันธ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ. 2543) ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษางานวิจัยทางหลักสูตรเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของงานวิจัย 2) สังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณลักษณะทางหลักสูตร งานวิจัยที่ทำมาสังเคราะห์คืองานวิจัยทางด้านหลักสูตรซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต และงานวิจัยของนักวิชาการในสถาบันทางการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2540 พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาไทยและมีข้อมูลเพียงพอที่จะใช้ในการสังเคราะห์จำนวน 389 เรื่อง โดยเป็นการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ (Qualitative synthesis) โดยใช้แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยและแบบสรุปงานวิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนมากเป็นงานวิจัยของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโท นำเสนอแบบพรรณนาโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู/อาจารย์ ผู้สอนในสถาบันทางการศึกษาต่างๆในระดับประถมศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับผลการนำหลักสูตรไปใช้ รองลงมาคือการประเมินผลหลักสูตร ปัญหาการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตร ศึกษาความต้องการของหลักสูตรและการศึกษาสันหนทางการหลักสูตร

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญคือปัจจัยด้านการบริหารของผู้บริหาร ปัจจัยเกี่ยวกับด้านครู และปัจจัยเกี่ยวกับผู้เรียน โดยงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตรนั้น ส่วนมากเป็นการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตของหลักสูตร ในส่วนของการศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรพบว่า ผู้บริหารและครูขาดความรู้เรื่องหลักสูตร จึงควรจัดให้มีการทำการชี้แจงหรือจัดอบรม ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรนั้นมักเป็นงานวิจัยในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เพื่อการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรอบรมและหลักสูตรเฉพาะเรื่อง นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวจ้องกับความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรถึงความเหมาะสมของการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแม่บทและการวิเคราะห์เนื้อหารายวิชาต่างๆในหลักสูตร การปรับเนื้อหาของหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของมิติต่างๆในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีผลต่อการจัดการศึกษา

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าจะเป็นการสังเคราะห์หลักสูตรในสถานศึกษา ก็ยังให้ความสำคัญกับมิติการพัฒนาอื่นนอกสถานศึกษา อันจะเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และมีผลต่อการพัฒนาการศึกษาและประเทศชาติต่อไป ดังนั้น งานวิจัยที่ได้จัดทำขึ้นนี้จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศโดยตรงได้อย่างไรนั้น วิสัยทัศน์และทัศนคติของผู้วิจัยและผู้ที่จะนำไปใช้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

5. งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์และสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2531) ของรองศาสตราจารย์ ดร.จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิชและคณะ ซึ่งเป็นข้อมูลระหว่างประพ.ศ. 2506 – 2525 รวมทั้งสิ้น 2,617 เล่ม การวิเคราะห์ที่ใช้วิธีแจกแจงความถี่ของวิทยานิพนธ์ จำแนกตามเนื้อหาสาระ ระเบียบวิธีวิจัย สถานภาพของประชากร แหล่งที่อยู่ของประชากร ผลการวิเคราะห์พบว่า

วิทยานิพนธ์ส่วนมากมีเนื้อหาสาระด้านพฤติกรรม ศึกษาโดยวิธีการสำรวจประชากรระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มจะมีลักษณะเฉพาะตามสาขาของผู้ทำการวิจัย ในการศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้อง 23 ด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์สูงสุดกับองค์ประกอบด้านโนทัศน์ ในด้านแรงจูงใจกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์สูงสุดกับองค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย

งานวิจัยนี้ ได้มีการศึกษาตัวแปรของปัจจัยต่างๆเพื่อนำมาวิเคราะห์ ซึ่งแม้ว่าจะนำเสนอเป็นการบรรยาย หากแต่มีกรอบการวิจัยที่ชัดเจนถึงตัวแปรที่จะศึกษา อีกทั้งมีการนำวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเข้าร่วมด้วย จึงทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

6. งานวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ของรองศาสตราจารย์ ดร.สงัด อุทรานันท์ จากภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2531 เป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากงานวิจัยเรื่อง การศึกษางานวิจัยทางการ

นิเทศการศึกษาในประเทศไทย โดยการวิจัยในครั้งนี้แตกต่างกันเพราะได้มุ่งเน้นการสังเคราะห์ข้อค้นพบของงานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาและพัฒนาศาสตร์สาขานี้ให้มีความก้าวหน้าและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบของงานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาเพื่อนำไปสู่การชี้แนะในการปฏิบัติงานทางการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมผลงานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาที่ได้จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2517 – 2530 จำนวน 168 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศบุคลากรประจำการ จำนวน 109 เรื่องและงานวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 59 เรื่อง โดยเป็นการวิจัยเอกสารในลักษณะการสังเคราะห์เชิงบอกลักษณะหรือเชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) ของงานวิจัยที่ได้ดำเนินการไปแล้ว และนำเสนอในลักษณะการบรรยาย ผู้วิจัยจะศึกษาข้อค้นพบของงานวิจัยและบันทึกข้อค้นพบของงานวิจัยเหล่านั้น แล้วจัดหมวดหมู่ตามความคิดที่ได้กำหนดไว้ จากนั้น ทำความเข้าใจผลที่ได้ในแต่ละหมวดหมู่และเรียบเรียงสาระสำคัญของข้อค้นพบของงานวิจัยเข้าด้วยกัน โดยอาศัยหลักการทางการศึกษาเป็นหลักในการจัดลำดับของเนื้อหาสาระในเรื่องนั้นๆ

การวิจัยพบว่า

1. สรุปผลการสังเคราะห์ข้อค้นพบของการวิจัยเกี่ยวกับการนิเทศบุคลากรประจำการ โดยศึกษาปัจจัย การปฏิบัติการ ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน และแนวทางการพัฒนาศาสตร์การนิเทศการศึกษา สรุปได้ว่า ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนิเทศก์ควรมีอายุมากกว่า 30 ปี มีพื้นฐานความรู้ดี บุคลิกดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีหน้าที่การให้ความรู้และการประเมินผลครูและบุคลากร หากแต่ยังไม่มีงานวิจัยที่กล่าวถึงการสร้างขวัญและกำลังใจ หรือความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานในสภาพที่เป็นจริง รวมทั้งไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการทำงานของงานนิเทศการศึกษา นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาตัวแปรของการนิเทศตามหลักการแล้วพบว่า ส่วนมากเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หากแต่ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับจุดมุ่งหมาย ความจงรักภักดีต่อกลุ่ม ความไว้วางใจต่อตนเอง เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะเรื่องแนวทางการพัฒนาบุคลากรตั้งแต่ระดับโรงเรียนไปจนถึงระดับจังหวัดว่าต้องทำงานร่วมกันทั้งในเรื่องอัตรากำลัง เครื่องมือในการปฏิบัติงาน การประสานงาน งบประมาณ เทคนิคในการนิเทศ ฯลฯ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วย

2. สรุปผลการสังเคราะห์ข้อค้นพบของการวิจัยที่เกี่ยวกับการนิเทศการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ผู้วิจัยพบว่า มีงานวิจัยที่กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นิเทศที่ต้องทำงานร่วมกับโรงเรียน ครูพี่เลี้ยงและนิสิตนักศึกษาผู้ฝึกประสบการณ์ หากแต่ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาสภาพการดำเนินงานที่ทันสมัยนัก รวมถึงไม่มีงานวิจัยที่กล่าวถึงบทบาทของครูพี่เลี้ยงโดยตรง ผู้วิจัยเสนอว่า ควรมีการจัดประชุมสัมมนาอาจารย์ ครูพี่เลี้ยง นิสิตนักศึกษาที่จะฝึกประสบการณ์รวมถึงศึกษานิเทศให้ทำงานร่วมกันก่อนเปิดภาคการศึกษา

จะเห็นได้ว่า การสังเคราะห์งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการนิเทศมาเป็นกรอบที่ชัดเจนต่อการวิเคราะห์งานวิจัยต่างๆ ซึ่งทำให้งานวิจัยมีความชัดเจนในการ

นำเสนอ อีกทั้งยังสามารถมองเห็นปัจจัยที่สำคัญต่อการนิเทศที่ไม่มีงานวิจัยใดได้ศึกษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษานิเทศของไทยต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยแล้วจะเห็นว่า มีวิธีการและเป้าประสงค์ที่หลากหลาย ซึ่งล้วนแต่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ต้องการประมวผลจากการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้หรือวิธีการที่จะนำไปศึกษาประเด็นอื่นๆต่อไป ดังนั้น การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงไม่จำเป็นต้องได้องค์ความรู้จากงานที่อ่านเพียงอย่างเดียว ผู้อ่านยังได้วิธีการวิจัยที่สามารถนำมาใช้กับบริบทอื่นๆได้อีกด้วย สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ มีเป้าหมายของการวิจัยคือเพื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์เพื่อให้เห็นถึงประเด็นการวิจัย วิธีวิทยาการวิจัย ทฤษฎีที่ใช้ ผลของการวิจัย ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนักพัฒนาศึกษาที่จะพัฒนางานวิจัยของตนเองต่อไปเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559” เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบจากผลการวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 และ เพื่อนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ วิธี วิทยาที่ใช้ในการวิจัยคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary research) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์กับหลักการของหลักสูตรที่เปิดสอน และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วิทยานิพนธ์สาขาวิชาพัฒนศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้อง ที่ทำ แล้วเสร็จระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 ทั้งระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตจำนวน 643 เรื่อง ซึ่งเป็น วิทยานิพนธ์ทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต้นฉบับและสืบค้นทาง website: www.tdc.thailis.or.th ซึ่งเป็นแหล่งสืบค้นวิทยานิพนธ์และงานวิจัยของสำนักงานบริหารเทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตาม หลักสูตรและสถานการศึกษา การเรียงลำดับชื่อมหาวิทยาลัยในงานวิจัยฉบับนี้ จะเรียงตามตัวอักษรตาม พจนานุกรมทั้งหมด มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และ พัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม โครงการจัดตั้ง ภาควิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
5. หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

6. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

7. หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้แบบบันทึกข้อมูลที่จัดทำขึ้น มีจำนวน 1 ฉบับโดยแบ่งเป็น 2 ตอน และแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 1 ฉบับ แบบบันทึกข้อมูลดังกล่าวได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและครอบคลุมถึงตัวแปรด้านข้อมูลพื้นฐานและคุณลักษณะของงานวิทยานิพนธ์ แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร วิทยานิพนธ์ เอกสารอื่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดข้อคำถามและรูปแบบของเครื่องมือวิจัย
- 2) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือคือแบบบันทึกและแบบสัมภาษณ์
- 3) กำหนดจุดหมายและเนื้อหาที่ต้องการสำรวจ
- 4) ร่างข้อคำถามให้สอดคล้องกับหัวข้อปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
- 5) นำเครื่องมือวิจัยเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านเพื่อพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา
- 6) แก้ไขปรับปรุงตามผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะจึงนำเสนอกลับไปยังผู้ทรงเพื่อตรวจสอบอีกครั้ง

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือนั้น เป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยอาศัยดุลพินิจของผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นและให้คะแนนเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบบันทึกและข้อคำถาม (ค่า IOC) ซึ่งแต่ละท่านจะลงความเห็นโดยให้คะแนน ดังนี้

+ เป็นข้อคำถามที่ใช้ได้

- ไม่เห็นด้วยกับข้อคำถาม

0 ไม่แน่ใจหรือไม่มีความเห็น

หากค่าคะแนนข้อใดมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถึงว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ ข้อคำถามใดมีค่า IOC น้อยกว่า 0.5 เป็นข้อคำถามที่ใช้ไม่ได้ เมื่อทราบคะแนนแล้วนำเครื่องมือวิจัยไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้มีประสบการณ์สอนสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา (บางมหาวิทยาลัยมิได้ใช้ชื่อว่าหลักสูตรพัฒนศึกษา หากแต่มีการจัดการเรียนการสอนและรายวิชาเหมือนกัน) ที่เปิดสอนในระดับมหาบัณฑิตและ/หรือดุษฎีบัณฑิตอย่างน้อย 3 ปี ซึ่งได้แก่

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์

สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์

สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

3. อาจารย์ ดร.อารีรัตน์ ภาคพิธเจริญ

สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์
และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แบบบันทึกและแบบสัมภาษณ์มีลักษณะดังนี้

1. แบบบันทึกข้อมูลวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทการพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางการกำหนดข้อความคำถามของแบบบันทึกข้อมูลวิทยานิพนธ์ ในแบบบันทึกนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ดังนี้

ตอนที่ 1

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์

- ปีที่พิมพ์
- หลักสูตร/สถาบัน
- จำนวนวิทยานิพนธ์ในแต่ละหลักสูตร

1.2 ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ

- ที่มาและความสำคัญของปัญหา ซึ่งจะพิจารณาจากข้อความจากหัวข้อที่มาและความสำคัญของปัญหาในบทที่ 1 ของวิทยานิพนธ์โดยการอ่านอย่างละเอียดเพื่อให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญของการทำวิทยานิพนธ์แต่ละเล่ม มีหัวข้อการบันทึกดังนี้ นโยบายภาพรวมของประเทศ นโยบายเฉพาะด้านการศึกษาระดับชาติ ความต้องการพัฒนาของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา การพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยี การพัฒนาองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีอยู่ทั่วประเทศ การพัฒนาหน่วยงานหรือองค์กรเฉพาะเพียงแห่งเดียว การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาการศึกษาท้องถิ่น การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาการศึกษาของชาติ การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาขององค์กร การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของการเมือง การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาเรื่องสุขภาพ การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของสังคม การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของบุคคล การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของเศรษฐกิจ การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของสิ่งแวดล้อม การศึกษาสถานการณ์/ปัญหาของวัฒนธรรมท้องถิ่น และการศึกษาสถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรมของชาติ

- หน่วยการวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบว่ากรณีที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้นี้ครอบคลุมถึงบุคคล กลุ่มคน ชุมชน หรือสังคมในระดับใด เพราะมีผลต่อการนำผลที่ได้ไปใช้ แบ่งเป็นระดับดังนี้ ระดับบุคคล องค์กร/หน่วยงานเดียว ระดับชุมชนในท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับชาติ ระดับกลุ่มประเทศอาเซียน และระดับนานาชาติ

- วัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ เพื่อศึกษา/สำรวจ เพื่อค้นหา เพื่อเปรียบเทียบ เพื่อถอดบทเรียน เพื่อประมวลผล เพื่อวิเคราะห์ เพื่อสังเคราะห์ เพื่อพัฒนา เพื่อสร้าง เพื่อสะท้อน เพื่อกำหนด เพื่อทดลอง และเพื่อนำเสนอแนวทาง/นโยบาย

- แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย ซึ่งในแต่ละงานวิจัยมักจะมีหลายทฤษฎีหรือแนวคิด เนื่องจากเป็นงานสหวิทยาการ ทฤษฎีที่ใช้ส่วนมากจะมาจากนักคิดชาวตะวันตกซึ่งส่งผลถึงการวิเคราะห์ผลการวิจัยด้วย

- วิธีวิทยาการวิจัย แบ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมถึงวิธีที่ใช้ในการวิจัยด้วย

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็น/ทัศนคติ/ความพึงพอใจ/ความตระหนัก แบบบันทึกข้อมูล/แบบสำรวจ แบบวัดความรู้ แบบทดสอบ ซึ่งมีทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต

- เทคนิคที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ การทดลอง/การจัดค่ายหรือกิจกรรม การสังเกต การวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์ปฏิทิน การทำแผนที่ชุมชน การทำ Time line การวิเคราะห์เนื้อหา การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น การเสนอทางเลือกให้กลุ่มคนหรือผู้ทรงพิจารณาเลือก การถอดบทเรียน

- การตรวจสอบข้อมูล ได้แก่ การใช้วิธี Index of consistency (IOC) การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation)

- การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การหาข้อสรุปอุปนัย

- กรณีที่ศึกษาเป็นกรณีของการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย

- ผลของการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์ โดยวิเคราะห์จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอในวิทยานิพนธ์เป็นแนวทาง กระบวนการ คู่มือ ฯลฯ ได้แก่ แนวทางการร่วมมือกันพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานของตน แนวทางเสริมสร้างแรงขับเคลื่อน/ร่วมกันพัฒนาชุมชน แนวทางเสริมสร้างแรงขับเคลื่อน/ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน แนวทางการแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ทางเลือกนโยบาย กระบวนการการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังจะหายไป ผลการศึกษา/วิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ได้คู่มือหรือรูปแบบการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ที่อื่นได้ ได้ผลสะท้อนจากการถอดบทเรียน ได้กลวิธี/ยุทธศาสตร์/วิธีการดำเนินงานเพื่อการพัฒนา (ตรวจสอบให้ตรงกับกรอบ)

2. แบบสัมภาษณ์

ส่วนหนึ่งในกรอบการวิจัยนี้คือ การวิเคราะห์บริบทของมหาวิทยาลัย ที่มาและการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรที่สอดคล้องกับสังคมในแต่ละช่วงเวลาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของประเด็นวิทยานิพนธ์กับสถานการณ์ของสังคม หากแต่ไม่สามารถหาเอกสารที่กล่าวถึงข้อมูลในส่วนนี้ได้ จึงได้ทำการสัมภาษณ์คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆที่ได้นำวิทยานิพนธ์มาสังเคราะห์ในครั้งนี้ ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่

แนวคิดและความเป็นมาของการเปิดสอนในอดีต

- 1) หลักการพื้นฐาน แนวคิด ปรัชญาของการเปิดสอนหลักสูตร
- 2) ความเกี่ยวข้องกับหลักการด้านพัฒนศึกษา (Development Education) ของต่างประเทศ/ในประเทศ

แนวคิดของการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

- 1) เป้าหมายของหลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน
- 2) ลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน และความแตกต่างจากอดีต (ถ้ามี)
- 3) การปรับเนื้อหาหลักสูตรของการสอนวิชาพัฒนศึกษาในช่วงที่ผ่านมา
- 4) การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ผ่านมา (ถ้ามี)
- 5) ข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

แนวทางการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

- 1) จุดเน้นหรือแนวคิดหลักของการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิต/นักศึกษา
- 2) ลักษณะของงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตรและการพัฒนาประเทศในอนาคต
- 3) แนวโน้มของเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนและความร่วมมือทางวิชาการที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประเทศด้วยศาสตร์แห่งพัฒนศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดและหลักการ ที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์งานวิจัยและบริบทการพัฒนา แล้วจึงสร้างเครื่องมือเพื่อบันทึกข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงคุณลักษณะของงานวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา เริ่มจากการสำรวจวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากระบบออนไลน์ และการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิที่สัมพันธ์ซึ่งมีได้กำหนดว่าเป็นหลักสูตรที่มีชื่อเดียวกันเท่านั้น หากแต่ได้พิจารณาเฉพาะวิทยานิพนธ์ที่มาจากหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนรายวิชาทางพัฒนศึกษา อาทิ ทฤษฎีพัฒนศึกษา ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพัฒนา การวิจัยด้านพัฒนศึกษา การศึกษาเพื่อการพัฒนา การประยุกต์ใช้ศาสตร์ต่างๆเพื่อพัฒนาการศึกษา ด้วยเห็นว่า หากผู้เรียนที่ได้เรียนในรายวิชาใกล้เคียงกัน จะมีความรู้ ความคิด มุมมองต่อเรื่องต่างๆ อย่างมีทิศทางและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ทั้งนี้ ได้สืบค้นและรวบรวมวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์จากฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ของห้องสมุดจากมหาวิทยาลัยต่างๆ และจากเล่มวิทยานิพนธ์ที่พิมพ์เผยแพร่ รวมถึงการสืบค้นจาก website: www.tdc.thailis.or.th ซึ่งเป็นแหล่งสืบค้นวิทยานิพนธ์และงานวิจัยของสำนักงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตามหลักสูตรและสถานการศึกษา โดยนำวิทยานิพนธ์ทั้งหมดที่ทำได้มาสังเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกเพื่อการวิเคราะห์เอกสารตามประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1. การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อศึกษาการกระจายของงานวิทยานิพนธ์โดยใช้ความถี่ และ 2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะของงานวิจัย โดยวิเคราะห์ตามกรอบการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปจากการแยกประเด็น จัดกลุ่ม เรียบลำดับให้หน้าหนัก เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความชัดเจนของข้อมูลโดยจำแนกเป็นระดับของวิทยานิพนธ์ (มหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต) ลักษณะของวิทยานิพนธ์แต่ละมหาวิทยาลัย และแต่ละช่วงเวลาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (รอสร้างกรอบแล้วแก้ไขตรงกัน)

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้อง

เมื่อได้ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในขั้นตอนที่ 3 แล้ว จึงได้นำสิ่งที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 4 เพื่อให้ทราบและทำความเข้าใจถึงอดีตและปัจจุบันของมหาวิทยาลัย แนวคิดหลักการและปรัชญาของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล รวมถึงแนวทางของวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาที่ทันสมัยสามารถทำได้จริงในอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิที่สัมภาษณ์ มีดังนี้

1. ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ
 อดีตผู้ร่วมริเริ่มก่อตั้งสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง
 สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์
 สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ
 สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์
 และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ศรีสวนแดง
 สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์
 และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุวัฒน์ ภัคติวังค์
 สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

7. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์
สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม โครงการจัดตั้งภาควิชาการศึกษาและพัฒนา
สังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย สมบูรณ์
สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง
สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
10. อาจารย์ ดร.ปรีชัย ดาวอุดม
สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
11. รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์กับบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง

ในขั้นตอนนี้ได้นำสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นที่ 3 และ 4 มาสังเคราะห์ร่วมกับการศึกษาบริบททางสังคมไทยคือตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงปี พ.ศ. 2521 – 2559 เพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้อง ความแตกต่างหลากหลาย จุดเน้นของวิทยานิพนธ์ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว รวมถึงการนำประโยชน์ที่ได้รับของวิทยานิพนธ์มาใช้ในการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทั้งนี้ เพื่อคาดการณ์ถึงแนวโน้มการสร้างสรรควิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สังคมต้องการในอนาคต แล้วจึงสร้างเป็นร่างแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำข้อเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

จากขั้นตอนที่ 4 นั้น ทำให้ได้ร่างแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มจำนวน 5 คน เมื่อวันอังคารที่ 18 มิถุนายน 2562 เวลา 10.00 – 12.00 น. ณ ห้อง 713 ชั้น 7 อาคารพระมิ่งขวัญการศึกษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิโดยข้อมูลที่ได้อันนี้เป็นแนวโน้มในการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาต่อไป รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จรูญศรี มาติลกโกวิท
สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ
สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนทรัพยากรมนุษย์
และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์
สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
4. อาจารย์ ดร.วรุฒิ เฟิงพันธ์
สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม โครงการจัดตั้งภาควิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
5. อาจารย์ ดร.ปรีชัย ดาวอุดม
สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สรุปขั้นตอนดำเนินการวิจัยเป็นดังนี้

ตารางที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ลำดับขั้นตอน	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
1. ขั้นเริ่มต้น	เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัย	ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ได้กรอบแนวคิดในการสังเคราะห์งานวิจัย
2. การคัดเลือกงานวิจัย	เพื่อให้ได้วิทยานิพนธ์ที่จะสังเคราะห์	สำรวจวิทยานิพนธ์ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์	ได้งานวิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์จำนวน 643 เรื่อง แบ่งเป็นระดับมหาบัณฑิต 280 เรื่องและระดับดุษฎีบัณฑิต จำนวน 363 เรื่อง
3. การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์	เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์และการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัย ประชุมหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการนำผลการวิจัยมาใช้	วิเคราะห์เนื้อหาโดยอ่านวิทยานิพนธ์ทุกเล่มและบันทึกข้อมูลโดยผู้วิจัย และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยต่างๆ	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับจำนวน ปีที่พิมพ์ เผยแพร่ ระดับของวิทยานิพนธ์ และข้อมูลเชิงคุณลักษณะได้แก่ระดับของหน่วยการวิเคราะห์ ประเด็นที่ศึกษา วัตถุประสงค์ วิธีวิทยาการวิจัย ผลที่ได้จากการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์ และทราบถึงความเกี่ยวข้องกับบริบทของ

ลำดับขั้นตอน	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
			มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษา เพื่อให้เห็นแนวคิดการจัดตั้ง การดำเนินงาน และแนวโน้มการพัฒนาการจัดการเรียน การสอน การทำวิทยานิพนธ์ที่จะนำประโยชน์ที่ได้ไปสู่การพัฒนาประเทศ
4. การสังเคราะห์งานวิจัยโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา	เพื่อสังเคราะห์ผลของการวิจัยเพื่อเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมที่สอดคล้องกับช่วงเวลาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ	สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานกับบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยและบริบททางสังคมตามแผนพัฒนาและสังคมแห่งชาติโดยผู้วิจัย และจากการสัมภาษณ์	ถึงคุณลักษณะของวิทยานิพนธ์ที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วว่ามีความสัมพันธ์กับบริบทของสังคม โดยมีความสัมพันธ์กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละช่วงเวลา
5. ขั้นสรุป	เพื่อนำเสนอแนวโน้มของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ	ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นของแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา และให้ความเห็นเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไขข้อเสนอแนะการวิจัย	แนวโน้มของประเด็นและประโยชน์ที่ได้รับจากการทำวิทยานิพนธ์เพื่อพัฒนาภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของศาสตร์และการเผยแพร่สู่สาธารณชน

บทที่ 4

ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์

การวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 เสนอผลการสังเคราะห์เป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะของวิทยานิพนธ์ แต่ละตอนมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและเนื้อหาของวิทยานิพนธ์

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์

ในส่วนนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานได้แก่ จำนวนวิทยานิพนธ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยแต่ละปีที่พิมพ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ของงานวิทยานิพนธ์ในภาพโดยรวม เพื่อให้เห็นถึงผลงานวิทยานิพนธ์ที่มีมากขึ้นทั้งจำนวนและมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในสาขาที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา การสังเคราะห์ทั้งหมดมาจากการอ่าน ตีความ และให้ความหมายของวิทยานิพนธ์โดยผู้วิจัยเพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญในการนำไปสังเคราะห์ในตอนที่ 2 คือการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ และการนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศต่อไป มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาโดยแบ่งเป็นระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ที่	ระดับของวิทยานิพนธ์	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
1.	มหาบัณฑิต	280	43.55
2.	ดุษฎีบัณฑิต	363	56.45
	รวมทั้งสิ้น	643	100

ตารางที่ 4.2 จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับมหาบัณฑิตของแต่ละมหาวิทยาลัย

ที่	มหาวิทยาลัย	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	45	16.10
2.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	32	11.43
3.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	0	0
4.	มหาวิทยาลัยบูรพา	16	5.70
5.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	29	10.37
6.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	0	0
7.	มหาวิทยาลัยศิลปากร	158	56.4
	รวมทั้งสิ้น	280	100

ตารางที่ 4.3 จำนวนและค่าร้อยละของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับดุขฎฐิบัณทิตของแต่ละมหาวิทยาลัย

ที่	มหาวิทยาลัย	จำนวนเรื่อง	ร้อยละ
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	108	29.75
2.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	16	4.4
3.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	52	14.33
4.	มหาวิทยาลัยบูรพา	39	10.74
5.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	0	0
6.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	121	33.34
7.	มหาวิทยาลัยศิลปากร	27	7.44
รวมทั้งสิ้น		363	100

ตารางที่ 4.4 จำนวนของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษา ระดับมหาบัณทิตและดุขฎฐิบัณทิต

ที่	มหาวิทยาลัย	ระดับของวิทยานิพนธ์	จำนวนเรื่อง
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาบัณทิต	45
		ดุขฎฐิบัณทิต	108
2.	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	มหาบัณทิต	32
		ดุขฎฐิบัณทิต	16
3.	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ดุขฎฐิบัณทิต	52
4.	มหาวิทยาลัยบูรพา	มหาบัณทิต	16
		ดุขฎฐิบัณทิต	39
5.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	มหาบัณทิต	29
6.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	ดุขฎฐิบัณทิต	121
7.	มหาวิทยาลัยศิลปากร	มหาบัณทิต	158
		ดุขฎฐิบัณทิต	27

หมายเหตุ ตั้งแต่ตารางที่ 4.5 เป็นต้นไป จะใช้อักษรย่อแทนชื่อเต็มของมหาวิทยาลัย ดังนี้

- จพ. หมายถึง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 มก. หมายถึง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 มข. หมายถึง มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 มบ. หมายถึง มหาวิทยาลัยบูรพา
 มร. หมายถึง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 มศว. หมายถึง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 มศก. หมายถึง มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตารางที่ 4.5 จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับมหาบัณฑิต จำแนกตามปีที่พิมพ์

ปี	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	รวม
2543	-	-	-	-	9	-	-	9
2544	-	-	-	-	5	-	-	5
2545	1	-	-	-	1	-	-	2
2546	7	-	-	-	5	-	-	12
2547	3	-	-	-	3	-	-	6
2548	3	-	-	-	1	-	2	6
2549	1	-	-	-	2	-	5	8
2550	8	-	-	4	3	-	27	41
2551	3	-	-	3	-	-	25	31
2552	3	-	-	3	-	-	21	27
2553	0	-	-	2	-	-	13	15
2554	2	-	-	-	-	-	14	16
2555	1	-	-	2	1	-	16	20
2556	5	4	-	-	-	-	15	24
2557	1	13	-	-	-	-	20	34
2558	5	7	-	1	-	-	-	13
2559	2	8	-	1	-	-	-	11
รวม	45	32	0	16	29	0	158	280

ตารางที่ 4.6 จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต จำแนกตามปีที่พิมพ์

ปี	จพ.	มก.	มช.	มบ.	มร.	มศว.	มคก.	รวม
2521	-	-	-	-	-	2	-	2
2522	-	-	-	-	-	2	-	2
2523	-	-	-	-	-	5	-	5
2524	-	-	-	-	-	3	-	3
2525	-	-	-	-	-	3	-	3
2526	-	-	-	-	-	2	-	2
2527	-	-	-	-	-	4	-	4
2528	-	-	-	-	-	2	-	2
2529	-	-	-	-	-	8	-	8
2530	-	-	-	-	-	-	-	0
2531	-	-	-	-	-	3	-	3
2532	-	-	-	-	-	7	-	7
2533	-	-	-	-	-	2	-	2
2534	-	-	-	-	-	3	-	3
2535	-	-	-	-	-	-	-	0
2536	-	-	-	-	-	11	-	11
2537	-	-	-	-	-	1	-	1
2538	-	-	-	-	-	3	-	3
2539	1	-	-	-	-	1	-	2
2540	4	-	-	-	-	8	-	12
2541	4	-	-	-	-	2	-	6
2542	3	-	-	-	-	7	-	10
2543	4	-	-	-	-	7	-	11
2544	7	-	-	-	-	-	-	7
2545	2	-	4	-	-	11	-	17
2546	5	-	8	-	-	-	-	13
2547	4	-	3	-	-	8	-	15
2548	5	-	8	1	-	2	-	16
2549	9	-	3	-	-	-	-	12
2550	6	-	4	-	-	4	-	14
2551	4	-	3	3	-	2	-	12
2552	4	-	4	2	-	2	-	12
2553	7	-	3	5	-	-	-	15
2554	7	-	2	5	-	-	-	14
2555	14	3	1	4	-	-	5	27
2556	3	1	-	2	-	-	8	14
2557	7	1	4	6	-	2	14	34
2558	6	6	3	8	-	-	-	23
2559	2	5	2	3	-	4	-	16
รวม	108	16	52	39	0	121	27	363

จะเห็นว่าวิทยานิพนธ์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนมากเป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เนื่องด้วยมหาวิทยาลัยจำนวน 2 ใน 7 เป็นมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษาเปิดสอนเฉพาะในระดับดุษฎีบัณฑิต คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน

1.2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์

นอกเหนือจากข้อมูลพื้นฐานเรื่องจำนวนของวิทยานิพนธ์ในแต่ละสถาบันหรือระดับแล้ว ในงานวิจัยครั้งนี้ ยังประกอบด้วยผลการวิเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์อีกด้วย โดยจะนำเสนอในเรื่องระดับของหน่วยการศึกษา ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ วิธีวิทยาการวิจัย ผลการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยเป็นการวิเคราะห์ภาพรวมของวิทยานิพนธ์ตามระดับของวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยและปีที่พิมพ์ ซึ่งผู้วิจัยที่อ่านผลงานวิทยานิพนธ์ทุกเล่มและบันทึกด้วยตนเอง

วิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีความเป็นพลวัตตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น ปีที่ทำวิทยานิพนธ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะแสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาของการทำวิทยานิพนธ์เพื่อตอบสนองแนวทางหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ อันเป็นหลักคิดที่สำคัญในการกำหนดหัวข้อของการทำวิทยานิพนธ์ และด้วยเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการทำให้ต้องใช้ทฤษฎีในการวิเคราะห์หลายทฤษฎีด้วยกันในวิทยานิพนธ์ฉบับเดียวกันเป็นส่วนมาก การจะระบุว่าวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มใช้ทฤษฎีใดในการวิเคราะห์นั้น จึงไม่สามารถระบุได้

จากที่กล่าวมา จึงไม่สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางที่แสดงผลการวิเคราะห์เป็นเพียงตัวเลขเท่านั้นได้ จึงขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ในภาพรวมแต่ละปีร่วมด้วย โดยการแสดงจำนวนวิทยานิพนธ์ประกอบกับคำอธิบายเป็นความเรียงประกอบไปพร้อมกัน

1.2.1 การวิเคราะห์ตามระดับของหน่วยการวิเคราะห์ ความหมายของระดับของหน่วยการวิเคราะห์นี้ ได้กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัยแล้ว

ตารางที่ 4.7 จำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาจำแนกตามระดับของหน่วยการวิเคราะห์

ระดับของหน่วยการวิเคราะห์	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มช.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ระดับมหาบัณฑิต								
ระดับนานาชาติ	-	-	-	1	-	-	1	2
ระดับภูมิภาคอาเซียน	1	2	-	2	-	-	-	5
ระดับประเทศ	14	2	-	-	3	-	7	26
ระดับภาค	3	-	-	-	4	-	-	7
ระดับจังหวัด/ชุมชน/ท้องถิ่น	17	13	-	12	12	-	106	160
ระดับองค์กรในประเทศ	9	1	-	2	2	-	5	19
ระดับองค์กร	-	14	-	-	6	-	38	58
ระดับบุคคล	1	-	-	-	1	-	1	3
รวม								280
ระดับดุษฎีบัณฑิต								
ระดับนานาชาติ	2	-	-	-	-	-	-	2
ระดับภูมิภาคอาเซียน	2	1	3	-	-	1	-	7
ระดับประเทศ	47	2	11	5	-	33	5	103
ระดับภาค	16	-	2	11	-	3	5	37
ระดับจังหวัด/ชุมชน/ท้องถิ่น	25	7	32	12	-	50	11	137
ระดับองค์กรในประเทศ	17	5	5	10	-	13	4	54
ระดับองค์กร	-	1	-	1	-	10	2	14
ระดับบุคคล	4	-	-	-	-	5	-	9
รวม								363

จากตาราง 4.7 จะเห็นได้ว่าวิทยานิพนธ์จากเกือบทุกมหาวิทยาลัย/ระดับจะมีหน่วยการวิเคราะห์ในระดับจังหวัด/ชุมชน/ท้องถิ่นเป็นส่วนมาก รองลงมาคือระดับประเทศ ส่วนระดับของหน่วยการวิเคราะห์ที่มีน้อยที่สุดคือระดับนานาชาติ และมีจำนวนน้อยรองลงมาคือระดับภูมิภาคอาเซียน แสดงให้เห็นว่า งานวิทยานิพนธ์พัฒนศึกษาส่วนมากเห็นความสำคัญของการทำวิจัยในประเทศมากกว่าต่างประเทศ

1.2.2 การวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษา

ประเด็นที่นิสิตนักศึกษาได้นำมาทำวิทยานิพนธ์สามารถวิเคราะห์ตามหัวข้อได้ดังนี้

ตารางที่ 4.8 จำนวนวิทยานิพนธ์แสดงประเด็นที่ศึกษาจำแนกตามมหาวิทยาลัย

ประเด็นที่ต้องการศึกษา	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มช.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ระดับมหาบัณฑิต								
นโยบายภาพรวมของประเทศ	-	-	-	-	-	-	-	-
ความต้องการพัฒนาชุมชน	7	20	-	7	17	-	44	95
ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากในประเทศ	-	-	-	-	-	-	-	0
ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา	1	8	-	-	2	-	50	61
สถานการณ์/ปัญหาของการศึกษา	20	-	-	5	7	-	48	80
สถานการณ์/ปัญหาการเมือง	1	-	-	-	-	-	1	2
สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ	-	1	-	-	-	-	-	1
สถานการณ์/ปัญหาสังคม	4	-	-	1	-	-	-	5
สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ	2	3	-	-	-	-	3	8
สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม	3	-	-	-	-	-	1	4
สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม	7	-	-	3	3	-	11	24
รวม	45	32	-	16	29	-	158	280
ระดับดุษฎีบัณฑิต								
นโยบายภาพรวมของประเทศ	-	-	-	-	-	-	-	-
ความต้องการพัฒนาชุมชน	15	5	9	12	-	29	3	73
ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากในประเทศ	-	-	-	-	-	8	-	8
ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา	-	1	-	-	-	4	1	6
สถานการณ์/ปัญหาของการศึกษา	43	-	13	10	-	28	8	102
สถานการณ์/ปัญหาการเมือง	4	2	1	2	-	3	2	14
สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ	20	-	24	5	-	7	-	56
สถานการณ์/ปัญหาสังคม	9	6	2	6	-	31	5	59
สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ	5	-	2	-	-	2	6	15
สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม	3	-	1	4	-	3	-	11
สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม	9	2	-	-	-	6	2	19
รวม	108	16	52	39	-	121	27	363

จากตารางจะเห็นได้ว่า ไม่มีงานวิทยานิพนธ์ที่มีประเด็นที่ศึกษาประกอบด้วยหลายนโยบายระดับประเทศ ในระดับมหาบัณฑิตนั้น วิทยานิพนธ์ส่วนมากมีประเด็นของความต้องการของการพัฒนาชุมชน ในขณะที่ระดับดุษฎีบัณฑิตสนใจประเด็นเกี่ยวกับการศึกษา อย่างไรก็ตาม ด้วยพัฒนาศึกษาเป็นศาสตร์ที่สนใจการพัฒนาในหลายมิติไปพร้อมกัน ดังนั้น การจะแสดงผลการวิเคราะห์ประเด็นของการทำวิทยานิพนธ์ไปในข้อใดข้อหนึ่งนั้น เป็นเพียงการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นประเด็นหลักของการทำวิทยานิพนธ์ซึ่งอาจจะไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อนำเสนอเป็นแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่แท้จริง

ดังนั้น ในส่วนนี้จะเพิ่มเติมการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ตามปีที่ทำสำเร็จและประกอบด้วยคำอธิบาย โดยสังเขปเฉพาะวิทยานิพนธ์บางส่วนที่ทำการศึกษามากกว่า 1 ประเด็น เพราะเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า วิทยานิพนธ์บางเล่มไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าตรงกับประเด็นใดประเด็นหนึ่งตามแบบบันทึกเท่านั้น ดังนั้น การเสนอข้อมูลเป็นตารางที่มีเฉพาะจำนวนวิทยานิพนธ์เพียงเล่มละ 1 ประเด็นจึงไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิทยานิพนธ์นั้นได้ครบถ้วน

ตารางที่ 4.9 การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาจำแนกตามปีที่พิมพ์และประเด็นที่ต้องการศึกษา

พ.ศ.2521	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (มศว.) เรื่องการศึกษาของชาติในเรื่องกฎหมายการศึกษาและสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.2522	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.) - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากทั่วประเทศ 1 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ
พ.ศ.2523	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 5 เรื่อง (มศว.) ทั้งเรื่องการศึกษาสภาพของชุมชน และการทดลองให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน
พ.ศ.2524	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากทั่วประเทศ 2 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 1 เรื่อง (มศว.) เพื่อศึกษาปัญหาเชิงลึกของสังคม
พ.ศ.2525	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากทั่วประเทศ 2 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (มศว.) เรื่องการพัฒนาคุณภาพครู
พ.ศ.2526	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะการศึกษานักมีปัญญาท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (มศว.) เรื่องการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน
พ.ศ.2527	ระดับดุขฎฐฎฎฎฎฎฎฎฎ - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 2 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาวิพากษ์นโยบายทางการเมือง - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มศว.)

พ.ศ.2528	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มศว.)
พ.ศ.2529	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 5 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนของชุมชน และการให้สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (มศว.) เป็นการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาสำหรับนักเรียนทั่วไปและผู้มีความต้องการเฉพาะ ตั้งแต่ระดับขั้นพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา
พ.ศ.2531	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 3 เรื่อง (มศว.) คือการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พ.ศ.2532	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 4 เรื่อง (มศว.) คือการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน - สถานการณ์/แก้ไขการศึกษา 1 เรื่อง (มศว.) เน้นเรื่องการศึกษาระดับอุดมศึกษา - สถานการณ์/แก้ไขปัญหาสังคม 2 เรื่อง (มศว.) เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม
พ.ศ.2533	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (มศว.) เพื่อศึกษาโรงเรียนของกองทัพอากาศ
พ.ศ.2534	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะเพื่อการเกษตร - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (มศว.) เพื่อศึกษาโรงเรียนนายร้อย
พ.ศ.2536	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่ศึกษา 3 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาองค์กรรัฐ - สถานการณ์/ปัญหาด้านสุขภาพ 2 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 6 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
พ.ศ.2537	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่ศึกษา 1 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาองค์กรของรัฐ
พ.ศ.2538	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.) - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับยาเสพติดและสถาบันบันเทิงของวัยรุ่น

พ.ศ.2539	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องอนาคตภาพของการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.)
พ.ศ.2540	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ, 3 เรื่อง (มศว.) เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น - สถานการณ์/ ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการลงทุนทางอาชีวศึกษา, 5 เรื่อง (มศว.) การศึกษาอาชีวะและนอกระบบการศึกษา - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.)
พ.ศ.2541	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - สถานการณ์/ ปัญหาการสังคม 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม, 2 เรื่อง (มศว.) เรื่องการทำแท้งและเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น - สถานการณ์/ ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เป็นการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษา
พ.ศ.2542	ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น - สถานการณ์/ ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องสอนศาสนาในระบบการศึกษา, 1 เรื่อง (มศว.) เพื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษา - สถานการณ์/ ปัญหาเศรษฐกิจ 4 เรื่อง (มศว.) ส่วนมากเกี่ยวกับการท่องเที่ยว - สถานการณ์/ ปัญหาการสังคม 1 เรื่อง (มศว.) ในเรื่องยาเสพติด - สถานการณ์/ ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (มศว.) เรื่องการเมืองท้องถิ่น - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากในประเทศ 1 เรื่อง (มศว.) องค์กรรัฐบาล
พ.ศ.2543	ระดับมหาบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 9 เรื่อง (มร.) ในเรื่องการพัฒนาครูและผู้บริหารโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมถึงการพัฒนากลุ่มคนที่จัดการศึกษาเฉพาะคือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ระดับคุณวุฒิบัณฑิต - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา, 1 เรื่อง (มศว.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องการศึกษาศาสนา, 3 เรื่อง (มศว.) ที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา และการศึกษาประวัติศาสตร์ - สถานการณ์/ปัญหาการสุขภาพ 1 เรื่อง (จพ.) เป็นเรื่องการให้ความรู้สุขภาพชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาการสังคม 3 เรื่อง (มศว.) เรื่องปัญหาวัยรุ่น ยาเสพติด เพศศึกษา

<p>พ.ศ.2544</p>	<p>ระดับมหาดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 3 เรื่อง (มร.) คือการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่ศึกษา 2 เรื่อง (มร.) เป็นการศึกษาองค์กรรัฐ <p>ระดับชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับสุขภาพโดยรวมของชาติและสุขภาพเฉพาะชุมชน - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) ในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) ศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) การลงทุนทางการศึกษาที่สะท้อนถึงเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ
<p>พ.ศ.2545</p>	<p>ระดับมหาดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.) ที่เกี่ยวกับการสนับสนุนให้อาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (มร.) เกี่ยวกับการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ <p>ระดับชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มศว.) เป็นการศึกษาเฉพาะทางและพัฒนาศึกษาท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 4 เรื่อง (มข.), 3 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เรื่องความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 2 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับป่าไม้ชุมชน - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มศว.) เพื่อทำความเข้าใจชานานา - ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากในประเทศ 2 เรื่อง (มศว.) คือการพัฒนาวิทยาลัยพยาบาล
<p>พ.ศ.2546</p>	<p>ระดับมหาดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจของชาติ 1 เรื่อง (จพ.) - สถานการณ์วัฒนธรรม 2 เรื่อง (จพ.) และ 3 เรื่อง (มร.) เพื่อนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน และเรื่องการทำให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องการรักษาสีงแวดล้อมในชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาของการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) คือการศึกษาเฉพาะของสงฆ์ การพัฒนาชีวศึกษา และ 2 เรื่อง (มร.) คือการศึกษาของโรงเรียนคนตาบอดและโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารัตนราชวิทยาลัย

	<p>- สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (จพ.)</p> <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (จพ.) สุขภาพของชุมชน, 4 เรื่อง (มข.) การพัฒนาการศึกษาของชุมชนทั้งในระบบ นอกกระบบและอัยาศัยในเรื่องการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน นโยบายสุขภาพจิตโดยรวมของประเทศ</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.) เรื่องการศึกษาในระบบและการลงทุนทางการศึกษา, 4 เรื่อง (มข.) เรื่องการศึกษาทั่วไปในชุมชน</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาด้านสังคม 1 (มข.) การวิเคราะห์กฎหมายที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในองค์กรระดับชาติ</p>
พ.ศ.2547	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <p>- ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) และ 1 เรื่อง (มร.) เรื่องการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาสังคม 1 เรื่อง (จพ.) เป็นการวิพากษ์ปัญหาสังคมในขณะนั้น</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (มร.) เป็นการศึกษาศถานการณ์การศึกษาขั้นพื้นฐานและการสังเคราะห์งานวิจัยและวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษา</p> <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 2 เรื่อง (จพ.) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (มข.) ในระดับชาติ, 2 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่น</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มข.) เน้นที่การพัฒนาชุมชนในมิติเรื่องสุขภาพ</p> <p>- ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มศว.) เรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนากลุ่มคนเฉพาะ</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาสังคม 4 เรื่อง (มศว.)</p>
พ.ศ.2548	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <p>- ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) เพื่อนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาในระบบของโรงเรียนในชุมชน และ 1 เรื่อง (มร.) เพื่อศึกษาศถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน และ 2 เรื่อง (มศก.) เพื่อแสวงหาความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เป็นการวิพากษ์การดำเนินงานของการศึกษาขั้นพื้นฐาน</p> <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <p>- สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานของท้องถิ่น และการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการศึกษามุคคัลต้นแบบ, 3 เรื่อง</p>

	<p>(มข.) เกี่ยวกับการศึกษาเอกชนและอาชีวศึกษา, 1 เรื่อง (มบ.), 2 เรื่อง (มศว.) การศึกษาโรงเรียนและสถาบันการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ หรือกลุ่มคนเฉพาะเช่นคนเก็บขยะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 เรื่อง (จพ.) และ 5 เรื่อง (มข.) เรื่องการส่งเสริมสุขภาพชุมชน รวมถึงเรื่องยาเสพติด กฎหมายเกี่ยวกับการใช้ยา - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
พ.ศ.2549	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เป็นการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทันสมัย 2 เรื่อง (มศก.) และ 2 เรื่อง (มร.) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนของตนเอง - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มศก.) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 2 เรื่อง (มศก.) เป็นองค์กรเอกชน <p>ระดับดุษฎีบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 7 เรื่อง (จพ.) ประกอบด้วยการวิพากษ์นโยบายทางการศึกษาภาพรวมของไทย การลงทุนเพื่อพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรนานาชาติ และการอุดมศึกษา และการศึกษาของคนชายขอบ, 1 เรื่อง (มข.) เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 2 เรื่อง (จพ.) คือการส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 เรื่อง (มข.) เพื่อการพัฒนาระบบดูแลสุขภาพท้องถิ่น
พ.ศ.2550	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 4 เรื่อง (จพ.), เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 4 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเล็กในชุมชน สิ่งแวดล้อมของชุมชน, 1 เรื่อง (มร.) เพื่อให้อุดมศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น, 14 เรื่อง (มศก.) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาการศึกษาในระบบ - สถานการณ์/ปัญหาด้านการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.) และ 1 เรื่อง (มศก.) เป็นการพัฒนาศึกษาของพระสงฆ์, 1 เรื่อง (มบ.), 1 เรื่อง (มร.) เพื่อสังเคราะห์ปรัชญาทางการศึกษาที่เหมาะสม และ 4 เรื่อง (มศก.) เรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนทั้งรัฐ เอกชน และนานาชาติ - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 9 เรื่อง (มศก.) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน <p>ระดับดุษฎีบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.) เรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษา การ

	<p>ลงทุนทางการศึกษา การพัฒนาอุดมศึกษา การพัฒนาการศึกษาในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการสุขภาพ 3 เรื่อง (จพ.) เรื่องสุขภาพชุมชน, 4 เรื่อง (มข.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.) โดยเฉพาะในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น - ความต้องการพัฒนาสังคม 2 เรื่อง (มศว.) ศึกษาสื่อที่ส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนและส่งผลต่อสังคมได้
พ.ศ.2551	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาด้านการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 1 เรื่อง (มบ.), 10 เรื่อง (มศก.) เกี่ยวกับการศึกษาของพระสงฆ์ การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับอุดมศึกษา - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.), 1 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับวิทย์ชุมชน และ 8 เรื่อง (มศก.) เกี่ยวกับการท่องเที่ยวท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 3 เรื่อง (มศก.) เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การรักษาพระพุทธศาสนาผ่านพระไตรปิฎก - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 4 เรื่อง (มศก.) เกี่ยวกับวัยรุ่น ความเสมอภาคของคนในสังคม ผู้พิการและปัญหาครอบครัว และศึกษาบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี, 1 เรื่อง (มบ.) <p>ระดับดุษฎีบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 1 เรื่อง (จพ.) ในเรื่องการศึกษาให้กับแม่เลี้ยงเดี่ยว, 1 เรื่อง (มบ.) เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.) คือการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและการศึกษาสำหรับเด็กชายขอบ, 3 เรื่อง (มบ.) เรื่องการศึกษาท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 (มข.) - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (มข.) เป็นการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจระดับชาติและระดับท้องถิ่น
พ.ศ.2552	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.), 1 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนและการจัดการศึกษาของท้องถิ่น, 4 เรื่อง (มศก.) การให้ความสำคัญการศึกษาเรื่องท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) โดยเฉพาะเรื่องลงทุนทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา, 1 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับการศึกษาในประเทศลาว - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มบ.) เพื่อนำเสนอการเรียนวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 17 เรื่อง (มศก.) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน

	<p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และเตรียมอุดมศึกษา, 2 เรื่อง (มข.) ในเรื่องการศึกษาของพยาบาลและทหาร - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา, 2 เรื่อง (มบ.) เพื่อพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (มข.) และ 1 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับคนชรา
พ.ศ.2553	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มบ.) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาในระบบ - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (มบ.) เพื่อวิเคราะห์นโยบายการศึกษา - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 13 เรื่อง (มศก.) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน เช่น โรงงาน และสถานศึกษาเอกชน <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 5 เรื่อง (จพ.) เรื่องการศึกษาท้องถิ่น และการศึกษาของคนชายขอบเช่นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการศึกษาคุศลที่ทรงคุณค่า, 1 เรื่อง (มข.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 1 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับแม่วัยใส ยาเสพติดในเยาวชน - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 เรื่อง (มข.), 1 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับโรคเอดส์
พ.ศ.2554	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (จพ.), 4 เรื่อง (มศก.) โดยเฉพาะการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เป็นกลุ่มเฉพาะผู้พิการ - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 10 เรื่อง (มศก.) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาด้านการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน การศึกษาท้องถิ่น, 2 เรื่อง (มข.) เรื่องการพัฒนาอุดมศึกษา, 2 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ - สถานการณ์/ปัญหาด้านวัฒนธรรม 3 เรื่อง (จพ.) ทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงศาสนา

	<ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (จพ.), 1 เรื่อง (มบ.) เกี่ยวกับเด็กติดเกมส์ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มบ.) เพื่อให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
พ.ศ.2555	<p>ระดับมหابัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) เป็นองค์กรเอกชน, 3 เรื่อง (มศก.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (มบ.) เรื่องการศึกษาของชาติอาเซียน, 6 เรื่อง (มศก.) ระดับอุดมศึกษา การศึกษาท้องถิ่นในการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และ อุดมศึกษา รวมทั้งการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มร.) เกี่ยวกับการสนับสนุนการดำเนินงานของ โรงเรียนโดยชุมชน, 6 เรื่อง (มศก.) นอกเหนือจากชุมชนในชนบทแล้ว ยังสนใจเรื่องการพัฒนาชุมชนเสมือนคือชุมชนออนไลน์ การท่องเที่ยวในชุมชน - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (มศก.) ความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา <p>ระดับดุษฎีบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 3 เรื่อง (จพ.) เรื่องการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้สูงอายุ, 1 เรื่อง (มข.), 2 เรื่อง (มบ.) ผู้สูงอายุในท้องถิ่นและเรื่องคุณภาพชีวิต - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 6 เรื่อง (จพ.) โดยมีการศึกษาคุศลต้นแบบ การศึกษาเฉพาะกลุ่ม การศึกษาท้องถิ่น, 1 เรื่อง (มบ.) การศึกษาปฐมวัย, 1 เรื่อง (มศก.) เรื่องการผลิตสื่อ - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (จพ.) ให้ความสำคัญกับนโยบายระดับชาติ ด้านการท่องเที่ยว, 2 เรื่อง (มศว.) เรื่องการท่องเที่ยวและการเงินท้องถิ่น, 2 เรื่อง (มศก.) เรื่องการพัฒนาแรงงานเพื่อตอบสนองเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (จพ.) - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (จพ.), 1 เรื่อง (มบ.) - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (มศก.) เรื่องยาเสพติด - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มก.), - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 1 เรื่อง (มก.)
พ.ศ.2556	<p>ระดับมหابัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (จพ.) - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (จพ.) และ 1 เรื่อง (มศก.) เพื่อแสวงหาแนวทางในการร่วมแก้ปัญหา

	<ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการพัฒนาชุมชน 3 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มก.), 3 เรื่อง (มศก.) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 3 เรื่อง (มศก.) เรื่องการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การท่องเที่ยว การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 2 เรื่อง (มก.), 5 เรื่อง (มศก.) - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มศก.) เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมว่าไทย <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มก.), 2 เรื่อง (มศก.) ทั้งหมดศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (จพ.) ด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว, 2 เรื่อง (มศก.) เรื่องเศรษฐกิจท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องผู้สูงอายุ, 1 เรื่อง (มบ.) ในเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและแรงงาน - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (จพ.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 3 เรื่อง (มข.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (มบ.) เป็นการศึกษาท้องถิ่น, 1 เรื่อง (มศว.) เกี่ยวกับโรงเรียนสอนพิเศษ, 3 เรื่อง (มศก.) การเตรียมการศึกษาเรื่องอาเซียน และการศึกษาเรื่องศาสนา
พ.ศ.2557	<p>ระดับมหาบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) ในเรื่องการศึกษาด้านศาสนาในโรงเรียน, 3 เรื่อง (มก.) เรื่องการเรียนรู้อาเซียน และศาสนา, 4 เรื่อง (มศก.) เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านอุดมศึกษาทั้งหมด - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มก.) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, 3 เรื่อง (มศก.) - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (มก.) เรื่องการเพิ่มมูลค่าของการท่องเที่ยว, 3 เรื่อง (มศก.) - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (มก.) เรื่องการดูแลสุขภาพของคนในท้องถิ่น - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 10 เรื่อง (มศก.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 7 เรื่อง (มก.) <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (จพ.) การเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน, 1 เรื่อง (มศว.), 12 เรื่อง (มศก.) การศึกษาสังคมในเชิงลึก - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

	<ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 2 เรื่อง (จพ.) ทั้งบุคคลทั่วไปและผู้สูงอายุ, 2 เรื่อง (มข.) ผู้สูงอายุและแรงงานท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (จพ.) , 2 เรื่อง (มบ.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.), 2 เรื่อง (มข.) เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ การศึกษาท้องถิ่น, 1 เรื่อง (มศก.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มก.) เรื่องการให้ชุมชนสร้างสรรค์เรื่องการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น, 3 เรื่อง (มข.), 3 เรื่อง (มบ.) - ความต้องการพัฒนาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (มบ.) - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 1 เรื่อง (มศก.)
พ.ศ.2558	<p>ระดับมหำบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 2 เรื่อง (จพ.) เป็นการศึกษาบุคคลที่มีบทบาททางด้านวัฒนธรรม - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 2 เรื่อง (จพ.) เกี่ยวกับการศึกษาคนพิการ - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องการท่องเที่ยวในประเทศลาว, 1 เรื่อง (มก.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 6 เรื่อง (มก.) ในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ - สถานการณ์/ปัญหาการสังคม 1 เรื่อง (มบ.) ศึกษาพฤติกรรมของวัยรุ่นที่เยวกลางคืน <p>ระดับดุษฎีบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องผู้สูงอายุ, 3 เรื่อง (มข.) การอนามัยทั่วไปและอนามัยแม่และเด็ก โรคเอดส์ แม่วัยใส - สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ 2 เรื่อง (จพ.) โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และการท่องเที่ยว, 1 เรื่อง (มข.) การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น, 1 เรื่อง (มศก.) - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 3 เรื่อง (จพ.) โดยเฉพาะการศึกษาในท้องถิ่น ชายแดนใต้ และในประเทศกัมพูชา, 3 เรื่อง (มก.) เรื่องครูตำรวจตระเวนชายแดน การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 4 เรื่อง (มบ.) การศึกษานานาชาติ, 5 เรื่อง (มศก.) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การศึกษาของพระสงฆ์ - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (จพ.) การเมืองท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 2 เรื่อง (มก.), 2 เรื่อง (มบ.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 2 เรื่อง (มก.), 1 เรื่อง (มข.) - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (มข.)
พ.ศ.2559	<p>ระดับมหำบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

<ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการศึกษา 1 เรื่อง (จพ.) - ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา 5 เรื่อง (มก.) ทั้งในประเทศไทยและลาว - ความต้องการพัฒนาชุมชน 3 เรื่อง (มก.) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 1 เรื่อง (มบ.) เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุผ่านสื่อ <p>ระดับคุณวุฒิบัณฑิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ 1 เรื่อง (จพ.) เรื่องผู้ป่วย, 2 เรื่อง (มข.) - สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม 1 เรื่อง (จพ.) - สถานการณ์/ปัญหาสังคม 4 เรื่อง (มก.) เรื่องคุณภาพชีวิต, 3 เรื่อง (มบ.), 1 เรื่อง (มศว.) <p>เรื่องเกี่ยวกับผู้ต้องขัง</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานการณ์/ปัญหาการเมือง 1 เรื่อง (มก.) การเมืองท้องถิ่น - สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม 1 เรื่อง (มศว.) - ความต้องการพัฒนาชุมชน 1 เรื่อง (มศว.)
--

1.2.3 การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในส่วนของการวิเคราะห์วัตถุประสงค์นี้ จะแสดงจำนวนเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายของวิทยานิพนธ์เท่านั้น เนื่องจากจะส่งผลถึงการวิเคราะห์ผลการวิจัยและการนำไปใช้ สำหรับความหมายของวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นดังนี้

เพื่อศึกษา/สำรวจ/ ค้นหา หมายถึงงานวิจัยที่ต้องการศึกษาสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ มีความแตกต่างจากเพื่อศึกษาตรงที่ว่า นอกจากจะนำเสนอสิ่งที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังมีการวิเคราะห์ความเป็นมา สิ่งที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยเงื่อนไขของผลการศึกษาด้วย

เพื่อเปรียบเทียบ ในที่นี้มีวิทยานิพนธ์หลายเล่มที่ให้ความสนใจกับการเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนแต่ละกลุ่ม แต่ละช่วงวัยในสถานการณ์เดียวกัน เพื่อทำความเข้าใจและอาจนำไปสู่การกำหนดรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาต่อไป หากแต่มีได้ทำการค้นคว้าไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับดังกล่าว

เพื่อวิเคราะห์ คือการนำข้อมูลที่ได้มาแยกแยะให้เห็นประเด็นของการพัฒนาหรือไม่พัฒนาที่เกิดขึ้น และจัดกลุ่มให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อค้นพบที่ได้

เพื่อการสังเคราะห์ คือการนำผลจากการวิเคราะห์มาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาใช้ต่อได้

เพื่อสะท้อน/ถอดบทเรียน หมายถึงการนำเสนอกรณีศึกษาเพียงกรณีเดียวหรือชุมชนเดียวเพื่อให้เห็นสถานการณ์ในเชิงลึก

เพื่อนำเสนอแนวทาง/นโยบาย หมายถึงผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยเป็นแนวทางที่จะนำไปดำเนินการต่อว่าควรทำเช่นไร อาจจะมีได้เกิดการนำไปปฏิบัติจริงในระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

เพื่อพัฒนา คือการนำกระบวนการ คู่มือ หรือรูปแบบการพัฒนาที่มีอยู่มาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำมาใช้ในบริบทใหม่ เป็นการนำมาทดลองแล้วสรุปผล

เพื่อประเมิน เป็นวัตถุประสงค์สำหรับงานวิทยานิพนธ์ที่ประเมินกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วโดยหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เพื่อทราบและใช้ข้อมูลเพื่อการประเมินว่าควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต่อไปอย่างไร

เพื่อสร้าง/กำหนด ผู้ทำวิทยานิพนธ์จะศึกษาและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เห็นว่าเหมาะสม อาจเป็นการนำเสนอรูปแบบหรือคู่มือการพัฒนา หรืออาจมีการทดลองรูปแบบเหล่านั้นร่วมด้วย

เพื่อทำนายอนาคต โดยการมองภาพอนาคตร่วมกันของผู้ดำเนินการวิทยานิพนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตารางที่ 4.10 การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนศึกษาจำแนกตามปีที่พิมพ์และวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียด ดังนี้

หมายเหตุ (2559:10) หมายถึง เป็นข้อมูลปี พ.ศ.2559 วิทยานิพนธ์จำนวน 10 เล่ม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ระดับมหาบัณฑิต								
เพื่อศึกษา/สำรวจ/ค้นหา	-	(2558:7) (2559:5)	-	-	(2544:1) (2545:1) (2548:1) (2549:2) (2550:2)	-	(2553:10) (2554:10) (2556:8)	47
เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์	(2558:1) (2559:1)	(2557:1) (2559:1)	-	-	-	-	(2555:2) (2557:1)	7
เพื่อเปรียบเทียบ	-	(2557:8)	-	(2550:2) (2551:1) (2552:2) (2553:2) (2555:1) (2558:1) (2559:1)	(2544:4)	-	(2550:15) (2551:23) (2552:16) (2553:3) (2556:6)	85
เพื่อวิเคราะห์	(2548:2) (2558:1)	-	-	-	-	-	-	3
เพื่อสังเคราะห์	-	-	-	-	(2547:3)	-	-	3
เพื่อสะท้อน/ถอดบทเรียน	-	-	-	-	-	-	-	-
เพื่อนำเสนอแนวทาง/นโยบาย	(2545:1) (2546:7) (2547:3) (2548:1) (2549:1) (2550:8) (2551:3) (2552:2)	(2556:4) (2557:3) (2559:1)	(2552:1)	(2550:2) (2551:2) (2555:1)	(2543:9) (2546:5) (2555:1)	-	(2548:2) (2552:5) (2554:2) (2556:1)	78

วัตถุประสงค์ ของการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
	(2554:2) (2555:1) (2556:5) (2557:1) (2558:3) (2559:1)							
เพื่อพัฒนา	(2552:1)	(2559:1)	-	-	-	-	(2549:5) (2551:2) (2557:7)	16
เพื่อประเมิน	-	-	-	-	-	-	(2550:12) (2554:2) (2555:14) (2557:12)	40
เพื่อสร้าง/กำหนด	-	(2557:1)	-	-	-	-	-	1
เพื่อทำนายอนาคต	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม								280
ระดับคุณวุฒิบัณฑิต								
เพื่อศึกษา/สำรวจ/ค้นหา	(2542:2) (2543:2)	-	(2555:1)	(2551:1) (2552:1) (2556:1)	-	(2521:1) (2529:8) (2532:6) (2537:1) (2538:1) (2539:1) (2540:2) (2541:2) (2542:3) (2543:7)	-	40
เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์	-	-	-	-	-	(2523:6) (2524:4) (2527:5) (2556:2)	-	17
เพื่อเปรียบเทียบ	(2540:1)	-	-	(2548:1)	-	(2540:1)	-	3
เพื่อวิเคราะห์	(2541:1) (2544:8) (2549:3) (2551:2) (2558:8) (2559:1)	-	-	(2551:5)	-	(2525:1) (2528:1) (2534:4) (2533:12) (2538:3) (2545:12) (2547:9) (2548:1) (2550:4)	-	74

วัตถุประสงค์ ของการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
เพื่อสังเคราะห์	-	-	-	(2553:1)	-	-	-	1
เพื่อสะท้อน/ถอดบทเรียน	-	(2555:3)	-	-	-	(2551:2) (2559:4)	-	9
เพื่อนำเสนอแนวทาง/ นโยบาย	(2540:3) (2541:4) (2545:2) (2546:3) (2547:4) (2548:5) (2549:7) (2550:5) (2551:3) (2552:2) (2553:5) (2554:6) (2555:14) (2556:3) (2559:1)	(2559:4)	(2545:3) (2546:8) (2549:4) (2550:4) (2552:4) (2553:3) (2554:2)	(2553:4)	-	(2521:1) (2522:2) (2528:1) (2531:3) (2532:3)	(2555:1) (2556:2)	116
เพื่อพัฒนา	(2543:2) (2546:2) (2550:2) (2553:1) (2554:1)	(2559:1)	(2547:3) (2548:8) (2551:3)	(2551:2) (2552:1) (2558:8) (2559:3)	-	(2526:2)	(2555:4)	43
เพื่อประเมิน	(2553:1)	-	-	-	-	(2540:5)	(2556:2)	8
เพื่อสร้าง/กำหนด	(2539:1) (2542:1)	(2556:1) (2558:6)	(2556:4) (2558:3) (2559:2)	(2554:5) (2555:4) (2556:5)	-	(2525:1) (2533:2)	(2556:10)	49
เพื่อทำนายอนาคต	-	-	(2545:1)	-	-	(2529:1) (2548:1)	-	3
รวม								363

จากตารางจะเห็นได้ว่า ในระดับมหาบัณฑิตนั้น มักมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบและการประเมินโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้ได้ทราบถึงความพึงพอใจ ทศนคติ และผลการดำเนินงานว่าสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร ส่วนในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มักเป็นการนำเสนอแนวทางการดำเนินการปฏิบัติหรือการนำเสนอโนบาย จากที่กล่าวไปแล้วว่าในตารางนี้จะเป็นเพียงการนำเสนอผลการวิเคราะห์เฉพาะในวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายเท่านั้น หากแต่ในงานวิจัยทุกเรื่องจะมีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ข้อ โดยมีข้อสังเกตได้ว่า วิทยานิพนธ์เกือบทุกเล่มจะเริ่มจากการศึกษาหรือวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นอยู่

แล้วจึงนำไปสู่การนำเสนอหรือการสร้างผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป หรือการศึกษาแล้วจึงพัฒนา รูปแบบกระบวนการ กลยุทธ์ การดำเนินงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ อย่างไรก็ดี มีส่วนหนึ่งเป็นการวิเคราะห์กรณีศึกษา สถานการณ์ ปรากฏการณ์ในเชิงลึกร่วมด้วย

1.2.3 การวิเคราะห์วิธีวิทยาการวิจัย

ตารางที่ 4.11 จำนวนวิทยานิพนธ์แยกตามวิธีวิทยาการวิจัย และมหาวิทยาลัย

ประเด็นที่ต้องการศึกษา	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มช.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ระดับมหาบัณฑิต								
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research)	2	1	-	8	28	-	81	120
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)	17	6	-	4	1	-	38	66
การวิจัยผสมผสาน (Mixed research)	26	25	-	4	-	-	39	94
							รวม	280
ระดับดุษฎีบัณฑิต								
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research)	-	-	1	1	-	16	-	18
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)	67	4	28	28	-	79	7	213
การวิจัยผสมผสาน (Mixed research)	41	12	23	10	-	26	20	132
							รวม	363

จากตารางเห็นได้ว่า ในงานวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตจะมีจำนวนวิทยานิพนธ์ที่ใช้วิธี วิทยาการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่าการวิจัยวิธีอื่น รองลงมาคือการวิจัยผสมผสาน และวิจัยเชิงคุณภาพ ตามลำดับ สำหรับในงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตพบว่า งานวิจัยส่วนมากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มากที่สุด รองลงมาคือการวิจัยผสมผสานและการวิจัยเชิงปริมาณตามลำดับ นอกจากนี้ ยังสังเกตได้ว่าใน ระดับมหาบัณฑิตนั้น งานวิจัยส่วนมากจะเป็นการศึกษาสถานการณ์ การดำเนินงาน ความพึงพอใจ ความ ต้องการในอนาคตหรือการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆในเรื่องเดียวกัน เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยจึงเป็นแบบสอบถามปลายปิดเป็นส่วนมาก

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งหมดจะประกอบด้วยแบบสอบถาม และส่วนใหญ่ใช้การสัมภาษณ์ เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่ม การศึกษาปรากฏการณ์ การระดมความเห็นและ การสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอแนวทางการนำไปพัฒนา หรือไปใช้ต่อ ส่วนหนึ่งโดยเฉพาะในช่วงหลังจะเป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อให้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

ส่วนการวิจัยแบบผสมผสานนั้น มีเป็นการทำวิจัยเชิงปริมาณในช่วงที่สำรวจความต้องการ ความ คิดเห็น หรือความต้องการ แล้วนำมาพัฒนาเป็นแนวคิดเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาหรือแก้ไข หรือ นำไปสู่การปฏิบัติโดยให้ชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการพัฒนาด้วยตนเอง ผู้วิจัยจะเป็น ผู้สนับสนุนให้เกิดกระบวนการต่างๆ การวิเคราะห์ด้วย SWOT หรือการวิจัยและพัฒนา (Research and

Development) และมักจบการวิจัยด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือผลกระทบจากประเด็นต่างๆ อันจะนำมาสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมถึงการสร้างทฤษฎีจากฐานรากร่วมกันด้วย

การดำเนินการวิจัยมีหลายรูปแบบ ทั้งการวิจัยเอกสาร การสำรวจ การวิจัยและพัฒนา การวิเคราะห์ปฏิทิน การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนข้อมูลให้ชุมชน การระดมความคิดเห็น การจัดค่ายหรือกิจกรรมและประเมิน การถอดบทเรียน การทำแผนที่ชุมชน หรือการวิเคราะห์แบบ Casual Diagram เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีหลายแบบ ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด ปลายปิด แบบวัดความรู้ แบบวัดทัศนคติ ความพึงพอใจ ความตระหนัก แบบวัดพฤติกรรม แบบบันทึกข้อมูล แบบสำรวจ แบบประเมินความต้องการจำเป็น (PNI Modified) แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเครื่องมือส่วนมากจะได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธี Item-Objective Congruence Index (IOC) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะใช้การวิเคราะห์แบบสามเส้า การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์เชิงพรรณน จากนั้นจะเป็นการสรุปอุปนัยภายหลัง

1.2.4 การวิเคราะห์ผลการวิจัย

ตารางที่ 4.12 จำนวนวิทยานิพนธ์แยกตามผลที่ได้จากการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

ผลที่ได้รับจากการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มช.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ระดับมหาบัณฑิต								
การศึกษา/วิเคราะห์ สถานการณ์	(2546:1) (2547:2) (2548:1) (2550:1) (2551:3) (2557:1) (2558:1)	(2556:3) (2557:1) (2559:2)	-	(2550:2) (2553:2) (2558:1) (2559:1)	(2543:2) (2544:4) (2545:1) (2547:1) (2548:1) (2550:3)	-	(2548:2) (2549:4) (2551:21) (2553:11) (2554:7) (2555:15) (2556:13)	107
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนของ องค์กร	(2546:1)	(2558:5) (2559:6)	-	-	-	-	(2552:19)	31
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนของ พัฒนาชุมชน	(2546:1) (2548:1) (2555:1)	(2557:12) (2558:1)	-	-	(2555:1) (2555:1)		(2553:1) (2557:18)	37
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนของ สถาบันการศึกษา	(2546:4) (2548:1)	(2558:1)	-	-	(2549:1)	-	-	7

ผลที่ได้รับจากการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม
	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.	
ได้คู่มือ/รูปแบบ/เกณฑ์จาก ผลสะท้อนของกรณีศึกษา	(2549:1) (2550:1)		-	(2552:3)	(2543:6)	-	(2551:3) (2554:1) (2556:1) (2557:1)	17
การนำเสนอแนวทางของ นโยบายเพื่อแก้ไขหรือ พัฒนา	(2545:1) (2547:1) (2550:5) (2554:2) (2556:5) (2559:2)	(2556:1)	-	(2550:3)	(2546:5) (2547:2) (2549:1)	-	(2554:4) (2556:1)	33
ได้กลวิธี กระบวนการ กล ยุทธ์และการดำเนินงาน	(2550:1) (2552:3) (2558:4)	-	-	(2551:4)	-	-	(2552:1) (2555:1)	14
รวม								280
ระดับคุณวุฒิบัณฑิต								
การศึกษา/วิเคราะห์ สถานการณ์	(2546:1) (2547:1) (2549:7) (2550:4) (2552:2) (2553:4) (2554:5) (2556:1)			(2551:1) (2558:1)		(2524:3) (2527:2) (2529:2) (2531:3) (2532:5) (2534:3) (2536:11) (2537:2) (2540:5) (2541:2) (2542:5) (2543:6) (2545:11) (2547:8) (2549:4) (2550:4) (2551:2) (2552:2) (2557:2) (2559:4)	(2545:2) (2548:2) (2556:1)	120
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนการพัฒน องค์กร	(2540:1) (2545:1) (2549:3)			(2552:2) (2559:2)		(2543:1)	(2555:5)	15

ผลที่ได้รับจากการวิจัย	มหาวิทยาลัย							รวม	
	จพ.	มก.	มข.	มบ.	มร.	มศว.	มศก.		
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนของการพัฒนา ชุมชน	(2542:3) (2544:2) (2547:3) (2548:3) (2551:3) (2555:5) (2556:2) (2558:5)	(2555:3)	(2545:4) (2546:8) (2547:3) (2548:8) (2549:4) (2550:4) (2551:3) (2552:4) (2553:3) (2555:1) (2559:2)	(2551:1) (2553:5) (2558:3)			(2527:2) (2542:2)	(2556:2)	112
การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/ เสริมแรงขับเคลื่อนของการพัฒนา สถาบันการศึกษา	(2541:2) (2545:1) (2548:2) (2551:1)	(2556:1)	(2554:2)	(2548:1)			(2521:2)		12
ได้คู่มือ/รูปแบบ/เกณฑ์จาก ผลสะท้อนของกรณีศึกษา	(2543:2) (2555:3)	(2558:5)		(2551:1) (2555:4) (2556:1)			(2522:2) (2532:2) (2533:1) (2539:1)		22
ได้กลวิธี กระบวนการ กล ยุทธ์และการดำเนินงาน	(2546:3) (2550:2) (2554:2) (2555:3) (2558:3) (2559:1)	(2558:1) (2559:5)		(2554:5) (2556:1) (2558:3)			(2523:5) (2529:6)	(2556:3) (2558:8)	51
การนำเสนอแนวทางของ นโยบายเพื่อแก้ไขหรือ พัฒนา	(2539:1) (2540:3) (2541:2) (2543:2) (2546:1) (2552:2) (2553:3) (2555:3) (2558:2) (2559:1)		(2558:3)				(2525:3) (2526:2) (2528:2) (2533:1)		31
รวม								363	

ผลการวิจัยในระดับมหัพัตส่วนมากเป็นการศึกษาหรือวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นมา ร่องลงมาคือการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน จากนั้นเป็นการนำเสนอแนวทางของ นโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา ในขณะที่ระดับชุมชนส่วนมากมีผลการวิจัยคือการศึกษและ วิเคราะห์สถานการณ์ ร่องลงมาคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมแรงขับเคลื่อนของการพัฒนาองค์กร จากนั้นเป็นการได้กลวิธี กระบวนการ กลยุทธ์และการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ในที่นี้หมายถึงรวมถึงการได้มาของผลการสำรวจประเด็นต่างๆที่ ได้กำหนดไว้ และการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นที่มา การดำเนินงาน ผลประโยชน์หรือผลลัพธ์ที่มีต่อบุคคล ชุมชน สังคมโดยรวมจากสถานการณ์เหล่านั้น ในส่วนของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเสริมแรงขับเคลื่อน หมายถึงว่าในกระบวนการดำเนินการวิจัยนี้ ผู้ดำเนินการวิจัยมีส่วนในการศึกษาสถานการณ์ ปัจจัยเงื่อนไข ประเด็นปัญหาแล้วร่วมกับชุมชน โรงเรียน หรือองค์กรเพื่อร่วมกันพัฒนาตนเอง ผู้ทำวิทยานิพนธ์เป็นเพียง ผู้ประสานงานหรือสนับสนุนเท่านั้น จากนั้นจึงนำเสนอผลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ

สำหรับผลการวิจัยที่นำเสนอเป็นคู่มือ รูปแบบ เกณฑ์จากผลสะท้อนของกรณีศึกษานั้น ผู้ทำ วิทยานิพนธ์จะศึกษาประเด็นต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นคู่มือ รูปแบบหรือเกณฑ์เพื่อให้ผู้ทำวิทยานิพนธ์ หรือผู้ที่สนใจนำไปใช้จริงในสถานการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันในภายหลัง คล้ายกับการได้มาซึ่งกลวิธี กระบวนการ กลยุทธ์และการดำเนินงาน ที่ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ได้ทันที หากแต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยและ เงื่อนไขในการนำไปใช้มากกว่า ในส่วนของการนำเสนอแนวทางของนโยบายเพื่อแก้การพัฒนา นั้น วิทยานิพนธ์จะแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์ทั้งโดยตนเองและการสรุปผลการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อ่านสามารถนำแนวทางเหล่านั้นไปปรับใช้ต่อไปได้

การศึกษาและวิเคราะห์ที่พบส่วนมากคือเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาทั้งใน เรื่องการจัดการเรียนการสอน งบประมาณ การลงทุนทางการศึกษา การส่งเสริมการเป็นพลเมือง การมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา การพัฒนาโรงเรียนที่มีความเฉพาะทางเช่นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ โรงเรียนเตรียมทหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ทั้งในระดับนโยบายจนถึงการปฏิบัติ นอกจากนี้ ประเด็นที่ งานในสาขาพัฒนศึกษามีมากกว่าด้านการศึกษาเท่านั้น เช่นในเรื่องสุขภาวะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาองค์กร สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ผลของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาส่วนมากจะเป็นผลจากการ วิเคราะห์ดังที่กล่าวมา ดังนั้น การนำผลการวิจัยไปใช้ได้ทันทีนั้นจึงเป็นไปได้ยาก ผู้ที่สนใจงานทางพัฒน ศึกษาจึงต้องนำไปวิเคราะห์พิจารณาเพื่อนำไปใช้อย่างเหมาะสมอีกครั้งด้วยตนเอง

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ

เนื้อหาสาระของการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะนี้ เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปรัชญา ที่มา หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของหลักสูตร รวมถึงสถานการณ์ของสังคมที่มีผลต่อการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรของแต่ละมหาวิทยาลัย จากนั้น จึงเป็นการสังเคราะห์ที่มาและความสำคัญของปัญหาของวิทยานิพนธ์ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ วิธีวิทยาการวิจัย และข้อค้นพบจากผลของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะในครั้งนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยตลอดช่วงระยะเวลาที่มีผลงานวิทยานิพนธ์เผยแพร่ และ 2) การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์โดยแบ่งตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เหตุที่แบ่งช่วงเวลาดังนี้ก็เพราะวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะกำหนดประเด็นที่มาและความสำคัญของปัญหาเกี่ยวเนื่องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละช่วงสมัยนั่นเอง

2.1 การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะที่จำแนกตามมหาวิทยาลัย

การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะนี้ เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งจะให้เห็นถึงประวัติและแนวคิดในการก่อตั้งหลักสูตร ปรัชญา ที่มา หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เพื่อเห็นถึงความเหมือนหรือความต่างของแต่ละมหาวิทยาลัยที่จะส่งผลถึงการทำให้วิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาด้วย มีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนหลักสูตรพัฒนศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ในระดับดุษฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy Program in Development Education) และมีผลงานวิทยานิพนธ์เล่มแรกในปี พ.ศ. 2539 ภายหลังจากที่เปิดสอนทั้งในหลักสูตรครุศาสตร มหาบัณฑิต (Master of Education Program in Development Education) เพิ่มเติม ปัจจุบันสังกัดอยู่ในสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้สังเคราะห์วิทยานิพนธ์จนถึงปี พ.ศ. 2559 จึงได้นำหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2558 มาเป็นหลักการของการวิเคราะห์ในครั้งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่ 2 ที่เปิดสอนสาขานี้ต่อจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเปิดสอนในระดับดุษฎีบัณฑิตก่อนในชื่อว่า “ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต” ซึ่งมีชื่อหลักสูตรแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่ใช้ชื่อว่า “ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต” ศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 7 มิถุนายน 2562) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการเปิดสอนนี้ สรุปได้ว่า แต่เดิมนั้น คณะครุศาสตร์เปิดสอนระดับดุษฎีบัณฑิตเพียงสาขาเดียวคือสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ซึ่งเป็น Doctor of Philosophy (PhD) เพราะถือว่าเป็นปริญญาทางวิชาการ สูงสุดของศาสตร์นี้ เน้นการสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ ไม่ได้เปิดสอน Doctoral of Education (D.Ed.) ในเชิง

วิชาชีพ เมื่อเปิดสอนสาขาพัฒนศึกษาศาสตร์จึงใช้ในลักษณะเดียวกัน คือภาษาอังกฤษจะใช้เหมือนกันคือ Doctor of Philosophy (PhD) ส่วนภาษาไทยเป็นครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.)

ความตั้งใจในการเปิดสอนสาขานี้มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 ในสมัยที่ รองศาสตราจารย์ ดร. ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาเป็นคณบดี ด้วยมองเห็นว่าการจัดการศึกษาควรใช้หลักการของความเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง เพราะในช่วงก่อนหน้านั้นจะมุ่งไปสู่การพัฒนาการศึกษามากกว่า แต่ยังไม่ได้พูดถึงว่าหากต้องการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ จะใช้การศึกษาอย่างไรเพื่อไปพัฒนา และในช่วงนั้น ศาสตราจารย์ ดร.พฤษ์ ศิริบรรณ พิทักษ์ ซึ่งจบการศึกษาด้าน International and Development Education จาก University of Pittsburgh ประเทศสหรัฐอเมริกา เข้ามาร่วมร่างแนวทางหลักสูตรนี้ด้วย และเหตุที่ต้องเปิดสอนในระดับดุษฎีบัณฑิตก่อนเนื่องจากว่าคณะครุศาสตร์มีหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตที่คล้ายคลึงกันแต่มีมุมมองในการทำวิทยานิพนธ์แตกต่างกันคือต้องการสร้างความเข้าใจการศึกษาที่มีมากกว่าการพัฒนาในชื่อของหลักสูตรพื้นฐานการศึกษา ภายหลังจึงได้เปลี่ยนมาเป็นพัฒนศึกษาเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง (สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2562) ซึ่งเป็นคณาจารย์ที่ได้ร่วมในช่วงเริ่มต้นของการเปิดหลักสูตรว่า ผู้เกี่ยวข้องได้ศึกษาหลักสูตรที่เกี่ยวกับพื้นฐานการศึกษา (Foundation of education) ในต่างประเทศ ซึ่งมีได้สนใจแต่การจัดการศึกษาในชั้นเรียน แต่สนใจบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนำการศึกษาไปพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นสาขา Comparative Education, International Education หรือ International Development Education ซึ่งมีแนวโน้มการนำการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ คือใช้การศึกษาไปพัฒนาในด้านต่างๆ กล่าวคือ “...แรกๆ ของหลักสูตรคือเราเอาการศึกษามาใช้ที่ไม่ใช่ *Schooling* เท่านั้น เราสนใจบริบทที่เกี่ยวกับการศึกษา เหมือนกับที่ Don Adams (ราวปี 1960) ว่าไว้คือ การใช้การศึกษาเป็นตัวแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้นเราจึงทำหลักสูตรให้ *Core course* เป็นเรื่องของการศึกษากับการพัฒนาที่ไปด้วยกันว่าจะไปกันอย่างไร ในเรื่องการพัฒนาควรมีตั้งแต่ระดับ *Local* จนถึงสากล...”

หลักสูตรพัฒนศึกษาในปัจจุบันได้รับการปรับปรุงเรื่อยมา โดยมีปรัชญาการจัดการศึกษาว่า “มุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ในลักษณะสหวิทยาการเพื่อนำการศึกษาและการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนา” เพื่อตอบสนองความต้องการให้การจัดการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคมไทย และสังคมโลกในระดับนโยบาย คำนี้ถึงการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สนใจในประเด็นสำคัญเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นโยบายของชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถานการณ์ระดับประเทศ ภูมิภาคและโลก ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และคาดว่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงการตอบสนองพันธกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อนำมาประยุกต์กับทฤษฎีการพัฒนาให้บัณฑิตสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริง

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาจึงได้เพิ่มเติมรายวิชาที่รองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่รายวิชาที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิธีวิทยาการวิจัยที่หลากหลายทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ก็เพราะมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้เป็นนักพัฒนาศึกษา นักการศึกษา นักวิชาการ นักวิจัย รวมถึงผู้บริหารที่เข้าใจการวิเคราะห์และการวางแผน โดยยังไม่เน้นไปที่การลงมือปฏิบัติ หลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1) เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนระดับสูงด้านพัฒนาศึกษาที่มีคุณสมบัติเป็นนักคิด นักวิจัย นักพัฒนา และนักวิชาการทางการศึกษา

2) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ทางพัฒนาศึกษา ผลิตงานวิจัย และสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

วิทยานิพนธ์ส่วนมากจะเป็นวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตมากกว่าระดับมหาบัณฑิต อาจเป็นเพราะมีการเปิดสอนในระดับดุษฎีบัณฑิตมาก่อนราว 10 ปี โดยมีหน่วยการวิเคราะห์เป็นหน่วยงานระดับประเทศ นั่นคือมีการเก็บข้อมูลจากหลากหลายพื้นที่ หลายภูมิภาคเพื่อเป็นตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลจากทั่วประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน รองลงมาคือการทำงานในระดับชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งบุคคล ชุมชนพร้อมกับการจัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ

วิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตนั้น ส่วนมากเป็นศึกษาวัฒนธรรมชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นพระสงฆ์ คนพิการ งานส่วนมากจะไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน แต่สนใจการศึกษาในระบบที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีงานส่วนน้อยที่สนใจเรื่องการลงทุนทางการศึกษา การวิเคราะห์ระดับนโยบาย หรือการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

งานทั้งหมดจะเริ่มจากการศึกษาสภาพ ปัญหา วิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กระบวนการที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว จากนั้น จึงนำเสนอแนวทางการนำไปพัฒนาหรือปรับปรุงต่อในหน่วยงานนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สร้างกระบวนการหรือกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้คนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

งานวิจัยส่วนมากเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) รองลงมาคือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพียงอย่างเดียว ที่มีน้อยที่สุดคือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพียงอย่างเดียว และเนื่องจากส่วนมากเป็นการศึกษาชุมชนจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากนั้นจึงสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันผลที่ได้ หรือระดมความเห็นสร้างข้อเสนอแนะเกือบทุกงานวิทยานิพนธ์ ในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งจะใช้ในช่วงแรกของการวิจัยแบบผสมผสานส่วนมากจะเป็นแบบสอบถาม ในช่วงหลังเริ่มใช้วิธีการประเมินความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI Modified) เพื่อแสดงให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่กับความต้องการจำเป็น

ในส่วนของผลการวิจัยที่นำมาใช้ประโยชน์นั้น เนื่องจากงานวิจัยส่วนมากจะมีหน่วยการวิเคราะห์เป็นการศึกษาชุมชนเฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง จึงไม่สามารถนำรูปแบบที่ได้ดำเนินการไปก่อให้เกิดการพัฒนา

ที่อื่นๆ ได้ทันที เพราะเป็นการศึกษาเพื่อให้ทราบข้อมูลที่มีอยู่เท่านั้น แต่ผลของวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัยาศัยกับชุมชนนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการการทำงานของหลายฝ่าย ทั้งจากสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งเริ่มกระบวนการจากการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนถึงเป้าหมายของการพัฒนา รวมถึงการกระตุ้นให้ชุมชนหรือสถานศึกษามีส่วนร่วม สิ่งที่ได้จึงสามารถสังเคราะห์ได้เป็นแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หากแต่ในขณะเดียวกัน มีบางเรื่องได้แสดงผลของการวิจัยเป็นรูปธรรมเช่นเกณฑ์การเลือกการตั้งศูนย์ปูนที่เหมาะสม วิธีการจัดกิจกรรมในห้องเรียนหรือวิชาต่างๆ ผู้อ่านงานวิจัยสามารถนำผลที่ได้ไปใช้กับองค์กรอื่นๆ ที่คล้ายกันได้ทันที

สำหรับวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ส่วนมากมีหน่วยการวิเคราะห์ระดับประเทศ คือมีการศึกษาเรื่องเดียวกันหลายภูมิภาคหรือมีตัวแทนแต่ละภูมิภาคเพื่อเปรียบเทียบและหาแนวทางที่ตอบสนองอย่างทั่วถึง หรือทำวิจัยกับหน่วยงานที่มีอยู่ทั่วประเทศ รองลงมาคือวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาชุมชนในเชิงลึก เห็นว่าหน่วยการวิเคราะห์จะมีความแตกต่างจากระดับมหาดบัณฑิตที่ส่วนมากเป็นงานระดับชุมชน ประเด็นที่ศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มีหลากหลายประเด็นซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม แต่ประเด็นที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีแรกคือเรื่องการสืบสาน สืบทอดวัฒนธรรมของไทย ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิต ศิลปะ ศาสนา ทั้งนี้ ความสนใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ เป็นประเด็นที่ผู้ก่อตั้งสาขาวิชาได้เพิ่มเติมจากหลักสูตรที่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศ ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชกุลพลเมือง (สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2562) กล่าวไว้ว่า “... ช่วงแรกๆ ไป review หลักสูตรของต่างประเทศ เราคิดว่าเราก็เอาหลักสูตรนั้นมาบางส่วน และใส่ของเราบางส่วนเช่น ภูมิปัญญา ว่าควรเป็นของเรา...”

ในมิติของเศรษฐศาสตร์ทางการศึกษา มักจะเป็นเรื่องการลงทุนทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้าน การเงิน ความคุ้มค่าของการสร้างคนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ปัญหาที่ได้รับความสนใจรองลงมาคือ ปัญหาเรื่องนโยบายทางการศึกษาระดับชาติ ซึ่งผู้วิจัยจะน่านโยบายที่ได้ดำเนินการไปแล้วมาวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจาร์ณ รวมถึงเสนอแนะทางเลือกนโยบายหรือการปฏิบัติที่ควรดำเนินการ ในช่วงราวปี พ.ศ. 2556 มีการวิจัยบางส่วนที่วิเคราะห์การเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีงานหลายเรื่องที่น่าสนใจเรื่องสุขภาพอนามัย โดยจะแสดงให้เห็นแนวทางการกระตุ้นให้ชุมชนดูแลสุขภาพของตนเอง และการจัดการศึกษาให้คนชายขอบซึ่งมีมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมไทยที่มีใช้ในชนบทเท่านั้น แต่หมายถึงเด็กที่ไม่มีสัญชาติในเมืองใหญ่ด้วย และยังมีเรื่องการจัดการศึกษาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะเฉพาะ

วิทยานิพนธ์ที่ให้ความสนใจเรื่องการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียวมีน้อยมาก หรือหากมีก็มักจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาที่เสนอในผลการวิจัย แต่มิได้เป็นกรณีศึกษาตั้งแต่ต้น เช่นผลการวิจัยที่เสนอการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา รวมถึงการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุ

สำหรับงานพัฒนาชุมชนนั้น มักจะมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่หลากหลาย แต่ที่เห็นได้มากที่สุดคือ การพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาในระบบการเมืองท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยส่วนมากจะเริ่มจากการวิเคราะห์สิ่งที่กำลังจะศึกษา ทั้งที่เป็นนามธรรม (คุณค่า) และรูปธรรม วิเคราะห์ปรากฏการณ์ กระบวนการพัฒนาที่มีอยู่ และบางส่วนเริ่มจากการสำรวจความต้องการ หรือเปรียบเทียบสถานการณ์ ปัจจัยเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนา ในวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายเกือบทุกงานเป็นการสะท้อนสิ่งที่ได้ศึกษามาแล้วจึงนำเสนอแนวทางเพื่อการพัฒนา ทางเลือกของนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือการนำไปใช้ต่อในหน่วยงานที่ใกล้เคียงกัน มีเพียงงานบางส่วนที่เป็นการสร้างรูปแบบของการพัฒนาในแง่มุมต่างๆ เพื่อดำเนินงานกับชุมชน บางเรื่องได้ระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นการสร้างรูปแบบความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่อยู่ในชุมชนกลุ่มใด เพื่อเป้าหมายของการพัฒนาในเรื่องใด และใครจะเป็นผู้รับผิดชอบและรับผลประโยชน์จากการพัฒนานี้

วิธีวิทยาที่ใช้เป็นแบบการวิจัยแบบผสมผสานหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยไม่มีงานวิทยานิพนธ์ใดเลยที่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว ในส่วนการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยแบบผสมผสานนั้น มักจะใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจสภาพ ความคิดเห็น ทศนคติ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) และในช่วงหลังมีการใช้ PNI Modified เพื่อต้องการทราบสภาพและลำดับของความ ต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนา วิธีวิทยาที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทุกเล่มจะประกอบด้วยการสัมภาษณ์ โดยกว่าครึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก งานบางส่วนเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) แต่ไม่มากนักจะประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะเรื่องที่ใช้วิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA) กระบวนการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: AIC) อาจมีการจัดสัมมนาหรือระดมความเห็นของชุมชนโดยการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดโดยผู้วิจัย มีงานส่วนน้อยที่เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development: R&D) และงานที่วิเคราะห์เนื้อหาเพียงอย่างเดียว

ในช่วงท้ายของการดำเนินงานมักมีการระดมความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบผลการวิเคราะห์ และร่วมกันนำเสนอแนวทาง หรือร่วมคิดในการแก้ปัญหาที่ได้ศึกษามา อาจใช้วิธี SWOT analysis มักตรวจสอบข้อมูลของวิธีการดำเนินการวิจัยด้วย IOC และตรวจสอบผลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) จากนั้นจึงสรุปอุปนัย (Inductive)

วิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งเป็นการทำนายอนาคต จึงใช้เทคนิคการวิจัยแบบ Ethnographic futures research (EDFR) หรือใช้วิธี Delphi หลายครั้งโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีเพียงเรื่องเดียวที่ใช้เทคนิค Delphi กับให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มเป็นผู้ตอบเพื่อหาฉันทามติของกลุ่ม แล้วสร้างเป็นแนวทางไปทดลองและพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัยในช่วงแรกนั้น จะเห็นว่าผลของการวิจัยก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างไร เพราะเป็นการสร้างกระบวนการเพื่อนำไปใช้กับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นแล้วจึงประเมินผล ส่วนมากจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญหรือวิธีการบูรณาการการทำงานภายในหน่วยงานของตนเองหรือกับหน่วยงานอื่นๆ และมีผลงานวิทยานิพนธ์แสดงแนวทางการกระตุ้นชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ลุกขึ้นพัฒนาตนเอง ให้พึ่งพาตนเอง ซึ่งแม้ยังไม่เห็นผลของการพัฒนาเหล่านั้นในช่วงระยะเวลาของการวิจัย แต่ก็ได้ทราบถึงแนวทางการจูงใจ สร้างสำนึก หรือสร้างกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาตนเองร่วมกันของชุมชนได้ งานส่วนหนึ่งในระยะหลังได้นำแนวคิดการพัฒนาที่เป็นสากล เช่นการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสร้างกรอบการวิจัยและวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัย งานวิทยานิพนธ์แต่ละเรื่องจะมีแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์แตกต่างกัน ตามแต่ลักษณะของงานวิจัย เช่น อาจนำทฤษฎีคุณค่าเพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรม การใช้ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาจากนักคิดที่หลากหลายการเป็นกรอบในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจสิ่งที่ได้ศึกษา โดยเฉพาะปรากฏการณ์นิยมที่มักจะใช้เป็นกรอบความคิดเพื่อนำไปสู่ปัจจัยที่สนใจจะศึกษาและนำเสนอในช่วงท้ายของวิทยานิพนธ์

งานส่วนมากไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในระบบเช่นเดียวกับในระดับมหาบัณฑิต หากแต่ในช่วงการนำเสนอผลการวิจัย ส่วนมากจะมีข้อเสนอแนะให้นำแนวทางการพัฒนาเข้าสู่ระบบของสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน หรือชุมชนจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์เป็นส่วนน้อยได้ผลการวิจัยเป็นรูปแบบ (Model) ที่จะนำไปใช้ต่อ เช่นการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น หากแต่ส่วนมากจะนำเสนอให้เห็นแนวทาง เงื่อนไขหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันของสถานศึกษาและท้องถิ่น หรือหน่วยงานในระดับเดียวกันที่อื่นๆ มากกว่า นอกจากนี้ งานส่วนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการฟื้นฟูสิ่งที่หายไปนั้น ผลของวิทยานิพนธ์จะชี้ให้เห็นถึงแนวทาง หรือปัจจัยที่ส่งผลถึงการหายไปของภูมิปัญญาเหล่านั้นไว้ อย่างไรก็ดี งานบางส่วนจะเป็นการศึกษาระณีเฉพาะ ผลการวิจัยจึงเป็นผลจากกรณีศึกษานั้นๆ ไม่สามารถนำไปใช้ต่อได้ หากแต่อาจนำวิธีการ ปัจจัยเงื่อนไขที่นำเสนอไปพัฒนาที่อื่นๆได้ โดยเฉพาะการทำ PAR ที่ทำให้เห็นกระบวนการและแนวทางการทำงานร่วมกัน อันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย และชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย

2.1.2 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เปิดสอนในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy Program in Human and Community Resource Development) และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (Master of Arts (Human and Community Resource Development)) สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ ที่วิทยาเขตกำแพงแสน หลักสูตรที่นำมาเสนอในครั้งนี้เป็นหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 ซึ่งมีปรัชญาที่สำคัญคือ “การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างสมดุลในการพึ่งพาตนเองของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและเพื่อสนับสนุนนโยบายการกระจายอำนาจไปยังองค์กรท้องถิ่น และการเสริมพลังของภาคประชาสังคม”

แรกเริ่มเดิมทีนั้น รายวิชาในลักษณะของการพัฒนานี้ถือเป็นรายวิชาพื้นฐานสำหรับนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตที่วิทยาเขตกำแพงแสนได้เรียน แต่เดิมจึงสังกัดอยู่กับคณะศึกษาศาสตร์ที่มีส่วนงานของคณะอยู่ที่วิทยาเขตบางเขน สันติ ศรีสวนแดง (สัมภาษณ์เมื่อ 6 มีนาคม 2562) เล่าให้ฟังถึงการทำงานในช่วงนั้นว่า เมื่อต้องทำงานแยกส่วนกันจะทำให้ยากต่อการบริหารจัดการคณาจารย์และเวลาสอน คณาจารย์จึงรวมกลุ่มกันและมีแนวคิดเรื่องการพัฒนาขอเสนอเปิดหลักสูตรชั้นใหม่เพื่อสอนรายวิชาพื้นฐานสำหรับนิสิตระดับปริญญาบัณฑิตที่วิทยาเขตกำแพงแสน อีกทั้งในขณะนั้น วิชาที่เปิดสอนในวิทยาเขตกำแพงแสนส่วนมากเป็นหลักสูตรด้านวิทยาศาสตร์ จึงเห็นว่าควรมีคณะทางศิลปศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษาบ้าง เพราะอาจารย์ส่วนมากที่สอนรายวิชาพื้นฐานระดับปริญญาบัณฑิตเป็นอาจารย์สายศิลปศาสตร์อยู่แล้ว จึงรวมตัวกันตั้งขึ้นและเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาไปพร้อมกัน แม้ว่าในช่วงแรกจะมีอุปสรรคจนต้องมาเป็นเป็นหลักสูตรในคณะศึกษาศาสตร์ก่อน แต่เนื่องจากได้รับความนิยมมากจึงก่อตั้งคณะทรัพยากรศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ได้สำเร็จ

สำหรับแนวคิดหลักของสาขาวิชาการพัฒนารัพยากรมนุษย์และชุมชนในช่วงเริ่มต้นนั้น สมิตร์ สุวรรร (สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2562) ได้กล่าวว่า จะเน้นไปที่การศึกษาเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ เช่น ระดับบุคคล องค์กร ชุมชน หรือสังคมโดยรวม ไม่ได้เน้นเรื่องการใช้การศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา แต่ต้องการพัฒนามนุษย์ ชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถเพื่อจะพัฒนาตนเองต่อไปได้ งานวิทยานิพนธ์ควรต้องมี 3 ระดับคือระดับชุมชน ระดับชาติและระดับโลก (Local, National และ Global)

การปรับปรุงหลักสูตรแต่ละครั้ง จะคำนึงถึงเป้าหมายของการพัฒนาเป็นสำคัญ ดังเช่นที่แสดงไว้ว่าสาเหตุสำคัญของการปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ. 2555 คือ เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในระดับท้องถิ่น และระดับโลก อีกทั้งเพื่อให้บัณฑิตสามารถสร้างกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนในบริบทพหุลักษณะ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาประเทศอย่างสมดุลในทุกมิติที่บูรณาการเชิงองค์รวมด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างค่านิยมและวัฒนธรรมรากฐานกับกระแสโลกาภิวัตน์

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรปรับปรุงปี พ.ศ.2555 จึงได้เพิ่มรายวิชาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะการตอบสนองความต้องการของชุมชนมากกว่าหน่วยงานหรือองค์กรโดยเฉพาะ เพิ่มความรู้เรื่องเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน และเน้นให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ของศาสตร์ต่างๆ อย่างเป็นกระบวนการที่ชัดเจน หลักสูตรนี้มีเป้าหมายเพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็น ครูอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย หรือเป็นนักพัฒนาอิสระ เพื่อให้สามารถทำงานในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ว่า

1) เพื่อผลิตคณาจารย์บัณฑิตด้านการพัฒนารัพยากรมนุษย์และชุมชนที่มีฐานคิดการพัฒนาเชิงบูรณาการรองรับด้วยศาสตร์ทางการศึกษา มีศักยภาพสูงในการกำหนดยุทธศาสตร์ การวิจัย และการเสริมพลังเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมด้วยจิตสำนึกเชิงจริยธรรม

2) เพื่อเสริมสร้างงานวิจัยเชิงบูรณาการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรชุมชนอย่างเชื่อมโยงและเกื้อกูล และการนำองค์ความรู้ไปใช้ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของบุคคล องค์กร และชุมชน

ในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่าผลงานวิทยานิพนธ์ของระดับมหาบัณฑิตมีมากกว่าของระดับดุษฎีบัณฑิตที่แม้ว่าเริ่มมีผลงานเผยแพร่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือระดับดุษฎีบัณฑิตในปี พ.ศ. 2555 และระดับมหาบัณฑิตในปี พ.ศ. 2556

ผลงานในระดับมหาบัณฑิต ส่วนมากจะมีหน่วยการวิจัยอยู่ในระดับองค์กรซึ่งอาจเป็นองค์กรรัฐ/เอกชน หรือชุมชนเพียงแห่งเดียว เช่นการพัฒนาบุคลากรของบริษัทเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐ อาทิ มหาวิทยาลัย และยังมีเรื่องของการพัฒนาชุมชนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สุขภาพ การท่องเที่ยว และสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบโรงเรียน และมีส่วนน้อยที่เป็นการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจการพัฒนาสังคมและนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ ส่วนในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น แม้ว่าจะยังเป็นการศึกษาชุมชนแห่งเดียวบ้างหากแต่มีการดำเนินการวิจัยที่ลุ่มลึก มีวัตถุประสงค์ มีวิธีวิทยาการวิจัยที่ครอบคลุมการสร้างองค์ความรู้มากกว่า อีกทั้งได้มีการศึกษาแนวทางการดำเนินงานหรือการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานซึ่งมีขนาดใหญ่กระจายในหลายภูมิภาคทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับมหาบัณฑิตนั้น ส่วนหนึ่งจะเป็นการศึกษา สํารวจสภาพและปัญหา ความสัมพันธ์ของการทำงานในองค์กร ความคาดหวัง การวัดความรู้ ทักษะ ทักษะ ความพึงพอใจ พฤติกรรม ความตระหนักต่างๆ ที่มีผลต่อการทำงานที่ดี อาจมีการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาหน่วยงาน รวมถึงการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น และมีเพียงเรื่องเดียวที่เกี่ยวกับการศึกษาในระบบโดยตรงซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์เพื่อพัฒนาการศึกษาของประเทศลาว เป็นการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เข้ากับบริบทของประเทศ วิธีวิทยาที่ใช้มักเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด มีเพียงเรื่องเดียวที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ (Correltional Research) ที่หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อทำนายผลโดยใช้วิธีการทางสถิติในการทดสอบ ในบางเรื่องที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จะมีการสังเกตชุมชนแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มีเพียงการวิทยานิพนธ์เดียวที่ผู้วิจัยศึกษาและสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อทำการทดลอง โดยหาค่าความเปลี่ยนแปลงจากการทดสอบก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม ทุกงานวิจัยจะใช้แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด โดยจะได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยวิธี Index of consistency (IOC)

ผลที่ได้จากการวิจัยส่วนมากจะเป็นการพัฒนาเฉพาะหน่วยงานที่ศึกษา หรือการวิเคราะห์ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือศึกษาบุคคลต้นแบบที่มีความเป็นผู้นำสูงที่สามารถเป็นตัวอย่างให้สังคมได้ แต่การศึกษาเฉพาะกรณีเหล่านี้ไม่สามารถนำผลที่ได้ไปใช้กับที่อื่นได้ แต่อาจจะนำวิธีการดำเนินการวิจัยไปเป็นแนวทางการปรับกับการศึกษากรณีอื่นได้ แม้ว่าผลของการวิจัยจะมีให้เห็นผลเป็นรูปธรรม เช่น

แบบฝึกทดสอบ แต่จะให้เห็นแนวทางการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองผ่านมุมมองที่หลากหลายในทุกมิติการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับวิทยานิพนธ์ในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มีลักษณะคล้ายกันกับระดับมหาบัณฑิตแต่มีการศึกษาหลกมิตีมากขึ้นและหลายกรณีที่ศึกษา เช่นการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน หรือ การวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของประเทศโดยรวม งานส่วนมากใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่มีความซับซ้อนกว่าในระดับมหาบัณฑิต เช่นมีการถอดบทเรียนการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาผ่านมิติต่างๆที่เกี่ยวข้อง หรือ การสร้างแนวทางการพัฒนาแบบร่วมมือของชุมชนโดยวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนา และบางเรื่องประกอบด้วยวิเคราะห์สภาพและปัญหาของกรณีศึกษาเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการและการประเมินผล ซึ่งในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์จะนำเสนอแนวทางการพัฒนาเกณฑ์หรือกระบวนการเหล่านั้น ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น PAR หรือ PRA การจัดค่าย/กิจกรรมแล้วประเมินผลกระบวนการพัฒนานั้นภายหลัง มีเพียงบางส่วนที่เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ทั้งแบบสอบถาม แบบวัดความรู้ ทักษะ ทักษะ ฯลฯ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การระดมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือคนในชุมชน ซึ่งเครื่องมือทางการวิจัยทั้งหลาย จะถูกตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยวิธีการ IOC และเกือบทุกงานที่ดำเนินงานกับชุมชน จะตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่ได้ศึกษามาโดยการนำข้อมูลคืนสู่ชุมชนเหล่านั้น

ประโยชน์ที่ได้จากวิทยานิพนธ์นี้ จะมีเพียงส่วนน้อยที่นำเสนอทางเลือกนโยบายผ่านการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในประเด็นเรื่องการศึกษาของประเทศ โดยผลที่ได้จากการวิจัยส่วนมาก จะเป็นแนวทางการมีส่วนร่วม การสร้างกลยุทธ์หรือกลวิธีของการพัฒนาโดยชุมชน ซึ่งเริ่มจากการสร้างแรงขับโดยกระบวนการวิจัย ส่วนมากจะได้วิธีการ ขั้นตอนการจัดกิจกรรม ซึ่งถือเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ลักษณะที่สำคัญคือผู้เข้าร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้าง การใช้ และประเมินกิจกรรมเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกับได้รูปแบบกระบวนการการพัฒนา ซึ่งถือเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีของการทำงานร่วมกันในอนาคต มีเพียงเรื่องเดียวที่เป็นกิจกรรมสำหรับโรงเรียนที่อาจนำไปใช้กับโรงเรียนอื่นๆ ได้ เช่นการแก้ปัญหาเด็กอ้วน การใช้เทคโนโลยีช่วยในการศึกษา นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์บางเล่มแสดงให้เห็นถึงแนวทางการกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นยาพื้นบ้าน ที่อาจนำไปสู่การจัดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาได้ โดยผลของการศึกษาจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองอันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้นด้วย

2.1.3 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดสอนทั้งหลักสูตรปกติและหลักสูตรนานาชาติ มีหลักการจัดการศึกษาเพื่อบูรณาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สู่สังคมและสากล ทั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะใกล้ลุ่มน้ำโขงทั้งในประเทศไทย ลาวและกัมพูชาเป็นแหล่งการทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังมีทุนสำหรับการเรียนในสาขานี้สำหรับนักศึกษาที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านด้วย ดัง

จะเห็นได้จากอัตลักษณ์ของคณะ (Identity) ที่ให้ความสำคัญกับ 1) ความพร้อมในการทำงานคือ มีความรู้วิชาการ ประสบการณ์และการปฏิบัติที่ดี 2) การสื่อสารภาษาต่างประเทศ คือควรใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี และอาเซียน+3 อีก 1 ภาษา 3) การเรียนรู้ที่มีชุมชนเป็นฐาน หมายถึงเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน มีประสบการณ์ในการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และ 4) การทำงานข้ามวัฒนธรรม คือมีความพร้อมในการทำงานในสภาพแวดล้อมหรือองค์กรใหม่ที่มีภูมิหลังจากหลายเชื้อชาติ

วิทยานิพนธ์ที่ได้จัดทำขึ้นจะตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ว่า วิทยานิพนธ์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นี้ จะมีนโยบายให้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มคือ

1. สังคมและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง
2. สารสนเทศและความรู้ เพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ของศาสตร์ต่างๆเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ไปพร้อมกัน
3. แรงงานและประชากรศึกษา
4. การพัฒนาองค์กรและสังคม
5. ภาษาและวรรณกรรม
6. ปรัชญาและศาสนา
7. กลุ่มเฉพาะทาง เช่นศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง และกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิทยานิพนธ์ในสาขาพัฒนาศาสตร์ถือเป็นส่วนหนึ่งของคณะนี้ด้วย จึงมีทิศทางการดำเนินงานไปในทิศทางที่กำหนดไว้ ด้วยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานวิทยานิพนธ์เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับประเด็นในปัจจุบันของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง (Seminar on Current Issues in Socio-economic, Culture and Political Development) ผู้เรียนจึงต้องเรียนวิชาบังคับได้แก่ รายวิชาบังคับที่เรียนได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาศาสตร์ (Development Science Theories) ระเบียบวิธีวิทยาทางพัฒนาศาสตร์ (Research Methodology in Development Science) สำหรับในรายวิชาเลือกจะเป็นเกี่ยวกับการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาในมิติต่างๆ รวมถึงการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดการพัฒนา หรือเพิ่มเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

งานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับพัฒนศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มออกเผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเปิดสอนแต่ในระดับดุสิตบัณฑิตเท่านั้น มากกว่าครึ่งของผลงานจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้คนในระดับชุมชนหรือท้องถิ่นในเชิงลึก รองลงมาคืองานวิจัยระดับประเทศ โดยเฉพาะการวิเคราะห์นโยบายของชาติ และที่น่าสนใจคือมีงานวิจัยที่ศึกษาพื้นที่ในระดับอาเซียนโดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำโขงจำนวนหนึ่ง อาจเป็นเพราะเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรที่ต้องการตอบสนองการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ร่วมกัน

งานในช่วงแรกจะเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งกายและจิตของชุมชน และเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยการศึกษาในระบบและนอกระบบ ทั้งจาก

ภาครัฐและเอกชน รวมถึงการศึกษานานาชาติ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์นโยบายระดับชาติ อาทิ การเรียนรู้เรื่องกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ผู้สูงอายุ อีกทั้งความรู้เฉพาะทางเช่นดนตรี หรือการเรียนรู้การปฏิบัติตนจากภัยพิบัติต่างๆ

วิธีการวิจัยส่วนมากจะเน้นการศึกษารูปแบบการดำเนินงาน และนำเสนอแนวทางเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิทยาที่หลากหลาย ผลที่ได้คือรูปแบบแนวทางการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีบางเรื่องที่แสดงผลการวิเคราะห์สถานการณ์ในปัจจุบัน มีบางเรื่องที่น่าเสนอเรื่องการทำนายอนาคตจากสถานการณ์เฉพาะในปัจจุบันเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแผนการพัฒนาหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ

สำหรับผลที่ได้จากการวิจัยนั้น ส่วนมากเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ผู้วิจัยจะระบุถึงปัจจัยเงื่อนไขของการใช้รูปแบบเหล่านี้ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่แล้วนำข้อดีข้อเสียมาสร้างข้อเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกลวิธีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชน นอกจากนี้ ยังมีการทำนายอนาคตของสถานการณ์ต่างๆ เฉพาะส่วนงานที่เกี่ยวข้อง เป้าหมายสำคัญของงานวิจัยคือการสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีบางงานที่เกี่ยวข้องกับการนำรูปแบบเหล่านี้ให้เป็นหน้าที่ของสถาบันทางการศึกษาระดับต่างๆของชุมชน

2.1.4 มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยบูรพาเปิดสอนทั้งหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (Master of Education Program in Education and Social Development) และปรัชญาดุษฎีบัณฑิต Doctor of Philosophy Program in Education and Social Development) สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ ซึ่งชื่อสาขาที่ใช้ในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนมาจากสาขาวิชาพัฒนศึกษาเมื่อครั้งปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ. 2545 สำหรับปรัชญาดุษฎีบัณฑิตในหลักสูตรนี้มีความแตกต่างกันในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก กล่าวคือ ระดับดุษฎีบัณฑิตมีปรัชญาว่า “ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ คุณธรรมและจริยธรรม เป็นผู้นำทางวิชาการ นักวิจัย สามารถสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์ด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม และบูรณาการความรู้กับศาสตร์อื่นๆเพื่อการพัฒนาประเทศไทย” ส่วนในระดับมหาบัณฑิตมีปรัชญาว่า “ผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้นำทางวิชาการ นักคิดสามารถสร้างและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์ด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาประเทศ”

สุวิชัย โกสัยยะวัฒน์ (สัมภาษณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2562) ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของหลักสูตรนี้ว่า พัฒนามาจากการสอนในรายวิชาพื้นฐานการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต เช่น จริยศาสตร์สำหรับครู ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต หรือวิชาครูต่างๆ จากนั้นจึงนำมาปรับเป็นหลักสูตรในระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิตในเวลาต่อมา เริ่มต้นด้วยการศึกษาหลักสูตรจากต่างประเทศประกอบกับการไปศึกษาดูงานหลายแห่ง เช่น United Nation, UNESCO และ SEMEO เห็นว่าการนำศาสตร์ทางสังคมศาสตร์กับการศึกษามา

ผนวกกันภายใต้หลักการที่ว่า เรานำการศึกษาเป็นตัวตั้งเพื่อนำเข้าไปพัฒนาเรื่องต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้เห็นสิ่งที่ตรงกัน ผู้เรียนต้องศึกษาความต้องการของพื้นที่และจัดการความต้องการนั้นได้ ในช่วงแรกที่เปิดสอนนั้น มีอาจารย์ชาวต่างประเทศมาร่วมสอนด้วย โดยหลักของการจัดการสอนคือ ผู้เรียนต้องเรียนรู้ 3 เรื่องหลักคือ ด้านปรัชญาการศึกษา ด้านทฤษฎีสังคมศาสตร์และการศึกษาเปรียบเทียบ การเรียนการสอนบางส่วนจึงเป็นเหมือน Development Studies

หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 มีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงให้ทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ด้วยการเชิญอาจารย์จากหลายคณะมาร่วมสอน ทั้งนี้ ต้องการให้นิสิตมีทักษะในการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงต่อไปนั้น หลักสูตรจึงได้มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องการศึกษาวิจัยที่เข้มข้น รวมทั้งให้ความสำคัญกับรายวิชาการศึกษาอิสระเพื่อเสริมความรู้ให้กับนิสิตอย่างรอบด้าน เพื่อให้ออกไปเป็นอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการศึกษา นักพัฒนาสังคมทั้งภาครัฐและหน่วยงานเอกชน ผู้บริหารด้านการศึกษาที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่กำหนดให้พัฒนาประเทศด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง สู่การเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) และวิสัยทัศน์ประเทศไทย พ.ศ. 2570 ให้คนไทยมีความภูมิใจในชาติ วิถีแห่งความพอเพียงยึดมั่นในประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล หลักสูตรจึงมุ่งพัฒนากำลังคนให้มีความพร้อมทั้งในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะในการบริหารจัดการองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ด้วยการเสริมสร้างให้บุคคลมีภาวะผู้นำและมีบทบาทในการพัฒนาและรับผิดชอบต่อสังคม หลักสูตรจึงมีวัตถุประสงค์ดังนี้

ระดับคุณวุฒิบัณฑิต

1. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ
2. เพื่อผลิตคุณวุฒิบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรมในการนำศาสตร์ทางการศึกษาไปใช้ในการบริหารจัดการและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม
3. เพื่อผลิตคุณวุฒิบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ และมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาและการพัฒนาสังคมในระดับชาติและนานาชาติ

ระดับมหาบัณฑิต

1. เพื่อผลิตมหาบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถใช้หลักการทางการศึกษาและพัฒนาสังคม ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติในลักษณะสหวิทยาการ สามารถค้นคว้า วิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาประเทศหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
2. เพื่อพัฒนาบุคลากรทุกภาคส่วนให้มีคุณธรรมและนำองค์ความรู้เชิงสหวิทยาการด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคมไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยบูรพาในระดับดุขฎีบัณฑิตมีจำนวนมากกว่าเป็นกว่า 2 เท่าของระดับมหาบัณฑิต โดยทั้งสองระดับจะมีวิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์ในระดับท้องถิ่นหรือชุมชนมากกว่าระดับอื่น และในระดับดุขฎีบัณฑิตมีการศึกษาข้อมูลในระดับภูมิภาค (โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียง) และระดับองค์กรที่มีหลายแห่งทั่วประเทศอีกด้วย

วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตนั้น มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ประเด็นที่สนใจส่วนมากเป็นเรื่องของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งการศึกษาในระบบและอัยาศัย เช่นการศึกษาระดับปฐมวัย การให้เยาวชนร่วมรักษาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยังมีเรื่องของการศึกษาสภาพสังคมที่มีความเฉพาะเรื่องเพื่อเป็นการสำรวจและทำความเข้าใจ เช่นกลุ่มคนที่ยกกลางคืน กลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาองค์กรเอกชน นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยเรื่องหนึ่งดำเนินการโดยนิสิตชาวลาว จึงทำเรื่องเกี่ยวกับพัฒนาการศึกษาของประเทศลาว และยังมีบางงานวิจัยที่สนใจวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาในภาพรวมของประเทศด้วย

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยส่วนมากจะเป็นการศึกษาสภาพ ปัญหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และเปรียบเทียบความเห็นของหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ บางงานวิจัยมีการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินงานต่อไป ดังนั้น งานส่วนมากจึงเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือการวิจัยที่หลากหลาย อาทิ แบบสำรวจความเห็นเพื่อศึกษาสภาพหรือหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง บางเรื่องมีการใช้วิธี PNI Modified หรือเป็น Rating scale รองลงมาคือการศึกษาแบบผสมผสาน และมีบางเรื่องที่เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์หรือวิเคราะห์คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้วิธี Snowball technique

ผลที่ได้จากการวิจัยจึงได้ข้อมูลของสภาพ ความเห็น พฤติกรรม ปัญหาต่างๆ รวมถึงวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนหนึ่งจะมีข้อเสนอแนะเป็นแนวทางการดำเนินงานหรือพัฒนาประเด็นเหล่านั้น แต่ยังไม่ได้เขียนข้อเสนอแนะเชิงรูปธรรมที่ชัดเจนนัก อาจมีการแนะนำวิธีการจัดกิจกรรมบ้าง ผู้อ่านงานวิจัยอาจนำวิธีการหาข้อสรุปไปใช้กับบริบทอื่นๆ ต่อได้

สำหรับวิทยานิพนธ์ในระดับดุขฎีบัณฑิตเริ่มมีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเห็นถึงปัญหาของสังคม โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตของคนที่หลากหลาย เช่นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ด้านการพยาบาลสาธารณสุข การศึกษาของทหาร ปัญหาการศึกษาในท้องถิ่น การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น คุณแม่วัยใส ยาเสพติดในวัยรุ่น เด็กติดเกมส์ ผู้สูงอายุ รวมถึงสนใจศึกษาเรื่องการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ส่วนมากจะเริ่มจากการศึกษาความต้องการตามแนวทางที่ปฏิบัติอยู่ การเปรียบเทียบสภาพและความต้องการจำเป็น และการประเมินการทำงานของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการพัฒนา การจัดกิจกรรมหรือค่าย การวิจัยส่วนมากจึงเป็นแบบผสมผสาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีจำนวนไม่มากนักจะเป็นการศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์และจัดกิจกรรมค่ายหรือการพัฒนาในรูปแบบของ Research and development (R&D) โดยมีการวัดผลก่อนและหลังร่วมกิจกรรม (The Precede-

Proceed Model) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม หรือแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หรือการศึกษาปรากฏการณ์ (Phenology) และในช่วงท้ายจะเป็นการสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนและระดมความเห็นในการพัฒนาต่อไป งานวิทยานิพนธ์บางส่วนที่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสอบถามความเห็นด้วย PNI Modified การทำ SWOT Analysis การวิเคราะห์ด้วย AIC รวมถึงการทำนายอนาคตด้วยวิธี EDFR และยังมีกรณีศึกษาทดลองอีกด้วย มีงานวิจัยจำนวนน้อยที่เป็นเชิงปริมาณ แต่จะใช้สถิติขั้นสูงเช่น Lisrel

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาจะมีความสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา เช่นกรอบการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาอนามัยขององค์การอนามัยโลก ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมของมิเชล พูโกต์ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ แนวคิด Feminist ทฤษฎีอิทธิพลสามทาง (The tradic influence theory) ที่แสดงถึงพฤติกรรมของวัยรุ่นมีผล 3 ทาง Theories of Drinking and Alcoholism ซึ่งเป็นการศึกษากลุ่มเฉพาะในสังคม นอกจากนี้ ยังมีการใช้แนวคิดทฤษฎีทางการศึกษาสำหรับการพัฒนาการศึกษาในระบบ

ผลของงานวิจัยที่ได้ในช่วงแรกของสาขาจะเป็นการวิจัยเฉพาะ ที่ไม่สามารถนำผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในบริบทอื่น ๆ ได้ ช่วงต่อจากนั้น จะเป็นการทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น และเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา บางเรื่องได้จัดทำคู่มือ แบบฝึก ฯลฯ เพื่อนำไปใช้ต่อในหน่วยงานที่มีความคล้ายคลึงกัน ผลการวิจัยช่วงหลังจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย หลายภาคส่วนต้องทำงานกันอย่างบูรณาการ การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งเพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานต่อไป หากแต่ยังขาดการนำเสนอถึงปัจจัยที่ผู้นำไปใช้ต่อต้องคำนึงถึงความแตกต่างของบริบท อีกทั้งยังไม่มีข้อเสนอแนะการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก

2.1.5 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดสอนในหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการผลิตบัณฑิตให้มีมองการศึกษาในภาพกว้าง ในมิติที่แตกต่างนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น ธงชัย สมบูรณ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 7 มิถุนายน 2562) ได้กล่าวไว้ว่า “...ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของสังคม เข้าใจบริบทและต้องมีมุมมองเพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่องสถาพร... ต้องเข้าใจ Trend ในเรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เหมือนดอกไม้ 4 กลีบ และต้องรู้เรื่องของปรัชญา การศึกษาของสังคม และเรื่องอื่นๆ ต้องมองทุกอย่างเป็นสหวิทยาการ...” ผู้เรียนในสาขานี้จะได้เรียนวิชาปรัชญาการศึกษา พื้นฐานการศึกษา กับเรื่องต่างๆ เช่น ภูมิปัญญา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาเปรียบเทียบ สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษา และวิชาวิชาสังคมวิทยาการศึกษา วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่นำมาวิเคราะห์ในครั้งนี้มีเฉพาะในระดับมหาบัณฑิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 – 2555 เท่านั้น เนื่องจากหลักสูตรได้ปิดการจัดการเรียนการสอนไปแล้ว

วิทยานิพนธ์ส่วนมากเป็นงานระดับชุมชนหรือท้องถิ่น รองลงมาคือการศึกษาและพัฒนาองค์กร โดยจะเห็นได้ว่า งานวิจัยเกือบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในเมืองและชนบทเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นด้านสิ่งแวดล้อม การใช้หลักธรรมเพื่อการพัฒนา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษา พฤติกรรมและความต้องการของผู้เรียนต่อการประกอบอาชีพ แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในขณะเดียวกัน งานบางส่วนก็มีระดับการวิเคราะห์ที่กว้างขึ้น เช่น การศึกษาสถานการณ์หรือปัญหาทางสังคม ปัญหายาเสพติด การรับมือกับการบริโภคข่าวสาร นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาโรงเรียนที่มีความเฉพาะเช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนสอนศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมักเริ่มด้วยการศึกษาเพื่อได้ข้อมูล พฤติกรรม เจตคติ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งอาจจะมีหลายแบบสอบถาม แล้วมาพิจารณาเปรียบเทียบความคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ในภาพรวมของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายบางเรื่องเป็นการเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน บางงานวิจัยเป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการศึกษากรณีศึกษาที่น่าสนใจเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน ดังนั้น วิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัยส่วนมากจึงเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามสภาพ สถานการณ์ หรือการทราบความต้องการจำเป็นในอนาคต และมีส่วนน้อยที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษากรณีต่างๆ

ผลที่ได้จากการวิจัยส่วนมากเป็นการทราบถึงข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นอยู่ แนวคิด พฤติกรรม ความคิดเห็น วิธีการดำเนินงานเรื่องต่างๆ เช่นการสนับสนุนการสอนจริยธรรมในสถานศึกษา การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษา และผลการสำรวจคุณภาพชีวิตของชุมชน ในช่วงหลังๆนี้ งานวิทยานิพนธ์จะเป็นเชิงผสมผสานบ้างเพื่อให้ได้ผลการนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาเพิ่มขึ้น

2.1.6 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดสอนสาขาที่เกี่ยวกับพัฒนศึกษาศาสตร์ ในชื่อของพัฒนศึกษาศาสตร์ เริ่มต้นราวปี พ.ศ. 2510 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524) ที่สนใจเรื่องสังคมศาสตร์กับการศึกษา เนื่องจากพิจารณาแล้วว่า การพัฒนาที่ผ่านมาได้ผลการเติบโตทางเศรษฐกิจก็จริงแต่ประชาชนยังไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง สิ่งที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ก็คือ การให้การศึกษาแก่สังคม และในฐานะที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นสถาบันทางการศึกษาชั้นนำของไทย จึงได้รวมผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากมายจัดตั้งหลักสูตรนี้ การสอนในช่วงแรกนั้นประกอบด้วยรายวิชา 3 หมวดคือ 1) การวิจัย เรียนเกี่ยวกับสถิติและวิธีวิทยาการวิจัย 2) สังคมศาสตร์ เรียน 5 กลุ่มรายวิชาคือสังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยากับพัฒนาประเทศ และ 3) การประยุกต์การพัฒนากับการศึกษา ซึ่งในช่วงแรกนั้น นำหลักสูตรของ Stanford University สหรัฐอเมริกามาปรับประยุกต์โดยเชื่อมโยงกับ

ทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติที่เร่งรัดให้เกิดการพัฒนา โดย ศาสตราจารย์ ดร.เฉลียว บุรีภักดี (สุรวุฒิ ปัดไธสง, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2561 และ ปริชัย ดาวอุดม, สัมภาษณ์ 4 มีนาคม 2562)

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเปิดสอนในระดับดุขฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy Program in Development Education) เท่านั้น ซึ่งแต่เดิมเปิดสอนทั้งในระดับมหาบัณฑิตและดุขฎีบัณฑิต โดยได้ปรับชื่อจากหลักสูตรจากศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและปรัชญาดุขฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ เป็นหลักสูตรปรัชญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย เมื่อครั้งปรับปรุงหลักสูตร พ.ศ. 2548 ปัจจุบันใช้หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2558 ดำเนินงานภายใต้ปรัชญาที่ว่า “การศึกษากับการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพความเป็นมนุษย์ ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและความเป็นธรรมในสังคม”

หลักการของหลักสูตรคือ เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสถาบัน การปลูกฝังพฤติกรรมที่ดี ค่านิยม บรรทัดฐานอันเป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมบุคคลและกลุ่มในสังคม เพื่อให้การพัฒนา “คน” ในฐานะที่เป็นผู้กระทำการ (Agent) มีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณธรรมจริยธรรม วิธีการเรียนการสอนของหลักสูตรพัฒนศึกษาจึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ใช้ความรู้ทางสังคมศาสตร์เป็นเครื่องมือทางความคิดและยึดหลักการเพื่อพัฒนาคน มีวิธีวิทยาที่เหมาะสม การเชื่อมโยงความรู้ (ทฤษฎี) ประเด็นปัญหา วิธีการหาความรู้ เทคนิควิธีการวิเคราะห์/สังเคราะห์/การสร้างความรู้ อีกทั้งศึกษาปัจจัยภายนอกและภายในประเทศที่ผู้ศึกษาควรมีความรู้ด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนากับการศึกษา แบบบูรณาการและเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ด้านสังคมศาสตร์ที่เข้าใจเรื่องพหุสังคมด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา ถิ่นอาศัย ความเสมอภาพ ความรุนแรง โดยมีความมุ่งหวังว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจะมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์บูรณาการการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ
2. มีความสามารถในการใช้ความรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมในการพัฒนาประเทศ
3. มีความสามารถในการวิจัย สร้างองค์ความรู้ มีทักษะการใช้เทคโนโลยี ถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้สู่สังคมได้

แม้ว่าจะเคยเปิดสอนในระดับมหาบัณฑิตมาก่อน หากแต่การวิจัยในครั้งนี้อาจรวบรวมมาได้เพียงระดับดุขฎีบัณฑิตตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เท่านั้น ทำให้วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีจำนวนมากที่สุดของระดับดุขฎีบัณฑิตในงานวิจัยครั้งนี้คือ 121 เรื่องจาก 363 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 33.34 โดยงานส่วนมากจะมีหน่วยการวิจัยเป็นระดับชุมชนหรือท้องถิ่น โดยคำว่าชุมชนในที่นี้ส่วนมากจะหมายถึงกลุ่มคนที่มีความสนใจ มีปฏิสัมพันธ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน เช่นเด็กติดเกมส์ กลุ่มผู้ใช้ยาเสพติด เป็นต้น ระดับของงานวิจัยรองลงมาคืองานระดับประเทศที่เน้นการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ระบบ

กฎเกณฑ์ หรือสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมโดยรวมของประเทศ มิได้เป็นการศึกษาระณีศึกษาที่หลากหลาย ภูมิภาคดังเช่นวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยอื่น

งานวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในช่วงแรกมีความสนใจที่หลากหลาย ได้แก่ เรื่องการศึกษาทุกระบบและทุกระดับเป็นอย่างมาก เช่นการหาแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อม หรือการทดลองกิจกรรมเพื่อพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชน การศึกษาสำหรับผู้ที่ย้ายถิ่น การพัฒนาการศึกษาเฉพาะทาง เช่นโรงเรียนทหาร โรงเรียนนายร้อย วิทยาลัยพยาบาล การจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องและตอบสนองการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังสนใจปัญหาระดับชาติ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาแสวงหาสาเหตุ วิเคราะห์ปัญหาการเมือง การแก้ไขปัญหาเยาวชนที่กระทำผิด ยาเสพติด การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีความสนใจในการพัฒนาชุมชนทั้งบุคลากร วิธีการบริหารกิจการชุมชน การรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การดูแลสุขอนามัยของชุมชน การพัฒนาความรู้เพื่อการทำมาหากิน และงานมีเพียงเล็กน้อยที่สนใจการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน

แม้ว่าจะมีความสนใจที่หลากหลาย แต่ที่มีความโดดเด่นคือการทำวิทยานิพนธ์บนฐานของการทำความเข้าใจสังคมในแง่มุมต่างๆ ผ่านกลุ่มคนที่มีลักษณะเฉพาะเช่น แม่วัยรุ่น คนทำแท้ง คนเก็บขยะ คนพิการ ผู้สูงอายุที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ หรือผู้ต้องขัง เป็นต้น

วิธีการดำเนินการวิจัยในช่วงแรกจะเป็นการวิจัยแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณที่งานส่วนหนึ่งใช้ค่าสถิติ เช่นการวิเคราะห์ไค-สแควร์ หรือการเก็บข้อมูลทั่วไป เช่นการใช้ Rating scale แบบวัดความรู้ ทศนคติ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสีย การวิเคราะห์สถานการณ์ ทศนคติ การประเมินโครงการหรือผลของกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานไปแล้ว เพื่อเป็นข้อมูลในการทำนายอนาคตด้วยเทคนิค Delphi และสร้างยุทธวิธี รูปแบบ หรือแนวทางการพัฒนากรณีอื่นๆ อย่างเหมาะสม บางงานวิจัยมีการทดลองทำกิจกรรมกับกลุ่มที่ศึกษาด้วย

ในช่วงหลังนี้ ส่วนมากมุ่งสร้าง Grounded Theory โดยอาจเป็นแนวการสร้างสรรคนิยม (Constructivist grounded theory) โดยจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์เนื้อหา เพราะเป็นการศึกษาสถานการณ์ วิเคราะห์เบื้องหลังของกระบวนการ การดำเนินงาน หรือวิพากษ์สาเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น การคลี่คลายเปิดเผยให้เห็นปรากฏการณ์ทั้งด้านดีและไม่ดีของสังคม การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis) ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านมุมมองของคนหลายกลุ่ม และเพื่อให้สังคมได้เข้าใจที่มาที่ไปอัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลต่างๆ ด้วยวิธี Ethnography การสัมภาษณ์เชิงลึกอาจเป็นเพียงกับกลุ่มคนที่ศึกษาหรืออาจร่วมด้วยกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มกรณีศึกษา การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal: PRA) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม/ไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่ม การสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพกว้าง บางงานวิจัยมีการนำวิธีเชิงปริมาณร่วมด้วย คือ PNI modified เทคนิคการวิเคราะห์ที่ใช้มาคือการวิเคราะห์วาทกรรมผ่านทฤษฎีทางสังคมวิทยาไม่ว่าจะเป็นของ มิเชล ฟูโกต์ แอนโทนี กิดเด็น หรือวิธีการวิเคราะห์ด้วยมุมมองที่หลากหลาย multi-theoretical perspective

ประกอบกับการวิเคราะห์เอกสาร หรือวิธีการศึกษาชีวประวัติแบบวงศ์วิทยา Genealogy รวมถึงวงศาวินิจฉัยแบบ Autobiography ของมิเชล ฟุโก

ผลที่ได้จากการวิจัยในช่วงแรกจะมีทั้งที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้หน่วยงาน ชุมชน หรือกลุ่มคนนำผลที่ได้ไปดำเนินการต่อ โดยมีวิธีการ การจัดการอบรม ยุทธวิธี ขั้นตอน ปัจจัยภายในภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนา รวมถึงการทำนายอนาคตของสังคมด้วย โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา งานวิจัยจะไม่ได้อยู่ในโรงเรียนมากนัก เพราะเน้นไปที่การพัฒนาคนในชุมชนทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท โดยวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มจะมีข้อเสนอแนะที่แตกต่างกัน ตามลักษณะของกรณีศึกษาในงานวิจัย ในช่วงหลังนี้จึงเป็นงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงผลการประเมินสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้ได้แนวทางการสร้างรูปแบบหรือการทดลองเพื่อไปทำต่อ หรือการได้ทราบข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจกับสังคมในเรื่องของอำนาจ ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของสังคมในขณะนั้นๆ และจะส่งผลกระทบต่ออย่างไร ทั้งในเชิงนามธรรมและรูปธรรม การสะท้อนให้เห็นมุมมองที่หลากหลายของผู้ที่เกี่ยวข้องในเชิงลึกผ่านการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีต่างๆ หลายงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นจากปัจจัยหลายอย่าง ดังนั้น การจะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมควรเริ่มจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันตั้งแต่การเห็นปัญหาร่วมกัน การคิดวิเคราะห์ การเสนอทางเลือกนโยบาย และการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมกับหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านั้นต่อไป

2.1.7 มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากรเปิดสอนสาขาพัฒนศึกษาในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy (Development Education)) และหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (Master of Education (Development Education)) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ หลักสูตรเปิดสอนครั้งแรกในปี 2540 และได้รับการปรับปรุงหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ. 2556 มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตอาจารย์ นักวิชาการ นักพัฒนาการศึกษาให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในช่วงแรกของการเปิดสอนหลักสูตรนี้คือจากความต้องการตอบโจทยสังคมในเรื่องการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ให้เข้ากับความสนใจเฉพาะของมหาวิทยาลัยที่โดยมากจะผลิตศิลปิน ด้วยเชื่อว่าการพัฒนาที่แท้จริงควรเกิดจากความรู้ที่หลากหลาย วิชาที่เปิดสอนในปัจจุบัน จึงเป็นวิชาที่เน้นการคิด วิเคราะห์และการประยุกต์ศาสตร์ความรู้ต่างๆ (คณิต เขียววิชัย, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2561) ในปัจจุบันหลักสูตรมีวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาแตกต่างกันในแต่ละระดับ กล่าวคือ

ระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อ

1. ด้านการผลิตบัณฑิตที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณสมบัติของการเป็นนักคิดและนักบูรณาการศาสตร์ที่พึงประสงค์ ตลอดจนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างและจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาประเทศ
2. ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ (1) เพื่อผลิตและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการ โดยเน้นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาประเทศแบบสหวิทยาการ โดยอาศัยการศึกษา การพัฒนา

การวิจัย ฯลฯ ที่มีมาตรฐานและความเข้มแข็งทางวิชาการเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน (2) เพื่อเป็นศูนย์กลางทางพัฒนศึกษาแห่งภูมิภาคตะวันตกในการพัฒนาภูมิภาคไทยสู่สากล

3. ด้านนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ (1) เพื่อสนองนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติในการพัฒนาคน การพัฒนาสังคม การพัฒนาประเทศ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (2) เพื่อสนองนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ระดับมหาดบัณฑิต เพื่อ

1. เพื่อผลิตมหาดบัณฑิตมีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม

2. เพื่อผลิตมหาดบัณฑิตมีความสามารถในการนำความรู้ด้านวิชาการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อผลิตมหาดบัณฑิตมีความสามารถในการบูรณาการความรู้เชิงสหวิทยาการ ในการวางแผนและวิเคราะห์แผนพัฒนาการศึกษาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

4. เพื่อผลิตมหาดบัณฑิตมีความรู้ความสามารถในการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม

5. เพื่อผลิตมหาดบัณฑิตเป็นผู้นำทางการศึกษาในการพัฒนาสังคม

วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากรมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทุกมหาวิทยาลัยในงานวิจัยนี้ โดยงานในระดับมหาดบัณฑิตมีมากกว่าดุขภูมิตั้งประมาณ 7 เท่า โดยส่วนมากเป็นงานที่ศึกษาในระดับชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มคนที่สัมพันธ์กันในมิติเดียวกัน เช่นมีความสนใจเรื่องเดียวกัน หรือสังคมออนไลน์ที่มีวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มกันโดยเฉพาะ รองลงมาคือในระดับองค์กรหรือหน่วยงานเดียว

งานในระดับมหาดบัณฑิตนั้น เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยให้ความสนใจเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ การอนุรักษ์รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยว ศึกษาสภาพและปัญหาสังคม รวมถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีงานบางส่วนก็เป็นการศึกษาจากเอกสาร การศึกษาบุคคลต้นแบบ รวมถึงการจัดอบรมบุคลากรของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนด้วย

สำหรับงานวิทยานิพนธ์ที่สนใจด้านการศึกษา นั้น มักไม่ใช้การทำงานวิจัยเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียว แต่มักมีความสนใจนโยบายการศึกษาในภาพรวมตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา โดยแสดงให้เห็นความร่วมมือของท้องถิ่นกับสถานศึกษาต่อการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และยังมีบางเรื่องที่น่าสนใจการจัดการศึกษาเฉพาะทางเช่น การศึกษาของสงฆ์ การศึกษาของโรงเรียนนานาชาติ หรือการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าร่วมประชาคมอาเซียนของประเทศ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยทั้งหมดเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความพึงพอใจ ทัศนคติ กระบวนการที่ทำไปแล้ว เสมือนเป็นการสำรวจ และยังมีงานบางส่วนเป็นการเปรียบเทียบผลการ ถอดบทเรียนหรือประเมินโครงการที่ดำเนินการไปแล้ว จากนั้น บางงานจะเป็นการพัฒนารูปแบบการ เรียนรู้ กลยุทธ์ สื่อ แผนการฝึกเพื่อนำไปใช้ต่อไป

วิธีการวิจัยที่ใช้ นั้น มีหลากหลายรูปแบบ ส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่มักใช้แบบสอบถาม เพื่อสำรวจ ศึกษาสภาพ ความพึงพอใจ หรือผลการดำเนินงาน อาจใช้แบบสอบถามหลายชุดเนื่องจาก ถามหลายกลุ่มในเรื่องเดียวกัน ในช่วงหลังจะใช้ Rating scale หรือ PNI modified มากขึ้นกว่าช่วงแรกที่เป็นเพียงแบบสอบถามแบบ Check list เท่านั้น ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มักใช้การสังเกตทั้งแบบไม่มีและมีส่วนร่วมของกลุ่มที่ศึกษาและกลุ่มที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยต้องการเห็นความคิดเห็นของคนหลากหลาย การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) รวมถึงการวิจัยและพัฒนา (Research and development) การวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) บางเรื่องใช้การทดลองโดยวัดผลที่เปลี่ยนแปลงของการทดสอบก่อนและหลังเรียน ในช่วงหลังจะเป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่มุ่งสร้าง Grounded theory และในช่วงท้ายของงานวิจัยมักจะเป็นการระดมความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะนำไปใช้ได้ ส่วนการดำเนินงานอาจใช้การวิเคราะห์แบบ SWOT analysis หรือการประเมินด้วย CIPP model หรือการวิเคราะห์หลักปฏิบัติ (AAR: After action review) ร่วมด้วย

ผลที่ได้จากการวิจัยมักจะแสดงให้เห็นปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นว่ามาจากสาเหตุปัจจัยใด แล้วจึงเสนอทางแก้ปัญหา ในส่วนที่เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ก็ได้แสดงให้เห็นแนวทางในการสืบสานวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังต่อไป ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการศึกษาเฉพาะถิ่นเดียว หากแต่อาจนำวิธีการไปใช้กับที่อื่นก็ได้ งานวิจัยที่มีข้อเสนอแนะบางเรื่องมีข้อเสนอแนะถึงวิธีการนำไปใช้ต่อ ข้อควรระวัง และชี้แนะว่าควรนำไปใช้กับกลุ่มใด ทำนายผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะงานวิจัยที่ได้ผลเป็นคู่มือ แผนการเรียนรู้อื่นๆ แผนการจัดอบรม แผนการสอน เช่นแนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการเสริมสร้างจิตสาธารณะ การรักษาวรรณธรรมของชุมชน หลักการทำงานของชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ต้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน

สำหรับวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มีเพียง 27 เรื่อง เริ่มออกเผยแพร่ในปี พ.ศ.2555 ส่วนมากเป็นการวิจัยระดับชุมชนหรือท้องถิ่น รองลงมาคืองานวิจัยระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และมียานวิจัยสำหรับองค์กรเป็นส่วนน้อย งานวิจัยท้องถิ่นที่สนใจจะมีหลากหลายมิติ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านสังคมนั้นให้ความสนใจกับปัญหาแรงงานข้ามชาติ การพัฒนาแรงงานฝีมือ การแก้ปัญหายาเสพติด การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทุกงานวิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพหรือสถานการณ์ กระบวนการและผลกระทบที่เกิดขึ้น จากนั้น พัฒนารูปแบบการดำเนินงาน บางเรื่องมีการทดลองรูปแบบที่ได้สร้างขึ้นแล้วประเมินผล ในขณะที่บางเรื่องเน้นการนำเสนอยุทธศาสตร์ หรือแนวนโยบายในภาพกว้าง

วิธีการดำเนินการวิจัยส่วนมากเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้ Rating scale หรือ PNI modified ในส่วนของเชิงคุณภาพ จะเป็นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียว จะเป็นการถอดบทเรียนกรณีศึกษาที่ดี มีการทดลองรูปแบบการพัฒนาที่ได้ศึกษามา โดยวัดคุณภาพของรูปแบบจากการสอบก่อนและหลังการทดลอง นอกจากนี้ ยังมี การจัดเวทีเสวนาและระดมความคิดเห็น งานวิจัยที่เป็นแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) จะใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีบางเรื่องที่น่าสนใจเรื่องการศึกษาแนวโน้มในอนาคต โดยใช้วิธี EDFR รวมถึงการถอดบทเรียนของพหุกรณี อาจมีการใช้ SWOT analysis มาร่วมด้วย

ผลที่ได้จากการวิจัยนั้น มักจะเป็นแนวทางการกระตุ้นให้คนในชุมชนได้ทำงานร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาองค์กร ชุมชน โรงเรียน หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และหากผลที่ได้เป็นรูปแบบหรือคู่มือการพัฒนาก็จะมีข้อเสนอแนะว่าควรนำไปใช้อย่างไร กับใคร มีปัจจัยเงื่อนไขและข้อจำกัดอย่างไร สิ่งเหล่านี้ ผู้วิจัยได้มาจากการนำรูปแบบเหล่านั้นไปทดลองทำ นอกจากนี้ ยังมีเรื่องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยที่กำลังจะหายไป เสริมแรงขับให้ชุมชนร่วมกันพัฒนาตนเอง ร่วมกันวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้น ร่วมกันพัฒนา และเสนอทางเลือกการพัฒนาที่เห็นว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง งานบางส่วนจะเป็นการประเมินองค์กรด้วยหลัก 4M (Man, Money, Management และ Material) อย่างไรก็ดี ผลการวิจัยทุกเล่มจะแสดงให้เห็นหลักของการทำงานที่ต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย รวมถึงการแสดงให้เห็นผลของการเลือกนโยบายต่างๆไปปฏิบัติ บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูงสุด

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าแต่ละมหาวิทยาลัยมีความเหมือนและแตกต่างกันในหลายเรื่องซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำวิทยานิพนธ์ สิ่งที่แต่ละมหาวิทยาลัยมีลักษณะเหมือนกันคือ เป้าประสงค์ของการเปิดหลักสูตร การศึกษาหลักสูตรของต่างประเทศเพื่อมาปรับใช้ในการเปิดสอน วิธีการจัดการเรียนการสอน แนวโน้มของวิธีวิทยาการวิจัย และบัณฑิตที่พึงประสงค์

ในเรื่องเป้าประสงค์นี้ ทุกหลักสูตรเริ่มต้นจากความต้องการแก้ไขปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งของสังคมในภาพรวม เช่นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524) ที่ประเทศไทยเริ่มประสบปัญหาของการพัฒนาแบบทุนนิยมมาระยะหนึ่งแล้ว ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้เห็นความสำคัญของการเปิดสอนศาสตร์ที่ต้องบูรณาการความรู้ในหลากหลายสาขาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือมหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนด้านศิลปะเป็นส่วนมา ผู้เรียนจะมีลักษณะเฉพาะโดยเฉพาะในเรื่องการตระหนักถึงปัญหาของสังคมโดยรวม ผู้บริหารจึงเห็นความสำคัญของการนำศาสตร์ทางด้านศิลปะมาบูรณาการกับศาสตร์ด้านสังคมเพื่อนำไปสู่นโยบายของการพัฒนาตนเองและสังคมโดยภาพรวม

ช่วงการเตรียมเปิดสอนนั้น ทุกมหาวิทยาลัยจะได้ศึกษาหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับศาสตร์ที่เป็นสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา อาทิ Comparative Education, International Education หรือ Policy of Education เป็นต้น จากนั้นจึงนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทไทย ซึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ เมื่อทุก

มหาวิทยาลัยศึกษาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศแล้ว เห็นว่าองค์ความรู้ที่ควรเพิ่มเติมให้กับบัณฑิตคือ เรื่องภูมิปัญญาไทย เพื่อให้การพัฒนานั้น อยู่บนฐานของความเป็นจริงในสังคมไทย

สิ่งที่พบจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นั้น พบว่าทุกหลักสูตรล้วนคำนึงถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงที่ต้องปรับหลักสูตร ด้วยตระหนักว่า การจะพัฒนาไม่ว่าจะเป็นบุคคล ชุมชน สังคมหรือประเทศชาติให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องรู้และเข้าใจทิศทางการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ทุกหลักสูตรจะนำเอาเป้าหมายของการพัฒนาทั้งในระดับประเทศ อาเซียนและระดับโลกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการปรับปรุงหลักสูตร อีกทั้งในช่วงหลังมานี้ ทุกหลักสูตรสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการทำงานจริงในพื้นที่มากกว่าการเรียนในห้องเรียน ส่งผลให้การทำวิทยานิพนธ์ในช่วงหลังมักเป็นการพัฒนาชุมชนมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ทุกหลักสูตรยังมุ่งพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง มีองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ คิดและสร้างกระบวนการพัฒนาได้ มีทักษะในการกระตุ้นให้สังคมเกิดการพัฒนาด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้ แต่อย่างไรก็ดี ก็ไม่ลืมการพัฒนาในระดับสากล นั่นคือเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy) ทั้งนี้ จึงสนับสนุนให้ทำวิทยานิพนธ์ที่เป็นแบบผสมผสาน (Mixed Method) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มากขึ้น

ในส่วนของความแตกต่างนั้น สิ่งที่ชัดเจนที่สุดคือ ระดับของหน่วยการวิเคราะห์ ผลการวิจัยและแนวทางในการนำไปใช้ ในเรื่องของหน่วยการวิเคราะห์ของมหาวิทยาลัยที่อยู่ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครแล้ว ส่วนมากจะตอบสนองกับการพัฒนาในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่เน้นการพัฒนาเกษตรกร มหาวิทยาลัยบูรพาจะเน้นการพัฒนาองค์กรในพื้นที่ภาคตะวันออก ในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเน้นการวิเคราะห์นโยบายระดับประเทศ หรือศึกษาหลายพื้นที่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ ผลลัพธ์ของวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะในระดับมหาบัณฑิตที่บางมหาวิทยาลัยเช่นมหาวิทยาลัยรามคำแหงจะส่งเสริมให้จัดทำคู่มือหรือสร้างรูปแบบการพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ได้เลย ในขณะที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจะให้มีการวิจัยเป็นผลการศึกษาเชิงลึกประเด็นปัญหาสังคมด้วยการวิพากษ์อย่างเข้มข้น และสิ่งที่แต่ละมหาวิทยาลัยแตกต่างกันมากที่สุดก็คือ มุมมองต่อการนำวิทยานิพนธ์ไปใช้ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เชิงลึกในมุมมองของสังคมที่ไม่ได้รับการพัฒนา ดังนั้น จึงมุ่งหวังให้ทำความเข้าใจปัญหาสังคมอย่างแท้จริง ส่วนมหาวิทยาลัยบูรพาคาดหวังให้ผู้ทำวิทยานิพนธ์นำผลการวิจัยไปใช้ต่อยอด ในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่อันจะเป็นหลักการของการพัฒนาที่ได้ผลต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า บริบทของมหาวิทยาลัยส่งผลต่อการสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์เป็นอย่างมาก ซึ่งนอกจากนี้แล้ว บริบทของผู้เรียน ผู้สอน และแนวทางการพัฒนาประเทศก็จะส่งผลถึงการจัดทำและการนำวิทยานิพนธ์ไปใช้ดังจะได้กล่าวต่อไปด้วย

2.2 การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะที่จำแนกตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะที่จำแนกตามมหาวิทยาลัยนั้น จะเห็นได้ว่าวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาเป็นงานที่มีได้จำกัดแค่ประเด็นของการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น หากเป็นงานวิทยานิพนธ์ในลักษณะของการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อการพัฒนา ทั้งที่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา หรือการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสังคมในปัจจุบัน โดยมีที่มาจากปัญหาตั้งแต่ระดับบุคคล หน่วยงาน ชุมชน สังคม ประเทศชาติและระดับนานาชาติ การจะสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะของวิทยานิพนธ์ในเชิงปริมาณที่แสดงผลว่า งานวิทยานิพนธ์แต่ละเรื่องมีที่มาหรือมีผลต่อสังคมในระดับใดระดับหนึ่งนั้นจึงไม่อาจทำได้ ผู้วิจัยจึงขอสังเคราะห์โดยจะแบ่งช่วงเวลาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็เนื่องด้วยงานวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะอ้างอิงนโยบายหรือผลของการพัฒนาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอันจะเป็นที่มาและความสำคัญของปัญหา พร้อมทั้งจะเห็นถึงพัฒนาการของวิธีวิทยาการวิจัยที่เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ผ่านมา อันส่งผลถึงการแสดงผลการวิจัยอีกด้วย การแบ่งช่วงเวลาของวิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์เป็นดังนี้

- ช่วงที่ 1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524)
- ช่วงที่ 2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – 2529)
- ช่วงที่ 3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 – 2534)
- ช่วงที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 – 2539)
- ช่วงที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544)
- ช่วงที่ 6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549)
- ช่วงที่ 7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554)
- ช่วงที่ 8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559)

อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละแผนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน การทำความเข้าใจแผนใดก็ตาม ย่อมต้องรู้ที่มาที่ไป นั่นก็คือจำเป็นต้องเข้าใจแผนพัฒนา ในฉบับก่อนด้วย แม้ว่างานวิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้จะเริ่มปี พ.ศ. 2521 คือในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 แต่การทำความเข้าใจสถานการณ์และปัญหาของสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้ตั้งแต่แผนที่ 1 ด้วย กล่าวคือ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2506 – 2509) ยังคงเรียกว่าเป็น “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เท่านั้น เนื่องจากมุ่งเน้นไปในการเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตในภาคการเกษตร และขยายตัวอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศ ส่งเสริมการขยายตัวของการคมนาคม ไฟฟ้า น้ำประปา การชลประทานและสาธารณสุขไปทั่วทั้งประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เริ่มให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของภาคเอกชน มีแผนการพัฒนากำลังคนและส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนาของชุมชน ภาคประชาชนในชนบท ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) นั้น เห็นถึงผลจากการมีรายได้ของประเทศเกินที่คาดหวังไว้ ทำให้เศรษฐกิจของไทยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ก็ทำให้สังคมมีปัญหาอื่นในแผนฉบับนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเข้าไว้ด้วยกัน ให้ความสำคัญ การพื้นที่ส่วนภูมิภาค ด้วยเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยเริ่มมีปัญหาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วเพียงบางส่วน ประกอบกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหลายครั้ง และการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเงินของประเทศ การบริหารประเทศจึงต้องพึ่งพาการพัฒนาภายในประเทศที่เข้มแข็งมากขึ้น

งานวิทยานิพนธ์ทางด้านพัฒนศึกษาได้เริ่มขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) จึงได้นำผลงานเหล่านั้นมาวิเคราะห์ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ดังจะได้กล่าวต่อไป

ช่วงที่ 1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 – 2524)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 นี้ กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ 5 ประการ คือ 1) เพื่อเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ 2) เพื่อลดช่องว่างในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่ประชาชนให้ลดน้อยลง โดยเฉพาะเกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน 3) ลดอัตราเพิ่มและปรับปรุงคุณภาพของประชากรตลอดทั้งการเพิ่มและการจ้างงานในประเทศ 4) เพื่อเร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากรหลักตลอดทั้งสิ่งแวดล้อมของชาติ และ 5) เพื่อสนับสนุนขีดความสามารถในการป้องกันประเทศและแก้ปัญหาในบางพื้นที่เพื่อความมั่นคง

นอกจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีความสำคัญแล้ว ในช่วงนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้กำหนดให้มีหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งพัฒนามาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2503 ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้การจัดการศึกษาตอบสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองเพื่อพัฒนาประเทศ และเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษา ก็เพื่อให้การศึกษาเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ

เมื่อพิจารณาวิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ซึ่งมีเพียงวิทยานิพนธ์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒระดับดุขุภบัณฑิตเท่านั้น จะเห็นว่ามีเรื่องที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของที่ 4 คือการให้ความสนใจเรื่องการใช้การศึกษาไปเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และข้อที่ 2 และ 3 เกี่ยวกับปัญหาสังคมและเศรษฐกิจต่างๆ ของ

ชุมชน ชนชั้นแรงงาน โดยเฉพาะการพัฒนาการศึกษาภาครัฐในชุมชนที่ส่งผลถึงการพัฒนาคอนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะในขณะนั้นประเทศไทยอยู่ในช่วงเริ่มต้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้สังคมกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลง งานวิทยานิพนธ์ในช่วงนั้น จึงมีเป้าหมายการสร้างแบบฝึก รูปแบบการเรียนรู้ การสร้างยุทธวิธี การจัดการฝึกอบรมเพื่อสร้างคนให้ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยทั้งภายในภายนอกภายในของระบบการศึกษาที่ส่งผลถึงการพัฒนาประชากรทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษากับปัญหาความสกปรกเป็นพิษของสิ่งแวดล้อม (โกสินทร์ รังสยาพันธ์, 2521) หรือ การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของวิทยาลัยเอกชนในการพัฒนาประเทศ (กฤษณิ คำชาย, 2523) การทำวิจัยเป็นเชิงผสมผสานโดยใช้เทคนิคเชิงปริมาณในการวิเคราะห์ ได้แก่ ไค-แอสควร์

อย่างไรก็ดี ผลการวิจัยส่วนมากให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นผ่านรูปแบบ แผน แบบฝึก การจัดการอบรมต่างๆ ก็เพื่อเป็นตัวอย่างของแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งหลายเรื่องมิได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาโดยตรง แต่เป็นการอบรมคนทั่วไปที่ประกอบอาชีพในเมืองและในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน อันเป็นการตอบสนองความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจเพียงการพัฒนาประเทศในช่วงนั้นเป็นอย่างดี สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงหลักสูตรประถมศึกษาด้วย

สุรวุฒิ ปัดโรสง (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2561) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ในช่วงนั้นไว้ว่า รัฐบาลในช่วงนั้นมีแนวคิดจัดการศึกษาในเรื่องที่ส่งเสริมเศรษฐกิจแบบ Modernization ในระดับอุดมศึกษา ที่มีการวิเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม หรือบริบทอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อีกทั้งเห็นว่าแม้ตัวเลขทางเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมาแต่ประชาชนยังไม่พัฒนา มีเพียงการศึกษาเท่านั้นที่น่าจะมากแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ในขณะนั้นเอง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นมหาวิทยาลัยของไทยที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการศึกษา จึงเลือกให้มาเปิดที่นี่ จากนั้นจึงมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ช่วงที่ 2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 – 2529)

จากการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ทำให้ได้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นมากมาย จนสร้างความตระหนักว่า การพัฒนาประเทศจะต้องสร้างสมดุลและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อลดช่องว่างทางสังคมลง โดยเฉพาะการกระจายพัฒนาทางเศรษฐกิจ จากผลดังกล่าว รัฐบาลจึงได้ปรับแนวคิดในการพัฒนาประเทศ “แนวใหม่” ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม โดยถือว่าเป็น “แผนนโยบาย” ที่มีความชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ กล่าวคือ

1. “ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ” มากกว่า “การมุ่งขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว” นั่นคือ การเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงานทั้งคุณภาพและปริมาณเพื่อเพิ่มการส่งออก
2. เน้น “ความสมดุล” ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสมดุลด้วยการกระจายรายได้ไปสู่ส่วนภูมิภาค

3. “การแก้ปัญหาความยากจน” ของชนบทให้มีโอกาสช่วยเหลือตนเองและมีส่วนร่วมใน
 ขบวนการผลิตและพัฒนาประเทศ

4. การประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารงานรักษาความมั่นคงของชาติให้
 สอดคล้องสนับสนุนกัน

5. การแปลงแผนสู่การปฏิบัติ

6. เน้นบทบาทและระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน

ในช่วงนี้ รัฐบาลได้จัดให้มีศูนย์ติดตามประเมินผลการพัฒนาทั้งในระดับชาติ กระทรวง ทบวง
 กรม และรัฐสวัสดิการต่างๆเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังตั้งศูนย์ติดตามประเมินผลการพัฒนา
 เหล่านั้น เพื่อให้การดำเนินงานไปสู่เป้าหมายหรือแก้ไขได้ทันเวลาที่หากเกิดปัญหา และมีหน้าที่สร้างความ
 เข้าใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาดังกล่าวด้วย

หลักสูตรที่เปิดสอนในช่วงเวลานี้ ยังคงมีแต่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเช่นเดิม วิทยานิพนธ์
 ส่วนมากในช่วงแรกจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึง
 ระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งสุขภาพกายและใจ วิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งเขียนให้เห็นถึงความสำคัญ
 ในการพัฒนาการศึกษาในระบบเพื่อการเตรียมความพร้อมบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถต่อการพัฒนา
 ประเทศในอนาคต สอดคล้องกับจุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ โดยเฉพาะใน
 เรื่องความพยายามการแก้ปัญหาความยากจน การมีงานทำ และการกระจายรายได้ของคนในชนบท อีกทั้ง
 ทั้งยังริเริ่มในเรื่องการประเมินการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ดังนั้น จึงมีวิทยานิพนธ์ที่มุ่งเน้นการ
 พัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเฉพาะการพึงผลการเรียนในรายวิชาต่างๆ การสร้าง
 แผนการสอนเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และสร้างการประเมินผลในการจัดการศึกษาในภาพรวมสู่การ
 พัฒนา นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการสร้างงานให้แรงงานภาคอุตสาหกรรมและการเกษตรด้วยการฝึกอบรม
 บุคลากรในหน่วยงานอื่นๆ ที่แม้ว่าไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรงแต่ก็มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ
 ในภาคเกษตรหรืออุตสาหกรรม

หากแต่หลังปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา เริ่มมีการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและ
 โรงเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ชนบทมากขึ้น ด้วยเห็นว่าการพัฒนาภาคประชาชนเริ่มมีความสำคัญ
 รวมถึงให้ความสนใจศึกษากลุ่มคนเฉพาะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา รวมถึงคนชายขอบ เช่น
 ชาวเขาในแ่งมุ่มต่างๆ เริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมในขณะนั้นตามทฤษฎีสังคมวิทยามากขึ้น อีกทั้งให้
 ความสำคัญในการตอบสนองนโยบายของรัฐเพื่อการมีงานทำ ซึ่งเห็นได้จากวิทยานิพนธ์หลายเล่ม ได้แก่
 การศึกษากับการประกอบอาชีพอิสระ (สัญญา จัตตานนท์, 2527) การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิด
 วิชาชีพต่าง ๆ ในวิทยาลัยครูยะลา (อุไร แฉล้ม, 2529) นอกจากนี้ เป้าหมายของวิทยานิพนธ์ มิได้มี
 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพหรือสถานการณ์ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่ยังมีมุ่งสร้างยุทธวิธีเพื่อนำไปใช้ต่อยอด
 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกลุ่มคน ชุมชน และโรงเรียน ภายใต้การจัดการศึกษาที่ประกอบไปด้วย
 การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

วิธีวิทยาการวิจัยในช่วงนี้มี 2 ลักษณะที่สำคัญคือการสร้างรูปแบบการพัฒนาคนด้วยการศึกษาในระบบโรงเรียนและอบรมต่างๆ และการวิเคราะห์หรือประเมินโครงการที่ทำไปแล้วรวมถึงการคาดการณ์ในอนาคตด้วย ผลที่ได้จากการวิจัยคือแนวทางการพัฒนาสถานศึกษา การอบรม การพัฒนาสุขภาพการและจิต งานวิจัยในช่วงนี้ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนมากเช่นในอดีต งานวิจัยสนใจวิพากษ์สภาพการณ์กลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งในและนอกเมือง การศึกษาทุกระบบ นอกเหนือจากผลการสำรวจเพื่อทราบข้อมูลเท่านั้น

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมที่รวดเร็วและรุนแรงในช่วงนี้ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีรองศาสตราจารย์ ดร.ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาเป็นคณบดี ได้มีแนวคิดจะเปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศเช่นกัน ด้วยมองว่าการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องใช้มุมมองที่หลากหลายอย่างเป็นสหวิทยาการ จึงได้พยายามรวบรวมคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญหลายด้านเปิดสอนในสาขานี้ ซึ่งประสบผลสำเร็จในช่วงเวลาอีกหลายปีต่อมา

ช่วงที่ 3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 – 2534)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สำคัญไว้เพียง 2 ประการคือ 1) ทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องการขยายตัวและต้องการแรงงานใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาของช่วงเวลาที่ผ่านมา 2) ทางด้านสังคม มุ่งพัฒนาคนเพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีความสงบสุข เป็นธรรม สอดคล้องกับการพัฒนาส่วนร่วม เริ่มให้ความสำคัญกับการธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรม ค่านิยม และยังคงมุ่งยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในชนบทและในเมือง นอกจากนี้ยังเพิ่มความสนใจในเรื่องการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาในระดับโลกที่รวมตัวกันเป็นคณะกรรมการโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาจากหลายประเทศ เรียกว่า คณะกรรมการบรินท์แลนด์ (Brundtland Report) เสนอรายงาน “อนาคตของเรา” ต่อสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่กระทบต่อขีดความสามารถในการสนองความต้องการที่จำเป็นของคนในรุ่นต่อไป”

เห็นได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับนี้ยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทเช่นเดิม งานวิทยานิพนธ์ทั้งหมดยังคงเป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยในช่วงนี้มีการทำวิทยานิพนธ์เพื่อประเมินโครงการที่ได้ทำไปแล้วเป็นจำนวนมากเช่นในช่วงก่อน เป็นเสมือนการตรวจสอบหรือสร้างความเข้าใจกับแนวทางการพัฒนาประเทศ ทั้งโครงการของสถานศึกษาและหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เพื่อจะได้นำผลของการดำเนินโครงการมาเป็นประเด็นในการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้น และนำไปต่อยอดและพัฒนาต่อไป ผลจากการศึกษาดังกล่าว จะนำไปทดลองจัดสร้างชุดฝึก แบบฝึก หรือรูปแบบการทดลองเพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงนำผลของการทดลองมาเป็นผลของวิทยานิพนธ์เพื่อนำเสนอต่อไป ซึ่งบางครั้งเป็นกลุ่มคนเฉพาะเช่นกลุ่มทหาร หรือนักเรียนจากโรงเรียนนายร้อย งานวิจัยในช่วงนี้จะมีความสนใจส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากชนบทมากขึ้น ชุมชนที่ศึกษาก็อาจเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งโดยเฉพาะ งานวิจัยจึงมุ่ง

พัฒนาคนในหลายภาคส่วนมากขึ้น มิใช่ประชาชนทั่วไปเพียงอย่างเดียว เพราะเห็นแล้วว่าการพัฒนาจำเป็นต้องมาจากความร่วมมือจากหลายฝ่าย

ผลของวิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ เน้นในเรื่องการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นถึงสาเหตุและผล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ที่หลากหลาย วิธีวิทยาการวิจัยจะเน้นไปที่การวิพากษ์สถานการณ์ รวมถึงการทำนายอนาคตทั้งในหน่วยงานที่ศึกษาโดยเฉพาะและที่ส่งผลถึงสังคมในภาพรวม

ช่วงที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 – 2539)

ในช่วงที่ผ่านมา เศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตมากขึ้นด้วยการขยายตัวการส่งออก การลงทุน การท่องเที่ยว ทั้งในและต่างประเทศมากขึ้น หากแต่ก็เกิดปัญหามากมาย เช่นอัตราเงินเฟ้อ อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของสังคมมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงส่งผลกระทบต่อ การเกษตรอันเป็นรายได้หลักของประเทศ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งด้านการพัฒนากำลังคน กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ระบบการบริหาร โครงสร้างองค์กรของรัฐ แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะเกิดการ พัฒนาขึ้นหลายด้าน หากแต่ก่อให้เกิดความไม่สมดุลมากมาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 จึงจำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความเป็นธรรมใน สังคมควบคู่ไปกับการนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ 1) การรักษ้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อการเจริญเติบโต และมี เสถียรภาพอย่างต่อเนื่อง 2) การกระจายรายได้และการพัฒนาสู่ชนบทมากยิ่งขึ้น และ 3) เร่งรัดการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

งานวิทยานิพนธ์ในช่วงนี้มีด้วยกัน 2 มหาวิทยาลัย คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งงานของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังคงมีการประเมินการดำเนินงาน ของโครงการต่างๆ และได้ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของสภาพ สถานการณ์ทั้งใน เชิงรูปธรรมและนามธรรมที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของคนในสังคม โดยให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการทำนาย อนาคตเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาที่สามารถตอบสนองแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แต่หลังจากปี 2537 เป็นต้นมา วิทยานิพนธ์ทั้งหมดจะเน้นการสร้างทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อแสดง ข้อคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ มิได้มีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนา อีกทั้งเป็นการศึกษาที่มีความเฉพาะไม่ ว่าจะเป็นกลุ่มคน พื้นที่ หรือประเด็นที่ศึกษา เช่น กระบวนการติดเฮโรอีน (รักซ้อน รัตน์วิจิตรเดช, 2538) หรือ ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและการศึกษาในเกาะสมุย (พิศมัย จารุ จิตติพันธ์, 2536) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า งานวิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ยังให้ความสนใจเรื่องเศรษฐกิจแต่ไม่ได้ จำกัดอยู่ที่การพัฒนาแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม หากแต่เริ่มให้ความสนใจอุตสาหกรรมอื่นที่สร้าง รายได้ให้กับชุมชนเพิ่มขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเริ่มเปิดสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษาในปี พ.ศ. 2535 ศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (สัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2562) กล่าวถึงหลักการของการเปิดสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษาไว้ว่า “...ในขณะนั้น คณะมีแนวคิดที่จะดึงทรัพยากรทางการศึกษา (pull resources) ที่มีมารวมกัน โดยใช้ชื่อว่า Development education คือการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ซึ่งในความเป็นจริงเรารวมเอา Development studies มาไว้ด้วย เพราะต้องศึกษาก่อนว่าการพัฒนาที่มีเป็นอย่างไร เราจะได้รู้ว่าเราควรจะไปพัฒนาอะไรและอย่างไรต่อไป การพัฒนายังต้องมองไปที่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม หรือสิ่งอื่นๆ ให้เป็นเป้าหมายของการพัฒนา แล้วเราก็กจัดการศึกษาให้ตอบสนองสิ่งนั้น...” วิทยานิพนธ์เล่มแรกของสาขาพัฒนศึกษาได้สำเร็จลงในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งมีความสนใจถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาในระบบที่มีความเฉพาะทางคือ วิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยนำเสนอแนวทางการพัฒนาสถาบัน โดยนำเสนอวิธีการ แนวโน้มที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาเฉพาะดังกล่าว วิทยานิพนธ์เล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาเฉพาะทางได้เป็นอย่างดี เพราะการเรียนการสอนดนตรี นาฏศิลป์และศิลปะไทยแต่เดิมนั้นทำให้บุคลากรที่ทำงานศิลปะเหล่านี้ไม่ได้รับการยอมรับ เพราะมิได้มีการจัดการศึกษาและการวัดประเมินผลแบบสากล การจะทำให้ศิลปวัฒนธรรมของไทยได้รับการสืบทอดต่อไป ย่อมมิได้อยู่ที่คุณค่าภายในของศิลปวัฒนธรรมนั้น หากแต่ต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นสากลและเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้างด้วย วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สร้างแนวทางการนำศิลปวัฒนธรรมไทยสู่การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอนาคต อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอแผนการทำงานของภาครัฐในการพัฒนาการอุดมศึกษาด้วย

ช่วงที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดโอกาสให้คนไทยได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศร่วมกับฝ่ายราชการ ในช่วงนี้เริ่มตระหนักมากขึ้นว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา มิได้แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความสมบูรณ์พูนสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี อีกทั้งยังเป็นช่วงที่ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างมาก จึงมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาทุกอย่าง ยุทธศาสตร์ของประเทศในครั้งนี้นี้จึงมีด้วยกัน 2 ประการคือ 1) การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐและประชาชนให้เกิดขึ้นมากที่สุด โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม ร่วมกันแก้ไขปัญหา และ 2) การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการปรับกระบวนการและกลไกการบริหารงบประมาณและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีคือความสามัคคี ความเป็นธรรม เป็นไทยของสังคม

ในช่วงนี้มีมหาวิทยาลัยที่มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับงานพัฒนศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 3 มหาวิทยาลัย คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในระดับดุซงึ่บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีทั้งระดับมหาบัณฑิตและดุซงึ่บัณฑิต ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจสังคมที่มีความหลากหลาย

การจัดการศึกษาที่มีหลายรูปแบบที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือความต้องการมากขึ้น รวมถึงแนวทางการสร้างความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้น เป็นการทำความเข้าใจการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาของชุมชน นอกจากนี้ ยังคงมีการประเมินหน่วยงาน โครงการหรือสถานการณ์ต่างๆ อยู่บ้าง และเพิ่มความสนใจต่อการศึกษา วิพากษ์ วิเคราะห์สถานการณ์ของกลุ่มคนเฉพาะที่น่าสนใจ เป็นปัญหาสังคมในช่วงเวลานั้น เช่นวิทยานิพนธ์เรื่อง การตั้งครุภัณฑ์ไม่พึงปรารถนาและการตัดสินใจทำแท้ง (สุชาดา รัชชกุล, 2541) หรือ การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย (พรพรรณ วีระปรียา กูร, 2543) ที่มาและความสำคัญของปัญหาจะมาจากกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ได้เห็นมุมมองการวิเคราะห์สถานการณ์ การแก้ปัญหาของคนในสังคมที่หลากหลายภายใต้สถานการณ์เดียวกัน วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการศึกษาในระบบมีน้อยลงมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาปัญหาสังคม การศึกษาประวัติศาสตร์ของเรื่องราวต่างๆ สิ่งที่เคยได้ทำงาน ผลกระทบจากเรื่องเดียวกัน แล้วนำมาวิพากษ์ต่อ

สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะสนใจการบูรณาการการทำงานของหลายๆหน่วยงานที่มีอยู่แล้วเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาประเทศ หากแต่ในท้ายที่สุดแนวทางของการพัฒนาดังกล่าวจะเป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของสถานศึกษาทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำงานร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพอนามัยและชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อตอบสนองการพัฒนาประเทศมากขึ้น อีกทั้งยังนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาจาก UNESCO เพื่อเป็นแนวทางของเป้าหมายการพัฒนาซึ่งจะเริ่มจากนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และยิ่งเพิ่มมิติของการศึกษาเพื่อพัฒนาในมุมมองของเศรษฐศาสตร์การศึกษา เพื่อหาความคุ้มค่าของการจัดการศึกษาอีกด้วย

มหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดสอนในระดับมหาบัณฑิตที่เน้นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเช่นกัน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในระดับการปฏิบัติงาน เช่น โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และให้ความสำคัญกับการศึกษาของท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ที่นำภูมิปัญญามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่นเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการการศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร (ยุพร จานประดับ, 2544) แต่ยังไม่ได้นับเรื่องการทำงานร่วมกันมากนัก

วิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการนำนโยบายสู่การปฏิบัติเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีได้เฉพาะเจาะจงกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาเฉพาะทางอื่นๆที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม อีกทั้งมีเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับการจัดการศึกษาด้วย ซึ่งในช่วงเวลานี้ การศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เนื่องจากมีการกำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีแนวคิดเรื่องผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่แต่เดิมการจัดการศึกษาจะเป็นแบบครูเป็นศูนย์กลาง มีหน้าที่สอนและให้ความรู้ แต่ในช่วงเวลานี้ การศึกษาสนับสนุน

ให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีทักษะในการวิเคราะห์ วิพากษ์ สถานการณ์ต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ ทำให้วิทยานิพนธ์ในช่วงเวลานี้ เริ่มให้ความสนใจกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยมากขึ้นด้วย

ช่วงที่ 6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549)

สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในแผนพัฒนาฉบับนี้คือการอัญเชิญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ การจัดทำแผนในครั้งนี้ มีความคล้ายคลึงกับครั้งก่อนเนื่องจากให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นสำหรับครั้งนี้ การกำหนดแผนพัฒนานั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันของสังคม 20 ปี ข้างหน้า ซึ่งนำความคิดของทุกภาคส่วน ทุกระดับ ตั้งแต่จังหวัด ภาคและระดับชาติมาสังเคราะห์เชื่อมโยงเข้าด้วยกันเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย โดยพิจารณาจากภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อนำไปสู่สังคมที่พึงประสงค์ หลักการสำคัญของแผนพัฒนาฉบับนี้ยังคงยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาในทุกมิติแบบองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งในด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบริหารจัดการการพัฒนาให้เกิดขึ้นทุกระดับ ด้วยช่วงเวลาที่ผ่านมาประเทศมีปัญหาในเรื่องการคอร์รัปชันเป็นอย่างมาก จึงมีการออกกฎหมายต่างๆ มากมาย

ในช่วงเวลานี้งานวิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตมีมากขึ้นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยศิลปากร ผลงานที่ได้เผยแพร่จะมีด้วยกัน 3 ลักษณะคือ 1. การวิเคราะห์การจัดการศึกษาแบบบูรณาการระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในแห่งอื่นๆ เป็นการสร้างหลักเกณฑ์แต่ยังไม่ได้ลงมือนำไปปฏิบัติต่อ และ 2. การนำการศึกษาไปร่วมพัฒนาชุมชนนั้นๆ ผ่านความรู้ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่นำเสนอเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา หรือกลุ่มคนที่มีความเฉพาะเช่นพระสงฆ์ ผู้สูงอายุในชุมชน กลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงการร่วมพัฒนาชุมชนของสถานศึกษา และ 3. การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนในมิติเศรษฐกิจและสังคม เช่นการป้องกันยาเสพติด โดยการเปรียบเทียบความเห็นของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และสร้างเป็นทางเลือกนโยบาย แนวทางการบูรณาการการทำงานของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง กลยุทธ์ในการบริหารจัดการปัญหา หรือสร้างเป็นระเบียบข้อบังคับของชุมชน จะเห็นว่า ผลที่ได้จากการวิจัยได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของการพัฒนา สอดคล้องกับหลักการของแผนพัฒนาที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างยิ่ง

สำหรับในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น มีมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยบูรพา และมหาวิทยาลัยศิลปากรเพิ่มเติม วิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ของทุกมหาวิทยาลัยจะมุ่งไปในทิศทางคล้ายกันคือ การวิเคราะห์บุคคลในกลุ่มต่างๆ ของชุมชน วิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเชิงลึก โดยแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของแต่ละส่วนว่าเป็นอย่างไร ส่งผลต่อการดำเนินงานในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างไร อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการกระตุ้นคนชุมชนให้เกิดความ

ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาทุกระบบของตนเอง ทุกมหาวิทยาลัยเน้นมากในเรื่องของสุขภาพทั้งกายและใจ และสิ่งสำคัญคือวิทยานิพนธ์ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนา

นอกจากนี้ ในวิทยานิพนธ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงนี้จะเพิ่มเติมเรื่องการวิเคราะห์ภูมิปัญญาและกระบวนการพัฒนาชุมชนที่หายไปแล้วอีกหลายเรื่อง อีกทั้งยังสนใจในเรื่องเศรษฐศาสตร์ การศึกษาที่ศึกษาความคุ้มค่าการลงทุนทางการศึกษา ในขณะที่ วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เน้นไปที่การพัฒนาเรื่องการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจด้วยกระบวนการศึกษาทุกระบบ

ช่วงที่ 7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554)

การนำบทเรียนในอดีตมาเป็นพื้นฐานของการคิดพัฒนาในปัจจุบันถือเป็นเรื่องสำคัญ วิฤต เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้อธิบายให้เห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมาไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ส่วนหนึ่งก็เพราะการไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับบริบทของประเทศ ภูมิสังคม หรือ ทัศนคติขององค์กร ความพร้อมของคนและระบบในการดำเนินงาน การพึ่งพิงแหล่งทุนและตลาดจากภายนอกมากเกินไปโดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคง ไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้ ในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 นี้ มีวัตถุประสงค์ของการพัฒนาไว้ 7 ประการ กล่าวคือ

1. เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเอง และลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ
3. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (value creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้ และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น
4. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน
5. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม
6. การเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ การดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

7. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

งานวิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตยังคงเน้นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา แต่ในช่วงนี้จะมีวิทยานิพนธ์ที่ลงปฏิบัติการพัฒนาจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขของการนำไปปฏิบัติต่อว่าจะส่งผลหรือไม่ส่งผลต่อการพัฒนาที่แท้จริงอย่างไร ผลงานของมหาวิทยาลัยศิลปากรส่วนมากจะเป็นการวิเคราะห์ความต้องการการพัฒนาตนเองของชุมชน และสร้างเป็นเครื่องมือ คู่มือ หลักสูตร แผนการเรียนรู้ รวมถึงการประเมินผลเพื่อนำไปใช้ที่อื่นๆต่อ เริ่มมีการศึกษาเพื่อนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาวัฒนธรรมและวิถีการคิดของชุมชน หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกันด้วย และในบางเล่ม ได้มีการทำนายอนาคตขององค์กรที่ศึกษา นอกจากนี้ ผลงานของอีกหลายมหาวิทยาลัยเรื่องมีเรื่องการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิเคราะห์ผลงานการสร้างสรรคดีในอดีต เช่นงานนิพนธ์เรื่องนิพพาน หรือการตุนญี่ปุ่นในประเทศไทย

สำหรับวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น ยังมีเรื่องของวิเคราะห์แนวทางการบูรณาการการทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนของตนเองจำนวนมาก แต่ที่มีมากขึ้นเรื่อยๆคือการวิเคราะห์ วิพากษ์คนเฉพาะกลุ่มในทุกมหาวิทยาลัย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสนใจการศึกษาของโรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนชานา โรงเรียนกวดวิชาที่มุ่งเน้นการเรียนต่อในต่างประเทศ มหาวิทยาลัยขอนแก่นยังคงเน้นไปกลุ่มของสุขภาพอนามัย กลุ่มที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพกายและใจ การพัฒนาหน่วยงานการศึกษาของรัฐเพื่อตอบสนองการจัดการเรื่องดังกล่าว ซึ่งในช่วงนี้ มหาวิทยาลัยบูรพาเริ่มมีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มขึ้นเช่นกัน และทั้ง 2 มหาวิทยาลัยนี้ เพิ่มความสนใจเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

ในขณะที่มหาวิทยาลัยบูรพาและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ให้ความสนใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมในการประพฤติปฏิบัติของกลุ่มคนต่างๆ ที่มีความเฉพาะ เช่นกลุ่มทหารตำรวจ กลุ่มคนชายขอบ คนชรา ในการสร้างพื้นที่ของตนเองเพื่อพัฒนาตนเองในอนาคต

ช่วงที่ 8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 นี้ มีส่วนขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆให้แก่ ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศภายใต้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน พร้อมทั้งขยายทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาบูรณาการ

และเกื้อกูลกัน ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

ในระดับมหัพภาคในขณะนี้ เริ่มมีผลงานของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์กรและบุคลากรของหน่วยงาน เนื่องจากเป็นสาขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หากแต่ก็มีเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย สำหรับมหาวิทยาลัยรามคำแหง สนใจเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ชุมชนต่อการจัดการศึกษา ในขณะนี้ จะมีผลงานของมหาวิทยาลัยศิลปากรจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนอกจาก จะสนใจเรื่องการจัดการศึกษาในโรงเรียนแล้ว ยังสนใจปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น เช่นการวิเคราะห์สถานการณ์ ของการดูแลผู้สูงอายุที่มาจากการสอบถามความต้องการของชุมชน และนำเสนอเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ สามารถนำไปดำเนินการได้จริงในอนาคต

สำหรับผลงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตในขณะนี้ จะเพิ่มเติมเรื่องการสร้างกลยุทธ์เพื่อการ พัฒนาในเรื่องต่างๆ หรือการสร้างความร่วมมือมากกว่าการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขเท่านั้น ทุก มหาวิทยาลัยจะเน้นที่การกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคนในชุมชนลุกขึ้นมาวิเคราะห์ตนเองเพื่อให้เกิด การพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการ มากกว่าการนำรูปแบบสำเร็จรูปจากภายนอกไปใช้ ชุมชนที่ศึกษา จะต้องร่วมคิด ร่วมทำ ประเมินผลและสะท้อนมุมมองของตนเองต่อภาพในอนาคต วิทยานิพนธ์ในขณะนี้ มีหลายเรื่องที่รองรับความร่วมมือกันของอาเซียนและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการ พึ่งตนเอง

บทที่ 5

แนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

จากผลการสังเคราะห์งานวิทยานิพนธ์ทั้งในข้อมูลพื้นฐานและเชิงคุณลักษณะพบว่า วิทยานิพนธ์แต่ละมหาวิทยาลัยล้วนมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศตามหลักการของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันมีความเฉพาะ การนำผลงานวิทยานิพนธ์เหล่านั้นมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ จึงยังคงมีข้อจำกัดอยู่บ้าง ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ระดมความเห็นถึงการทำให้งานวิจัยเหล่านั้น**สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ**มากยิ่งขึ้น

จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2562 มีความเห็นตรงกันว่าลักษณะของวิทยานิพนธ์ในแต่ละสถาบันจะมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความเชี่ยวชาญของคณาจารย์ ที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ความหลากหลายของผู้เรียน ประกอบกับปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องมากมาย และนับวันจะมีผู้สนใจเข้าเรียนน้อยลงเรื่อยๆ ด้วยหลายสาเหตุ ประการหนึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเห็นตรงกันคือ ชื่อของสาขาวิชาที่ไม่สื่อความหมายอย่างชัดเจนว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร ผู้เรียนที่จบออกมาจะมีลักษณะอย่างไร และจะนำความรู้จากศาสตร์นี้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร สังคมส่วนมากเข้าใจว่าเป็น “การพัฒนาการศึกษา” ซึ่งแท้จริงแล้วมีความหมายแตกต่างกันมากเพราะพัฒนศึกษามีใช้การพัฒนาการศึกษา แต่เป็นการนำการศึกษามาเป็นเครื่องมือให้เกิดการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิยังเห็นว่าชื่อหลักสูตร “พัฒนศึกษา” นั้นมีความหมายที่เหมาะสมกับนัยยะที่ว่า “การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ” หากแต่ต้องทำให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างโดยเฉพาะกับหน่วยงานราชการที่เปิดรับสอบบรรจุข้าราชการในสาขาที่เกี่ยวข้องกันต่อไป

ในเรื่องชื่อของสาขานี้ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้เปลี่ยนชื่อของหลักสูตรเพื่อทำให้เป็นที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยแต่เดิมของหลักสูตรมหาบัณฑิตใช้ชื่อว่า หลักสูตรพัฒนศึกษา แต่เมื่อครั้งปรับปรุงหลักสูตรคณะกรรมการบริหารคณะเห็นตรงกันว่าควรเปลี่ยนชื่อให้เป็นที่เข้าใจง่าย จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น หลักสูตรการศึกษาและพัฒนาสังคม ซึ่งทำให้เป็นที่เข้าใจมากขึ้น อีกทั้งชื่อยังสอดคล้องกับการสอบบรรจุของข้าราชการในบางหน่วยงานด้วย การเปลี่ยนชื่อของหลักสูตรอาจเปลี่ยนไปตามความหมายที่แต่ละมหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ ซึ่งหากจะเปิดสอนในสาขานี้ก็อาจใช้ชื่อหลักสูตรว่า “การศึกษาเพื่อการพัฒนา” ซึ่งจะทำให้สังคมมองเห็นความชัดเจนถึงเป้าหมายของหลักสูตรและจะสามารถคาดการณ์ได้ว่ากลุ่มคนที่เข้าเรียนนั้นเป็นกลุ่มใด จบแล้วจะมีความรู้ และทักษะอย่างไร อย่างไรก็ตาม ต่างก็เห็นว่าสำหรับชื่อ “พัฒนศึกษา” นั้น มีความเฉพาะตัว มีความหมายตรงกับคำว่า Development Education ดีอยู่แล้วแต่ก็ยากต่อการทำความเข้าใจทั้งของผู้ที่สนใจเรียนและสังคมโดยทั่วไปเท่านั้น

จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม สามารถวิเคราะห์เพื่อนำเสนอประเด็นของการทำวิทยานิพนธ์รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำไปใช้เพื่อพัฒนาประเทศ มีรายละเอียด ดังนี้

ประเด็นที่ 1 บริบทของสังคมไทยต่อการทำวิทยานิพนธ์

1.1 บริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยมีผลต่อทิศทางของวิทยานิพนธ์

บริบทของมหาวิทยาลัยในที่นี้หมายถึง สถานที่ตั้ง ปรัชญา หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ความเชี่ยวชาญของคณาจารย์และลักษณะผู้เรียนล้วนส่งผลถึงวิทยานิพนธ์ เพราะนอกเหนือจากความหลากหลายของชื่อหลักสูตรแล้วพบว่า แต่ละมหาวิทยาลัยจะมีบริบทที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญของคณาจารย์ แนวคิดการจัดตั้งหลักสูตร สถานที่ของมหาวิทยาลัย (ในเมือง/ชนบท) ลักษณะของผู้เรียน ฯลฯ หากแต่การเปิดสอนในหลักสูตรด้านพัฒนศึกษาของทุกสถาบันมีความต้องการไปในทิศทางเดียวกันคือ ต้องการมองสังคมอย่างเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) และการเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่อาจารย์และนิสิตมีมาผสานรวมกัน บางหลักสูตรเน้นการทำความเข้าใจ “คน” บนสถานการณ์เฉพาะ ในขณะที่บางหลักสูตรให้ความสนใจกับความร่วมมือเพื่อพัฒนาร่วมกันในภาพรวม ดังที่ คณิต เขียววิชัย (สัมภาษณ์เมื่อ 9 ตุลาคม 2561) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้กล่าวไว้ว่า

“...คนที่เก่งบางวิชาก็อาจจะไม่ตอบโจทย์สังคมก็ได้ เช่นที่ศิลปากรมีศิลปินมาก แต่ไม่สามารถทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ ดังนั้น ก็ควรมีศาสตร์หนึ่งที่จะเชื่อมช่องว่างเหล่านั้น อาจารย์จึงคุยกันว่าควรเปิดสาขาในระดับมหาบัณฑิตสักสาขาที่มีการบูรณาการศาสตร์ที่วิเคราะห์แนวคิดทางสังคม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง หรือศาสตร์อื่นๆที่เราไม่เคยคิดที่จะบูรณาการกัน...ก็เพราะเราไม่รู้วิธีการบูรณาการศาสตร์เหล่านั้นให้เกิดการพัฒนาสูงสุดเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน...”

ในช่วงแรกของการเปิดสอนในปี พ.ศ. 2517 คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒก็ได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการเช่นเดียวกัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงหลักการของหลักสูตรไปตามแต่ละช่วงเวลา สุรวุฒิ ปัดไธสง (สัมภาษณ์เมื่อ 10 ตุลาคม 2561) และ ปรีชัช ดาวอุดม (สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2562) อธิบายว่า ในยุคแรกๆ คือราวปี พ.ศ. 2517 มีจุดเน้นถึง “ทศวรรษแห่งการพัฒนา” ว่าการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการจัดการศึกษา การเรียนการสอน การวัดผลในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อการศึกษาด้วยทั้งเศรษฐศาสตร์ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ จากนั้นราวปี 2530 มุมมองเรื่องการพัฒนาได้เปลี่ยนไปสอดคล้องกับแนวทางของสหประชาชาติที่ว่า

“...เน้นในเรื่องสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การพึ่งพาตนเอง ความเป็นไปทางสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา รวมไปถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างของประเทศการพัฒนาและยังไม่พัฒนา ดังนั้นหลังปี 2530 ทำให้เน้นการศึกษาน้อยลง คือไม่ได้มองว่าการศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาแล้ว แต่มองว่าผลพวงที่เกิดจากการพัฒนา 30 ปีที่ผ่านมาขึ้นเกิดอะไรขึ้น เกิดความไม่เท่าเทียม เหลือมลภาวะไร้อากาศของเราจึงมองหาว่าอะไรคือตัวกระทำทำให้การพัฒนาไม่ถูกต้อง และอะไรที่ชักจูงให้การพัฒนาไม่บรรลุผล อะไรทำให้คนถูกเอารัดเอาเปรียบ กดทับเอาไว้ ลอยบยอมต่อ

ความไม่เท่าเทียม ดังนั้น ความคิดของคณาจารย์ ที่ว่าตัวความรู้ี้ทำให้การพัฒนาไม่ไปถึงจุดหมายและครอบงำคนไม่ให้ไปสู่เสรีภาพอย่างแท้จริง ก็เลยนำไปสู่การตีความใหม่ของพัฒนศึกษาศาสตร์ของเรา...”

ในยุคต่อมาคือราวปี 2538 หลักของการทำวิทยานิพนธ์จะเปลี่ยนไป เพราะ “...ต้องการให้การพัฒนาที่ต้องเปลี่ยนให้มนุษย์มีสันติเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม มีศักดิ์ศรี ด้วยการ Understanding เรื่องของการทำงานโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่เสียไปแล้วไม่ยั่งยืน ซึ่งเป็นจุดยืนของนักวิชาการที่เป็น Post modern วิชาต่างๆก็ถูกสลายไป...” ในช่วงนี้ให้ความสำคัญกับการวิพากษ์สังคมที่เป็นโครงสร้างนิยม แต่เป็นการวิพากษ์ตามหลักของอัตถะนิยม (Existentialism) ที่ผู้กระทำการมีส่วนสำคัญ จะได้เรียนแนวคิดของนักคิดตะวันตก เช่น Anthony Giddens ส่วนยุคสุดท้ายคือการวิพากษ์แบบ Neo Marxist เราศึกษาจาก มาร์ค เดอร์ริดา เฟอร์ดินันด์ เดอร์ โชซูร์ หลุยส์ อัลตุสเซอร์ หรือแอนโทนีโอ กรัมสซี เป็นต้น

เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สันติ ศรีสวนแดง (สัมภาษณ์เมื่อ 6 มีนาคม 2562) กล่าวถึงหลักการของหลักสูตรว่าให้ผู้เรียนสามารถมองทุกอย่างเป็นองค์รวม แต่แต่ละคนจะต้องเข้าใจทุกเรื่องอย่างลึกซึ้งจนต้องสามารถวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ในแต่ละศาสตร์ได้ ต้องสามารถนำความคิดไปใช้ได้ ต้องมีทักษะในการเข้าใจชุมชน ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคม ต้องใช้ศาสตร์ทางการศึกษามองปัญหาและทางแก้ปัญหาเหล่านั้น วิทยานิพนธ์ที่ได้ออกเผยแพร่แล้วจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาคนที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรเป็นส่วนมาก

ในส่วนของมหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความสำคัญกับการทำงานที่ต่อเนื่องเพื่อสร้างผู้นำนักพัฒนา ซึ่งไม่ว่าจะเกิดปัญหาของการทำงานอย่างไร ก็ต้องสามารถปรับตัวแล้วแก้ไขได้ ดังที่ คณิต เขียววิชัย จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...บางครั้งการทำงานจริงๆก็มีข้อจำกัดเช่นเรื่องภาระงบประมาณ แต่เมื่องบประมาณหมดก็ไม่ทำแล้ว ขาดตอนไป ทำให้การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง ไม่ยั่งยืน เราจะต้องไม่มีคนคิดแบบนี้ ดังนั้นหลักสูตรนี้จึงพยายามสร้างกระบวนการที่คนใหม่มากกว่าการให้ความรู้ที่เน้นเนื้อหาเพียงอย่างเดียว...ต้องให้มีความรู้เชิงประยุกต์ มีความเป็นผู้นำในเชิงบูรณาการเพื่อใช้ในการปฏิบัติการให้สอดคล้องกับการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย เราถึงจะแก้ปัญหาได้เช่นในเรื่องภูมิปัญญา...”

จะเห็นได้ว่า วิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา สำหรับมหาวิทยาลัยนเรศวรซึ่งเปิดการเรียนการสอนในสาขานี้เมื่อปี พ.ศ. 2557 นั้น มองว่าแต่เดิมงานของพัฒนศึกษาจะเป็นงานระดับนโยบาย หรือการสร้างรูปแบบการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้ หากแต่ในปัจจุบันสิ่งสำคัญคือการเรียนรู้เรื่องการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากกว่า ดังนั้น จึงเน้นไปที่การสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาของตนเองให้เป็น

ส่วนมหาวิทยาลัยบูรพาไม่เน้นเรื่องการพิจารณานโยบายภาครัฐมากนัก เนื่องจากเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงและข้อมูลที่มีเพื่อการวิเคราะห์นั้นไม่เพียงพอจึงมุ่งศึกษาในระดับชุมชนและในเชิงปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนามากกว่า งานวิทยานิพนธ์บางส่วนมุ่งวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับเปลี่ยน และมีความเห็นว่าการทำวิทยานิพนธ์อีกรูปแบบหนึ่งคือการศึกษาประวัติศาสตร์ซึ่งจะต้องพิจารณาผู้เรียนที่มีทักษะในการอ่านทำงานในลักษณะนี้ด้วย

จากที่ได้นำเสนอแนวคิดของมหาวิทยาลัยต่างๆ จะเห็นว่า พัฒนศึกษาเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะบูรณาการ ไม่มีศาสตร์หรือทฤษฎีที่มีความเฉพาะเจาะจงที่จะต้องใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์แน่นอนเพียงทฤษฎีเดียว หากแต่ผู้เรียนจำเป็นต้องจำกัดและอธิบายขอบเขตของศาสตร์ตามความเข้าใจของตนเองให้ได้ การเข้าใจหลักการของหลักสูตรนั้น ต้องพิจารณาดูว่าหลักสูตรที่ตนเองเรียนมีขอบเขตอย่างไรขึ้นกับปรัชญาของแต่ละสาขาด้วย ดังเช่นที่ ปรีชัช ดาวอุดม ให้ความเห็นว่าด้วยพัฒนศึกษาไม่ได้มีศาสตร์เฉพาะเป็นของตนเอง การจะตอบโจทย์สังคมควรจะนำประเด็นทางสังคมมาพูดคุยกันมากกว่า เช่นในต่างประเทศจะมีการนำเสนอประเด็นในแต่ละช่วงเวลาว่าควรเป็นไปในทิศทางไหน

นอกเหนือจากลักษณะของศาสตร์ที่มีความคลุมเครือสำหรับคนทั่วไปแล้ว อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้คนส่วนมากไม่รู้ว่าเป็นพัฒนศึกษาคืออะไรก็เพราะชื่อของสาขาไม่สื่อความหมาย บางมหาวิทยาลัยแม้ว่าจะมีเนื้อหาการเรียนการสอนและเป้าหมายของการเรียนคล้ายกันแต่ก็ได้ปรับเปลี่ยนชื่อเพื่อให้สอดคล้องต่อความเข้าใจ ดังที่ สุมิตร สุวรรณ (สัมภาษณ์เมื่อ 10 ตุลาคม 2561) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ให้ความเห็นว่า ควรเป็นชื่อที่ง่ายเช่น “การศึกษาเพื่อการพัฒนา” หรือแม้กระทั่งมหาวิทยาลัยบูรพาที่ได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรวิชาจากเดิมคือ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา เป็นสาขาวิชาการศึกษา และพัฒนาสังคมในปี พ.ศ. 2545 ซึ่ง สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ (สัมภาษณ์ 23 กุมภาพันธ์ 2562) จากมหาวิทยาลัยบูรพากล่าวไว้ว่า “...การเปิดสอนที่เชิญอาจารย์จากหลายสาขามาร่วมสอนไม่ได้สอนเฉพาะทฤษฎีทางสังคมเหมือนคณะสังคมศาสตร์ ทำให้ผู้บริหารเห็นว่าควรมีชื่อสาขาที่สื่อถึงเป้าหมายของการสอนอย่างชัดเจน จึงมาเห็นตรงกันที่ชื่อในปัจจุบัน อีกปัจจัยหนึ่งคือ หากมีชื่อเฉพาะที่เข้าใจง่าย ผู้ที่เข้าเรียนไม่ว่าจะเป็นครูหรืออาชีพอื่นก็สามารถนำไปปรับใช้ได้ อีกประการหนึ่งคือหาอาจารย์ที่จบตรงสาขาค่อนข้างยาก หากชื่อของสาขามีความชัดเจนทั้งด้านการศึกษาและสังคมศาสตร์ก็จะสามารถหาอาจารย์ผู้สอนได้ง่ายขึ้น...”

1.2 บริบทของสังคมไทยที่มีภูมิปัญญาไทยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

ในช่วงการตั้งต้นการจัดการเรียนการสอนในสาขาแห่งสหวิทยาการนี้ ทุกมหาวิทยาลัยได้ศึกษาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา อังกฤษ หรือออสเตรเลีย แต่ที่พบได้ในทุกหลักสูตรที่ศึกษาว่าแตกต่างจากหลักสูตรในต่างประเทศคือ การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งเพื่อค้นหาคุณค่า การศึกษาเชิงลึก การสืบทอด รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียน หรือการนำไปประกอบอาชีพ อีกทั้งในช่วงหลังมานี้ มีวิทยานิพนธ์บางส่วนที่น้อมนำหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนา ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง กล่าวไว้ว่า “...ช่วงแรกๆก็ไป review ต่างประเทศ ซึ่งไม่มีบางวิชาเช่นภูมิปัญญาที่เราว่าสำคัญ เราคิดว่าเราก็เอาของเขามาบางส่วนและใส่ของเราบางส่วนเช่น ภูมิปัญญา ว่าควรเป็นของเรา จริงๆในบางที่ตอนนี้ก็ใส่เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปด้วย...”

ในเรื่องการนำภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาการเรียนการสอน จนเกิดเป็นงานวิทยานิพนธ์จำนวนมากนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่มมีความเห็นที่สำคัญ 2 ประเด็น กล่าวคือ

1. การสอนพัฒนศึกษาในต่างประเทศไม่ได้พูดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจนเพราะศาสตร์ที่ใช้เพื่อศึกษาในปัจจุบันนี้ได้มาจากการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งได้ศึกษาไว้เนิ่นนานแล้ว จากนั้นจึงได้ปรับเปลี่ยนจาก Local wisdom มาเป็น Modernization ในช่วงเวลาต่อมา จึงไม่จำเป็นต้องหวนกลับไปศึกษาอดีตอีก หากแต่ได้นำผลของการพัฒนาความคิดที่เป็นทฤษฎีในปัจจุบันมาใช้ได้เลย งานวิทยานิพนธ์หรือการจัดการเรียนการสอนจึงมิได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดในช่วงนี้

2. ความพยายามของนักวิชาการไทยที่ต้องการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อให้เป็นที่เชื่อถือยอมรับ ภาคภูมิใจ และนำมาใช้เป็นแนวคิดหลักเพื่อการพัฒนาของประเทศ หากแต่เป็นสิ่งตรงข้ามกับความเชื่อของสังคมไทยโดยรวมที่ยังเชื่อมั่นในหลักการของตะวันตก ทำให้เราอยู่ภายใต้การกดทับว่าความคิดความรู้ความสามารถของคนไทยยังมีไม่เพียงพอ และมักเห็นว่าแนวคิดตะวันตกเป็นสิ่งที่ดีเพราะได้รับการสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันสามารถนำมาใช้อธิบายและประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ทั้งหมด

ในปัจจุบัน นักวิชาการไทยจึงหันกลับมามองถึงคุณค่าของสิ่งที่ยังคงอยู่ในวัฒนธรรมไทยมากขึ้น และพยายามที่จะทำให้เป็นที่รู้จัก และให้เห็นคุณค่ามากขึ้นด้วย ดังนั้นในหลักสูตรการเรียนการสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษาในประเทศไทย จึงต้องให้ผู้เรียนเรียน 2 แนวคิดคือ แนวทางการพัฒนาที่เป็นสากลและที่เป็นไทยควบคู่กัน อีกทั้งยังต้องให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนา การนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นด้วย

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลถึงการทำวิทยานิพนธ์ในเชิงสหวิทยาการ

2.1 ข้อจำกัดและปัญหาของคณาจารย์

ปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกันทุกมหาวิทยาลัยคือ การขาดคณาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาทางพัฒนศึกษาโดยตรง แม้ว่าตั้งแต่เริ่มแรกที่เปิดสอนสาขานี้โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็ได้เชิญอาจารย์จากต่างประเทศเข้ามาสอน จากนั้นจึงเชิญอาจารย์คนไทยที่เรียนจบจากหลากหลายสาขามาร่วมกันจัดการเรียนการสอน หากแต่ส่วนมากก็จะเป็นคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเช่น ทฤษฎีสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือด้านการศึกษา การหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลายศาสตร์นั้น หาได้ยาก อาจารย์จากหลายมหาวิทยาลัยให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การสอนการวิเคราะห์วิพากษ์ที่เหมาะสมคือการสอนโดยคณาจารย์หลายคนพร้อมๆกัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นมุมมองที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนเปิดใจกว้างเพื่อเรียนรู้สิ่งที่ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ได้กล่าวไว้ ซึ่งจะเป็นการสอนที่เน้นการประยุกต์ความรู้

ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ ไม่สามารถหาอาจารย์ที่ตรงสาขาหรืออาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะมาบรรจุเป็นอาจารย์ประจำได้ จึงได้เชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษ ซึ่งเมื่อสอนแล้วก็จะกลับไม่มีความผูกพันกับผู้เรียนซึ่งเรียนเกี่ยวกับวิธีการคิด การเสริมสร้างกระบวนการและทัศนคติ สิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนของการเชิญอาจารย์พิเศษ การเรียนการสอนในสาขานี้ องค์กรประกอบสำคัญที่สุดคือ คณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถและทุ่มเทต่อการทำงาน ดังที่กล่าวว่า “...การเรียนการสอนที่ดีจะดีก็อยู่ที่อาจารย์ หลักสูตรจะเขียนมาดีแค่ไหนก็ต้องมีอาจารย์ที่ดีซึ่งสำคัญกว่า...” (สุรวุฒิ ปัดโรตอง, สัมภาษณ์ เมื่อ 10 ตุลาคม 2561)

สิ่งที่ทุกมหาวิทยาลัยประสบร่วมกันคือ ต้องการคณาจารย์มีความหลากหลายศาสตร์ความรู้ ทำให้การจัดการเรียนการสอนจึงอาจต้องเป็นไปตามความถนัดของผู้สอนที่บางคนเน้นการเข้าใจทฤษฎี บางคนเน้นการประยุกต์ บางคนเน้นการปฏิบัติ การทำวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะไม่ได้แบ่งเป็น Cognate แต่จะพิจารณาให้เหมาะสมกับความรู้พื้นฐานหรือความสนใจของอาจารย์ประกอบกับฐานพื้นความรู้ของผู้เรียน จากการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2562 เห็นว่า คุณสมบัติของอาจารย์มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนอย่างมาก โดยเฉพาะการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งปกติแล้วจะแนะนำให้ทำงานในทิศทางที่อาจารย์มีความเชี่ยวชาญเช่นการพัฒนาชุมชน การวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ดังนั้น การเปิดรับอาจารย์ผู้สอน ควรมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มอาจารย์ที่เรียนจบด้านพัฒนศึกษาโดยตรง และกลุ่มอาจารย์ที่เรียนจบในศาสตร์เฉพาะเช่น สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ เป็นต้น เหตุที่ต้องให้มีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ 2 กลุ่มก็เพราะ ในมุมมองของศาสตร์อื่นๆ เช่นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น ส่วนมากจะเป็นมุมมองของการทำธุรกิจ หากแต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางการศึกษานั้นแตกต่างกัน ดังนั้น อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์หรือผู้สอน จึงต้องเป็นผู้นำวิธีคิดต่างๆให้กับผู้เรียนให้คิดอย่างเป็นสหวิทยาการให้ได้

การเปิดรับอาจารย์ของมหาวิทยาลัยส่วนมากอาจพิจารณาจากผู้ที่เข้ามาเรียนและเชิญชวนให้เป็นอาจารย์ต่อ และด้วยการเปิดสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษามีไม่มากนักในประเทศไทย อีกทั้งเป็นสาขาเชิงคิดวิเคราะห์เพื่อมุ่งพัฒนาการคิด มีใช้วิชาชีพที่จะนำความรู้เนื้อหาที่ได้ไปใช้งานได้ทันที ผู้ที่เข้าเรียนจำนวนหนึ่งมาจากหน่วยงานราชการที่ทำงานเชิงนโยบายและต้องกลับไปใช้ทุนการศึกษาที่ได้รับมา ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ความสามารถที่จะเป็นอาจารย์ต่อได้ แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องการโอนย้ายบรรจุ เนื่องจากมหาวิทยาลัยส่วนมากจะออกนอกระบบแล้ว ทำให้การเชิญมาเป็นอาจารย์ทำได้ยาก การเปิดรับอาจารย์จึงมีข้อจำกัดไปด้วย นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ยังกำหนดไว้ว่า ผู้ที่จะเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้ จะต้องเรียนจบตรงสาขาเท่านั้น ทำให้ส่งผลต่อการบรรจุอาจารย์ของทุกมหาวิทยาลัย

ข้อสรุปหนึ่งจากการสนทนากลุ่มในเรื่องของการขาดแคลนคณาจารย์คือ การที่มหาวิทยาลัยต้องวางแผนการพัฒนาอาจารย์ให้ตรงกับความต้องการ อาจจะไม่ใช้การเรียนสาขาวิชาพัฒนศึกษาโดยตรง แต่ต้องให้ความสำคัญกับทุกศาสตร์ เช่นในอดีตนั้น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้ให้ทุนคณาจารย์

หลายท่านไปเรียนต่างประเทศเช่น ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย อาจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์ ไม่ว่าจะเป็นสาขาที่ตรงหรือสาขาอื่นที่เป็นสหวิทยาการ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือ หากเราส่งคนไปเรียนในสาขาอื่นแม้ว่าจะเป็นสาขาที่เกี่ยวข้องแต่มีได้ชื่อพัฒนาการศึกษาโดยตรงก็จะมีปัญหากับเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่กำหนดให้อาจารย์ต้องมีวุฒิตรงสาขา ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมามีจำเป็นต้องให้อาจารย์บางท่านที่เคยสอนในสาขาออกจากหลักสูตรเนื่องจากจบไม่ตรงสาขา “พัฒนศึกษา” แนวทางหนึ่งที่สามารถทำได้ในตอนนี้คือ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร 3 คนควรจบตรงในสาขาวิชาพัฒนศึกษา ส่วนอาจารย์ประจำหลักสูตรอาจจะจบสาขาอื่นที่เป็นสหวิทยาการก็ได้

อีกปัญหาหนึ่งคือเกณฑ์การรับอาจารย์จำเป็นต้องใช้ผลภาษาอังกฤษ ซึ่งรายวิชาส่วนหนึ่งของพัฒนศึกษาเป็นวิชาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการพัฒนาชุมชน ผู้ที่สนใจจะมาเป็นอาจารย์จะมาจากกลุ่มผู้ที่ทำงานเคลื่อนไหวในชุมชน ดังนั้น ความสามารถภาษาอังกฤษจึงมีอย่างจำกัด ทำให้หาอาจารย์ได้ยาก ซึ่งอาจจะปรับเกณฑ์เช่นรับมาทำงานก่อนและให้ตีพิมพ์บทความในวารสารต่างประเทศ

2.2 ความหลากหลายของผู้เรียน

ผู้ที่เรียนในสาขาพัฒนศึกษาทุกมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งบุคลากรจากภาครัฐ เอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGOs) ผู้นำท้องถิ่น อาจารย์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักวิจัย วิชาการ นิสิตนักศึกษาต่างชาติ ฯลฯ ซึ่งมีได้เป็นครูหรือผู้บริหารสถานศึกษา เหมือนกับหลักสูตรสาขาการศึกษาอื่นๆ ความสนใจและพื้นฐานของผู้เรียนจึงมีความแตกต่างกันที่แต่ละคนจะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะของแต่ละคน ดังนั้น การสร้างความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของการพัฒนาจึงต้องมีกระบวนการที่หลากหลายเพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีวิธีคิดแบบบูรณาการร่วมกันที่แต่ละมหาวิทยาลัยมีสิ่งที่มีเหมือนหรือแตกต่างกัน สิ่งสำคัญคือกระตุ้นให้อยากที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา คณิต เชียววิรัช จากมหาวิทยาลัยศิลปากรให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “...กระบวนการสร้างการเรียนรู้คือการผ่านการพาไปศึกษาดูงาน สิ่งสำคัญคือการสร้างเจตคติให้กับผู้เรียน ให้มาจากการปฏิบัติแล้วเกิดเป็นความรู้... โดยทั่วไปจะให้สร้างความรู้ให้ผู้เรียนก่อนแล้วค่อยสร้างเจตคติ แต่มันขึ้นกับว่าความรู้จะอะไรด้วย เช่นความรักประเทศไทย แต่การให้เด็กลงชุมชนนี้ ผมว่าได้เจตคติดีมาก...”

ในช่วงหลังมานี้ แต่ละมหาวิทยาลัยจะมีผู้เรียนจากประเทศเพื่อนบ้านมาเรียนร่วมด้วย จึงเกิดงานวิทยานิพนธ์ที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบจำนวนหนึ่ง ซึ่งถือเป็นทิศทางการทำวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจยิ่งขึ้น

จากการสนทนากลุ่มเห็นว่า คุณสมบัติของผู้เรียนมีผลอย่างมากต่อการทำวิทยานิพนธ์ซึ่งโดยส่วนมากเห็นว่าการให้ผู้เรียนได้ทำวิทยานิพนธ์จากความรู้ความชำนาญพื้นฐานของตนเองจะมีมุมมองที่ลุ่มลึกถึงประเด็นที่มาของปัญหาการวิจัย และเมื่อได้ดำเนินการวิจัยแล้วจะมุ่งมั่นในการแสวงหาคำตอบและนำผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการทำงานต่อไปได้ ซึ่งแนวทางของการทำวิจัยในช่วงนี้ทั้งในระดับสถาบันการศึกษาและระดับประเทศ มุ่งหวังให้นำผลการวิจัยมาขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิบัติได้จริง

ด้วย เช่นในวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยของแก่นจะมีเรื่องเกี่ยวกับสาธารณสุขจำนวนมาก นั่นก็เพราะผู้เรียนเป็นบุคลากรทางการแพทย์ท้องถิ่น และเห็นว่าการจัดระบบการดูแลสุขภาพโดยเกิดจากการสร้างความตระหนักของประชาชนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง หรือในกรณีของมหาวิทยาลัยบูรพาที่ผู้เรียนส่วนมากเป็นพระสงฆ์ งานวิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งจึงเป็นการวิเคราะห์หลักธรรมทางศาสนา หรือการสร้างรูปแบบการฝึกปฏิบัติตนในทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือได้ว่ามีประโยชน์ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ดี นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรวิเคราะห์ประวัติผู้เรียนด้วยว่าจะได้รู้ว่าผู้เรียนเป็นคนกลุ่ม เช่น ตำรวจ พยาบาล นักพัฒนาชุมชน ครูอาจารย์ เพราะเราจะได้ทราบว่าคนกลุ่มใดที่เห็นว่างานพัฒนศึกษามีประโยชน์สามารถนำไปพัฒนาตนเองหรืองานของตนเองได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับการบริหารงานของสาขาในอนาคต อาจทำแนวทางการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายผู้สนใจเข้าเรียนเลยก็ได้

อีกข้อจำกัดหนึ่งที่ทำให้สาขาวิชาพัฒนศึกษายังไม่เป็นที่รู้จักกว้างขวางนักก็เพราะ สังคมส่วนมากยังไม่เข้าใจว่า การเรียนในศาสตร์พัฒนศึกษานั้น มีความสำคัญอย่างไร เป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่จำกัดจำนวนผู้สมัครเข้าเรียนในสาขานี้ ประการหนึ่งก็เพราะด้วยความที่เป็นสหสาขาและไม่มีตำแหน่งงานในหน่วยงานไหนที่เป็นตำแหน่ง “นักพัฒนศึกษา” แม้กระทั่งหลักสูตรระดับอุดมศึกษาที่ใกล้เคียงกัน จึงมักสร้างข้อสงสัยให้กับผู้เรียนหรือหน่วยงานที่อนุมัติให้เรียนว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะนำความรู้ที่ได้ไปเป็นประโยชน์ต่อการทำงานอย่างไร ในอนาคตการเปิดสอนในหลักสูตรนี้จึงมีความไม่แน่นอน เนื่องจากเมื่อชื่อของสาขาวิชาไม่มีความเฉพาะว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ที่ชัดเจนได้อย่างไร ผู้เรียนก็อาจจะไม่สามารถนำไปเพิ่มวุฒิทางการศึกษาเพื่อเลื่อนระดับการทำงานได้ โดยเฉพาะการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าผู้ที่สอนสาขาวิชาใด จำเป็นต้องเรียนจบในสาขาวิชานั้นโดยตรงเท่านั้น (สุมิตร สุวรรณ, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2561)

งานวิทยานิพนธ์บางส่วนจึงต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที สำหรับมหาวิทยาลัยบูรพานั้น ผู้เรียนส่วนมากจะเป็นครู บุคลากรของหน่วยงาน/องค์กร บุคลากรทางการแพทย์ หรือพระสงฆ์ทำให้วิทยานิพนธ์ส่วนมากจะเป็นการสร้างการฝึกอบรม เมื่อเรียนจบแล้วสามารถนำแบบฝึกที่ได้ไปใช้ได้จริง ซึ่งในช่วงหลังพยายามให้เป็นการพัฒนาหลักสูตรนี้มีน้อยลง และควรเป็นการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมมากขึ้น หรือนำสิ่งที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในโครงการอื่นๆต่อไปได้ เช่นพระสงฆ์ที่นำความรู้นี้ไปเป็นแนวคิดพื้นฐานเพื่อประกอบการเทศน์สั่งสอนผู้คน นอกจากนี้ ผู้เรียนส่วนมากเป็นนักศึกษานอกเวลาราชการ การลงพื้นที่เพื่อสร้างการพัฒนานั้นเป็นไปได้ยาก จึงมีเพียงการศึกษาดูงานเชิงลึกเฉพาะพื้นที่เท่านั้นแต่ไม่ได้สร้างกระบวนการพัฒนาแต่อย่างใด หรือที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เปิดสอนในสาขาวิชาการพัฒนารักษายากรรมนุษย์และชุมชน ทำให้วิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานในมิติต่างๆ อันสอดคล้องกับชื่อและหลักการของหลักสูตรด้วย

2.3 การจัดการเรียนการสอน

ทุกมหาวิทยาลัยมีการปรับการเรียนการสอนในการปรับหลักสูตรช่วง 5 ปีที่ผ่านมา อาทิ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพิ่มรายวิชาบังคับเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และรายวิชาเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา สิ่งสำคัญเมื่อนิสิตจบไปแล้วต้องมีความรู้ 2 ด้าน นอกเหนือจากทฤษฎีด้านพัฒนศึกษาคือ 1. ต้องมีเนื้อหาเรื่องความเป็นครุศาสตร์ และ 2. มีเนื้อหาความรู้ด้านการวิจัย ต้องสามารถเข้าใจการวิจัยแบบอื่นๆนอกเหนือจากความถนัดของแต่ละบุคคล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพิ่มรายวิชาเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพขององค์กรและชุมชน รายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน รวมถึงปรับเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเน้นการบูรณาการความรู้ของศาสตร์ต่างๆ เพื่อกระบวนการสร้างองค์ความรู้ทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน โดยเฉพาะด้านการวิจัยและการเขียนบทความ โดยมีเป้าหมายให้นิสิตสามารถนำเสนอหรือเขียนบทความในระดับนานาชาติได้

มหาวิทยาลัยบูรพา เพิ่มหน่วยกิตหมวดวิชาพื้นฐานบังคับ หมวดวิชาสถิติและวิจัย (รายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ) ในระดับคหศึกษบัณฑิต และปรับเพิ่มจำนวนหน่วยกิตในวิชาพื้นฐานการศึกษา (รายวิชาหลักและพื้นฐานการศึกษาชั้นสูง) สำหรับศึกษาระดับมหาบัณฑิต

นอกเหนือจากการปรับรายวิชาการเรียนการสอนแล้ว อีกหลายมหาวิทยาลัยได้ปรับวิธีการสอนให้เป็นการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น สุรวุฒิ ปัดโรตอง (สัมภาษณ์เมื่อ 10 ตุลาคม 2561) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้กล่าวไว้ว่าตั้งแต่ราวปี 2520 – 2540 สาขาจะให้ นิสิตไปฝึกงานในส่วนราชการ องค์กร หรือส่วนงานอื่นๆเพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ ในช่วงนั้นเห็นว่าการศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาได้ ผู้ทำงานต้องเข้าใจบริบทของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ต้องมองให้ออกว่าการพัฒนาต้องมีมุมมองในมิติไหนบ้าง ต้องบูรณาการความรู้ต่างๆ มาในตัวผู้เรียน เมื่อเจอสิ่งใดต้องพิจารณาให้ออก การคิดแบบนี้จะแตกต่างจากนักศึกษาที่เรียนสังคมวิทยาโดยตรง เพราะต้องมองทุกมุมและมองให้กว้างด้วย ในช่วงเวลาต่อมา เป้าหมายของการทำวิทยานิพนธ์เปลี่ยนไปเป็นการทำความเข้าใจสังคม จึงได้กำหนดรายวิชาเป็น 3 หมวดรายวิชาคือ 1) การวิจัยที่เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเพราะวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเรียนการวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิชาเลือก 2) ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และหากไม่รู้ทฤษฎีเลยก็ไม่สามารถเข้าใจสังคมได้ มีทั้งแบบสังคมศาสตร์วิทยาศาสตร์ และศาสตร์ทางสังคม และ 3) รายวิชาทั่วไป

สำหรับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบันนั้นให้ความสำคัญกับการลงชุมชนแม้ว่าจะไม่มีวิชาเกี่ยวกับชุมชนโดยเฉพาะ เป็นการใช้พื้นที่จังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเป็น Social Lab ให้ผู้เรียนได้ฝึกจากประสบการณ์จริง (Practicum) ซึ่งดำเนินงานมาประมาณ 7-8 ปีมาแล้ว ในช่วงแรกให้นิสิตเป็นนักวิจัยโดยหาประเด็นด้วยตนเองแต่ปรากฏว่าใช้เวลาเยอะและไม่ได้ผลการพัฒนาที่ดี จึงเปลี่ยนให้อาจารย์เป็นผู้กำหนดและให้นิสิตเป็นผู้ดำเนินการหาคำตอบ แก้ไข หรือพัฒนา เป้าหมายที่สำคัญคือให้นิสิตได้มีประสบการณ์จริงและอาจจะตีพิมพ์ได้ด้วย

ส่วนมหาวิทยาลัยศิลปากรให้ความสำคัญกับการสอนเป็นกลุ่มคณาจารย์ 2-3 คน เพราะเห็นว่าการวิเคราะห์แต่ละเรื่องใช้ความรู้หลายศาสตร์มาบูรณาการกัน ด้วยเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการสร้างความเป็นผู้นำ จึงต้องพยายามบ่มเพาะให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการศาสตร์ทางสังคมศาสตร์เพื่อสามารถนำไปพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากเมื่อนำนักศึกษาไปศึกษาดูงานในพื้นที่ โดยการเลือกพื้นที่นั้น จะให้นักศึกษาเป็นคนหาข้อมูลเพื่อให้เลือกสถานที่ศึกษาดูงานเอง การเรียนที่ดีควรเป็นกลุ่มรายวิชาหรือเป็น Module คือเรียนหลายศาสตร์เพื่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาไปพร้อมกัน ผู้ที่เรียนอาจจะต้องเขียนเอกสารสักเล็กน้อยแต่ไม่ต้องถึงกับเป็นวิทยานิพนธ์

หลักสูตรพัฒนศึกษาที่เปิดใหม่ล่าสุดคือมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีได้นำวิทยานิพนธ์มาสังเคราะห์ด้วยในครั้งนี้อย่างยังไม่มีการวิทยานิพนธ์ที่สำเร็จสิ้นภายในปี พ.ศ. 2559 ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 12 ตุลาคม 2561) กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า จะเน้นการประยุกต์ทฤษฎีต่างๆ กับการพัฒนางานในหน้าที่ของผู้เรียน โดยจะดูพื้นฐานของผู้เรียนเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ลึกและกว้างมากขึ้น

ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการเรียนในอนาคตไว้ว่า ควรให้ผู้เรียนร่วมกันทำโครงการเล็กๆ ที่สามารถพัฒนาพื้นที่ได้จริง ควรเข้าไปศึกษาดูความต้องการของชุมชนก่อนว่าต้องการอะไร แล้วจึงวางแผนการทำงาน ควรเริ่มจากจุดเล็กๆที่เราสามารถทำงานได้จริงๆ เกิดผลและประโยชน์ที่แท้จริง

ในเรื่องการเรียนการสอนปัจจุบัน ทุกมหาวิทยาลัยมีลักษณะการเรียนการสอนคล้ายกันโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มวิชาคือ 1) ทฤษฎีพัฒนศึกษาหรือการศึกษาเพื่อการพัฒนา 2) ศาสตร์ด้านการศึกษา และ 3) การวิจัย ซึ่งจากการสนทนากลุ่มเห็นว่าสามารถแบ่งเป็นกลุ่มๆ ดังนี้ได้โดยอาจจะเพิ่มบางรายวิชาที่เป็นทฤษฎีเฉพาะทางสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ และมีบางมหาวิทยาลัยจะเปิดวิชาสอนส่วนมากเป็นวิชาการประยุกต์ เช่นการประยุกต์ทางพัฒนศึกษา การประยุกต์ใช้ทฤษฎีต่างๆ เพื่อการพัฒนา ฯลฯ แต่เมื่อเปิดสอนไปแล้วมีปัญหาเนื่องจากผู้ที่มาเรียนบางส่วนยังไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพัฒนศึกษาและทฤษฎีต่างๆ เพียงพอ จึงต้องมีการเรียนเพื่อปรับพื้นฐานก่อน อีกทั้งศาสตร์เหล่านี้จำเป็นต้องใช้เวลาในการคิดทบทวน กลั่นกรอง และสังเคราะห์จนเป็นองค์ความรู้ของตนเองได้ ที่ประชุมเห็นว่า การให้เรียนรายวิชาประยุกต์หลายวิชานี้ เป็นผลดีที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างการเรียนในระดับมหาบัณฑิตที่ควรจะเรียนพื้นฐานทฤษฎีต่างๆ กับระดับดุษฎีบัณฑิตที่เรียนเรื่องการประยุกต์ใช้ หากแต่ยังไม่มีข้อสรุปว่า แนวโน้มของการจัดการเรียนการสอนควรจะเป็นเช่นไรในอนาคต สำหรับการปรับปรุงหลักสูตรที่ผ่านมาของบางมหาวิทยาลัยได้เปิดรายวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์โดยเฉพาะ ทั้งนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าแต่ละมหาวิทยาลัยสามารถแสดงเอกลักษณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี

ประเด็นที่ 3 แนวโน้มของฐานคิดการทำวิทยานิพนธ์

เป้าหมายของวิทยานิพนธ์นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยในช่วงแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒราวปี พ.ศ. 2517 – 2530 จะเป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากนั้น ได้ให้ความสำคัญกับสังคมประกิต (Socialization) ที่มองว่าการศึกษาคือการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเริ่มจะวิพากษ์สังคมมากกว่าพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในโรงเรียน ในช่วงหลังจะเป็น Post Modern ที่จะไปทำความเข้าใจอุดมการณ์ต่างๆ ที่ซ่อนอยู่เพื่อสร้างสิ่งใหม่ ช่วงหลังปี 2548 เน้นการสร้าง Grounded theory และการศึกษาด้วย Narrative research เพื่อให้สังคมเห็นมุมมองที่หลากหลายของสังคม แต่ก็ยังเน้นเรื่องการศึกษาที่ว่า ทุกอย่างเริ่มต้นด้วย “ความรู้” และเรากำลังจะเคลื่อนไปสู่ยุคการสร้างความรู้ยุคใหม่ สำหรับในอนาคตนั้น ปรัชย ดาวอุดม (สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2562) กล่าวไว้ว่า “...ในยุคถัดจากนี้ เราจะสร้างความรู้ที่เข้มข้นมากขึ้น เราจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ให้ได้ ... งานของที่นี่ต้องแยกตามกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของพัฒนศึกษา จากการศึกษา นำการพัฒนาไปสู่ยุคที่สร้างความรู้ก่อน...”

คณิต เขียววิชัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้ความเห็นว่า แนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์ต่อจากนี้ไปคือเราต้องมุ่งสู่ประเทศไทย 4.0 สิ่งสำคัญคือเราต้องให้สังคมเรียนรู้มุมมองของพัฒนศึกษาผ่านการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น ให้สังคมเห็นว่าการของเราสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ ต่อไปอาจจะไม่ต้องมาเรียนเป็นปริญญา แต่สามารถมาลงเรียนเป็นรายวิชาเพื่อไปแก้ปัญหาที่ผู้เรียนประสบมาได้ เช่นเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสุขภาพ ทิศทางของงานวิจัยต้องปรับเปลี่ยนอยู่เสมอเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ การดำเนินงานต้องไม่ยึดติดกับกรอบการวิจัย ไม่ต้องมีขั้นตอนเหมือนที่ผ่านมา ควรให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไปศึกษาค้นพบในสถานการณ์จริงมากกว่าศึกษาจากเอกสารเท่านั้น โดยให้เห็นถึงกระบวนการแก้ปัญหา การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ทิศทางใหม่ๆ สอดคล้องกับที่ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ให้ความเห็นไว้ว่า บัณฑิตของเราควรมีทักษะในการมองหลายศาสตร์รวมกัน และสามารถตอบโจทย์ในยุคดิจิทัลได้

ในมุมมองของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้น เห็นว่า งานวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะเป็นระดับการพัฒนาชุมชน องค์กร หรือระดับบุคคล และด้วยเป้าหมายของการสอนมิได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเหมือนที่อื่นๆ แต่ต้องการให้นิสิตมีความรู้ เป็นคนดี วิทยานิพนธ์ควรจะกว้างขวางขึ้น มีทั้งระดับโลก ระดับชาติและระดับท้องถิ่นด้วย

ในส่วนของมหาวิทยาลัยบูรพานั้น มีการทำวิทยานิพนธ์หลายรูปแบบโดยขึ้นกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน แต่เดิมนั้นจะมีงานวิจัยที่เป็นการสร้างแบบฝึกเพื่อนำไปใช้ในหน่วยงานหรือองค์กรของผู้เรียนและสามารถพัฒนาต่อได้ แต่ในปัจจุบันจะค่อยๆปรับเปลี่ยนไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น รวมถึงปรับการเรียนการสอนที่สนับสนุนให้การทำงานวิจัยสะดวกมากขึ้น เช่นการเรียนนิชาวิจัยนั้น ควรเรียนเรื่องการใช้โปรแกรมมากกว่าการเรียนการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณพื้นฐาน และพยายามเพิ่มคือการศึกษเปรียบเทียบ โดยเฉพาะในช่วงหลังนี้มีนักศึกษาต่างชาติมาเรียนหลายคน ทำให้เห็นว่า

การศึกษาเรื่องการศึกษาของชาติต่างๆ มีความน่าสนใจมากขึ้น ข้อสังเกตหนึ่งคือผู้เรียนมีอายุน้อยลง ประเด็นที่สนใจจึงมักเป็นประเด็นในวงสังคมหนึ่งเท่านั้น หรือเป็นการวิเคราะห์จากมุมมองของคนรุ่นใหม่

นอกจากนี้ ยังมีวิทยานิพนธ์ที่ส่งเสริมการพึ่งตนเอง ซึ่งมีกระบวนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยมีฐานคิดที่แตกต่างจากการพัฒนาของตะวันตกที่เป็นอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่าแนวโน้มของการพัฒนาโลกตะวันออกมาถึงการสร้างแนวทางของตัวเองในการพัฒนา รวมถึงการสร้างกระบวนการนำแผนสู่การปฏิบัติภายใต้หลักธรรมาภิบาลอีกด้วย สิ่งเหล่านี้กำลังจะแนวโน้มของการทำงานวิทยานิพนธ์ได้หรือไม่

ในมุมมองของการสนทนากลุ่มเห็นว่า ความเป็นสหวิทยาการนั้นทำให้การทำวิทยานิพนธ์มีความหลากหลายก็จริง แต่ไม่จำเป็นต้องนำทุกบริบทของสังคมมาร่วมวิพากษ์ อาจนำเพียง 2-3 ศาสตร์มาร่วมวิเคราะห์ก็ได้ เช่น เศรษฐศาสตร์กับการศึกษา หรือสังคมศาสตร์กับการศึกษา ไม่จำเป็นต้องเป็นการรวมทุกศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน

ประเด็นที่ 4 แนวโน้มการใช้ประโยชน์จากผลลัพธ์ (Outcome) ของวิทยานิพนธ์

4.1 ทฤษฎีฐานรากจากสังคมไทย (Grounded theory)

มหาวิทยาลัยส่วนมากมีแนวโน้มของเป้าหมายการทำวิทยานิพนธ์ที่คล้ายกันคือ การสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ซึ่งเปลี่ยนไปตามความต้องการของสังคมอันจะเห็นได้ชัดเจนจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒซึ่งได้มีเป้าหมายการสร้างทฤษฎีฐานรากมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานเห็นว่าในอนาคตนั้น วิทยานิพนธ์ต้องเป็นการบูรณาการเพื่อตอบคำถาม เพื่อแก้ไขปัญหา แบบ **Problem-based** ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา มองปรัชญาแบบองค์รวม ต้องมองหลายมุมและมีวิธีคิดที่หลากหลาย เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยศิลปากรให้ความเห็นว่า ควรสร้างคุณลักษณะของคนที่สามารถบูรณาการศาสตร์ได้ นำแนวความคิดไปใช้ให้ถูกต้อง ถูกเวลา และสร้างเป็นทฤษฎีของตนเอง

มหาวิทยาลัยนเรศวรก็เช่นกันที่ต้องการสร้างทฤษฎีฐานรากโดยเริ่มจากการให้ผู้เรียนได้ค้นพบทางของตนเอง สามารถใช้พื้นที่ที่ตนทำงานอยู่นั้นเป็นพื้นที่ที่ศึกษาภายใต้กรอบของทฤษฎี (Theoretical framework) และต้องสามารถแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายได้

อย่างไรก็ดี ได้มีแนวคิดต่อทฤษฎีฐานรากที่หลากหลาย กล่าวคือ อาจไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาที่อื่นๆ หรือใช้กับบริบทอื่นๆ (Generalized) ได้ เนื่องจากเกิดขึ้นจากพื้นที่และข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง หากแต่มีประโยชน์มากมายต่อการพัฒนาแหล่งอื่นๆ เพราะเกิดขึ้นจากปัญหา และแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาที่รองรับปัจจัยเงื่อนไขที่จำกัดต่างๆ ได้จริง ดังนั้น การสร้างทฤษฎีฐานรากที่ต้นต้นต้องเริ่มจากความต้องการของพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้งานวิจัยสามารถนำไปใช้ได้จริง ขับเคลื่อนการพัฒนาได้จริง หากเป็นเพียงการนำเสนอแนวทางแล้วก็จะไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมได้ อาจจะเริ่มจากการพัฒนาจุดเล็กๆ แล้วสร้างคนที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกันเพื่อขับเคลื่อนไปพร้อมกัน

4.2 กระบวนการวิจัยที่หลากหลายทันสมัย

อีกประเด็นหนึ่งที่เห็นชัดเจนว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาคือ การพัฒนากระบวนการวิจัย สรุฐุมิ ปัดโรสง (สัมภาษณ์เมื่อ 10 ตุลาคม 2556) ได้แบ่งช่วงของการใช้วิธีวิทยาการวิจัยของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒไว้เป็น 3 ยุคคือ ช่วงแรกจะทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ยังเน้นไปที่ การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษาของประเทศ ในช่วงเวลาต่อมาคือประมาณ 2538 – 2542 จะเน้นให้ผู้เรียน ตีความ หาความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และช่วงต่อมาจะพัฒนาให้มองเชิงลึกมากขึ้น ส่วนมากเป็น การวิเคราะห์เหตุการณ์จากชุมชนหรือกลุ่มคนที่เราไปสัมภาษณ์ นิสิตจะต้องเข้าไปสัมภาษณ์ในสถานที่จริง ได้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ ผลที่จะได้คือความรู้ ความเข้าใจว่าทำไม หรืออะไรทำให้คนคิดแบบนั้น เรียกว่า Auto biography คือการศึกษาที่ผู้กระทำ เช่นการศึกษาคนพิการที่สร้างตัวตนขึ้นมาโดยไม่ยอมรับความ พิการของตนเอง เห็นว่าตนเองเหมือนคนทั่วไป มีศักดิ์ศรีเช่นเดียวกันคนอื่น การวิจัยแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) หรือการศึกษาแบบ Genealogy แบบฟูโกต์เป็นต้น จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ผ่านมา ส่วนมากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ปรีชัช ดาวอุดมได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “...จริงๆเราสามารถนำ การวิจัยเชิงปริมาณมาต่อยอดเชิงคุณภาพได้ เช่นเอามายืนยันตัวแปร ตัวประกอบ ทำเป็นวิจัยผสมผสานก็ได้ ...”

จากการสังเคราะห์งานวิทยานิพนธ์นั้น ได้เห็นวิธีการวิจัยที่หลากหลายซึ่งส่วนมากจะใช้มากกว่า 1 วิธีการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับเดียว ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะได้เรียนรู้การวิจัยจากประสบการณ์จริง อีกทั้งในกระบวนการเรียนการสอนก็ทำให้เรียนรู้การทำงานวิจัยจากเพื่อน รุ่นพี่รุ่นน้องในหลักสูตรเดียวกัน จากการสัมมนาที่เป็นพื้นที่แสดงความเห็นร่วมกัน ฉะนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิทยานิพนธ์จึงมิใช่เฉพาะ องค์ความรู้จากผลการวิจัย แต่ยังสามารถเห็นกระบวนการวิจัยที่หาคำตอบเพื่อพัฒนาสังคมและสามารถ ดำเนินการได้จริง

4.3 บัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

“เราต้องสอนให้เขาเปิดใจกว้างและต้องพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ” คำกล่าวของ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่เรียนในสาขาของศาสตร์ แห่งสหวิทยาการนี้

เมื่อพัฒนศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตของสังคม การผลิตบัณฑิตก็ย่อมมีเป้าหมายที่ แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเปิดการเรียนการสอนในสาขาวิชาพัฒนา ศึกษาศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 มีเป้าหมายของการผลิตคนก็เพื่อไปเป็นนักพัฒนา การศึกษาในระบบโรงเรียน จากนั้นจึงขยายความสนใจไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ แม้กระทั่งเรื่องการเกษตร เช่นการสร้างนวัตกรรมการปลูกมันสำปะหลัง โดยให้ความสำคัญกับนักพัฒนาที่ต้องเข้าใจว่าปัญหา คืออะไร แล้ววิธีการที่จะไปเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของเกษตรกรให้เรียนรู้และยอมรับสิ่งใหม่ทำได้ด้วยวิธีใด ในขณะที่บางส่วนสนใจแก้ไขความรุนแรงในโรงเรียนก็ต้องศึกษาว่าปัญหาคืออะไร ปัจจัยเงื่อนไข องค์ประกอบ สาเหตุ เพื่อมองหาลทางออก ในช่วงเวลาต่อมา บัณฑิตที่จบจากหลักสูตรต้องมีความสามารถ

ในเรื่องการวิเคราะห์โดยต้องรู้จักการวิเคราะห์ตามหลักปรัชญาภววิทยา ญาณวิทยา และวิธีวิทยา เป้าหมายสำคัญคือทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจแล้วจึงไปสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อไปภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน ผู้ที่เรียนจบแล้วจะต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับสิ่งต่างๆอย่างมีเหตุผล ไม่จําแนกต่อสิ่งที่วาทกรรมสร้างขึ้น สอนให้คนเปิดพื้นที่ ไม่สยบยอม ต้องรู้เท่าทัน เราถึงเรียกว่า การพัฒนา บัณฑิตที่พึงประสงค์จึงต้องเป็นผู้ที่มองสังคมได้อย่างแจ่มชัดได้ในที่สุด

การคิดวิเคราะห์ถือเป็นสิ่งที่บัณฑิตพึงมี โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะนิสิตให้มีความคิดวิเคราะห์ วิพากษ์หรือ Critical mind นี้คือที่มาของวิชาหลัก (Core course) ว่าให้ทุกคนมี **Characteristic** ร่วมกัน

สำหรับมหาวิทยาลัยศิลปากรนั้น ได้กำหนดเป้าหมายของบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ว่าต้องสร้าง **ผู้นำทางปัญญาที่กว้างไกล สร้างคนให้มีเชี่ยวชาญ** สอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล สังเคราะห์ได้ว่าการพัฒนาแบบบริโภคนิยมจากตะวันตกนั้น เราควรพิจารณาหรือไม่รับสิ่งใดมาพัฒนา โดยไม่ควรรับมาทั้งหมด แต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาด้วย บัณฑิตต้องสามารถไปสอนได้ ทำงานวิจัยได้ ทำงานกับชุมชน องค์กรรัฐหรือเอกชนก็ได้ ต้องมีประสบการณ์ที่หลากหลาย มองให้เห็นทางแก้ปัญหา อีกลักษณะสำคัญของบัณฑิตคือ **ความสามารถทางการวิจัย** ด้วยการวิจัยในอนาคตจะต้องการทักษะการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น จึงจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการสังเกตพฤติกรรมมนุษย์ การสังเกต และการตีความสิ่งที่เกิดขึ้นให้ได้ ต้องรู้จักการประเมิน เพราะหากประเมินไม่ดีก็ไม่สามารถสร้างนวัตกรรมการพัฒนาที่จะตอบโจทย์สังคมได้ บัณฑิตที่พึงประสงค์ของศิลปากรคือ ต้องเป็นพลเมืองที่กล้าคิด กล้าโต้เถียง กล้าแย้ง กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

สุมิตร สุวรรณ (สัมภาษณ์เมื่อ 10 ตุลาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า บัณฑิตที่พึงประสงค์สำหรับมหาวิทยาลัยเกษตรคือ **ต้องเป็นนักคิด นักพัฒนา และนักวิจัย** สิ่งสำคัญคือต้องเป็นนักวิชาการที่มี **“ความรู้คู่คุณธรรม”** ต้องเป็น **“คนดีและคนเก่ง”** และขออ้างอิงถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวินที่บอกไว้ว่าเราต้องสร้าง **“ผู้ชี้นำสังคม”** ให้ได้ ซึ่งหลักการนี้ได้นำมาจากการถามความเห็นของคนทั่วไป ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนักวิชาการต่างๆก่อนเปิดหลักสูตร เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยนเรศวรที่มุ่งพัฒนาให้บัณฑิตเป็น **นักการศึกษา นักการพัฒนา นักวิชาการ นักคิดและนักวิจัย** ดังนั้นผู้เรียนต้องเป็นนักปฏิบัติและมองอนาคตได้ ต้องมีความรู้ใหม่ๆอยู่เสมอ ส่วนมหาวิทยาลัยบูรพานั้น เน้นการสร้าง **นักวิชาการที่สามารถค้นคว้าสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง** แม้จะไม่ได้เป็นนักปฏิบัติแต่ต้องสร้างแนวทางที่สามารถทำให้สิ่งที่ศึกษาเป็นจริง นำไปปฏิบัติได้ นอกจากนี้ สันติ ศรีสวนแดง จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ยังให้ความเห็นไว้ว่าเมื่อเราให้การศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาแล้ว ผู้ที่เรียนจบก็ต้องเข้าใจการศึกษา การปรับประยุกต์ใช้การศึกษากับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ เสมือนการติดอาวุธที่ต้องแสวงหาความรู้ ต้องมีจุดยืนที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

“...คนที่เรียนจบป.เอกนั้น เราต้องเอาเข้าไปไว้ที่ขอบโลกเพื่อให้คนของเราสามารถพัดความรู้ออกไปอีก คือเราต้องให้คนรู้จักแสวงหาความรู้ เพื่อให้ความรู้นั้น

ดันออกไปได้ เครื่องมือที่ต้องมีคือการเป็นนักวิจัย ไม่ใช่วิจัยแบบขึ้นหิ้ง คือต้องเข้าใจ เรื่องสังคม ความเป็นอยู่ เห็นด้านเดียว ทำไม่คิดมิติเดียว ว่าคนมิติเดียว ถ้าเป็น ป.เอก คิดแบบนี้ก็แย่ เราอาจจะมองต่างจาก Hard Science ที่เค้าวาดต้องให้เกิดนวัตกรรม เรา ก็เป็นการสร้างนวัตกรรม เพราะเราสร้างคนให้ เราให้เครื่องมือไปแล้ว ก็ไปจับปลาตัวเอง ต่อไป...”

บัณฑิตที่ได้รับการพัฒนาเชิงบูรณาการยังคงเป็นที่ต้องการ คณิต เชี่ยววิชัย จากมหาวิทยาลัย ศิลปากร ให้ความเห็นว่า งานพัฒนศึกษาในอนาคตเราต้องเน้น Output มากกว่า Process ต้องดูว่า บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นอย่างไร ตรงกับความต้องการของชุมชนหรือองค์กรทั้งหลายหรือไม่ ผลที่ได้ จากหลักสูตรคือบัณฑิตที่มีคุณภาพ สามารถเป็นผู้นำให้กับสังคม

ปรีชัช ดาวอุดม จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้กล่าวถึงการพัฒนาบัณฑิตที่ให้เรียนรู้ การบูรณาการว่า ในช่วงก่อนนั้นได้แบ่งนิสิตที่มีความสนใจแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นมนุษยศาสตร์หรือ สังคมศาสตร์ ให้นิสิตมาบูรณาการเอง แต่ในช่วงหลังจะเปิดรายวิชาเกี่ยวกับการบูรณาการเลย โดยจะยก เป็นประเด็นให้นิสิตศึกษาและวิพากษ์เลย นอกจากนี้ ยังควรจะเป็นเรื่องที่มีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญเรื่องนั้น ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญมากกับการสร้างอัตลักษณ์ของบัณฑิตที่จบไป หากแต่ใน ปัจจุบันเรามีปัญหาเรื่อง Identity crisis ของศาสตร์ที่ไม่มีความชัดเจนจนโยงไปถึงแนวโน้มของ วิทยานิพนธ์ดังเช่นในช่วงแรกของการก่อตั้งสาขาวิชาว่าวิทยานิพนธ์จะให้ความสำคัญของการศึกษาว่าเป็น กลไกในการพัฒนา อย่างไรก็ดี ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชชพลเมือง จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ ความเห็นไว้ว่า เราควรให้ความสำคัญกับการสร้างบัณฑิตที่กระบวนการคิดวิเคราะห์ (Process) และหาก เมื่องานสำเร็จแล้วได้ผลการวิจัย (Product) ก็ถือว่าเป็นผลพลอยได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญคือให้นิสิตเรียนรู้ที่จะ ดำเนินการและคิดวิเคราะห์เองทั้งหมด เป้าหมายคือการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ คือคนที่มีกระบวนการ คิด การห่อหุ้มข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปผลได้

จากการสนทนากลุ่มเห็นว่า แม้ว่าเราจะกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือ การติดตามต่อเนื่องว่าบัณฑิตที่จบไปแล้วไปทำประโยชน์อย่างไรให้กับสังคม มีบทบาท หน้าที่ในการทำงานอย่างไร และก่อให้เกิดการพัฒนาได้หรือไม่ เป็นผู้นำต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ซึ่ง อาจจะต้องทำการวิจัยต่อไป นอกจากนี้ หากผู้เรียนเป็นครูอาจารย์ หรือทำงานในแวดวงการศึกษา อาจจะไม่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อการทำงานได้ เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานไหนรับบรรจุตำแหน่งพัฒน ศึกษาโดยตรง และต้องทำให้สาขาวิชาพัฒนศึกษาเป็นที่รู้จัก ให้สังคมได้เข้าใจว่าพัฒนศึกษาคืออะไร มี ประโยชน์อย่างไรต่อการพัฒนา อีกทั้งหากได้บรรจุชื่อสาขาในการรับสมัครงานภาครัฐเช่น ในสภาพพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม หรือหน่วยราชการอื่นๆ เพื่อเปิดโอกาสในการทำงานมากขึ้น ก็จะมีผู้เรียนมากขึ้น ศาสตร์แห่งการพัฒนานี้ก็จะสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงต่อไป

ประเด็นที่ 5 การสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา

ปรีชัช ดาวอุดม เล่าให้ฟังว่า ในอดีตนั้นเคยมีการเปิดเวทีทางวิชาการด้านพัฒนศึกษาศาสตร์อย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่ได้มีความต่อเนื่อง ส่วนตัวเห็นว่าศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันนี้ควรจะรวมกันทำสิ่งดีๆ มีจุดยืนที่ชัดเจนมากกว่าเดิม การรวมตัวกันเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาประเทศให้ได้ผลดีนั้น ควรจะมีการพูดคุยกันกับหลักสูตรที่อื่นๆ หรือไม่ และควรมีการกำหนดประเด็นที่น่าสนใจในช่วงเวลานั้นๆ ด้วย

ในอดีตของจุฬาลงกรณ์ก็เคยจัดสัมมนาหลังจากทำวิทยานิพนธ์เช่นกัน คือการเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการทำวิทยานิพนธ์มาฟังผลการศึกษา เป็นการเสนองานวิจัยให้คนทั่วไปหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องฟังเพื่อนำไปใช้ หรืออาจได้ประเด็นหัวข้อการวิจัยใหม่ๆ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรสร้างความร่วมมือทางวิชาการเช่นการประชุมวิชาการประจำปี คุณก็รู้ว่าแต่ละปีมีประเด็นที่น่าสนใจอะไรบ้าง อะไรเป็น Highlight ของเรา เราเน้นเรื่องอะไร ทำไมไม่เอาบางเรื่องเป็นจุดแข็ง อะไรเป็นจุดขายของเรา เราควรทำตัวเป็นแหล่งอ้างอิง เราก็ต้องระดมสมองของพวกเราว่าจะทำอย่างไร หรือการทำวารสารโดยผู้เรียน เช่นที่ Harvard Education Review และเพื่อให้การทำงานของศาสตร์เป็นไปได้ดีในปัจจุบัน สมิตร์ สุวรรณ ได้ให้ความสำคัญกับ Social Media มากขึ้น ไม่ว่าจะในเรื่องของการเรียน การทำงาน รวมถึงการเผยแพร่ผลงานเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้วย

อาจารย์จากหลายมหาวิทยาลัยเห็นว่า แนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาหรือพัฒนศึกษานี้ ควรเริ่มสอนตั้งแต่ระดับปริญญาบัณฑิต เพราะเด็กจำเป็นต้องรู้จักสังคม รู้ว่าสิ่งใดจะกระทบต่อการพัฒนาประเทศ และการศึกษาจะมีส่วนอย่างไร ต้องสามารถวิเคราะห์สังคมได้อย่างถูกต้อง อยากรู้ก็ดี หากจะให้ความตระหนักถึงสังคมเหล่านี้ส่งไปยังสังคมในภาพรวม จำเป็นต้องให้ผู้บริหารการศึกษาเรียนรู้สิ่งเหล่านี้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไปด้วย สิ่งสำคัญคือความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ในการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2562 มีความเห็นว่า วิทยานิพนธ์ที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ แม้ว่าจะตรงกับเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ แต่ไม่สามารถก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในทางปฏิบัติได้ ก็เนื่องจากการทำงานในสังคมไทยจำเป็นต้องมีผู้นำและกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีทิศทางและวิสัยทัศน์การทำงานร่วมกัน ดังที่ว่า

“...การพัฒนาประเทศเป็นเรื่องใหญ่ ที่เห็นคือ 1. งานวิทยานิพนธ์ที่เป็นเรื่องแบบที่ทำอยู่จะไม่เกิดผลต่อการพัฒนาประเทศ ประเด็นที่ 2. หน้าที่การพัฒนาประเทศไม่ใช่หน้าที่ผู้วิจัยแต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ผู้บริหารส่วนมากไม่ฟังผลการวิจัย เพราะเขาเชื่อตัวเอง ถ้าจะให้วิทยานิพนธ์ไปขับเคลื่อนการพัฒนานั้นก็ทำได้ยาก และต้องใช้เวลามาก เนื้อของวิทยานิพนธ์ต้องไปเล่นเรื่องการขับเคลื่อนเลย แล้วงานก็จะไปในแบบ Action research คือคนเรียนต้องมีเวลาและต้องมีพลังไปสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเราทำแค่งานเชิงคุณภาพหรือปริมาณแล้วก็ได้ข้อเสนอมา ก็ไม่นิยมให้ทำแบบนี้... หากจะทำให้เกิด Impact จริงๆคือต้องเล่นเรื่องเดียวกันทั้งหมด เช่นคณะของเรา หากต้องการขับเคลื่อนเรื่องใดก็ต้องกำหนดทิศทางให้ไปในทางเดียวกัน ดังนั้น แนวโน้มของวิทยานิพนธ์ที่จะทำให้เกิดประโยชน์ได้จริงต้องเห็นการขับเคลื่อนในระดับบุคคล ชุมชน สังคมหรือประเทศ ออกเป็นข้อเสนอแล้วผลักดัน ...”

“...วิธีการทำวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยที่จะสามารถกระทบสังคมได้คือการทำแบบ PAR ที่ไปเกี่ยวข้องกับภาคส่วนอื่น ต้องรวมกันเป็นภาคี และการทำงานก็ต้องรวมกับเชิงปริมาณด้วย สุดท้ายก็ต้องเป็น Action research...แน่นอนว่างานวิทยานิพนธ์ต้องทำคนเดียว แต่หากไปทำวิจัยตอนนี้ก็ทำเป็นโครงการวิจัย...”

กล่าวได้ว่า แนวทางการทำวิทยานิพนธ์ที่คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนสังคมไทยคือการทำแบบ Action research ที่ต้องสร้างกระบวนการต่างๆ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง สิ่งหนึ่งคือเราควรจะทำเพื่อตอบโจทย์ของชุมชน เราอาจจะไม่ต้องหาความต้องการเอง แต่เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการอยู่แล้ว เราก็เริ่มที่จะพัฒนาตรงนั้นเลย และมีคนใช้ประโยชน์จริงๆ “...เราต้องคิดระดับโลก แต่ทำระดับชุมชน...”

ส่วนอีกแนวทางการร่วมมือหนึ่งของคณาจารย์ที่สอนในสาขาพัฒนศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ คือ การสร้างกลุ่มคำหรือศัพทานุกรมที่เป็นคำเฉพาะของเราให้ได้เช่น กลยุทธ์การพัฒนา การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลง “...ที่เราได้ร่วมกันเล่นได้คำที่เราต้องร่วมกันศึกษา Trend ไปเรื่อยๆ คำพวกนี้จะเริ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ แม้ว่าผู้เรียนจะสนใจทำเรื่องของตัวเอง แต่อาจารย์ที่ปรึกษาก็ควรจะมึทิศทางหรือมีคำสำคัญเพื่อให้เกิดการรวมกันได้ของเป้าหมายของการศึกษา ผู้เรียนกับอาจารย์ที่ปรึกษาควรจะร่วมกันคิดได้ แต่ตอนนี้เราไม่ค่อยรู้คำใหม่ๆ ที่สร้าง Impact แรงๆ ถ้าทุกมหาวิทยาลัยร่วมกันเล่นคำๆเดียวกัน และไปในทิศทางเดียวกัน ก็น่าจะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาได้จริง...”

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า การทำวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาพัฒนศึกษาที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศนั้น ไม่สามารถกำหนดให้มีแนวโน้มที่ตายตัวได้ เพราะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดเวลา แนวโน้มที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จึงมิใช่แนวโน้มของหัวข้อการทำวิทยานิพนธ์ แต่เป็นแนวโน้มในการพัฒนาด้านวิชาการทางพัฒนศึกษาในการสร้างความร่วมมือการกำหนดประเด็นของการทำวิทยานิพนธ์ เพราะการจะกำหนดแนวโน้มของการทำงานวิทยานิพนธ์ทางพัฒนาด้านนี้มีองค์ประกอบด้วยกันหลายส่วน ทั้งในส่วนของประเด็นที่จะทำการวิจัยต้องเป็นเรื่องที่น่าสนใจและตอบโจทย์การพัฒนาซึ่งอาจจะเป็นในระดับบุคคล ชุมชน สังคมหรือประเทศชาติก็ได้ ส่วนอีกปัจจัยที่สำคัญคือผู้ทำวิทยานิพนธ์จะต้องมีพื้นฐานรู้ ความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมาก ประกอบกับเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ความหลากหลายทางความคิด เป็นนักคิด เป็นผู้นำ เป็นนักพัฒนา จากการบ่มเพาะความรู้ในและนอกห้องเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและอาจารย์ทั้งหลาย นอกจากนี้ นักพัฒนศึกษาต้องไม่ทำงานอย่างโดดเดี่ยว เพราะจะทำให้ผลของการวิจัยไม่นำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาที่แท้จริง เพราะแนวทางการพัฒนาในปัจจุบันคือการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ การมองสังคมแบบเป็นสหวิทยาการ และนักพัฒนศึกษาจะต้อง “มองปัญหาออก แก้ปัญหาเป็น และสร้างกระบวนการได้”

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะของวิทยานิพนธ์และบริบทที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 และ 2) เพื่อนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ เนื้อหาที่ใช้ในการสังเคราะห์ครั้งนี้คือวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้องจาก 7 มหาวิทยาลัย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมทั้งสิ้น 643 เรื่อง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้มี 5 ขั้นตอนคือ เริ่มจากการกำหนดกรอบการวิจัยจากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาทั้งในและต่างประเทศ และเอกสารเกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย จากนั้นจึงคัดเลือกงานวิทยานิพนธ์โดยเริ่มจากหลักสูตรที่มีชื่อตรงกับหัวข้องานวิจัยคือ พัฒนศึกษา พบว่ามี 3 มหาวิทยาลัยคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยศิลปากร หากแต่มหาวิทยาลัยนเรศวรเริ่มเปิดสอนในปี พ.ศ. 2557 จึงยังไม่มีวิทยานิพนธ์ที่ทำเสร็จสิ้นก่อนปี พ.ศ. 2559 แต่อย่างไรก็ดี ได้นำแนวคิดหลักการและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรมาประกอบการนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ในอนาคตด้วย จากนั้น ผู้วิจัยจึงสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิถึงหลักสูตรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแต่มีชื่อหลักสูตรเดียวกัน จึงได้หลักสูตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มาร่วมการวิเคราะห์ในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 3 คือการวิเคราะห์งานวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยอ่านวิทยานิพนธ์ด้วยตนเองทุกเล่มเพื่อบันทึกลงในแบบบันทึกที่ได้รับการพิจารณาและให้ความเห็นเพื่อแก้ไขโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ระดับของวิทยานิพนธ์ (มหาบัณฑิต/ดุษฎีบัณฑิต) จำนวนของวิทยานิพนธ์ในแต่ละระดับและมหาวิทยาลัย ระดับของหน่วยการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีวิทยาการวิจัย ผลที่ได้รับจากการวิจัยและการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ จากนั้นจึงได้นำผลกาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานมาสังเคราะห์เชิงเนื้อหา ได้แก่ การนำหลักการ ปรัชญา วัตถุประสงค์ เป้าหมายของหลักสูตรมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน การทำวิทยานิพนธ์ และการวางแผนเพื่อพัฒนาหลักสูตรต่อไป จากนั้น จึงสังเคราะห์ผลที่ได้จากข้อมูลพื้นฐานมาบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ระบบการศึกษา ฯลฯ ตามช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หลังจากนั้น จึงนำมาทำร่างแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาร่วมกันโดยวิธีการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้แนวโน้มของวิทยานิพนธ์ที่ส่งและสอดคล้องกับการทำวิทยานิพนธ์สาขาวิชาพัฒนศึกษาในอนาคต

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ ส่วนมากเป็นงานในระดับดุษฎีบัณฑิต คิดเป็นร้อยละ 56.45 ส่วนงานในระดับมหาบัณฑิตมีจำนวนน้อยกว่า คิดเป็นร้อยละ 43.55 มหาวิทยาลัยที่มีจำนวนวิทยานิพนธ์โดยรวมจำนวนมากที่สุดคือ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 185 เรื่อง รองลงมาคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามลำดับ ในจำนวนนี้มีบางมหาวิทยาลัยเปิดสอนเพียงบางระดับเท่านั้นคือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและมหาวิทยาลัยขอนแก่นเปิดสอนเฉพาะระดับดุษฎีบัณฑิต และมหาวิทยาลัยรามคำแหงเปิดสอนเฉพาะระดับมหาบัณฑิตซึ่งได้ปิดหลักสูตรไปแล้ว

วิทยานิพนธ์ที่นำมาวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนมากเป็นงานวิจัยที่กรณีศึกษากลุ่มคนหรือชุมชนเฉพาะ ทั้งที่มีพื้นที่อยู่ร่วมกันเป็นตำบล หรือหมู่บ้านเดียวกัน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสมือนคือในระบบ Online รวมถึงชุมชนที่รวมกลุ่มคนที่มีลักษณะเดียวกัน มีปัญหาเช่นเดียวกัน หรือความสนใจเดียวกัน เช่นเด็กติดเกมส์ คุณแม่วัยใส หรือผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น รองลงมาคือระดับประเทศหมายความว่า เป็นการศึกษา/เสนอแนวทางแก้ไขนโยบายต่างๆ ในระดับประเทศ หรือการศึกษาชุมชนมากกว่า 1 ชุมชนจากหลายภูมิภาคที่สามารถเป็นตัวแทนประเทศไทยได้ จากนั้น เป็นงานวิทยานิพนธ์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์ระดับองค์กร/หน่วยงาน เพื่อพัฒนาหน่วยงานของผู้ทำวิทยานิพนธ์เองและเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

6.1.2 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะของวิทยานิพนธ์

การสังเคราะห์คุณลักษณะนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์กับหลักการของหลักสูตรที่เปิดสอน และ 2) การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

6.1.2.1 การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์กับหลักการของหลักสูตรที่เปิดสอน

ในส่วนของการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์กับหลักการของหลักสูตรที่เปิดสอนนั้น พบว่า ก่อนเปิดสอนทุกหลักสูตรจะมีการศึกษาหลักสูตรที่มีลักษณะคล้ายกันในแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสาขา Development Education โดยตรงหรือสาขาใกล้เคียงเช่น Development Studies, Comparative Education, International Education หรือ Global Education และนำมาปรับให้เข้ากับการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย ที่เห็นว่าได้ปรับเปลี่ยนจากของต่างประเทศเหมือนกันทุกมหาวิทยาลัยคือ การเพิ่มเนื้อหาเรื่อง **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ในการพัฒนาชุมชน รวมถึงการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนของศึกษาในระบบ ซึ่งแตกต่างจากวิทยานิพนธ์ในระยะหลังที่ส่วนมากมีประเด็นที่มาของวิทยานิพนธ์จากนโยบายด้านการพัฒนาประเทศ บ้างก็สอดคล้องกับนโยบายการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนต้องฝึก

ปฏิบัติงานมากขึ้น หากแต่คุณสมบัติของผู้เรียนกลับตรงกันข้ามคือมักจะเป็นผู้เรียนนอกเวลาราชการ เพราะด้วยระเบียบราชการที่มักจะไม่สามารถลาศึกษาในเวลาราชการได้ ดังนั้น กิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องลงปฏิบัติในพื้นที่จึงถูกจำกัดเรื่องของระยะเวลาบ่อยครั้ง ผู้สอนจึงต้องปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมอยู่เสมอ สำหรับแนวโน้มโดยรวมของงานวิทยานิพนธ์ที่มีมาตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนักก็คือ การนำเสนอแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอน หรือการสร้าง ความตระหนักการพัฒนาหรือแก้ปัญหาโดยการสร้างความร่วมมือของการพัฒนาทั้งโดยรัฐ เอกชน และ ภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันตามแต่ละบริบท และส่งผลถึงวิทยานิพนธ์ ดังนี้

1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีหลักการของการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจ สังคมและแก้ปัญหาต่างๆ เนื้อหาที่ต้องเรียนมีตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับสากล บัณฑิตที่พึงประสงค์คือ บุคคลที่มีจิตลักษณะในการวิเคราะห์ วิพากษ์ มีความรู้ด้านการศึกษา ด้านการวิจัยและทฤษฎีทาง สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ดังนั้น ผลของการทำวิทยานิพนธ์ คือการสร้างองค์ความรู้และการสร้างบุคลากรที่มีทักษะการพัฒนาอย่างเป็นสหวิทยาการ

ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตได้ให้ความสนใจกับการศึกษาทุกระดับ รวมถึง ความสำคัญของชุมชนต่อการจัดการศึกษา อีกทั้งยังสนใจการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มคนเฉพาะเช่น พระสงฆ์ คนพิการ แรงงาน ผู้จัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มีหลายงานที่ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในเชิง ลึก การรักษาสีงแวดล้อม วิธีการทำวิจัยส่วนมากเป็นแบบผสมผสาน โดยในวิธีการทางปริมาณจะใช้ PNI Modified เพื่อทราบถึงลำดับความต้องการในการพัฒนา นอกเหนือจากการใช้แบบสอบถามดังเช่นในอดีต ผลของการวิจัยส่วนมากจะเป็นการศึกษาและนำเสนอแนวทางหรือนโยบายเพื่อการพัฒนาในระดับ ต่างๆ การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีงานจำนวนมากที่ให้ความสำคัญกับการกระตุ้น ชุมชนหรือโรงเรียนให้ร่วมกันพัฒนาด้วยวิธีการบูรณาการการทำงานของทุกฝ่าย

วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น ให้ความสำคัญเรื่องราวหลากหลายมิติหากแต่มีส่วนน้อยที่ สนใจเรื่องการศึกษาในระบบโรงเรียน ในช่วงหลังมีงานวิทยานิพนธ์ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้เพื่อหลักของการพัฒนา รวมถึงการปรับตัวของสังคมไทยต่อการเข้าเป็นสมาชิกของ ประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ ยังสนใจเรื่องการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มคนโดยเฉพาะ ได้แก่ คนชายขอบ เด็กชาวเขา เด็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โรงเรียนนานาชาติ โรงเรียนกวดวิชา นอกจากนี้ ยังมีงาน บางส่วนที่สนใจเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนอันเป็นกระบวนการพัฒนาของโลก วิธีการดำเนินการวิจัยนั้น จะเป็นไป 2 ทางคือ การนำเสนอนโยบายหรือยุทธศาสตร์จากการคิดวิเคราะห์ อาจเป็นการทำนาย อนาคตด้วยเทคนิค EDFR และอีกส่วนหนึ่งคือการสร้างกระบวนการแบบ Action research หรือการวิจัย และพัฒนา (R&D) ผลที่ได้คือรูปแบบการพัฒนาโดยเฉพาะกับกลุ่มคนหรือกับสังคมโดยรวม การวิเคราะห์ การศึกษาเปรียบเทียบ การทำนายอนาคต งานบางส่วนเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ การวิเคราะห์คุณค่า ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ งานส่วนมากมิได้ดำเนินการในโรงเรียน แต่ผลของการวิจัยมักจะทำให้ความสำคัญกับ

การนำแนวทางการพัฒนาเหล่านั้นเริ่มขึ้นที่โรงเรียนด้วยการกระตุ้น ส่งเสริม หรือชี้แนะแนวทางการดำเนินงาน

2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีจุดเริ่มต้นจากกลุ่มคณาจารย์ที่สอนวิทยาเขตกำแพงแสน ต้องการเปิดสอนวิชาที่เป็นสังคมศาสตร์ในหลักสูตรเกี่ยวกับการศึกษาทั่วไป ผู้เรียนส่วนมากเป็นครูเกษตร ทั้งระดับอาชีวศึกษาและปริญญาบัณฑิต ต่อมาจึงมีผู้เรียนที่สนใจเข้าศึกษาในระดับมหาบัณฑิตเพิ่มเติม จึงเปิดสอนในหลักสูตรนี้ วิทยานิพนธ์ในช่วงแรกจึงเป็นไปตามความสนใจของผู้เรียน ในระยะหลังจึงได้ขยายขอบเขตออกมาสู่ประเด็นที่เป็นระดับชาติและระดับโลกมากขึ้น โดยใช้แนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมคือผู้เรียนต้องมีมุมมองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยใช้การศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อน บัณฑิตที่พึงประสงค์คือ “นักคิด นักพัฒนา นักวิจัย ที่ต้องชี้นำสังคมได้” อีกทักษะที่สำคัญคือต้องมองชุมชนให้ออกหาทางปฏิบัติได้จริง งานส่วนมากจึงเป็น Action research เนื่องจากผู้เรียนส่วนมากเป็นผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือชุมชนต่างๆ แล้วต้องกลับไปทำงานที่หน่วยงานของตนเองจึงต้องการนำผลจากวิทยานิพนธ์ไปใช้ได้ทันที นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้เพิ่มทักษะและความรู้จากการศึกษาดูงานในต่างประเทศ การตีพิมพ์บทความในวารสารนานาชาติ อีกทั้ง หลักสูตรการเรียนยังได้เพิ่มเติมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านวิชาการในศาสตร์ต่างๆ อีกทั้งการปรับตัวให้เข้ากับกระแสสังคม และใช้ Social Media อย่างสร้างสรรค์ด้วย

งานวิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตส่วนมากเป็นการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านภูมิปัญญา สุขภาพ การท่องเที่ยว ศึกษาการทำงานของภาครัฐและเอกชน ศึกษาสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว โดยสำรวจความเห็นแล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ หากจุดอ่อนจุดแข็ง ส่วนมากเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ผลที่ได้จากการวิจัยคือการเสนอแนวทางในการพัฒนาองค์กรด้วยกลยุทธ์ที่สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม อีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างกิจกรรมและทดลองซึ่งโดยมากจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาองค์กรของตนเอง สำหรับวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น โดยมากเป็นเรื่องการพัฒนาชุมชนและการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนเช่นเดียวกันแต่จะดำเนินงานในเชิงลึกและสามารถนำผลไปใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติมากกว่า เริ่มจากผู้วิจัยจะวิเคราะห์ ประเมินผลสถานการณ์ที่เป็นอยู่ จากนั้นจะสร้างรูปแบบกระบวนการพัฒนาหรือแนวทางการร่วมมือ สร้างเป็นค่ายหรือกิจกรรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม กิจกรรมส่วนหนึ่งจะร่วมกับการศึกษาในระบบหรือนอกระบบ งานเกือบทั้งหมดเป็น Action research โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่หลากหลายเพื่อให้เห็นผลของการดำเนินงานจริง เป้าหมายของการพัฒนาคือการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองในเรื่องต่างๆ

3) มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดสอนเฉพาะในระดับดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรพัฒนศาสตร์ อยู่ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ งานวิทยานิพนธ์ส่วนมากจะมีพื้นที่ศึกษาบริเวณกลุ่มแม่น้ำโขงหรือในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกทั้งมีผู้เรียนจากประเทศเพื่อนบ้านด้วย งานวิทยานิพนธ์ส่วนมากเป็นเรื่องของการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้อันเกี่ยวข้องกับสุขภาพของชุมชน อาจมีบ้างที่เป็นการแนะนำเชิงนโยบายในระดับชาติ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมในเรื่องยาเสพติด

การเมือง เศรษฐกิจ และยังมีการทำนายพฤติกรรมของชุมชนในอนาคต โดยอาจทำการทดลองกิจกรรมต่างๆ การวิจัยจะเป็น Action research จำนวนมาก

4) มหาวิทยาลัยบูรพา มีจุดเริ่มการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างจากที่อื่น เนื่องจากได้พัฒนา มาจากรายวิชาในระดับปริญญาบัณฑิตที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีกระบวนการคิดอย่างรอบด้าน ผู้เรียน ส่วนมากจะเป็นครูหรือพระสงฆ์ งานวิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งจะเป็นการสร้างกิจกรรมหรือรูปแบบการพัฒนา อย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงในหน่วยงาน องค์กร หรือท้องถิ่นของตนเอง สำหรับงาน ในระดับมหาบัณฑิตนั้น ส่วนมากจะเป็นการศึกษาสถานการณ์ของคนเฉพาะกลุ่มเช่นคนที่ยกกลางคืน คน สูงอายุ หรือศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสำรวจเพื่อเปรียบเทียบความเห็นของคนหลายกลุ่มในประเด็น เดียวกัน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยส่วนมากจะเป็นแบบสอบถาม การสำรวจความต้องการจำเป็น (PNI Modified) อาจมีการนำเสนอแนวทางการพัฒนาบ้าง

สำหรับงานวิทยานิพนธ์ในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น ได้ศึกษาปัญหาสังคมอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็น เรื่องยาเสพติด คุณแม่วัยใส ผู้สูงอายุ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการจัดการศึกษาเฉพาะที่มีหลาย แห่งเช่นทหาร พยาบาล และลักษณะของวิทยานิพนธ์ที่มีมากกว่าที่อื่นคืองานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นการวิเคราะห์พระธรรมคำสั่งสอนหรือการสร้างกิจกรรมให้กับฆราวาส อาจเป็นเพราะผู้เรียนส่วนหนึ่ง เป็นพระสงฆ์ในพื้นที่ด้วย งานวิจัยส่วนมากเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) รูปแบบกิจกรรมเพื่อทดลองและประเมินผลกิจกรรม รองลงมาคือการวิเคราะห์สถานการณ์หรือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

5) มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดสอนเฉพาะระดับมหาบัณฑิตที่แม้ว่าจะปิดหลักสูตรไปแล้วแต่ถือ ได้ว่ามีวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจจำนวนมาก ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาโรงเรียนทั้งในระดับขั้นพื้นฐาน และอาชีวศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือกลุ่มโรงเรียนเช่น โรงเรียนที่เน้นการสอนวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการศึกษากลุ่มคนที่มีลักษณะเฉพาะเช่นกลุ่มคนที่ยกกลางคืน ผู้ติดยาเสพติด หรือกลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียน งานวิจัยส่วนมากเป็นการสำรวจเชิงปริมาณแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ผลการวิจัย

6) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดสอนเฉพาะระดับดุษฎีบัณฑิตเป็นมหาวิทยาลัยแรกในปี พ.ศ. 2517 ที่รวบรวมคณาจารย์ที่มีความรู้เฉพาะทางซึ่งเรียนจบจากต่างประเทศมาสอนเป็นสหวิทยาการ และมองเห็นปัญหาของสังคมในขณะนั้นที่ยังไม่เกิดการพัฒนาที่แท้จริงตามตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีความเชื่ออย่างยิ่งว่าการศึกษจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ และเนื่องจากมีระยะเวลาที่เปิดสอน ยาวนานจึงสามารถแบ่งช่วงของการทำงานวิทยานิพนธ์เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นการพัฒนาการศึกษา เพื่อตอบสนองการพัฒนาของประเทศทั้งในระดับนโยบายการศึกษาจนถึงการศึกษาท้องถิ่นทุกระดับทั้ง การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ช่วงต่อมาคือการวิเคราะห์ วิพากษ์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนบางกลุ่มของประเทศที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ไม่ได้มีการพัฒนาตามที่ควรจะเป็นหากแต่ได้อาศัย ความรู้ของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นผ่านวิทยานิพนธ์เป็นจำนวนมาก และต่อมากจะเป็น

ช่วงเวลาที่จะนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาเป็นข้อมูลและหลักคิดเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง

วิทยานิพนธ์ที่พบนี้มีประเด็นที่หลากหลายมากทั้งเรื่องการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ยาเสพติด ผู้ต้องขัง คุณแม่วัยใส ผู้สูงอายุ นักท่องเที่ยว ฯลฯ งานในช่วงแรกจะเป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนา การจัดกิจกรรมการพัฒนา จากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมผ่านกรณีศึกษา การวิเคราะห์วาทกรรม เบื้องหลังของกระบวนการที่เกิดขึ้น กระตุ้นให้กรณีศึกษาวิเคราะห์ตนเอง เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และพัฒนาตนเอง

7) มหาวิทยาลัยศิลปากร มีเป้าประสงค์ในการหาหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการเพื่อเชื่อมร้อยความเชี่ยวชาญของศิลปินกับสังคม อาจเป็นเพราะลักษณะเฉพาะของสถาบัน งานส่วนมากเป็นการจัดการความรู้ให้กับองค์กรหรือชุมชน อาจใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมด้วย เป้าหมายคือการสร้างผู้นำทางปัญญาที่สามารถทำงานในชุมชนได้เพื่อสร้างกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่องและยั่งยืน วิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตนั้นส่วนหนึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นหลักของการพัฒนา หรือการทำคู่มือและแผนการเรียนรู้ วิทยานิพนธ์ส่วนมากจะเป็นการประเมินผลการดำเนินงานของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ทำไปแล้ว โดยใช้วิธีวิทยาที่หลากหลาย เช่น CIPP Model, PNI Modified, Rating scale การวิเคราะห์โดย SWOT analysis มีงานบางส่วนที่เป็น Research and development

สำหรับในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น สนใจในประเด็นระดับประเทศเช่นการวิเคราะห์สถานการณ์การศึกษาของชาติ นโยบายภาครัฐ รวมถึงประเด็นการพัฒนาสังคมในมิติต่างๆ จนถึงการสร้างกระบวนการเพื่อพัฒนาหน่วยงานของตนเอง การประเมินองค์กร บางส่วนสร้างกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำงานเพื่อประโยชน์ขององค์กร/หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวิทยานิพนธ์ของทุกมหาวิทยาลัยมีที่มา ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาการวิจัยที่หลากหลายแต่อยู่ในทิศทางเดียวกันคือ เพื่อสร้างความตระหนักให้เกิดการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในระบบโรงเรียนหรือไม่ก็ตาม สิ่งที่มีความแตกต่างระหว่างวิทยานิพนธ์ในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตคือความลุ่มลึกของประเด็นที่ศึกษา ในระดับมหาบัณฑิตมักเป็นการศึกษาสถานการณ์เพื่อสร้างความเข้าใจสังคม และนำเสนอแนวทางการพัฒนา ส่วนในระดับดุษฎีบัณฑิตนั้น งานส่วนมากจะเป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้จริง ด้วยการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้สร้างสรรค์และปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งให้ความสำคัญกับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลต่อไป

6.1.2.2 การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ตามระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แม้ว่าจะเป็นวิทยานิพนธ์ที่อยู่ในศาสตร์ของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แต่วิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาพัฒนศึกษานั้นมีความเชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมากกว่าการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน อีกทั้งมีระดับของหน่วยการวิเคราะห์และพัฒนาทั้งในระดับบุคคล หน่วยงาน องค์กร ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนนานาชาติ การทำความเข้าใจและสังเคราะห์วิทยานิพนธ์จึงต้องพิจารณาร่วมกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทในสังคมไทยและสังคมโลกด้วย ผู้วิจัยจึงได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นหลักของการแบ่งช่วงเวลาการสังเคราะห์ว่า วิทยานิพนธ์ที่มีนั้นส่งผลและสอดคล้องกับการพัฒนาตามบริบทของสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาอย่างไร

วิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้อยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2521 – 2559 คือช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 - 11 ฉะนั้น จึงขอจำแนกเฉพาะเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าวนำเสนอในที่นี้

ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2521 – 2525) จะถูกนำมาใช้นั้นประเทศไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาประเทศมาแล้วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเน้นถึงการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจการค้าในภาคอุตสาหกรรม จึงมีการขยายตัวการลงทุนด้านสาธารณูปโภคทั่วประเทศหลายประการ ความเจริญรุดหน้ากันอยู่ที่เมืองใหญ่และแหล่งอุตสาหกรรมเป็นส่วนมาก แม้ว่าเมืองจะขยายตัวอย่างรวดเร็วแต่ก็ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมเมืองและสังคมชนบทมากขึ้นเรื่อยๆ นักวิชาการด้านการศึกษาหลายคนเห็นถึงอันตรายของสถานการณ์ดังกล่าว จึงได้เริ่มต้นให้ความสนใจสภาพการณ์ และแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาโดยเชื่อว่าการศึกษาจะสามารถเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น จึงรวมตัวกันเปิดหลักสูตรพัฒนศึกษาศาสตร์ โดยได้รวบรวมนักวิชาการจากหลายศาสตร์ร่วมกันมองสังคมและตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

ในช่วงเวลาเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) นั้นได้มีการปรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยกระทรวงศึกษาธิการซึ่งกำหนดให้มีหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 มุ่งหวังการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม วิทยานิพนธ์ในช่วงนี้มีเพียงของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มักเป็นเรื่องของการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน ด้วยเชื่อว่าการศึกษากลับไขปัญหาทุกอย่างได้ ผลของวิทยานิพนธ์จึงเป็นแบบฝึก รูปแบบการเรียนรู้ แนวทางจัดอบรมของโรงเรียน ระดับอุดมศึกษาเพื่อตอบสนองการพัฒนาการศึกษา นอกจากนี้ ยังมีงานบางส่วนที่เป็นการพัฒนาองค์กรภาคเอกชนด้วย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) การจัดการศึกษาได้ขยายขอบเขตเพื่อแสวงหาทางแก้ปัญหาความยากจนโดยการมีงานทำในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การวิเคราะห์การกระจายรายได้สู่ชนบทซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาดังกล่าว แต่หลังจากปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา เริ่มมีวิทยานิพนธ์ที่ให้ความสำคัญกับการร่วม

พัฒนาการศึกษาของโรงเรียนกับชุมชน อีกทั้งเริ่มมีงานวิพากษ์การพัฒนาผ่านกลุ่มคนที่มีความหลากหลายเช่นคนชายขอบ เด็กชายแดนมากขึ้น และยังมีวิทยานิพนธ์บางส่วนเป็นการประเมินผลของโครงการการพัฒนาที่ผ่านมาเพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างแนวทางการพัฒนาต่อไป

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) นั้น ได้เพิ่มมิติของการพัฒนาประเทศในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลกซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคณะกรรมการโลกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาจากหลายประเทศในขณะนั้นไว้อย่างชัดเจน แต่วิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ยังไม่สอดคล้องกับจุดเน้นดังกล่าว หากยังคงเป็นการประเมินผลและตรวจสอบการพัฒนาที่ผ่านมาทั้งในระดับรัฐและท้องถิ่นเพื่อนำผลไปต่อยอดการพัฒนา บางส่วนนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษากลุ่มคนที่มีบทบาทในสังคมเช่นโรงเรียนทหาร โรงเรียนนายร้อย และการพัฒนาแบบร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชน อีกทั้งมีการทำนายอนาคตของสภาพสังคมในแง่มุมต่างๆ ผ่านกระบวนการวิจัยด้วย สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) เป็นช่วงที่รัฐเร่งการขยายตัวเรื่องการลงทุน ส่งออกและการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้เกิดปัญหามากมายโดยเฉพาะความยากจนและความเหลื่อมล้ำของคนส่วนหนึ่งของประเทศ ด้วยปัญหาที่เริ่มมากขึ้นทำให้นักวิชาการทางการศึกษาเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ไม่ตอบสนองการพัฒนาเท่าที่ควร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้เปิดสอนสาขาวิชาพัฒนศึกษาขึ้น โดยในช่วงนี้ วิทยานิพนธ์ของทั้ง 2 มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการศึกษาสภาพการณ์ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมโดยเฉพาะมุมมองของผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวให้ก้าวทันกับสภาพสังคมได้ เรียกได้ว่าเริ่มมีการศึกษากลุ่มคนที่ได้รับผลจากการพัฒนาอันเป็นจุดบอดของการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ มีการทำนายอนาคตถึงแนวโน้มการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์จะพบว่า สังคมไทยได้รับโทษจากปัญหาที่เกิดขึ้นของการพัฒนาในหลากหลายรูปแบบ จำเป็นต้องสร้างกระบวนการพัฒนาที่มีแบบเฉพาะของสังคมไทยเพื่อให้การพัฒนานั้นเกิดสัมฤทธิ์ผล

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นช่วงหลังจากภาวะวิกฤตด้านเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ปรับกระบวนการจัดการศึกษาโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในช่วงนี้แนวทางการทำงานของรัฐจึงเป็นการย้อนกลับมาสู่การพัฒนาที่รากฐานของสังคมไทยคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยเฉพาะในระดับชุมชนมากขึ้น วิทยานิพนธ์ที่เป็นการวิพากษ์ปัญหาสังคมมีน้อยลงเพื่อพยายามสร้างแนวทางการร่วมมือเพื่อพัฒนา วิทยานิพนธ์ของทุกมหาวิทยาลัยจะแสดงให้เห็นถึงแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในทุกระดับ และอีกส่วนหนึ่งคือการสร้างกระบวนการการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และการประเมินกระบวนการเหล่านั้นสู่การนำเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว ยังได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นรากฐานวิธีคิดเรื่องการพัฒนา ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่มีการวิพากษ์ที่กล่าวถึงโดยตรงมากนัก แต่ก็ได้นำแนวคิดของการให้ “คน” เป็นศูนย์กลาง

การพัฒนามากขึ้น ต่อมาใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549) มีหลายมหาวิทยาลัยเปิดสอนในหลักสูตรใกล้เคียงกันมากขึ้น ลักษณะของงานวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ การพัฒนาการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน การพัฒนาชุมชนผ่านความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการวิเคราะห์การพัฒนาที่ผ่านมาและเสนอทางเลือกนโยบายหรือการแก้ปัญหา ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ยึดหลักการของการให้ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเช่นเดิม คือการพัฒนาทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ สถานะทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการรู้เท่าทันการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของตนเองด้วย

ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554) ด้วยบทเรียนจากการพัฒนาที่ผิดทิศทางไป ผู้ที่เรียนในด้านพัฒนศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ได้ฝึกทักษะในการวิพากษ์สังคมมาแล้ว ได้มองเห็นถึงปัญหาของการพัฒนาโดยเฉพาะการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในเชิงบูรณาการ วิทยานิพนธ์ในช่วงนี้เริ่มมีการทำ Action research เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และต่อยอดการพัฒนาในทุกระดับ มีวิทยานิพนธ์หลายเล่มกล่าวถึงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) อันเป็นช่วงสุดท้ายของการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงมุมมองมิติของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล องค์กร ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยนำเสนอแนวทาง แนวประพฤติปฏิบัติ รวมถึงรูปแบบการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการของผู้ได้รับการพัฒนาประกอบกับแนวคิดทฤษฎีเชิงวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากกระบวนการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดำเนินการด้วยตนเอง จากนั้นจึงร่วมกับนักวิชาการเพื่อการพัฒนาและประเมินผลแบบครบวงจรภายใต้หลักธรรมาภิบาล ให้สามารถพึ่งพาตนเองและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบ

จะเห็นได้ว่างานวิทยานิพนธ์ในสาขาพัฒนศึกษาจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมมากมาย และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาอยู่เสมอ ดังนั้น หัวใจสำคัญของแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์จึงมิได้ขึ้นกับวิธีการวิจัย ความเที่ยงความตรงของข้อมูล หรือการวิเคราะห์ที่ชัดเจน หากแต่มีความสำคัญตั้งแต่การเลือกประเด็นที่จะศึกษาว่าต้องมີผลวัดตามสถานการณ์ และมีให้ความสำคัญกับปัจจัยที่จะทำให้วิทยานิพนธ์ตอบสนองการพัฒนาประเทศได้จริง ต้องกระตุ้น สร้างความตระหนักรู้และตอบสนองการพัฒนา การแก้ไขปัญหา และต้องขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น การกำหนดหรือนำเสนอแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์จึงต้องพิจารณามิติอื่นๆ อย่างรอบด้านดังจะได้อธิบายต่อไป

6.1.2.3 การนำเสนอแนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์

การนำเสนอแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์นี้ ได้แบ่งออกตามประเด็นต่างๆ ได้ 5 ประเด็น ซึ่งมาจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยประกอบกับข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการสนทนากลุ่มคณาจารย์ตัวแทนจากมหาวิทยาลัยที่ได้นำวิทยานิพนธ์มาสังเคราะห์ในครั้งนี้ กล่าวคือ

แนวโน้มที่ 1 ลักษณะของวิทยานิพนธ์ตามบริบทไทย ประกอบด้วย 2 บริบทที่มีผลอย่างมาก คือบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยมีผลต่อทิศทางของวิทยานิพนธ์ และบริบทของสังคมไทยที่มีภูมิปัญญาไทยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ กล่าวคือ แต่ละมหาวิทยาลัยมีจุดเริ่มต้นของการเปิดหลักสูตรจากหลากหลายมุมมองแต่มีจุดร่วมเดียวกันคือ การศึกษาและหาแนวทางการพัฒนาสังคมอย่างเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อสร้างความร่วมมือสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ความชำนาญที่หลากหลายของครูอาจารย์ ประกอบกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่มาจากหลายสาขาอาชีพ ดังนั้น การจัดทำหรือปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนซึ่งมีผลต่อการทำวิทยานิพนธ์จึงต้องมีการเลือกที่หลากหลาย ตอบรับความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้นำความรู้ที่กลับไปพัฒนาในมิติของตนเอง ทั้งนี้ บริบทของมหาวิทยาลัยก็ทำให้วิทยานิพนธ์มีความแตกต่างกัน เช่น บางมหาวิทยาลัยเน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จึงเป็นการสร้างรูปแบบการพัฒนาที่เริ่มจากการกระตุ้นบุคคลในองค์กรให้ร่วมคิดร่วมสร้างสรรค์ ในขณะที่บางมหาวิทยาลัยสนใจเรื่องการกระตุ้นให้สังคมเห็นมุมมองที่แตกต่างของผู้คน จะทำวิทยานิพนธ์ในการวิพากษ์ วิเคราะห์ในเชิงลึก การวิเคราะห์หาพฤติกรรมหรือบางมหาวิทยาลัยที่อยู่ในท้องถิ่นก็จะทำวิทยานิพนธ์เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ตอบสนองความต้องการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนนั้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาเห็นว่าหลักสูตรพัฒนาศึกษาส่วนมากจะมาปรับประยุกต์จากหลักสูตรของต่างประเทศ และเมื่อวิเคราะห์หลักสูตรในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเห็นว่า มีเนื้อหาวิชาคล้ายกับหลักสูตรในต่างประเทศแต่เพียงรายวิชาเดียวคือภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทุกมหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นไว้ว่า ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทฤษฎีที่เราใช้ในปัจจุบันนั้นมาจากต่างประเทศซึ่งได้พัฒนามาจากภูมิปัญญาของตะวันตกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังนั้น การเรียนภูมิปัญญาจึงมิได้เป็นรายวิชาการเรียนแต่ได้แฝงไว้ในเนื้อหาอยู่แล้ว สำหรับที่มีการเรียนภูมิปัญญาในบ้านเราก็เพราะผู้จัดทำหลักสูตรเล็งเห็นความสำคัญของพื้นฐานสังคมไทยที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชนอย่างแท้จริง และเพื่อให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงคุณค่าของ “ปัญญา” ของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกับนักวิชาการที่ควรให้การยอมรับกับการสร้างสรรค์ทฤษฎีเพื่อการพัฒนาที่มาจากฐานรากของสังคมไทยอย่างแท้จริง จากความคิดของคนไทยให้มากขึ้นด้วย

แนวโน้มที่ 2 การทำวิทยานิพนธ์ในเชิงสหวิทยาการภายใต้ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีอยู่ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ ข้อจำกัดและปัญหาของคณาจารย์ ความหลากหลายของผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน

ในเรื่องของคณาจารย์นั้น ปัญหาสำคัญคือขาดแคลนคณาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาทางพัฒนาศึกษาปัญหาโดยตรง และไม่สามารถบรรจุอาจารย์ที่มีความรู้เฉพาะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนได้ ด้วยแต่เดิมนั้นทุกหลักสูตรที่เปิดสอนจะได้รวบรวมคณาจารย์จากหลากหลายสาขามาร่วมทำหลักสูตรและสอนร่วมกัน หากแต่ในปัจจุบันไม่อาจทำเช่นนั้นได้ด้วยหลักเกณฑ์การรับอาจารย์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่กำหนดให้บรรจุอาจารย์ที่ต้องจบตรงสาขานั้น อย่างไรก็ตาม พัฒนาศึกษา

ถือได้ว่าเป็นสาขาที่เปิดสอนแบบสหวิทยาการ จึงสามารถบรรจุอาจารย์ที่จบในหลักสูตรใกล้เคียงกันได้ หากแต่ยังไม่เพียงพอ ซึ่งบางมหาวิทยาลัยก็ไม่สามารถบรรจุอาจารย์ที่จบสาขาใกล้เคียงได้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่ไม่เข้าใจศาสตร์ของพัฒนศึกษาอย่างแท้จริงมักไม่เห็นด้วยกับการทำเช่นนี้ จากการสนทนากลุ่มเห็นว่า การเปิดสอนของสาขาวิชาพัฒนศึกษานี้ อาจารย์ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะการสอนวิธีคิดเชิงบูรณาการ การสอนการคิดวิเคราะห์นั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้และทักษะในการเชื่อมโยงบูรณาการประเด็นต่างๆ พร้อมนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาอย่างรอบด้าน ผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิธีคิดของผู้เรียนมากที่สุดคืออาจารย์ผู้สอนที่รับผิดชอบตั้งแต่การจัดการเรียนการสอน การนำการฝึกปฏิบัติงาน การศึกษาดูงาน รวมถึงการทำวิทยานิพนธ์ เพราะอาจารย์มักจะทำให้คำปรึกษาไปในแนวทางที่ตนถนัด แม้ว่าจะไม่ได้เป็นข้อเสีย แต่ก็ถือเป็นข้อจำกัดทางเลือกการทำวิทยานิพนธ์สำหรับผู้เรียน อีกทั้งหากในสาขาวิชาไม่มีแต่อาจารย์ที่จบด้านพัฒนศึกษาเท่านั้น ก็จะมีขาดอาจารย์ที่มีความรู้ทฤษฎีเฉพาะในเชิงลึก และหากเชิญอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะมาเป็นอาจารย์พิเศษ ก็อาจเกิดความไม่ต่อเนื่องของการพาผู้เรียนฝึกการลงมือปฏิบัติจริง ทางแก้หนึ่งที่จะเห็นพ้องต้องกันในการสนทนากลุ่มคือ ในเรื่องควรบรรจุคณาจารย์ที่จบตรงสาขาอย่างน้อย 3 คนและอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพิ่มเติม เพื่อให้บัณฑิตได้รับความรู้เชิงสหวิทยาการที่เข้มข้นอย่างแท้จริง

อีกปัญหาที่มหาวิทยาลัยส่วนมากประสบคือ เมื่อได้ผู้สนใจจะเป็นอาจารย์ที่มีคุณสมบัติการเรียนที่เหมาะสมแล้ว แต่ก็มีปัญหาเรื่องความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษ นั่นก็เพราะ ส่วนหนึ่งของการสอนในสาขานี้จำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ของผู้สอนเป็นหลัก เช่นการสอนเรื่องการพัฒนาชุมชน ก็ควรจะมีบรรจุอาจารย์ที่ถนัดในเรื่องนี้ หากแต่ในความเป็นจริง ผู้ที่ถนัดเรื่องชุมชนอาจไม่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษที่เพียงพอต่อความต้องการของหลักสูตรเพราะมักทำงานด้านปฏิบัติการในพื้นที่ในเชิงลึก มาโดยตลอดไม่ได้มีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นข้อจำกัดในการคัดเลือกคณาจารย์อยู่เสมอ แนวทางการแก้ไขปัญหานี้ที่เป็อยู่คือการเชิญผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นอาจารย์พิเศษ แต่อย่างไรก็ดี ก็มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาที่จะทำกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติงานร่วมกับผู้เรียน อาจทำให้ไม่ได้รับความรู้อย่างเต็มที่

ส่วนในเรื่องความหลากหลายของผู้เรียนนั้น ส่งผลอย่างมากโดยเฉพาะหากต้องการให้ผู้เรียนได้นำผลที่ได้จากการทำวิทยานิพนธ์ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในอนาคต มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าควรให้ผู้เรียนได้ทำวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องกับฐานความรู้ ความเชี่ยวชาญ และการทำงานเดิมของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการทำวิทยานิพนธ์ในสาขานี้ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอันเกิดจากการพัฒนา ซึ่งมักเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะหาได้จากหนังสือเล่มไหน แต่ต้องเป็นผู้ที่ทำงานในพื้นที่จึงจะสามารถวิเคราะห์ที่มาของปัญหาและเข้าใจปัจจัยเงื่อนไขที่เกิดขึ้นได้ดี อีกทั้งเมื่อเรียนจบแล้ว ควรจะนำผลที่ได้จากวิทยานิพนธ์ไปต่อยอดเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการพัฒนาต่อไป แต่ความหลากหลายนี้ก็ส่งผลต่อการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ด้วย เพราะไม่สามารถหาอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในทุกๆ เรื่องได้ ปัจจุบันจึงให้มีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ เป็นผู้ให้คำปรึกษากับผู้ทำวิทยานิพนธ์ด้วย

ในเรื่องการจัดการเรียนสอนนั้น ทุกหลักสูตรมีกลุ่มรายวิชาที่คล้ายกัน คือ 1) กลุ่มวิชาทฤษฎีทางพัฒนศึกษาและภูมิปัญญา 2) กลุ่มวิชาทางการศึกษา รวมถึงรายวิชาด้านการศึกษาที่เกี่ยวกับศาสตร์อื่น เช่น เศรษฐศาสตร์การศึกษา และ 3) กลุ่มวิชาวิจัย แต่ในช่วงหลังทุกหลักสูตรได้ปรับปรุงในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยสิ่งที่เพิ่มเติมเนื้อหาวิชาการสอนคือด้านเทคโนโลยี และการเรียนจากประสบการณ์จริง การลงพื้นที่ปฏิบัติซึ่งทุกมหาวิทยาลัยได้จัดการเรียนการสอนแบบรวมหลายรายวิชาเข้าด้วยกัน มีจำนวนผู้สอนและผู้เรียนหลายคน และเลือกพื้นที่ที่จะพัฒนาด้วยกัน หรือบางมหาวิทยาลัยมีพื้นที่ที่บริการวิชาการโดยเฉพาะ หากแต่ในอนาคต การเรียนการสอนอาจจะไม่เป็นเช่นนี้ โดยอาจมีการเปิดสอนบางรายวิชาให้บุคคลทั่วไปที่สนใจเรียนต่างๆ ที่ยังไม่ต้องเป็นนิสิต/นักศึกษาในหลักสูตร แล้วเมื่อเข้าเรียนแล้วสามารถนำมาเทียบโอนความรู้ในบางรายวิชาได้ เมื่อเข้ามาเรียนในหลักสูตรจริง อาจจะเรียนเพียงไม่กี่วิชาแล้วทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะใช้เวลาเรียนน้อยลงมาก เหมือนกับการเรียนหลักสูตรสั้นๆ แล้วเก็บไว้เป็นหน่วยกิตเพื่อเทียบโอนเมื่อเข้ามาเรียนได้

แนวโน้มที่ 3 **ฐานคิดการทำวิทยานิพนธ์** ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตของสังคม ในช่วงเวลาที่ผ่านมาจะเป็นการศึกษาหลักการและเสนอแนวทางการแก้ปัญหาจากการศึกษาเอกสารและกระบวนการวิจัยต่างๆ หากแต่ในอนาคต ถ้าต้องการให้นำผลการวิจัยไปขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติได้จริง ผู้เรียนจำเป็นต้องมองเรื่องเดียวกันด้วยมุมมองของหลายศาสตร์ให้เป็น ผลของงานวิจัยต่างๆ อาจจะไม่สามารถนำมาตอบโจทย์การพัฒนาโดยทั่วไปได้ แต่สามารถแก้ไขปัญหของตนเองและเป็นแนวทางให้ที่อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ด้วย จากการสนทนากลุ่มยังเห็นว่า การทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาเพียงเล่มเดียวคงไม่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้ สิ่งสำคัญคือต้องเผยแพร่งานวิจัยให้สังคมได้รับรู้ ให้ผู้ที่มีบทบาทการขับเคลื่อนได้รับรู้และนำไปใช้ต่อ อีกทั้งควรมีการตั้งกลุ่มของคณาจารย์เพื่อร่วมกำหนดจุดเน้นของการทำวิทยานิพนธ์ร่วมกันของหลายมหาวิทยาลัยอีกด้วย ฐานคิดตั้งต้นของการทำวิทยานิพนธ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาโดยใช้ผลของวิทยานิพนธ์ให้เกิดประโยชน์ได้ จากการสนทนากลุ่มเห็นว่า แนวทางหนึ่งที่จะทำให้สามารถนำผลของงานมาใช้ได้จริงคือ การที่ทุกมหาวิทยาลัยร่วมกันกำหนดทิศทางของประเด็นที่ศึกษา อาจเป็นการกำหนดแบบกว้างๆ เช่นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การพัฒนาตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน แล้วให้แต่ละมหาวิทยาลัยมีพื้นที่ที่จะสร้างสรรค์ผลงานตามแนวทางของตนเอง หากทำเช่นนี้ จะทำให้เห็นแนวทางการพัฒนาในประเด็นเดียวกันที่หลากหลายมิติ ซึ่งจะส่งผลถึงการนำไปขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขของสังคมได้อย่างแท้จริง

แนวโน้มที่ 4 **การใช้ประโยชน์จากผลลัพธ์ (Outcome) ของวิทยานิพนธ์** หมายถึงเมื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์แล้ว พบว่า สิ่งที่ได้จากงานทั้งหมดคือการได้มาซึ่งประโยชน์ 3 ประการคือ ทฤษฎีฐานรากจากสังคมไทย (Grounded theory) กระบวนการวิจัยที่หลากหลายทันสมัย และบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

ในช่วงเวลานี้ นักวิชาการหลายคนเห็นว่า หลักการพัฒนาของตะวันตกที่ได้เผยแพร่มาเป็นเวลานานนั้น มิได้ตอบสนองให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงของสังคมไทย จึงได้เร่งทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ตีความ วิพากษ์ เพื่อให้เห็นถึงสถานการณ์ที่แท้จริงของสังคมไทยอย่างแท้จริง จากนั้นต่อไปจึงมีความต้องการให้การวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาได้จริง จึงเป็นการวิจัยแบบ Problem-based ซึ่งผู้วิจัยต้องเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา มองปัญหาแบบองค์รวม ต้องมองหลายมุมและมีวิธีคิดที่หลากหลาย สามารถบูรณาการศาสตร์และนำมาใช้อย่างถูกต้อง ถูกเวลา จนถึงการสร้างทฤษฎีของตนเอง ทั้งนี้ ต้องเริ่มการจากการศึกษาความความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียเสียก่อน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาต่างๆด้วย

นอกเหนือจากองค์ความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์แล้ว ผู้ที่อ่านวิทยานิพนธ์ยังได้เห็น กระบวนการวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบที่หลากหลาย บางเล่มใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่ซับซ้อนเพื่อให้ได้ ผลการวิจัยที่ถูกต้อง มีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความเที่ยงตรง และในระยะหลังมานี้จะเป็นการวิจัยแบบ ผสมผสานมากยิ่งขึ้น ในอนาคตอันใกล้นี้ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ควรดำเนินการวิจัยที่เป็น Action research มากขึ้นเพื่อสอดคล้องกับแนวคิดที่จะนำวิทยานิพนธ์ไปขับเคลื่อนได้จริง ส่งผลให้ได้ใช้ประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่มีความรู้ เข้าใจปัญหา แก้ปัญหาได้ สร้างสรรค์กระบวนการที่ได้จากการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยไปสร้างกระบวนการพัฒนา เป็น บัณฑิตที่เปิดกว้าง ยอมรับความคิดที่หลากหลาย แตกต่าง และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลายมหาวิทยาลัยมุ่งหวังที่จะสร้างบัณฑิตให้เป็นผู้นำทางปัญญา เป็นคนเก่ง คนดี ชี้นำสังคมได้

แนวโน้มที่ 5 การสร้างความร่วมมือทางวิชาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา ทุกสถาบันเห็นว่า ควรมีการตั้งกลุ่มเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เริ่มจากการแก้ปัญหาคาราคาซังของแต่ละสถาบัน ซึ่งอาจมีการเรียนร่วมหรือศึกษาดูงานร่วมกันของนิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ อาจเป็นการ ประชุมวิชาการประจำปี หรือผ่าน Social Media ก่อน นอกจากนี้ยังเห็นว่า พัฒนศึกษา ควรมีเป้าหมาย ในการพัฒนาร่วมกันซึ่งกำหนดคำสำคัญ หรือแนวคิดในทิศทางเดียวกัน

จากประเด็นที่ได้วิเคราะห์มา สามารถสรุปการนำเสนอเป็นแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ใน สาขาวิชาพัฒนศึกษาซึ่งมีด้วยกันหลายองค์ประกอบคือ

1. การทำวิทยานิพนธ์ที่เหมาะสมกับสังคมไทย เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างแท้จริงที่สอดคล้อง กับแนวคิดหลักของแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งส่งผลต่อการได้รับการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การ ทำวิทยานิพนธ์และการนำวิทยานิพนธ์มาใช้ประโยชน์ รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นหัวใจสำคัญ ของการพัฒนาชนบทมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการทำวิทยานิพนธ์

2. การลดข้อจำกัดของการรับคณาจารย์ โดยเฉพาะสาขาที่เรียนจบมา ด้วยความเป็นสห วิทยาการ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย มิใช่เพียงอาจารย์ที่จบใน สาขาวิชาพัฒนศึกษาเท่านั้น เพราะอาจารย์ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการทำวิทยานิพนธ์ แนวโน้มของการคัดเลือกอาจารย์จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ต้องมีความรู้ที่กว้างไกล ลึกซึ้งและหลากหลายด้วย

3. การทำวิทยานิพนธ์ที่ต้องมองให้กว้างไกลและเชิงลึก กล่าวคือต้องนำบริบทของโลกมาเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์การพัฒนาที่สามารถดำเนินการได้ และยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระดับท้องถิ่นอันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา “คน” ให้มีความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

4. การแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของนักวิชาการไทยในการสร้างทฤษฎีฐานรากที่เหมาะสมกับสังคมไทย กระบวนการวิจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการการพัฒนาได้อย่างตรงประเด็นและเพียงพอ รวมถึงการสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ ด้วยศาสตร์พัฒนศึกษาศาสตร์คือการสร้างวิธีคิดที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกัน เพื่อการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหา ดังนั้น การสร้างวิธีคิดของนิสิตจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

5. การเสริมสร้างความร่วมมือของแต่ละมหาวิทยาลัยและการเผยแพร่ให้สังคมได้รู้จักสาขาวิชาพัฒนศึกษา รวมถึงผลงานที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดได้จริง อีกทั้งควรมีความร่วมมือในการกำหนดประเด็นการพัฒนาไปพร้อมกันด้วย

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์เพื่อนำเสนอแนวโน้มทางพัฒนศึกษาที่สอดคล้องและส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ สามารถอภิปรายผลการวิจัยเป็นประเด็นข้อค้นพบต่างๆ ได้ดังนี้

1. แนวโน้มการทำวิทยานิพนธ์ตามกระแสการพัฒนาของประเทศ

การทำวิทยานิพนธ์สาขาวิชาพัฒนศึกษาในช่วงแรกๆ นั้น เป็นไปเพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่อิงกับการก้าวเข้าสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมตามแนวทางของ Modernization และมีความเชื่ออย่างยิ่งว่า การศึกษาจะเป็นเครื่องมือในการเยียวยาความล้มเหลวที่เกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ เชื่อกันว่าหากประชาชนได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ดีแล้วจะทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้น การเรียนรู้ควรเป็นไปตามวิถีแห่งตะวันตก ได้เรียนรู้วิธีคิด วิธีการปฏิบัติ การประเมินผล การสะท้อนผลการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ตามเป้าหมายของทศวรรษการพัฒนา ดังนั้น เมื่อแรกเริ่มต้นก่อตั้งสาขาวิชานี้ทำให้วิทยานิพนธ์ในช่วงแรกจึงมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างยิ่ง

แนวทางการพัฒนาแบบตะวันตกจึงได้กลายมาเป็นแนวทางการพัฒนาที่ภาครัฐ ภาคเอกชน ครู อาจารย์ นักวิชาการ และประชาชนยึดมั่นอย่างมั่นคง สร้างเป็นวาทกรรมการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาที่ไม่ได้สอดคล้องกับบริบทของประเทศอย่างแท้จริง เพราะเกิดจากการนำเข้าสู่ทฤษฎีเหล่านั้นมาวิพากษ์สังคม โดยไม่ได้ดูว่ารากฐานของปัญหา ปัจจัยเงื่อนไขของการพัฒนาประเทศไทยว่าเป็นอย่างไร นักพัฒนศึกษาในช่วงแรกจึงได้เพิ่มเติมรายวิชา “ภูมิปัญญาไทย” เพื่อให้ผู้เรียนได้หันกลับมาตระหนักถึงความรู้ความสามารถของบรรพบุรุษไทยที่ได้สั่งสม ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเหมาะสมกับชุมชนและสังคมไทย ให้เป็นรากฐานการพัฒนาที่เหมาะสมของไทย ทั้งนี้ มีเชื่อว่าหลักสูตรพัฒนศึกษาใน

ต่างประเทศจะไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาตามบริบท หากแต่ชาวตะวันตกมีวิธีการศึกษาที่เกิดจากการลองผิดลองถูก การคิดวิเคราะห์ การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และเผยแพร่อย่างกว้างขวางมาเป็นระยะเวลาช้านาน เพราะด้วยความเจริญของวิวัฒนาการการพิมพ์ การบันทึกที่มีก่อนโลกตะวันออกเป็นก่อน ดังนั้น ทฤษฎีต่างๆที่ใช้ในการคิดวิเคราะห์ปัจจุบัน จึงเกิดจากการสังสมภูมิปัญญาและสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิดที่ใช้ในปัจจุบันที่อาจจะเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับสังคมไทยมากนัก เป็นหน้าที่ของนักพัฒนาศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันที่จะต้องวิเคราะห์และนำทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้ต่อไป

สิ่งแรกที่จะทำให้สังคมไทยคำนึงถึงการพัฒนาประเทศตามบริบทของเราด้วยภูมิปัญญาของเรา คือ การสร้างความเชื่อมั่นว่า ทฤษฎีแนวคิดการพัฒนาที่ถือกำเนิดบนผืนแผ่นดินไทยนั้น จะเป็นกุญแจสำคัญในการช่วยพัฒนาตามภูมิสังคมไทยได้อย่างแท้จริง ดังนั้น วิทยานิพนธ์ในช่วงหลังมานี้ จึงมีความมุ่งมั่นในการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) อันได้จากการวิจัยมาเป็นฐานคิดของการพัฒนา มากกว่าการนำทฤษฎีของตะวันตกมาเป็นหลักในการสร้างกระบวนการพัฒนาเช่นแต่เริ่มแรกที่มีการเปิดสอนในสาขานี้ ทั้งนี้ก็เพราะในช่วงแรกของการเปิดสอนนั้น ได้นำหลักสูตรมาจากต่างประเทศ จึงได้นำรายวิชา ตำรา และแนวคิดที่ได้ก่อเกิดจากภูมิปัญญาของชาวตะวันตกและได้รับการปรับปรุงแก้ไข ทดลองทำซ้ำ มาเป็นระยะเวลาช้านาน เมื่อนำมาใช้ในประเทศไทยจึงอาจไม่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งหมด ซึ่งส่งผลให้หลักสูตรของไทยมีรายวิชาภูมิปัญญาไทย ก็เพื่อให้ความสำคัญกับรากฐานวัฒนธรรมของไทยอันจะส่งผลต่อการพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของ ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (อ้างถึงในทักษ์ อุดมรัตน์, 2561) ที่ว่า มโนทัศน์ทางพัฒนศึกษศคล้ายกับคลื่น 4 ลูกคือ ลูกที่ 1 ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจการพัฒนาประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศตะวันตก ลูกที่ 2 คือเมื่อศึกษามาแล้วจึงนำมาวางแผนการพัฒนการศึกษาในประเทศของตน ลูกที่ 3 คือการนำนโยบายสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานการพัฒนาของตน และลูกที่ 4 คือเมื่อแต่ละประเทศได้เห็นถึงปัญหาการพัฒนาแล้ว จึงพยายามแก้ปัญหาเหล่านั้นบนฐานความคิดตามบริบทของตนเอง

การจะได้มาซึ่งทฤษฎีฐานรากนั้น เริ่มจากการตอบสนองความต้องการการพัฒนาของชุมชน การจัดการเรียนการสอนในระยะหลังนี้จึงมีกิจกรรมประกอบรายวิชาเกี่ยวกับการร่วมกันพัฒนาชุมชนและร่วมกันวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นทฤษฎี การทำเช่นนี้จะสามารถนำผลการวิจัยมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนชุมชนได้จริงต่อไป

นอกจากนี้ ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดจากการให้ความสำคัญของการใช้ทฤษฎีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทย คือการได้มาซึ่งนักวิจัยที่เข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง มีหัวใจแห่งการพัฒนา ดำเนินการวิจัยภายใต้หลักธรรมาภิบาล และซื่อสัตย์ต่อข้อมูลที่ได้มาเพื่อให้เกิดการพัฒนาได้จริงด้วยความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งถือเป็นการพัฒนา “คน” ที่สำคัญดังพระราชดำรัสของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ความตอนหนึ่งว่า “...เพื่อจะพัฒนาชาติบ้านเมืองและคนในชาติไปพร้อมๆกัน ให้ชาติบ้านเมืองเกิดความเจริญในทุกๆ มิติ และคนในชาติมีคุณภาพ คือมีความรู้ความสามารถเท่าทันความเจริญก้าวหน้าของชาติ ควบคู่ความมีคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกที่ดี อารมณ์

ความรู้สึกที่ได้รับการกล่อมเกลา ... เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน สามารถปรับตัว แก้ไขปัญหาและดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อนของโลกยุคปัจจุบัน...”

2. แนวโน้มของการวิจัยแบบสหวิทยาการ

จากการสังเคราะห์งานวิจัยทั้ง 643 เรื่องพบว่า มีการใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียว หรือการวิจัยเชิงผสมผสาน ทั้งเพื่อมุ่งศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำนายอนาคต นำเสนอแนวทางหรือทางเลือกนโยบาย ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะของเป้าหมายของการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์ในอนาคตจะประกอบไปด้วยการรวมวิธีวิทยาที่หลากหลาย ซับซ้อน มีความเที่ยงตรง สามารถตรวจสอบได้ และในช่วงหลังนี้ งานวิจัยที่ได้รับความสนใจคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อตอบสนองการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งโดยมากการวิจัยลักษณะนี้จะมีการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีเชิงอัตนัยที่ผู้วิจัยจะเป็นผู้ตีความเพื่อให้ได้บทสรุปที่น่าสนใจ สอดคล้องกับที่ อุทุมพร จามรมาน (2531) ให้ความเห็นถึงการวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นการสรุปตามเกณฑ์ของผู้อ่าน ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจะแตกต่างกันตามผู้อ่านแต่ละคน โดยมีเป้าหมายอย่างเดียวกันคือการสรุปเนื้อหาอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์รูปแบบนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1) เพื่อบรรยาย พรรณาและสรุป 2) เพื่อบอกความสัมพันธ์หรืออธิบายความสัมพันธ์ 3) เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงหรือความแตกต่าง และ 4) เพื่อทำนายผลที่จะเกิดขึ้น หากแต่การทำวิทยานิพนธ์เชิงสหวิทยาการมีขั้นตอนเพิ่มขึ้นก่อนการวิเคราะห์โดยเฉพาะในการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่คาดว่าจะมีมากขึ้นในอนาคต คือการสอบถามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ทำวิทยานิพนธ์ได้เข้าใจอย่างแท้จริงถึงเป้าหมายของการวิจัยอันจะส่งผลถึงการวิเคราะห์เนื้อหาได้ตรงจุดและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

การจะวิเคราะห์เนื้อหาในลักษณะนี้ได้ นั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนตั้งแต่การมองประเด็นปัญหา การหาทางออกและการตีความเนื้อหาควบคู่กับบริบทต่างๆ นอกจากนี้ ยังต้องนำแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนา ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์หรือเศรษฐศาสตร์ ควบคู่กับแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อจะได้วิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนและสามารถนำไปเป็นข้อมูลเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วว่า การวิจัยทางพัฒนศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา การมองสังคมก็ย่อมต้องเปลี่ยนไปด้วย ในอดีตที่การวิจัยในสาขานี้มีไว้เพื่อพัฒนาการศึกษาในระบบโรงเรียน หากแต่ในปัจจุบันมีความสนใจที่หลากหลายมากขึ้น งานวิจัยมีลักษณะที่ทั้งกว้างขึ้นและแคบลง ในมุมที่กว้างขึ้นก็อาจเป็นเพราะโลกมีการสื่อสารที่รวดเร็วกว้างไกลมากขึ้น การวิเคราะห์สิ่งต่างๆ โดยมีฐานคิดที่กว้างขวาง จะทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองในเรื่องเดิมที่แตกต่างกัน อีกทั้งในช่วงหลังมีผู้เรียนมาจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าเรียนในสาขานี้เพิ่มมากขึ้น ทำให้การทำความเข้าใจการศึกษาของประเทศต่างๆ กว้างขวางและเป็นจริงที่สุด ที่แคบลงก็เพราะมีมุมมองที่ว่า การศึกษาเชิงลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือบุคคล

หนึ่ง จะทำให้เราสามารถเข้าใจสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง รวมทั้งในช่วงหลังนี้ได้ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชุมชนมากขึ้น งานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจึงมักเป็นการศึกษาและสร้างกระบวนการการพัฒนาชุมชน ที่ได้รับความร่วมมือจากโรงเรียน หน่วยงานของรัฐ เอกชนและภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเกิดขึ้นได้จริงและยั่งยืน ซึ่งการทำเช่นนี้แม้ว่าจะได้ผลการวิจัยเป็นรูปแบบหรือคู่มือการพัฒนาเช่นในสมัยแรกของการทำวิทยานิพนธ์ แต่มีความแตกต่างกันคือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทมากขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นค้นหาปัญหา การสร้างกระบวนการแก้ไข การประเมินผลและการพัฒนาชุมชนจากผลการประเมินนั้น ผู้ทำวิทยานิพนธ์จะไม่ใช่ว่าผู้ทำการวิจัยและสร้างรูปแบบการพัฒนา แต่จะเปลี่ยนเป็นผู้สนับสนุน กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการพัฒนาคด้วยตนเอง สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ว่าด้วยเรื่อง Integrated development หรือการพัฒนาแบบบูรณาการที่ทุกภาคส่วนต้องดำเนินการไปพร้อมกัน และในเรื่องของ Locally-focused Development ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่นจากผู้คนในชุมชน ให้มีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชนตามบริบทของตนเอง

ผลของการวิจัยที่เป็นสหวิทยาการซึ่งผู้วิจัยจะต้องมีมุมมองที่หลากหลายในเรื่องเดียว ดังนั้น จึงไม่มีความรู้ที่มีเพียงหนึ่งเดียวแบบสำเร็จรูปแล้วจะสามารถแก้ปัญหาหรือตอบปัญหาได้ทุกอย่าง ดังเช่นพระราชดำรัสของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ความตอนหนึ่งว่า “...ในการดำเนินชีวิตและการประกอบกิจการงานนั้น คนเราจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องต่างๆ สิ่งต่างๆ ให้รอบคอบและรอบด้าน เพื่อให้วินิจฉัยตัดสินใจถูกต้องและประพฤติตนปฏิบัติงานได้เหมาะสมทุกกรณี...”

3. แนวโน้มการนำผลของวิทยานิพนธ์ไปใช้ได้จริง

งานวิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งในสาขาพัฒนศึกษาได้นำนโยบายการพัฒนาระดับต่างๆ มาเป็นประเด็นในการทำวิจัย ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษา แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รวมถึงแผนงานในมิติต่างๆ ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นการวิจัยในมุมมองจากทฤษฎีของผู้ทำวิทยานิพนธ์เพียงเท่านั้น ซึ่งในบางครั้งก็ไม่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติต่อ อาจเป็นเพราะมิได้นำเสนอให้กับผู้มีอำนาจตัดสินใจดำเนินการ ด้วยการดำเนินงานกิจการต่างๆ ในสังคมไทยยังคงให้ความอำนาจกับผู้บริหารอยู่ วิทยานิพนธ์ที่สำเร็จแล้วจึงอาจจะยังไม่ได้นำมาทำต่อ หรือบางครั้งก็ได้ตั้งประเด็นตามกรอบการพัฒนาอย่างตรงไปตรงมา เช่นจากที่สังเกตเห็นว่า ในช่วงที่ทั่วโลกให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนา Millennium Development Goals (MDGs) นั้น ก็มีได้มีงานวิจัยใดที่กล่าวถึง MDGs เลย หากแต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าล้นแล้วแต่มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาตามแนวทางนี้ แต่ไม่ได้เขียนไว้ชัดเจน ส่งผลให้ผู้นำไปใช้ซึ่งมิได้ทราบความหมายที่แท้จริงไม่ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

เมื่อพิจารณางานวิทยานิพนธ์ที่ปรากฏนั้น จะเห็นว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับฐานคิดของการพัฒนาสากล ได้แก่ Inclusive development หรือการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ด้วยงานวิจัยส่วนหนึ่งกล่าวถึงคนชายขอบ เด็กชายแดน หรือกลุ่มคนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ ในเกือบทุกงานวิทยานิพนธ์จะแสดงผลการวิจัยที่ได้จากพื้นที่หรือกรณีที่ศึกษาอย่างชัดเจนแต่ไม่ได้เขียนถึงปัจจัยเงื่อนไขถึงการนำไปใช้ต่อในที่อื่นๆว่าควรพิจารณาสิ่งใดเพิ่มเติมหากต้องการนำไปใช้ อย่างไรก็ดี บางมหาวิทยาลัยเห็นว่า การศึกษากรณีในเชิงสหวิทยาการนี้ไม่จำเป็นต้องนำไปใช้ต่อ (Generalize) เนื่องจากเห็นว่าการศึกษา การวิเคราะห์หรือการนำเสนอแนวทางการพัฒนาควรเป็นเรื่องเฉพาะของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น ผู้อ่านงานวิทยานิพนธ์จะได้ประโยชน์จากกรณีที่ได้ศึกษามา และได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย การวิเคราะห์ วิพากษ์ คิดไตร่ตรองถึงประเด็นต่างๆ เพื่อเป็นความรู้ต่อไป

4. แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนในอนาคต

เมื่อพิจารณาวิทยานิพนธ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และคณาจารย์ที่มีหน้าที่ปรับปรุงหลักสูตรแล้วพบว่า การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันสามารถแบ่งรายวิชาได้เป็น 3 กลุ่มคือ ทฤษฎีพัฒนศึกษาและพื้นฐานความรู้ทฤษฎีทางสังคมต่างๆ รายวิชาด้านการศึกษา และรายวิชาเกี่ยวกับการวิจัย นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการฝึกปฏิบัติในชุมชนซึ่งโดยมากจะเป็นการร่วมเรียนพร้อมกันหลายรายวิชา เนื่องจากการทำงานชุมชนจำเป็นต้องใช้ทักษะและความรู้เรื่องกระบวนการที่หลากหลาย นอกจากนี้ ทุภมหาวิทยาลัยยังสนับสนุนให้ผู้เรียน เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เพื่อนำมาใช้กับกระบวนการต่างๆ โดยบางมหาวิทยาลัยได้เพิ่มรายวิชาดังกล่าวเป็นรายวิชาบังคับ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวมีส่วนคล้ายคลึงกับที่ ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชกุลพลเมือง (2557) กล่าวไว้ว่าในอดีตนั้นจะมีกลุ่มรายวิชา 3 กลุ่มคือ หลักทฤษฎีและพื้นฐานองค์ความรู้ ระเบียบวิธีการวิจัยและเทคนิคการวิเคราะห์ และการฝึกภาคสนาม

การเรียนการสอนของสาขาวิชาพัฒนศึกษาที่ได้พบจากการวิจัยนั้นคือ จะเรียนรวมกันเป็นหลายรายวิชา มีคณาจารย์เข้าร่วมการเรียนเป็นกลุ่ม ผู้เรียนทำงานเป็นทีม เรียนรู้จากการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนและอาจารย์ผ่านประสบการณ์ที่มีมาแตกต่างกัน ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนทางไกล หรือเรียนเก็บหน่วยกิตเป็นรายวิชาแล้วนำมาเทียบในภายหลังได้ ดังนั้น หากสาขาวิชาจำเป็นต้องปรับตัวเรื่องการเรียนการสอน อาจต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า การเรียนการสอนของพัฒนศึกษา สามารถเรียนทางไกลเพื่อให้ได้ผลจริงหรือไม่

5. แนวโน้มที่ให้ทั้ง “คน” และ “ชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา

จะเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ที่ผลของการวิจัยนั้นเป็นรูปแบบหรือคู่มือเพื่อพัฒนาการศึกษาตามเป้าหมายของการพัฒนาในช่วงเวลานั้น ซึ่งในช่วงท้ายของงานวิจัยพบว่านอกจากจะได้รูปแบบหรือคู่มือที่ดีแล้ว ยังต้องเกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน เพื่อให้การพัฒนาสามารถเกิดขึ้นได้จริง อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลานั้นจึงให้ความสำคัญกับ “การศึกษา” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา หากแต่ช่วงเวลาผ่านไป ประเทศไทยประสบปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและ

การเมืองมากมาย คนไทยเริ่มตระหนักถึงความล้มเหลวของการพัฒนาที่ผ่านมา ประกอบกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงต้องการให้พัฒนาโดยมี “คน” เป็นศูนย์กลาง อีกทั้งพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับปวงชนชาวไทย เมื่อเวลาผ่านไป การน้อมนำหลักคิดดังกล่าวมาใช้ในการพึ่งพาตนเองนั้นได้ขยายความรู้ความเข้าใจและแนวทางการดำเนินงานออกไปเรื่อยๆ จนกระทั่งเมื่อผู้ปฏิบัติได้คิดวิเคราะห์ผลของการทำงานแล้วพบว่า การพัฒนาไม่สามารถทำได้โดยรัฐ หรือเอกชน หรือนักวิชาการ หรือประชาชนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่ต้องร่วมมือร่วมใจกัน ตั้งแต่การตั้งประเด็นปัญหา การแสวงหากระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อน รวมถึงการกระตุ้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดให้ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

การพัฒนาให้ “คน” เป็นศูนย์กลางที่พบในงานวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จะเน้นไปที่การกระตุ้นให้คนเกิดการวิเคราะห์ การตระหนักรู้เพื่อให้เกิดการลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับที่ Paolo Freire ที่ได้กล่าวว่าความสำเร็จของการพัฒนาจะเกิดขึ้นจากความสำเร็จของบุคคลต่อการวิเคราะห์ วิพากษ์สังคมเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา สำหรับการจะก่อให้เกิดสำนึกนั้น บุคคลต้องได้รับการศึกษาและการตื่นรนเพื่อมิให้จำนนต่อสังคมที่ไม่ยุติธรรมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Radical) ภายใต้อิทธิพลหลากหลาย บุคคลควรต้องมีหลักยึดเหนี่ยวที่ถูกต้องไว้เสมอ และยิ่งสอดคล้องกับความหมายของพัฒนาศึกษาของสหประชาชาติในเบื้องต้นไว้ว่า *“ความสามารถของมนุษย์ในการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนของตนเอง ประเทศชาติและโลก ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งที่มี นัยยะของการวิจารณ์การรับรู้ของสถานการณ์ท้องถิ่น ชาติและนานาชาติ บนพื้นฐานความเข้าใจในบริบทของกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง”*

การพัฒนาในแนวทางดังกล่าวนี้ ก็สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้พึ่งพาตนเองของบริบทโลกในอดีตช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น งานทางพัฒนศึกษามีไว้เพื่อช่วยเหลือประเทศที่ด้อยพัฒนาในลักษณะของการบริจาคและส่งเสริมความช่วยเหลือผ่านองค์กรการกุศลจากประเทศพัฒนาแล้ว แต่เมื่อเวลาผ่านไป ทั่วโลกได้ตระหนักแล้วว่า การพัฒนาที่จะมั่นคงและยั่งยืนนั้นคือการพึ่งพาตนเอง ซึ่งมีได้มีแนวทางเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ละประเทศต้องแสวงหาทิศทางการพัฒนาของตนเอง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ โดยเฉพาะข้อที่ 16 ที่ว่าด้วยการส่งเสริมสังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งลดความรุนแรงทุกรูปแบบพร้อมทำงานร่วมกันของรัฐบาลและชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้ง ส่งเสริมการทำงานด้วยกฎหมายและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

6. แนวโน้มการเผยแพร่งานวิจัยเชิงสหวิทยาการ

การเผยแพร่งานวิจัยถือเป็นหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการ นักวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผลงานในวารสารวิชาการ หรือการประชุมวิชาการ ซึ่งงานวิจัยทางพัฒนศึกษาก็ได้นำเสนอในรูปแบบเหล่านี้เช่นกัน แต่สิ่งที่แตกต่างก็คืองานวิจัยส่วนหนึ่งมักมีลักษณะเฉพาะตัวคือการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งจะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน โรงเรียน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เข้าร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้น ทำให้ได้

เรียนรู้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปพร้อมกันด้วย ดังนั้น การเผยแพร่งานวิจัยทางพัฒนศึกษา จึงไม่จำเป็นต้องนำเสนอในเชิงวิชาการเท่านั้น หากแต่ยังสามารถถ่ายทอด ส่งต่อวิธีการ กระบวนการ และผลของการวิจัยให้กับผู้ที่นำไปใช้ได้โดยตรง เป็นการสร้างประโยชน์จากงานวิจัยอย่างแท้จริง

นอกเหนือจากการสร้างผลงานที่ดีแล้ว ยังต้องสร้างความเข้าใจให้กับสังคมโดยเฉพาะผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ที่จะทำให้งานวิจัยเหล่านี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ยอมรับความคิดที่สร้างสรรค์ การวิพากษ์ที่เฉียบคม พร้อมยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้น แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อส่งผลต่อการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาได้จริงต่อไป

7. แนวโน้มการทำงานร่วมกัน ONE FOR ALL, ALL FOR ONE

การจัดการเรียนการสอนในสาขาที่เกี่ยวข้องของพัฒนศึกษามีความหลากหลายของทุกมหาวิทยาลัย ก็เนื่องด้วยแนวคิดหลัก ปรัชญา ที่มา และบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน แต่ก็มีจุดร่วมเดียวกันคือการมองและแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการด้วยแนวคิดที่เป็นสหวิทยาการ ดังนั้น บนความหลากหลายนี้ ควรมีจุดรวมร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายของการทำวิทยานิพนธ์ อาจเริ่มจากการจัดประชุมวิชาการของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากนั้นจึงร่วมกันมองประเด็นทางสังคมที่น่าสนใจในสังคมช่วงเวลานั้นๆ ซึ่งการทำวิทยานิพนธ์ในสาขานี้ผู้ที่มีอิทธิพลอย่างมากคืออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่จะนำทางให้ผู้เรียนได้มองเห็นประเด็นทางสังคมไปในทิศทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกันในมิติที่ผู้เรียนมีความสนใจ การทำงานของคณาจารย์เช่นนี้จะสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการได้มากยิ่งขึ้นและยั่งยืน

ดังนั้น การทำงานร่วมกันบนความหลากหลายที่เป็นหนึ่งเดียวตามคำที่ว่า ONE FOR ALL, ALL FOR ONE จึงถือเป็นหลักในการพัฒนาร่วมกันต่อไปเพื่อพัฒนาบัณฑิตของเราให้สามารถ “มองปัญหา ออก แก้ปัญหาเป็น และสร้างกระบวนการได้” อย่างแท้จริง

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) นโยบายการสนับสนุนการทำงานและเปิดรับคณาจารย์ในสาขาใกล้เคียงเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ซึ่งในขณะนี้มีปัญหาหลายประการ กล่าวคือ ตามระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำเป็นต้องมีอาจารย์ที่จบตรงสาขาเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบเท่านั้น อาจารย์เหล่านี้จะมีทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากเกินไป ไม่ตอบสนองเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มุมมองที่หลากหลาย จำเป็นที่ต้องมีคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันมาทำงานร่วมกันและเปิดมุมมองของผู้เรียนให้กว้างขวางขึ้น แต่อาจารย์ที่มีลักษณะดังกล่าวอาจจะเรียนจบไม่ตรงสาขาวิชาพัฒนศึกษา หากแต่เป็นสาขาที่เกี่ยวข้องเช่น สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ แต่ก็ไม่สามารถเป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้ ส่งผลต่อการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ของนิสิตที่มีความต้องการและความเชี่ยวชาญไม่เหมือนกัน จึงไม่มีอาจารย์เพียงพอกับความสนใจ ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีวิธี

แก้ปัญหาคือเชิญอาจารย์คณะอื่นที่เกี่ยวข้องร่วมสอน แต่ก็จะเป็นปัญหาเนื่องจากเมื่ออาจารย์เหล่านั้นสอนจบแต่ละวิชา ก็จะกลับไป ไม่ได้ใกล้ชิดหรือแนะแนวทางการคิดกับนิสิตซึ่งเป็นสาขาวิชาที่เน้นการพัฒนาความคิดที่อาจารย์มีส่วนอย่างยิ่งในการสร้างเจตคติเรื่องการพัฒนากับผู้เรียนเป็นอย่างมาก การรับอาจารย์ควรมี 2 แบบ คือที่เรียนจบสาขาพัฒนศึกษาโดยตรงกับผู้ที่เรียนจบในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เช่นด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มนุษยศาสตร์ เป็นต้น

2) นโยบายสร้างความเข้าใจกับสังคมเรื่องความหมายและความสำคัญของพัฒนศึกษา เนื่องจากคนส่วนมากไม่เข้าใจเป้าหมายและลักษณะของงานพัฒนศึกษาที่แท้จริง เพราะเข้าใจว่าเป็นการพัฒนาการศึกษา แต่ในความเป็นจริงแล้ว พัฒนศึกษาเป็นศาสตร์ที่สอนให้ผู้เรียนทำความเข้าใจสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น รู้จักวิพากษ์ วิจารณ์ในเชิงวิชาการอย่างเป็นธรรมด้วยมุมมองที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนให้มีวิธีคิดเพื่อพัฒนาทั้งในระดับบุคคล หน่วยงาน องค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ อีกทั้งเป็นผู้ที่วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งไม่สามารถแสดงผลขององค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนั้นเมื่อมีผู้สนใจเข้าศึกษาต่อในสาขานี้มักจะไม่ได้รับอนุมัติให้เข้าศึกษาต่อเพราะหน่วยงานหรือองค์กรมักจะไม่เข้าใจว่าเรียนจบมาแล้วจะมีประโยชน์อย่างไรต่อองค์กร จึงไม่มีตำแหน่งบรรจุงานในชื่อตำแหน่ง “นักพัฒนศึกษา” นอกเหนือจากการที่ข้าราชการไม่สามารถมาเรียนในสาขาวิชาพัฒนศึกษาแล้ว ผู้ที่ยังมิได้เป็นข้าราชการแต่สนใจศึกษาทางด้านนี้ก็มักจะตระหนักว่าจะมีงานทำหรือไม่หลังเรียนจบเพราะไม่ได้มีหน่วยงานใดบรรจุตำแหน่งนักพัฒนศึกษา มีเพียงตำแหน่งที่มีชื่อใกล้เคียงเท่านั้น หรือแม้เรียนจบแล้วก็ยังไม่สามารถนำไปปรับใช้ได้ เห็นได้ชัดเจนจากผู้เรียนที่เป็นครู เพราะเนื้อหาการเรียนไม่ได้เกี่ยวข้องกับจัดการเรียนการสอนโดยตรง แต่เป็นการพัฒนาครูเพื่อให้มีมุมมองที่หลากหลาย ส่งผลต่อการจัดการศึกษาต่อไปเท่านั้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหน่วยงานรัฐส่วนมากยังไม่มีความเข้าใจงานของพัฒนศึกษา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันที่เปิดสอนในสาขานี้และผู้ที่ยื่นจบไปแล้วจะต้องประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับสังคมส่วนใหญ่มากขึ้นด้วย

6.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การปรับวิธีการจัดการเรียนการสอน ก็ด้วยวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมีความรวดเร็วกว้างไกล ผู้ที่สนใจในเรื่องใดๆสามารถหาความรู้ได้ด้วยตนเองอยู่เสมอ การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตยังคงต้องให้ผู้เรียนเข้าเรียนในชั้นเรียนเช่นเดิม หากแต่อาจจะไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในอนาคตที่มีได้ยึดติดกับใบปริญญาเช่นในอดีต เพียงแต่ต้องการได้รับความรู้เพื่อนำไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ผู้จัดการเรียนการสอนในอนาคตต้องพิจารณาให้ตีว่าเป้าหมายของการสอนของสาขาวิชาพัฒนศึกษาคืออะไร ซึ่งมักเป็นไปเพื่อให้ความรู้และสร้างบุคลากรที่ทำให้ประโยชน์ให้กับสังคม หรือสนับสนุนให้ผู้สนใจจบการศึกษาในระดับต่างๆ ได้ ซึ่งหากมีแนวคิดเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้คนทั่วไป ก็อาจเปิดสอนเป็นหลักสูตสั้นๆ ในแต่ละหัวข้อให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งอาจนำมาเทียบโอนเป็นรายวิชาหากมีโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ หากแต่แนวทางนี้ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า จะเกิดการ

ขัดแย้งกันกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่มีในปัจจุบันที่พยายามจะเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนร่วมกัน ฝึกปฏิบัติการในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันระหว่างผู้เรียนและคณาจารย์ ซึ่งเป็นการเรียนที่ใช้ระยะเวลานาน อย่างไรก็ตาม ใ่การเปิดสอนเป็นหลักสูตรย่อยๆ จึงอาจเป็นทางเลือกของการจัดการเรียนการสอนในอนาคตอันเป็นหน้าที่ของผู้สอนด้านพัฒนศึกษาที่จะต้องปรับตัวต่อไป

2) การประชาสัมพันธ์แนวคิดและผลงานของสาขาอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่นการจัดประชุมทางวิชาการ การจัดทำวารสารวิชาการ การจัดเสวนาร่วมกันระหว่างนักวิชาการและชาวบ้าน รวมถึงการที่ผู้เรียนได้นำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในพื้นที่จริงร่วมกับชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของสาขาวิชาพัฒนศึกษาในการเปิดเผยให้สาธารณชนได้เห็นถึงประโยชน์เป็นอย่างดี

3) การเปลี่ยนชื่อสาขาวิชา จากที่ได้ศึกษาบริบทของทุกมหาวิทยาลัยจะเห็นว่า บางมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนชื่อสาขาวิชาจากพัฒนศึกษาไปเป็นชื่ออื่นๆที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของหลักสูตรได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ อีกทั้งยังเป็นชื่อที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งงานในหน่วยงานต่างๆ อย่างไรก็ตาม ได้มีความเห็นว่า ชื่อ “พัฒนศึกษา” มีความหมายโดยตรงกับ Development Education จึงสมควรให้คงไว้ หากแต่เมื่อมีมหาวิทยาลัยอื่นที่ต้องการเปิดสอนเพิ่มเติม ควรเปลี่ยนชื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

4) การส่งเสริมสนับสนุนคณาจารย์ให้เรียนในสาขาที่ต้องการ โดยเป็นการให้ทุนกับคณาจารย์ในการศึกษาต่อในสาขาที่ขาดแคลนมากขึ้น

5) สนับสนุนให้นักศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงปฏิบัติการมากขึ้น ซึ่งจะแสดงให้เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงจากงานวิจัย อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และเป็นนักพัฒนศึกษาที่ดีต่อไปด้วย

6.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) เนื่องจากข้อสรุปหนึ่งของการวิจัยในครั้งนี้เห็นว่า คณาจารย์มีส่วนอย่างมากต่อแนวโน้มของการทำวิทยานิพนธ์ ดังนั้นจึงควรศึกษาพื้นฐานของอาจารย์ผู้สอนว่าเป็นอย่างไรในปัจจุบัน และความต้องการอาจารย์ในอนาคตเป็นอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลคุณสมบัติของอาจารย์ที่มี ที่ขาดแคลน และต้องการเพิ่มเติม สร้างเป็นแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ให้เหมาะสมต่อไปด้วย

2) จากวิทยานิพนธ์ที่ได้นำมาสังเคราะห์มีข้อสังเกตว่า จะดำเนินการวิจัยไปตามความถนัดหรือพื้นฐานของผู้เรียน ดังนั้น หากทำการสังเคราะห์งานวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป ควรนำประวัติของผู้ทำวิทยานิพนธ์มาร่วมวิเคราะห์ด้วย เพื่อจะได้ทราบถึงกลุ่มเป้าหมายที่สนใจศึกษาในสาขานี้ อันจะเป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจเข้าเรียนต่อไป

3) เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์ของงานวิทยานิพนธ์ต่อการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง จึงควรมีการวิจัยเพื่อติดตามบัณฑิตที่เรียนจบแล้วว่าเป็นไปทำงานอะไร ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างไร หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อจะได้เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริงของวิทยานิพนธ์ทางพัฒนศึกษา อันจะส่งผลถึงการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2547). ประชากรศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561 – 2580 (ฉบับย่อ)*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2561). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.ratchakittha.soc.go.th.
- คณะนิติบัญญัติเอก สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2527). *พัฒนศึกษาศาสตร์: ประมวลบทความซึ่งเน้นการประยุกต์เพื่อการพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ: พี เจ การพิมพ์.
- จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช. (2531). *การวิเคราะห์และสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รายงานผลการวิจัย)*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จูไรรัตน์ สุตรุ่ง. (2552). *การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา (รายงานผลการวิจัย)*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2557). *กระบวนการค้นคว้าพัฒนศึกษา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชินชนก โควินท์. (2561). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- นงลักษณ์ วิรัชชัยและคณะ. (2552). *รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย: การวิเคราะห์ทอภิมาน (Meta-analysis) (รายงานผลการวิจัย)*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- นภาพรณัฏ หะวานนท์, บรรณาธิการ. (2539). *พัฒนศึกษาศาสตร์: ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทักษ์ อุดมรัตน์. (2561). *พัฒนศึกษากับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา*. พิษณุโลก: พิษณุโลกดอทคอม.
- ทิตนา แชมมณี และนงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). *แก้ว ก้าว สู่วิธีความสำเร็จในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนและการสังเคราะห์งานวิจัย (รายงานผลการวิจัย) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ พุทธศักราช 2559*. (2561). กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ.
- ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้งและคณะ. (2524). *เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนศึกษา (Development Education)*. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (อัดสำเนา)
- มาเรียม นิลพันธ์. (2543). *การสังเคราะห์งานวิจัยทางด้านหลักสูตร (รายงานผลการวิจัย)*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- วิรุฬห์ นิลโมจน์. (2542). *การสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจุบันที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสัตว์ในกิจกรรมการพัฒนาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา: (รายงานผลการวิจัย).* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สงขลา: โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. (2527). *พัฒนศึกษาศาสตร์: ประมวลบทความซึ่งเน้นการประยุกต์เพื่อการพัฒนาประเทศ.* กรุงเทพฯ: พี เจ การพิมพ์.
- สงัด อุทรานันท์. (2531). *การสังเคราะห์งานวิจัยทางการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย: (รายงานผลการวิจัย).* ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/main.php?filename=develop_issue
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติและการพัฒนาประเทศ.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.nesdb.go.th/main.php?filename>
- สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2539). *เอกสารการสอนชุดวิชา 20201 พัฒนศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 14). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 24 เรื่องที่ 9 *แผนพัฒนาประเทศ เรื่องความเป็นมาของการวางแผนพัฒนาในประเทศไทย.* (2542). กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาลังคม (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555). *โครงการจัดตั้งภาควิชาการศึกษาและพัฒนาลังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.*
- หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555). สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง). สาขาวิชาพัฒนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://hs.kku.ac.th>.
- หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2558). สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556). สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2557). สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและพัฒนาลังคม (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555). *โครงการจัดตั้งภาควิชาการศึกษาและพัฒนาลังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.*

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555). สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2558). สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556). สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุทุมพร (ทองอุไร) จามรมาน. (2531). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ*. กรุงเทพฯ: ฟีนีქซ์พับลิชชิง.

อุทุมพร จามรมาน. (2547). *วิธีการสังเคราะห์งานวิจัยในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: ฟีนีქซ์พับลิชชิง.

ภาษาอังกฤษ

Berelson B. (1971). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Publishing Company.

Bourn D. (2015). *The Theory and Practice of Development Education: A Pedagogy for Global Social Justice*. London: Routledge.

Cooper H. (c1998). *Synthesizing Research: A Guide for Literature Reviews* (3rd edition). Thousand Oaks: Sage.

Cooper H. (2010). *Research Synthesis and Meta-analysis: A Step-by-Step Approach* (4th edition). Los Angeles: Sage.

Development Education Association (DEA). (2019). *Sharing the best in global development research for policy and practice*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.eldis.org/organisation/A1564>

James P. and Steve A. Y. (2017). *Conclusion: Interdisciplinary Links and Future Directions* in *Advancing Interdisciplinary Approaches to International Relations*, (pp.320-324). Cham: Springer International Publishing: Imprint: Pagrave Macmillan.

Krippendorff K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (3rd edition). Thousand Oaks: Sage.

McCloskey, S. (2014). *Development Education in Policy and Practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

National Youth Council of Ireland. (2017): *What is Development Education?*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.youthdeved.ie/about_us/what_is_development_education

- Osler A., editor. (1994). *Development Education: Global Perspectives in the Curriculum*. London: Cassell.
- Plan International. (2019). *Our History*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://plan-international.org/organisation/history>
- Romos P. G. (1986). *Overall Administrative Report 1980 – 1986, ASEAN Development Education Project (ADEP)*. Manila: The National Development Education Center of the Philippines (NADEC-Philippines).
- Schreier M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: Sage.
- Sumner A. and Tribe M. (2008). *International Development Studies: Theories and Methods in Research and Practice*. Los Angeles: Sage.
- Yuri Ishii. (2003). *A Comparative Analysis of the Contexts for Its Emergence and Its Introduction into the Japanese School System*. New York: Routledge Falmer.

สัมภาษณ์

- คณิต เขียววิชัย. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์. 9 ตุลาคม 2561.
- ชนิตา รัชทรัพย์เมือง. อดีตอาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 4 มีนาคม 2561.
- ธงชัย สมบูรณ์. อดีตอาจารย์สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. สัมภาษณ์. 7 มิถุนายน 2562.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. อดีตอาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สัมภาษณ์. 6 มิถุนายน 2562.
- ปรีชัย ดาวอุดม. สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สัมภาษณ์. 4 มีนาคม 2562.
- พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. อดีตอาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 7 มิถุนายน 2562.
- ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. สัมภาษณ์. 12 ตุลาคม 2561.
- สันติ ศรีสวนแดง. สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สัมภาษณ์. 6 มีนาคม 2562.
- สุมิตร สุวรรณ. สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สัมภาษณ์. 10 ตุลาคม 2561.

สุรุจณี ปัตโธสง. อดีตอาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. สัมภาษณ์. 10 ตุลาคม 2561.

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม โครงการจัดตั้งภาควิชาการศึกษาและ
พัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. สัมภาษณ์. 23 กุมภาพันธ์ 2562.

ภาคผนวก ก

แบบบันทึกข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐานของวิทยานิพนธ์

1. ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์ .....
2. ชื่อวิทยานิพนธ์ .....
3. ปีที่พิมพ์ .....
4. ที่มาและความสำคัญของปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
  - 4.1 นโยบายภาพรวมของประเทศ อธิบาย .....
  - 4.2 ความต้องการพัฒนาชุมชน อธิบาย .....
  - 4.3 ความต้องการพัฒนาองค์กรที่มีจำนวนมากทั่วประเทศ อธิบาย .....
  - 4.4 ความต้องการพัฒนาเฉพาะองค์กรที่ศึกษา อธิบาย .....
  - 4.5 สถานการณ์/ปัญหาของการศึกษา อธิบาย .....
  - 4.6 สถานการณ์/ปัญหาการเมือง อธิบาย .....
  - 4.7 สถานการณ์/ปัญหาสุขภาพ อธิบาย .....
  - 4.8 สถานการณ์/ปัญหาสังคม อธิบาย .....
  - 4.9 สถานการณ์/ปัญหาเศรษฐกิจ อธิบาย .....
  - 4.10 สถานการณ์/ปัญหาสิ่งแวดล้อม อธิบาย .....
  - 4.11 สถานการณ์/ปัญหาวัฒนธรรม อธิบาย .....
5. วัตถุประสงค์ (กรุณาระบุลำดับที่ตามที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์)
  - 5.1 เพื่อศึกษา/สำรวจ/ค้นหา อธิบาย .....
  - 5.2 เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ อธิบาย .....
  - 5.3 เพื่อเปรียบเทียบ อธิบาย .....
  - 5.4 เพื่อวิเคราะห์ อธิบาย .....
  - 5.5 เพื่อสังเคราะห์ อธิบาย .....
  - 5.6 เพื่อสะท้อน/ถอดบทเรียน อธิบาย .....
  - 5.7 เพื่อนำเสนอแนวทาง/นโยบาย อธิบาย .....
  - 5.8 เพื่อพัฒนา อธิบาย .....
  - 5.9 เพื่อประเมิน อธิบาย .....
  - 5.10 เพื่อสร้าง/กำหนด อธิบาย .....
  - 5.11 เพื่อทดลอง อธิบาย .....
  - 5.12 เพื่อทำนายอนาคต อธิบาย .....

6. หน่วยการวิเคราะห์

- 6.1 บุคคล
- 6.2 องค์กรระดับประเทศ
- 6.3 องค์กรเดียว
- 6.4 ชุมชน
- 6.5 ระดับชาติ
- 6.6 ระดับอาเซียน
- 6.7 ระดับนานาชาติ

7. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ อธิบาย .....

8. วิธีการวิจัย

- 8.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ
- 8.2 การวิจัยเชิงปริมาณ
- 8.3 การวิจัยแบบผสมผสาน

9. เทคนิคการวิจัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 9.1 การใช้แบบวัดความรู้ (เชิงปริมาณ) อธิบาย .....
- 9.2 แบบวัดทัศนคติ/ความพึงพอใจ/ความตระหนัก (เชิงปริมาณ) อธิบาย .....
- 9.3 แบบวัดพฤติกรรม (เชิงปริมาณ) อธิบาย .....
- 9.4 แบบบันทึก/แบบสำรวจ (เชิงปริมาณ) อธิบาย .....
- 9.5 แบบสอบถามปลายปิด (เชิงปริมาณ) อธิบาย .....
- 9.6 แบบสอบถามปลายเปิด อธิบาย .....
- 9.7 การทดลอง อธิบาย .....
- 9.8 การศึกษา/วิเคราะห์เอกสาร อธิบาย .....
- 9.9 การสำรวจพื้นที่/การสังเกต/แบบบันทึก (เชิงคุณภาพ) อธิบาย .....
- 9.10 การสัมภาษณ์ อธิบาย .....
- 9.11 การสัมภาษณ์เชิงลึก อธิบาย .....
- 9.12 การสัมภาษณ์กลุ่ม อธิบาย .....
- 9.13 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนและระดมความเห็น อธิบาย .....
- 9.14 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม อธิบาย .....
- 9.15 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม อธิบาย .....
- 9.16 การสร้างคู่มือ/รูปแบบ/หลักสูตร อธิบาย .....
- 9.17 การจัดค่ายหรือกิจกรรม อธิบาย .....
- 9.18 การถอดบทเรียน อธิบาย .....

- 9.19 การประเมินผล อธิบาย .....
- 9.20 อื่นๆ อธิบาย .....

10. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 10.1 สามเส้า
- 10.2 การวิเคราะห์เนื้อหา
- 10.3 การวิเคราะห์เชิงพรรณาปริมาณ
- 10.4 การสรุปอุปนัย

11. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล อธิบาย .....

12. ผลการวิจัย/การนำไปใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 12.1 การศึกษา/วิเคราะห์สถานการณ์ อธิบาย .....
- .....
- 12.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/เสริมแรงขับเคลื่อนของพัฒนาองค์กร อธิบาย .....
- .....
- 12.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/เสริมแรงขับเคลื่อนของพัฒนาชุมชน อธิบาย .....
- .....
- 12.4 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม/เสริมแรงขับเคลื่อนของพัฒนาโรงเรียน อธิบาย .....
- .....
- 12.5 ได้คู่มือ/ รูปแบบ/ เกณฑ์จากผลสะท้อนของกรณีศึกษา อธิบาย .....
- .....
- 12.6 การนำเสนอแนวนโยบายเพื่อแก้ไขหรือพัฒนา อธิบาย .....
- .....
- 12.7 ได้กลวิธี กระบวนการ กลยุทธ์ ยุทธศาสตร์และการดำเนินงาน อธิบาย .....
- .....
- 12.8 อื่นๆ อธิบาย .....
- .....

ภาคผนวก ข

รายชื่อวิทยานิพนธ์จำแนกตามมหาวิทยาลัย ระดับ (มหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต) และปีที่พิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับมหาบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	สุภณิตา ยาวะโนภาส	บทบาทของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีในการพัฒนาอาชีพ ในชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร และร้อยเอ็ด	2545
2	เดชา บุญมาสุข	การวิเคราะห์ต้นทุนทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย	2546
3	นันทนุช สัจจวาลัย	กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา หมู่บ้านท่องเที่ยว บ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม	2546
4	ปิยรัตน์ มาร์แต็ง	แนวทางการให้การศึกษาเพื่อความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนรัก เพศเดียวกัน	2546
5	พิชญา เจริญใจ	การนำเสนอบทบาทและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสถาบัน อาชีวศึกษาเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	2546
6	วรวิมล สุภาพ	กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองปุงจา: กรณีศึกษาจังหวัด ลำปาง	2546
7	หทัยรัตน์ เสี่ยงดัง	การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการใช้ ทรัพยากรทางการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่	2546
8	อุทุมพร อินทจักร์	การศึกษาแบบแผนและกระบวนการการเรียนรู้และ การปรับตัวของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาด ย่อมภายใต้โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่	2546
9	ไกรพ วงศ์อมรรัตน์	แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรใน สังคมไทย	2547
10	พรเทพ มนต์รั้วจันทร์	การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร	2547
11	รอนด้า ต้นเสถียร	การศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายสู่การเป็นมหาวิทยาลัย ในกำกับรัฐบาลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	2547
12	จอมทยาสนิต พงษ์เสฐียร	การศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนกับอิทธิพลของ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรณีศึกษากลุ่มอาชีพ หมู่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง	2548
13	ปิยะมาศ ยินดีสุข	การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ	2548

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
14	วรวิฑูมิ เพ็งพันธ์	การวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในฐานะแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	2548
15	พรวัลย์ เบญจรัตน์สิริโชติ	การนำเสนอเกณฑ์การพิจารณาในการจัดระดับหนังสือการ์ตูนที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยในฐานะสื่อการศึกษาสำหรับเยาวชน	2549
16	ไกล่รุ่ง รัตนอมตกุล	การวิเคราะห์นโยบายด้านการศึกษาในมณฑลปัตตานี ระหว่าง พ.ศ. 2449 - 2468	2550
17	ณิชา ฉิมทองดี	แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมสำนักสากลของเยาวชน	2550
18	ทัศนีย์ จันทรอินทร์	วิวัฒนาการของโมโนทัศนศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย	2550
19	ปิยฉัตร เชาวลิต	การศึกษาปัจจัยและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน: พหุกรณีศึกษาวัดพัฒนาดีเด่น	2550
20	ภัทรพร อุตพันธ์	แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมในภาคใต้	2550
21	มุกิตา คงสมปราษฎ์	การศึกษายุทธศาสตร์ของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีส่วนต่อการชำระหนี้ของนิสิตนักศึกษาคีนกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	2550
22	เลิศพร อุดมพงศ์	การนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาเด็กแบบบ้านเป็นฐาน	2550
23	สุริชาติ จงจิตต์	แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพลังงานทางเลือกของชุมชน	2550
24	เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ	แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย: กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ	2551
25	นันท์ปพร สิทธิยา	การศึกษากระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	2551
26	พัชรินทร์ รุจิรานุกูล	การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมนำความรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่แก่นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	2551
27	เก็นศักดิ์ ศรีสวย	การศึกษาสภาพและแนวทางในการส่งเสริมการสืบทอดอาชีพทำนาของลูกชาวนา	2552
28	นันท์ทวุฒิ พิมพ์แพง	การศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	2552
29	สุจิตรา สร้อยแสงจันทร์	การศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษา	2552
30	จุฑารัตน์ ขนอม	แนวทางการจัดสรรงบประมาณตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี สำหรับคนพิการ	2554

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
31	อัญธิกา ชั่งกฤษ	กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น	2554
32	ทวิช มณีพนา	แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในอุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์: กรณีศึกษานิคทอุตสาหกรรมมาบตาพุด	2555
33	ณัฐดี ใจแสงทรัพย์	การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	2556
34	ณัฐปภัสร วรธัญผาสุข	การนำเสนอกระบวนการเสริมพลังชุมชนในการเสริมสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2556
35	ชมพูนุช ลลิตมงคล	กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม	2556
36	ววรรณภา สันป่าแก้ว	แนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พลังงานของเยาวชน	2556
37	เอกภูมิ เจียมวิทย์กุล	การนำเสนอแนวทางในการพัฒนาผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา	2556
38	ปรเมศวร์ ชรอยนุช	แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามแนวคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์	2557
39	นายธนสรณ์ เกตุพุด	การสืบทอดดนตรีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของครุคุษฎี พนมยงค์	2558
40	พัชราภรณ์ ทัทมาลี	แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เวลาว่างของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	2558
41	วังลี เฟ็งไซ	กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	2558
42	วิภาสิริ บุญชูช่วย	แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กพิการ	2558
43	สุคนธ์ทิพย์ รื่นเรใจ	แนวทางการพัฒนากำลังคนระดับอาชีวศึกษาของสาขาอาชีพมัคคุเทศก์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน	2558
44	พัทธนันท์ สมานสุข	การสืบทอดโนราเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาโนรายก ชูบัว	2559
45	วีรภาคย์ ชำศิริพงษ์	แนวทางการศึกษาชุมชนเพื่อการรับมือภัยพิบัติซ้ำซ้อนผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย	2559

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับคณาจารย์

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	สิริชัยชาญ พักจำรูญ	วิวัฒนาการและอนาคตภาพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย	2539
2	ปาน กิมปี	การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อ การพึ่งตนเองของชุมชน	2540
3	วิลาวัลย์ ต้นวัฒนพงษ์	การวิเคราะห์ต้นทุนและทางเลือกในการลดต้นทุนโรงเรียน อาชีวศึกษาเอกชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2540
4	วิมลลักษณ์ ชูชาติ	การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	2540
5	สุจิตรา สุนทรทรัพย์	การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่าและกระบวนการ ถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย: กระบี่กระบอง	2540
6	ชนิษฐา จงพิพัฒนวิณิช	แนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับชุมชนชนบท ของวิทยาลัยการอาชีพในเขตภาคกลาง	2541
7	จันทร์ชลี มาพุทธ	การวิเคราะห์ความสูญเปล่าทางการศึกษาและทางเลือกใน การลดความสูญเปล่าของโปรแกรมวิทยาศาสตร์ศึกษาและ คณิตศาสตร์ศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ	2541
8	วิศนี ศิลตระกูล	การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุง คุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเขตอุตสาหกรรม	2541
9	แสงสุรีย์ ดวงคำน้อย	การวิเคราะห์การกระจายทรัพยากรการเงินเพื่อการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	2541
10	ดลพัฒน์ ยศธร	การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนว พุทธศาสตร์	2542
11	ศักดิ์ชาย เกียรตินาคินทร์	ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติ ต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน	2542
12	ชัยยศ อิมสุวรรณ์	การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	2543
13	ประเสริฐ จรรยาสุภาพ	การพัฒนารูปแบบการกำหนดขนาดโรงเรียนที่เหมาะสม เชิงเศรษฐกิจของโรงเรียนมัธยมศึกษา	2543
14	เยาวดี สุวรรณนาคะ	ผลของกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างพลังที่มีต่อการพัฒนา แกนนำสุขภาพประจำครอบครัว	2543
15	วิวัฒน์ แพร่สิริ	วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการ พัฒนาสังคมไทย	2543
16	อดุลย์ วัชรวิบูลย์	การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชนที่ทำให้ ให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิमान	2543

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
17	คมพล สุวรรณภูมิ	การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้าน การดูแลรักษาสุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของ ชุมชน	2544
18	จรรยาศรี มาดิลกโกวิท	การวิเคราะห์ผลของเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาที่มีต่อ ความเสมอภาคทางการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา	2544
19	นฤมล บุลนิม	การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการถ่ายทอดของครูไทย ในอดีตและปัจจุบัน	2544
20	นิตินันท์ พันทวี	การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อ การพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน	2544
21	สมศรี จินะวงษ์	การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและ การกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบ เศรษฐกิจพอเพียง	2544
22	อนงค์นุช ภูยานนท์	อนาคตภาพบทบาทการพยาบาลเพื่อการพัฒนาการดูแล สุขภาพตนเองของประชาชนในทศวรรษหน้า	2544
23	สาธิต ผลเจริญ	การศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและการนำเสนอแนวทางในการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	2545
24	สุมิตร สุวรรณ	การนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการฝึกศึกษากำลัง พละระดับสัญญาบัตรเพื่อพัฒนานาฏนภาพกองทัพอากาศ ไทย	2545
25	จรีพร กาญจนการุณ	การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่ง เรียนรู้ตลอดชีวิต	2546
26	นิภา ไชยคำริน	การพัฒนาแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเพื่อนำไปสู่ การพัฒนาสุขภาพที่ยั่งยืน	2546
27	บุญทริกา บุลภักดี	ฟังก์ชันการผลิตทางการศึกษาและการจัดสรรทรัพยากรของ โรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร	2546
28	สุริยะ เจียมประชาชนรากร	การวิเคราะห์ผลของนโยบายความเสมอภาคทางการศึกษาที่ มีต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยในช่วงของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-8 (พ.ศ.2530 - 2544)	2546
29	อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร	การนำเสนอรูปแบบการสร้างร่วมมือลักษณะไตรภาคีใน การวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการ ส่งเสริมอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก	2546
30	พรสวรรค์ สุวรรณศรี	การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดมรดกอีสาน	2547
	สุวรรณมา ว่างโสมถน	การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและ ญี่ปุ่น	2547
31	อุทัย ปัญญาโกญ	การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า	2547

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
32	เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	มิติหญิงชายกับกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้หญิง: กรณีศึกษาผู้หญิงที่ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนด้านผู้หญิง	2548
33	วารุณี ศุภบัณฑิต	แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับสถานศึกษาจังหวัดนครนายก: การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยา	2548
34	สัททยา พลปถพี	การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2548
35	สุกัญญา โลจนวิวัฒน์	กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ: กรณีศึกษา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดสงขลา	2548
36	กรภัค ฉายประยูร	การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเสริมพลังอำนาจภาคประชาชนด้านความเป็นประชาธิปไตย	2549
37	จิระ ประทีป	ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนด้านอุตสาหกรรมยางพาราของไทย	2549
38	จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์	นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย	2549
39	ชิตชยางค์ ยมาภัย	ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาตามแนวทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์	2549
40	เพ็ญอรุณ ปรีดีดิลก	การวิเคราะห์ความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรการเงินในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	2549
41	ประไพ ศิวะสิริวิลาศ	การพัฒนารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม	2549
42	ประวีณา ชะลุย	นโยบายการแก้ปัญหาคอร์รัปชันที่ต้องเริ่มจากชุมชนเป็นนโยบายของรัฐ	2549
43	สายสวาท ปัจวิทย์	ทิศทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับโลกทัศน์เกี่ยวกับสันติภาพในพื้นที่ชายแดนสามจังหวัดภาคใต้	2549
44	เสาวภาคย์ วัฒนวิเชียร	การวิเคราะห์อุปสงค์ของการศึกษาหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาตรีในประเทศไทย	2549
45	หทัยรัตน์ ทับพร	ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสืบทอดความเป็นไทยของชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา	2549
46	จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร	การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา	2550
47	ต่อตระกูล อุบลวัตร	การนำเสนอยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในบริบทการเปิดเสรีทางการค้า	2550
48	ธิดารัตน์ โชคสุชาติ	แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของชาวนาในการเกษตรแบบยั่งยืน	2550
49	ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ	การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทนของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์	2550

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
50	นฤเทพ ใจสุทธิ	ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาตามนโยบายการกระจายอำนาจทางการศึกษา	2550
51	พัชรี ดำรงสุนทรชัย	แนวทางการจัดการความรู้เพื่อสุขภาวะชุมชน	2550
52	ประทีป ฉัตรสุภางค์	การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2549	2551
53	พักตร์วิภา โพธิ์ศรี	กระบวนการพัฒนานโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	2551
54	มาลี จิรวัดนานนท์	แนวทางการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว	2551
55	วัชรยุทธ บุญมา	รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขนาดเล็ก	2551
56	นลินรัตน์ รักกุศล	การนำเสนอแนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	2552
57	วรวิมล สุภาพ	การศึกษาอัตลักษณ์และการให้ความหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ทางการศึกษาในสังคมไทย : กรณีศึกษานักเรียนไทยที่ศึกษาโปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อสอบวัดระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย	2552
58	สกาวิรัตน์ ไกรมาก	การวิเคราะห์กระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น	2552
59	อัศวิทย์ เรืองรอง	การวิเคราะห์แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	2552
60	กาญจนา หงษ์รัตน์	การนำเสนอแนวทางการจัดการความรู้ป่าชุมชนเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	2553
61	บังอร ร้อยกรอง	การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม	2553
62	มัทนียา พงศ์สุวรรณ	การนำเสนอแนวทางการสืบทอดพระปรีชาญาณแบบองค์รวมของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	2553
63	มุฮัมมาดอัสมี อาบูบากา	ไตรวิถีแห่งการเรียนรู้: การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	2553
64	สุภาสิณี นุ่มเนียน	กระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยา	2553
65	อภิสิทธิ์ พึ่งพร	การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูง	2553

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
66	อุทุมพร อินทจักร์	การพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2553
67	ดวงกมล บางขวด	การถ่ายทอดบทเพลงไทยสากลประเภทเพลงปลุกใจเพื่อเสริมสร้างสำนึกความรักชาติ	2554
68	ทิพย์วดี เหลืองอ่อน	การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ	2554
69	ปวลักษณ์ สุรัสวดี	การสืบสานภูมิปัญญาของสายสกุลช่างปูนปั้นเพชรบุรี	2554
70	วชิราภรณ์ สังข์ทอง	การพัฒนาแบบการเรียนรู้สำหรับเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน	2554
71	วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์	การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมผู้สร้างสรรค์ทัศนศิลป์เพื่อการดำรงและการสืบต่อวัฒนธรรมการเรียนรู้การสร้างสรรคทัศนศิลป์	2554
72	ศศิรัศม์ วีระไวทยะ	การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	2554
73	สมจินตนา จิรายุกุล	การนำเสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจชุมชน	2554
74	กุสุมา เทพรักษ์	กระบวนการเรียนรู้ผ่านการสร้างสรรค์ละครเพื่อพัฒนาวิถีประชาธิปไตยของเยาวชน	2555
75	ชุตินา เจริญวงศ์	คุณค่าและการสืบทอดจารีตนาฏศิลป์ไทย: การวิเคราะห์เชิงสุนทรียศาสตร์	2555
76	ณัฐ หลักชัยกุล	แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกิจกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	2555
77	ณัฐติกาญจน์ สีเหนียง	การสังเคราะห์ชุดความรู้ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาของชุมชน	2555
78	ธิดารัตน์ วันโพนทอง	การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพลังกลุ่มสตรีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	2555
79	ปฐมภรณ์ ปันอินทร์	กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสำหรับเยาวชนไทยตามแนวคิดตปัญญาศึกษา	2555
80	ประจวบ ทองศรี	การวิเคราะห์แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ	2555
81	ปอรรักษ์ ยอดเนร	กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักการเมืองบนฐานทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	2555
82	พระมหาธีรวัฒน์ พันธุ์ศรี	การนำเสนอรูปแบบการบริหารทรัพยากรการเงินของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	2555
83	รำไพ เกียรติอดิสร	การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กวัย 0-2 ปี	2555

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
84	ศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล	การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ชุมชนในการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน	2555
85	สาระ มีผลกิจ	พระราชดำริและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดำรงรักษา พัฒนาและถ่ายทอดความรู้	2555
86	อัจฉรา ศรีพันธ์	กลยุทธ์การถ่ายโอนความรู้เพื่อปรับปรุงผลผลิตภาพการผลิตสินค้าและบริหารในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์	2555
87	อาทิตยา วงศ์สุวรรณ	คุณค่าและการสืบทอดโอสถิติไทย: วิถีแห่งการพัฒนาสุขภาพองค์รวม	2555
88	อารีรัตน์ ภาคพิศเจริญ	แนวทางการลงทุนการจัดการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาเสริมสร้างความสามารถในการจัดการขยะครัวเรือนขององค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก	2555
89	กัลยา ตากุล	การนำเสนอแนวทางการร่วมมือด้านการศึกษาาระดับทวิภาคีไทย-เวียดนามเพื่อเสริมสร้างความเป็นประชาคมอาเซียน	2556
90	พชรภัทร พิงรำพรรณ	แนวทางการจัดความรู้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน	2556
91	รสรินทร์ อรอมรัตน์	แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์	2556
92	กนกพร ศิริโรจน์	การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	2557
93	จารุวรรณ พวงมาลี	การนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์อาเซียนเพื่อความเป็นประชาคมอาเซียน	2557
94	เปรมใจ วังศิริไพศาล	ทางเลือกนโยบายการศึกษาสำหรับบุตรแรงงานต่างชาตินในประเทศไทยภายใต้บริบทอาเซียน: การวิเคราะห์ตามทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม	2557
95	พรทิพย์ ดิลกานันท์	การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหาร	2557
96	ภัทร ยืนยง	การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาทอนบนของประเทศไทย	2557
97	ภูริวรราช คำอ้ายกาวิน	การนำเสนอกลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับเด็กด้อยโอกาสในการเสริมสร้างการยอมรับเป็นสมาชิกของสังคม	2557

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
98	เรวดี จันทเปรมจิตต์	การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์	2557
99	ศิริลักษณ์ กมลรัตน์	การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนของสถาบันการพลศึกษา ตามแนวคิดยุทธศาสตร์ไตรพลัง	2557
100	ถิรวิมล ธนวิเชียรพาก	แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านที่อยู่อาศัยของผู้บริโภคในชุมชนเมืองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2558
101	พงศ์พันธุ์ คำพรรณ	กลยุทธ์การลงทุนทางการศึกษาเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถกำลังคนวิชาชีพท่องเที่ยวสาขาที่พักของไทย ตามมาตรฐานสมรรถนะอาเซียน	2558
102	พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ	การพัฒนาแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพของนักการเมืองสตรีไทยในระดับท้องถิ่น	2558
103	มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัสซอลิฮียี	การนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของเด็กมุสลิมตามบริบทสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	2558
104	วิธัญญา จงพิพัฒนสุข	การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมความสามารถการจัดการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม	2558
105	สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ	การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียง	2558
106	Socheat Mom	การนำเสนอทางเลือกนโยบายการศึกษาในการเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนของประเทศกัมพูชา	2558
107	สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล	การพัฒนาสุขภาวะผู้ป่วยเรื้อรัง: การศึกษาตามแนวเรื่องเล่าบำบัด	2559
108	อมร เอี่ยมตาล	การนำเสนอแนวทางการสืบทอดอุดมการณ์เพื่อการพัฒนามนุษย์จากเพลงไทยสากลเชิงประวัติศาสตร์สังคม: กรณีศึกษาบทร้องเพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์	2559

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	จินดาพร เกียรติสิน	การรับรู้และความคิดเห็นของคณะกรรมการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจังหวัดตากเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการลดปัญหาการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชน	2556
2	ประภาพร คำเบา	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร: กรณีศึกษา บริษัท ยูนิซัน จำกัด	2556

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
3	ประภาพร ถึกกวย	แนวทางการพัฒนาการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของ อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์	2556
4	วิยดา มิฆเนตร	แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยการมีส่วนร่วมของ พนักงานในองค์การธุรกิจเอกชน: กรณีศึกษา บริษัท ยูนิชั่น จำกัด	2556
5	จรัญดา จันทร์แจ่ม	แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจกสู่เยาวชนของชุมชนไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	2557
6	เฉลิมพล ทรัพย์อุไรรัตน์	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตร ประจำวันของผู้สูงอายุในตำบลห้วยขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	2557
7	ชัชชัย กสิวานิชยกุล	การเสริมสร้างความสุขในการทำงานของพนักงานใน สถาบันอุดมศึกษา: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์	2557
8	ประชากรณ์ ทัพโพธิ์	ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการพัฒนา คุณภาพโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดนครปฐม	2557
9	วรรณวิภา ทวีตั้งตระกูล	ปัจจัยที่มีผลต่ออัตลักษณ์ของนิสิตสาขาวิชาเกษตรและ สิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	2557
10	วรารณ์ ไตรรักษ์ฐาปนุก	แนวทางการพัฒนาการให้บริการในการจดทะเบียนทรัพย์สิน ทางปัญญา	2557
11	ศิธา แก้วเรือง	กลยุทธ์การพัฒนาตลาดร้อยปี สามชุก เพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2557
12	สุขมา ประเทพ	แนวทางการพัฒนาการให้บริการขนส่งสินค้าของห้างหุ้นส่วน จำกัดสิงห์ท่าเรือพัทลุงขนส่ง	2557
13	สุดใจ มอนไช	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมต่อการป้องกันและ ควบคุมไข้เลือดออกของชุมชนบ้านวังไทร ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	2557
14	สุรศักดิ์ รัตนมังสังค์	สภาพปัจจุบันและความคาดหวังของการพัฒนาองค์กรไปสู่ องค์กรแห่งการเรียนรู้ บริษัท เอ็มเค เรสโตรองต์ กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)	2557
15	สุรัสวดี ลีป่อน้อย	ติดตามผลการฝึกอบรมหลักสูตรวิศวกรรมงานทางระดับสูง กรมทางหลวง	2557
16	สุภาภรณ์ เลี้ยงอำนวย	การศึกษาผลการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพใน ระดับท้องถิ่นของจังหวัดนครปฐม	2557
17	อริสรา อินทรขุนทด	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการให้บริการของพนักงาน ระดับปฏิบัติการโรงแรมระดับ 3 ดาว ในเขต กทม.	2557

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
18	กมลฉัตร กลัดแก้ว	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับเจตคติต่ออาชีพเกษตรกรรมของ ยุวเกษตรกรในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี	2558
19	จุฬาลักษณ์ ทิวกระโทก	ปัญหาและความต้องการพัฒนาการประกอบอาชีพปลูกผัก ของเกษตรกร ตำบลบึงบอน อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี	2558
20	ธนวัฒน์ มีจันทร์	ความคิดเห็นของชุมชนต่อผลด้านสังคมและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพญาณี จังหวัดกาญจนบุรี	2558
21	ภพภร สุมาลกันต์	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ ของบุคลากรสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	2558
22	รุ่งฟ้า โต๊ะถม	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคอาหารนอก รั้วโรงเรียนของนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร	2558
23	วนิดา วิศิษฐ์วรารกร	ภาระหนี้สินของข้าราชการหลังนโยบายเงินเดือน พ.ศ. 2556: กรณีศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	2558
24	สุวิชา รักษศรี	การพัฒนาความตระหนักทางสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรม นันทนาการสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	2558
25	กรกวรรณ เล้าอรุณ	บทบาทด้านการผลิตของสตรีภาคการเกษตรที่ส่งผลต่อ พฤติกรรมหนี้สินครัวเรือน	2559
26	กุลณัฐ นาคาคินทร์	ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความต้องการศึกษาต่อของแรงงานไร้ฝีมือ ในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี	2559
27	ณภัทร ทองมั่ง	ภาวะผู้นำของนิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา เกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และ พัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน	2559
28	ณัฐพร แป้นทองคำ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการมีวินัยทางการเงินของนิสิต ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน	2559
29	ทศพล สระทองยอด	ความรู้และทัศนคติของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตไทยทรงดำ ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	2559
30	วเรศษุทธิ์ วงศ์อารีย์	ความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนสวนน้ำผึ้งวิทยา จังหวัดราชบุรี	2559
31	Bounpone Sybounheuang	การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับการเพิ่มสมรรถนะของรัฐ กรแขนงส่วนอากรในเขตภาคกลางของสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว	2559

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
32	Bouthsy Vilaychak	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองของบุคลากรสังกัดกระทรวงภายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	2559

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระดับคุณวุฒิปริญญาตรี

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	กุลธิตา จันทรเจริญ	กลวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษา การดำเนินโครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน	2555
2	วิสุทธิ์ สุขบำรุง	การวิจัยเชิงปฏิบัติการการจัดการความรู้และการพัฒนาชุมชนนักปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ภาครัฐ	2555
3	อภิชาติ ใจอารีย์	การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านพุเตย กาญจนบุรี	2555
4	สุมาลี สบายยิ่ง	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกหลักสูตรเพื่อป้องกันเอสต์ที่มีประสิทธิผลสำหรับเยาวชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา	2556
5	ชนิดา มัททวงกูร	จุดเปลี่ยน จุดยืน และจุดเชื่อมประสานภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านกับระบบสุขภาพชุมชน	2557
6	จันทรตนาพร วงศ์ชัย	ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้สินของนักศึกษา ระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร	2558
7	เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ	ข้อเสนอทางเลือกการจัดการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขทางสังคมในชุมชนจังหวัดชลบุรี	2558
8	นิรันดร์ ยิ่งยวด	องค์ความรู้และวิถีปฏิบัติสู่เกษตรกรรมยั่งยืน: กรณีศึกษาเกษตรผสมผสานกลุ่มน้ำท่าเงินตอนกลาง	2558
9	พรภัทร อินทรวรพัฒน์	ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้สินของนักศึกษา ระดับปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานคร	2558
10	วรชัย ศรฤทธิ์ชิงชัย	การพัฒนาเกณฑ์และการประเมินสถานการณ์ความมั่นคงในระดับจังหวัดด้านการย้ายถิ่นของคนต่างด้าว	2558
11	อรนุช หงษาชาติ	การทำงานหลังเกษียณอายุราชการของบุคลากรสายวิชาการสังกัดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร	2558
12	จามรี ศรีรัตบัลล์	การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาด้านทักษะสังคมเรื่องการถูกกลั่นแกล้งสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย	2559
13	บุษบา ทองอุปการ	แนวทางการใช้ทุนชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี	2559
14	ปิยาภา ศิริเวทิน	การส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของครูผู้สอนภาษาอังกฤษจากโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์	2559

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
15	วจินี จงจิตร	การพัฒนาแบบแผนการสร้างเสริมสุขภาพของครอบครัวรวมแนวพุทธด้วยหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาโรคอ้วนในเด็กวัยเรียน ช่วงชั้นที่ 2	2559
16	อัจฉรา นุตตะโร	ตัวแบบเชิงกระบวนการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพบุคคลในการป้องกันโรคหลอดเลือดหัวใจ	2559

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระดับคุษภูบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	ชญญา อภิบาลกุล	รูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารและการจัดการศึกษาภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา: กรณีศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น	2545
2	กฤตยา แสงวงเจริญ	การทำนายพฤติกรรมรุนแรงของสามีในครอบครัวไทย	2545
3	เสาวมาศ เกื่อนนาดี	การพัฒนาคุณภาพบริการของโรงพยาบาลชุมชน	2545
4	ประจักษ์ บัวผัน	การพัฒนาคุณภาพบริการในหน่วยบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน	2545
5	ชาตรี ศิริสวัสดิ์	การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา: กรณีศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา	2546
6	วิชัย ธัญญาพานิชย์	การพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพบริการการดำเนินคดีที่เป็นการคุ้มครองสิทธิทางแพ่งของประชาชน	2546
7	เนติพงศ์ ธาดูท่าเล	การพัฒนามาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพบริการสถานีตำรวจ	2546
8	กตติกา แสนโกชน์	การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี	2546
9	ศิริ ฮามสุโพธิ์	การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน	2546
10	ภิญโญ นิลจันทร์	การพัฒนาศักยภาพองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อรองรับการกระจายอำนาจทางด้านสาธารณสุข	2546
11	อมร สุวรรณนิมิตร	รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนน่าอยู่	2546
12	เอี่ยมพร ทองกระจาย	บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: การวิเคราะห์และกลยุทธ์ทางเพศมิติ	2546
13	สมจิตต์ ลูประสงค์	บริการสุขภาพจิต: การพัฒนานโยบาย	2546
14	จุฬารณณ์ โสตะ	การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานนโยบายในแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์แห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ	2546
15	ปิยาภรณ์ ศิริภานุมาศ	ปัญหาและแนวทางพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ	2546

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
16	พงษ์ศิริ สวนแก้ว	การวิเคราะห์นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด: การศึกษาการนำแนวทางการใช้พลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติดไปปฏิบัติ	2546
17	ประจักษ์ ผลเรือง	การพัฒนาแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน	2546
18	ภมร ชันธหัตถ์	การพัฒนาประชาธิปไตยและการตรวจสอบโดยประชาชน	2547
19	เรมवल นันทศุภวัฒน์	การพัฒนาแบบการสร้างเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ	2547
20	สมเกียรติ แพทย์คุณ	การพัฒนาแบบการประนอมข้อพิพาทในชั้นตอนการดำเนินการของพนักงานอัยการ	2548
21	สมจิต แคนสีแก้ว	การขับเคลื่อนชุมชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่สังคม	2548
22	ปิยะรัตน์ นิลอัยยกา	การพัฒนาแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจสตรีเพื่อป้องกันโรคมะเร็งปากมดลูก	2548
23	อนุชา นิลประพันธ์	รูปแบบการพัฒนาสุขภาพคนพิการในชนบทจังหวัดขอนแก่น	2548
24	ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ	รูปแบบการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย	2548
25	ไพศาล วรสถิตย์	ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานีอนามัยเป็นศูนย์สุขภาพชุมชน	2548
26	ดาว สมศรีโหม่ง	แนวทางการพัฒนาความร่วมมือกับสถานประกอบการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน	2548
27	ยุทธพล ทวะชาลี	รูปแบบการพัฒนาฝีมือแรงงานสำหรับศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2548
28	มาลี ไชยเสนา	การพัฒนาบทบาทห้องสมุดประชาชนในสังคมความรู้	2549
29	ประชาสรรค์ แสนภักดี	การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ	2549
30	สมคิด ทับทิม	การจัดการขยะด้วยการมีส่วนร่วมของคนเก็บขยะในเขตเมืองของประเทศไทย	2550
31	อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์	การพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนเมือง : กรณีศึกษาเมืองขอนแก่น	2550
32	เสาวภา พรสิริพงษ์	การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้ป่วยเบาหวานโดยชุมชน	2550
33	สร้อย อนุสรณ์ธีรกุล	การพัฒนาบริการอนามัยการเจริญพันธุ์แก่วัยรุ่น	2551
34	ธีระวัชร ภูระธีระ	รูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อความยั่งยืน	2551
35	ธงพล พรหมสาขา ณสกลนคร	การจัดการอุตสาหกรรมชนบทด้วยการส่งต่อการผลิตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย	2551
36	จิรวรรณ แทนวัฒนกุล	การเลี้ยงดูเด็กหรือการทารุณกรรมและปล่อยปละละเลยเด็ก	2552
37	ศักดา ชำคม	แบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ที่ไม่พยายามฆ่าตัวตายซ้ำอีก: กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย	2552

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
38	สุชาดา น้ำใจดี	กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้	2552
39	วันเพ็ญ ปันราช	การพัฒนากระบวนการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน	2552
40	จุฑารัตน์ กัมพลานนท์	แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลชุมชน	2553
41	พรพิมล เอื้ออนันต์	การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	2553
42	กฤษณา สุขบุญญสถิตย์	การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	2554
43	เปรมศักดิ์ เพียยุระ	แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในชนบทอีสาน	2555
44	บุญทวี สอสัมพันธ์	การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนในเมืองวังเวียง สปป. ลาว	2557
45	ประดิษฐ์ นัดทะยาย	การพัฒนาสวัสดิการทางเลือก: กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น	2557
46	ทินวิรัช เตชวัน	รูปแบบการพัฒนาความปลอดภัยทางถนนของท้องถิ่น	2557
47	จิตติวิทย์ พิทักษ์	การออกแบบและพัฒนาชุดสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ที่ส่งเสริมพหุปัญญาทางด้านดนตรี	2557
48	ชนาใจ หมื่นไธสง	ความร่วมมือทางวิชาการไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2535-2544	2558
49	ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง	การจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง	2558
50	บดี ปุษยายนันท์	รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนในจังหวัดขอนแก่น	2558
51	ภัทรกร วีระนาคินทร์	การพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของชุมชนชนบทอีสาน	2559
52	วรรษยา เชื้อจันทิก	การพัฒนาแบบการบริหารจัดการก่อนการเกิดภัยพิบัติอุทกภัยระดับชุมชน	2559

มหาวิทยาลัยบูรพา ระดับมหาบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	จักรกฤษณ์ เรืองเวช	พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี)	2550
2	จามร พงษ์ไพบูลย์	กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา เพลงโหม่งฟาง ของจังหวัดตราด	2550
3	ราตรี กฤษวงค์	การปฏิบัติงานของครูจ้างสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี ตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน	2550

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
4	วาสนา วสิกรณ์	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลเมืองแสนสุขแบบบูรณาการ	2550
5	ศิริกานต์ ทิมย้ายาม	คุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จังหวัดฉะเชิงเทรา	2550
6	ชนกันต์ เหมือนทัพ	ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	2551
7	นัฏธิดา โฉมเฉลา	บทบาทของวิद्यุชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน	2551
8	เนตรนภา บุญเพียร	สภาพและแนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการเรียนการสอนของครู กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดตราด	2552
9	ลม พงสุข	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของคณะกรรมการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมสมบูรณ์ จังหวัดบึงกาฬ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	2552
10	วิชัย นนทการ	การวิเคราะห์ทัศนคติและบทบาทของวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนไทย: กรณีศึกษาวัดไทยลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา	2552
11	อรกัญญา สันติมิตร	การปฏิบัติตนของครูชาวต่างประเทศที่เป็นจริงและความคาดหวังของนักเรียนและครู โรงเรียนเอกชน กรุงเทพมหานคร	2553
12	อรยา เขาวนาธิคม	ผลกระทบของนวนิยายบนอินเทอร์เน็ตที่มีต่อค่านิยมของวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี	2553
13	ยุตติชน บุญเทศ	ความพร้อมในการจัดการศึกษาเพื่อการให้บริการทางการศึกษาแก่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชาในสถานศึกษาตามแนวชายแดน สังกัด สพฐ. จังหวัดอุบลราชธานี	2555
14	อมรเทพ คำเพชร	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานตามความคิดเห็นของพนักงานครูในสถานศึกษาที่ถ่ายโอนสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2555
15	สมภพ จันทน์เงิน	พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องสถาบันบันเทิงกลางคืนของนักศึกษาปริญญาตรีในจังหวัดชลบุรี	2558
16	สิทธิชัย คูเจริญสิน	การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	2559

มหาวิทยาลัยบูรพา ระดับคุณวุฒิบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	วัลภา พงษ์พันธ์	สภาพ ความต้องการและแนวทางการพัฒนาในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษาระยะของ เขต 1	2548
2	ทัศนีย์ พิศาลรัตน์คุณ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสำเร็จของผู้เรียนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	2551
3	พงษ์เสถียร เหลืองอลงกต	การพัฒนารูปแบบการป้องกันอุบัติเหตุในโรงงานอุตสาหกรรมรีไซเคิลพลาสติกขนาดเล็ก	2551
4	สุพินดา ชัยวิทย์	เพศวิถีของวัยรุ่นหญิง	2551
5	ปิ่นนเรศ กาศอุดม	การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้จากการปฏิบัติของอาจารย์พยาบาล กระทรวงสาธารณสุข	2552
6	วรรณภา พัวเวส	กระบวนการเกณฑ์และฝึกอบรมทหารกองประจำการกองทัพอากาศที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย	2552
7	โกมล จันทวงษ์	การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	2553
8	เฉลิมศรี ขจรวงศ์วัฒนา	การเสริมสร้างการจัดการความรู้เพื่อเป็นชุมชนนักปฏิบัติผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง	2553
9	เฉลิมศรี ราชนาจันทร์	ปรากฏการณ์ชีวิตของเยาวชนผู้เสพยาบ้า	2553
10	ดลใจ ถาวรวงศ์ ตันเจริญ	กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา	2553
11	สุภาชัย สารจรัส	การตั้งครุฑของเด็กหญิงวัยเยาว์: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา	2553
12	เจนจิรา ผลดี	การสมรสข้ามวัฒนธรรม: แนวทางการปรับตัวและผลกระทบต่อสังคมไทย	2554
13	ชฎิล สมรภูมิ	ปัจจัยเชิงสาเหตุและแนวทางป้องกันพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนวัยรุ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2554
14	ศรัณญา ไพรวรรณรัตน์	การศึกษาปัจจัยทำนายและแนวทางการปรับลดพฤติกรรมติดเกมออนไลน์ของวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี	2554
15	สรวดี เฟิงศรีโคตร	รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย	2554
16	อัมพร เรื่องศรี	การพัฒนาแบบแผนการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	2555
17	ประกาย หรัยลอย	การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชากรแฝงกลุ่มผู้ใช้แรงงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร	2555

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
18	ผจงสุข เนียมประดิษฐ์	การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียง	2555
19	วิราวรรณ มุลตรีภักดี	การพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยในบริบทชุมชนภาคอีสาน	2555
20	สมพงษ์ บุญญา	ผลของการใช้กิจกรรมการกระจำงคานิยมต่อการมีวินัยในตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีโครงการเกษตรเพื่อชีวิต	2555
21	ภคพันธ์ ศาลาทอง	การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มคนขับรถบรรทุกแท็กซี่เขตกรุงเทพมหานคร	2556
22	อำนวย บุญศรี	การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู โดยหลักธรรมพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	2556
23	ชัยสิทธิ์ คุณสวัสดิ์	การพัฒนากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมพื้นบ้านในกลุ่มชาวไทยภูเขา อีสานใต้	2557
24	น้ำทิพย์ คำแร่	พฤติกรรมการบริโภคผลลางเขียวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	2557
25	พรทิพย์ สุขอดิศัย	วิถีชีวิตและแนวทางการมีสุขภาพของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียง	2557
26	พิมพ์ดี จันทระโกศล	กระบวนการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียง	2557
27	โรจน์รวี พจน์พัฒนพล	แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร	2557
28	วิทยา วิสูตรเรืองเดช	การปรับตัวของคนพอกทางทะเลเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากอุบัติเหตุ	2557
29	กรกฤษ ตันติจารุภัทร์	พฤติกรรมชานาไทยในการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร	2558
30	กัลยลักษณ์ อยู่เย็น	บทบาทของวัดป่ากับกระบวนการพัฒนาคนและสังคม	2558
31	เกียรติชัย นาคสุขไพบุลย์	ยุทธศาสตร์การจัดการที่ดินของรัฐ อำเภอลำปาง จังหวัดตราด	2558
32	ธนันท์ สิงหเสม	แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่น	2558
33	พวงทอง อินใจ	วิถีชีวิตของนักศึกษาไทยที่ติดเชื่อเอชไอวี/เอดส์	2558
34	ศรีพัทธ์ร์ ปันน้อย	การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สี่เสียวอำเภอลำปาง จังหวัดสมุทรปราการ	2558
35	อรรวรรณ คุณสนอง	การสร้างเสริมพฤติกรรมการทำงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานของผู้ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า	2558
36	อัญชลี เหมชะญาติ	การปรับตัวของแม่วัยรุ่น	2558

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
37	ณัฐวัฒน์ วิเศษสุวรรณ	การพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง: ผลกระทบและแนวทางแก้ไข	2559
38	นัยนา สติยศเสถียร	รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมสำหรับชุมชน	2559
39	โสภิตา ล่อใจ	การเตรียมความพร้อมของทหารเรือที่ปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้	2559

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ระดับมหาบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	กุมารี บุตรศรี	ความคิดเห็นและการปฏิบัติของข้าราชการครู ในจังหวัด กาฬสินธุ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย	2543
2	มลธิรา วงศ์กาวิณ	การจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนใน จังหวัดเชียงราย	2543
3	อารี การ์มี	การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ในอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย	2543
4	เมตตา ภิรมย์ภักดี	การศึกษาการคิดเป็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร	2543
5	กุลชาติ กุลกลางดอน	แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2543
6	ธันนรี สุรเสียงสังข์	แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคกลาง	2543
7	ชวลิต สุภิสงห์	แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคใต้	2543
8	ประวิทย์ ศิริถิรกุล	แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคเหนือ	2543
9	สมพงศ์ พุมดวง	บทบาทของครูในโครงการโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคม ในจังหวัดภาคใต้	2543
10	ทิพาพร ลิขิตกุล	การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2544
11	จารุรัตน์ มังกะโรทัย	การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพวิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ	2544

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
12	ยุพร จานประดับ	ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการการศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร	2544
13	จิรนนท์ เพ็ชรแก้ว	การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการทางการศึกษาเพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาอำเภอ โพธาราม จังหวัดราชบุรี	2544
14	อัญชไม จันทมาศ	ความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีต่อ การจัดการบริการนักศึกษา	2544
15	ศัจธร วัฒนะมงคล	ความรู้ความเข้าใจและเจตคติของผู้เยี่ยมจากสถาบันราชภัฏที่ มีต่อกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	2545
16	รัตนภรณ์ มุกนนท์	การศึกษาปัญหา ความต้องการด้านอาชีพ และแนวทางการ เลือกอาชีพของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น ระดับชั้น มัธยมศึกษา ในโรงเรียนสอนคนตาบอด	2546
17	โสภา สกฤษณ์ดิตรรม	การศึกษาปัญหาการดำเนินงานด้านงานวิชาการของโรงเรียน จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย	2546
18	สุทธิภรณ์ แหยมรักษา	พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน ปลายโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน จังหวัดนครปฐม	2546
19	จกกล เชษฐเจริญรัตน์	การศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน กรุงเทพมหานคร	2546
20	จินดา เมืองสมุทร	พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตาม มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000	2546
21	ธีระพล เพ็ญจันทร์	การสังเคราะห์งานวิจัย: การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนในการจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	2547
22	อัญชิสา ธรรมคุณ	การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตของ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในช่วงปีการศึกษา 2543-2545.	2547
23	ทองผลัด สุทธิบาท	ทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร	2547
24	กชกร ศุภกาญจน์	สภาพปัญหาและรูปแบบการดำเนินการป้องกันปัญหาเสพ ติด สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	2548
25	สร้อย ทรัพย์ประสม	การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร	2549

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
26	อานันท์ ม่วงนอก	การศึกษาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง และโรงเรียนสาธิตพิบูลบำเพ็ญ มหาวิทยาลัยบูรพา	2549
27	ภิญโญ ฤกษ์เย็น	ความคิดเชิงปรัชญาการศึกษาในวรรณกรรมของเฮอ์มานน์ เฮสเส	2550
28	สายใจ ระดมสุข	พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเพื่อการศึกษาจากหนังสือพิมพ์ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2550
29	ปฐิมาพร ล้อมลาย	การศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาพิเศษเรียนร่วมในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง	2555

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับดุษฎีบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	โกสินทร์ รังสยาพันธ์	การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความสกรกเป็นพิษของสิ่งแวดล้อม	2521
2	ประเทิน มหาพันธ์	การศึกษาเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน	2521
3	วรชัย เยาวปราณี	ยุทธวิธีในการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	2522
4	ทองคุณ หงส์พันธุ์	การวิจัยเพื่อจัดรูปแบบยุทธวิธีการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน	2522
5	กฤษริ คำชาย	การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของวิทยาลัยเอกชนในการพัฒนาประเทศ	2523
6	นพนธ์ สัมมา	จิตลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร	2523
7	ปราโมทย์ เจนการ	การศึกษาอบรมกับความเป็นผู้ประกอบการ	2523
8	เหม ทองชัย	ทัศนคติเชิงเสมอภาคของเยาวชนเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร	2523
9	อรอนงค์ สุวรรณกุล	การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนาตามเนื้อหาของหลักสูตรสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยเปรียบเทียบวิธีสอนแบบใช้ชุดการเรียนการสอนกับไม่ใช้ชุดการเรียนการสอน	2523
10	จำลอง นักพื่อน	จุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 5	2524
11	จารึก ชุกิตติกุล	การวิเคราะห์พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาของนักศึกษาครูและสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม	2524
12	ไพศาล ไกรสิทธิ์	วัฒนธรรมการทำงานของคนไทย	2524
13	วิรัตน์ ไวยกุล	ปัญหาในการประกอบอาชีพครูกับการผลิตครูของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2524

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
14	ดิลก บุญเรืองรอด	การประยุกต์เดลฟายเทคนิคและการโปรแกรมเชิงเส้นตรงในการกำหนดและใช้เกณฑ์ จำนวนบุคลากร อาจารย์ขั้นต่ำ สำหรับการเปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2519 ของวิทยาลัยครู	2525
15	ไมตรี จันทรา	การสร้างรูปแบบการฝึกอบรมนายหนึ่งตะลุงเพื่อการถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน	2525
16	มาณพ ภาชิตวิไลธรรม	การประเมินผลโครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ	2525
17	ชิววัฒน์ นิเจนตร	สภาพเชิงจิต-สังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร	2526
18	รัตนา ประเสริฐสม	การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอนามัยของนักเรียนประถมศึกษา	2526
19	ชลัช จงสืบพันธุ์	การศึกษาลักษณะทางชีวสังคม ลักษณะทางปริบท และลักษณะทางจิตวิสัยของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง	2527
20	ศิริวรรณ เสรีกิติวงศ์	คุณลักษณะและพฤติกรรมการทำงานของพัฒนากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่ชนะการประกวดหมู่บ้านพัฒนาระดับจังหวัดและหมู่บ้านอื่นๆ ในโครงการพัฒนาของกรมการพัฒนาชุมชน	2527
21	นรินทร์ แจ่มจำรัส	ผลของการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายพักแรมที่มีต่อมโนภาพเกี่ยวกับตนของเด็กจากชุมชนแออัด	2527
22	สนิท ยีรงค์	ผลของการจัดการศึกษาภาคบังคับ 4 รูปแบบสำหรับชุมชนชาวเขาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	2527
23	สัญญา จัตตานนท์	การศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอิสระ	2527
24	ชาญชัย อินทรประวัตติ	การใช้กีฬาฟุตบอลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติที่ส่งเสริมความมั่นคงของชาติของเยาวชนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	2528
25	สุวกิจ ศรีปัทมา	การแบ่งความรับผิดชอบและการจัดสรรสิ่งที่จูงใจในการทำงานกลุ่ม	2528
26	โกวิท วงศ์สุรวัฒน์	การศึกษากระบวนการยอมรับเอาการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่จำเป็น อย่างหนึ่งในการรักษาเอกราชของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2414-2464	2529
27	เทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร, สมเด็จพระ.	การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	2529
28	เนาวรัตน์ พลายน้อย	ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น	2529

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
29	สุวัฒน์ เงินฉ่ำ	การศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อจัดสอนวิชาอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก	2529
30	สรรค์ วรอินทร์	การพัฒนาชุดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาระดับความสามารถทางเศรษฐกิจของเยาวชนนอกโรงเรียน	2529
31	สมเกียรติ ขอบผล	การเข้าสู่กำลังแรงงานของบัณฑิตสาขานิติศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ที่สำเร็จ การศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2525 จากมหาวิทยาลัยเปิดในกรุงเทพมหานคร	2529
32	อาคม จันทสุนทร	การศึกษาปัจจัยในโรงเรียนซึ่งเป็นตัวชี้บ่งความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท	2529
33	อุไร แฉล้ม	การศึกษาความเป็นไปได้ในการเปิดวิชาชีพต่าง ๆ ในวิทยาลัยครูยะลา	2529
34	ฮานู ลี	ขมฮาอีลวดงของเกาหลี : การศึกษาวิเคราะห์เชิงปฏิบัติการขององค์ประกอบ ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชนบท	2529
35	บัญชา แก้วส่อง	รูปแบบทางสังคม-จิตวิทยาสำหรับการอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา	2531
36	วีระ จำนงค์ถ้อย	ทัศนคติเกี่ยวกับหมวกกันน็อกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดนครราชสีมา	2531
37	สมศักดิ์ ศัลยกำธร	การประเมินโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ไทย-กัมพูชา จังหวัดปราจีนบุรี	2531
38	มานิตย์ ไชยกิจ	การวิเคราะห์ระบบการวางแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการจัดทำแผนพัฒนาระยะที่ 6 (พ.ศ. 2527-2530)	2532
39	บุญรับ ศักดิ์มณี	การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ	2532
40	วิโรจน์ สารรัตน์	การพัฒนาชุดฝึกด้วยตนเองเรื่องการวางแผนการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา	2532
41	วิสุทธิ์ ราตรี	ปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน	2532
42	ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี	ความแปลกแยกกับพฤติกรรมการทำงานของครูสังกัดกรุงเทพมหานคร	2532
43	สมใจ จิตพิทักษ์	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตภาพการวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	2532
44	อัมพร สุขเกษม	การประเมินโครงการสารคามพัฒนา	2532

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
45	จันทนา นนทิกกร	การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการทำงานโดยวางเป้าหมายสำหรับเยาวชน	2533
46	ศิริพร หิตะศิริ	รูปแบบสำหรับการทำนายและอธิบายการยอมรับกิจกรรมกลุ่มสร้างเสริมคุณภาพของข้าราชการในกองทัพอากาศ	2533
47	นวลละอ อสุภาผล	ผลการฝึกทักษะในการรับวัฒนธรรมที่มีต่อคุณลักษณะของนักเรียนนายร้อยตำรวจ	2534
48	พนมพร ชันธวิไชย	การศึกษากระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการปลูกยางพาราของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2534
49	อุบล เลี้ยววาริน	ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน ในเขตกรุงเทพมหานคร	2534
50	เกตุมณี มากมี	โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบทภาคเหนือ	2536
51	ชนิษฐา กาญจนรังษิณนธ์	โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบในชนบท : กรณีรับจ้างเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป	2536
52	จรรยา เศรษฐบุตร	ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลภายในครอบครัวและอิทธิพลภายนอกครอบครัวต่อค่านิยมทางเพศของวัยรุ่นหญิงในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	2536
53	ไชยพร ตันท์จิตานนท์	การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นในรูปเทศบาล: กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่	2536
54	เปรมสุรีย์ เชื้อมทอง	จิตลักษณะของผู้บริหารและสภาวะการณของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียน	2536
55	พิศมัย จารุจิตติพันธ์	ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจและการศึกษาในเกาะสมุย	2536
56	พีระ รัตตวิจิตร	ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคของครอบครัว : กรณีเทศบาลตำบลมาตาพุด จังหวัดระยอง	2536
57	สาวตรี ลิ้มชัยอรุณเรือง	ปัจจัยที่มีผลต่อการรู้กระบวนการสูงอายุและคุณภาพชีวิต	2536
58	สุวัฒน์ ช่างเหล็ก	ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของหัวหน้าคณะวิชาและสถานการณ์กับประสิทธิผลการบริหารคณะวิชาตามทรรศนะของอาจารย์วิทยาลัยครู	2536
59	สุวัฒน์ ศักดิ์ตรีศูล	การพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	2536
60	อ้อมเดือน สดมณี	ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู	2536
61	ปรีชา ดิลกวุฒิสิทธิ์	การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทรงศานของพระศาสนจักรคาทอลิกในทางที่เอื้อต่อการพัฒนาและการตอบสนองของนักศึกษาวิทยาลัยแสงธรรม	2537

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
62	จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์	การเข้าสู่งานบริการทางเพศแบบแอบแฝงของสตรีที่มี การศึกษาในสถานเริงรมย์กรณีศึกษาคือกเทลเลานจ์ ผับและคาราโอเกะ	2538
63	รักซ้อน รัตน์วิจิตต์เวช	กระบวนการติดเฮโรอีน	2538
64	เลิศชาย ศิริชัย	การสูญเสียที่ดินและการตอบสนองด้านอาชีพของชาวนา: ศึกษากรณีหมู่บ้านภาคกลาง	2538
65	สนิท มณีดุลย์	ผลกระทบของอุตสาหกรรมนาุ้งที่มีต่อความสัมพันธ์ทางการ ผลิตของชุมชนชาวนา: ศึกษากรณีอำเภอหัวไทร จังหวัด นครศรีธรรมราช	2539
66	โชติมา กาญจนกุล	ความรุนแรงในครอบครัว: การศึกษาการทำร้ายร่างกาย ภรรยา	2540
67	นนุช โรจนเลิศ	ตัวแปรที่เป็นเงื่อนไขของความพึงพอใจในงานของข้าราชการ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล: การวิเคราะห์ลิสมเรล	2540
68	ประดิษฐ์ จิระเดชประไพ	การดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนของระบบการแพทย์พื้นบ้าน: ศึกษากรณีการใช้สมุนไพรในจังหวัดพิษณุโลก	2540
69	ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ	การพัฒนากีฬาชาติ: การศึกษาประสิทธิผลของสมาคมกีฬา สมัครเล่นแห่งประเทศไทยกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	2540
70	ผะอบ พวงน้อย	การประเมินโครงการช่างฝึกหัดเทคโนโลยีวิทยาลัยเทคโนโลยี อุตสาหกรรมสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ	2540
71	พรทิพย์ ตั้งไชยวรวงศ์	ปัจจัยทางสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ ทางพุทธิสัย และจิตพิสัยของนักเรียนที่เรียนเก่ง นักเรียนที่ เรียนอ่อน และนักเรียนที่ออกกลางคันในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น กรุงเทพมหานคร	2540
72	สุรัชย์ เทียนขาว	การประเมินความต้องการการศึกษานอกระบบของแรงงาน ภาคเกษตรโดยใช้เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทแบบมี ส่วนร่วม	2540
73	สุทัศน์ ขอบคำ	รูปแบบการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ	2540
74	นิมิตร มั่งมีทรัพย์	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานใน วัยรุ่น	2541
75	สุชาดา รัชชกุล	การตั้งครุฑไม้พื้ประารณาและการตัดสินใจทำแท้ง	2541
76	จิรพรรณ ปุณเกษม	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในการ กำหนดนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษาการร่าง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	2542
77	จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส	โครงสร้างทางสังคมของโรงเรียนกับการแพร่ระบาดของ ยาบ้า: ศึกษากรณีโรงเรียนมัธยมศึกษา	2542

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
78	นิมิตร มั่งมีทรัพย์	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น	2542
79	มรกต ศรีสุข	ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้หญิงในครอบครัวไทย	2542
80	พรปิยะ ชุณหศิริ	ความสัมพันธ์นอกระบบราชการ: ที่มา แบบแผน และการปรับเปลี่ยนแบบแผนความสัมพันธ์นอกระบบในกรมตำรวจ	2542
81	ศิริกาญจน์ โกสุมภ์	การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน	2542
82	อภิชาติ การิกาญจน์	มิติทางสังคมและการเมืองว่าด้วยคุณธรรมของความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาประชาชนของเขตลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	2542
83	ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ	การศึกษาคุณภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวชาวนาไทย: กรณีศึกษาเฉพาะบ้านหนองประดู่ ตำบลหนองชุมพล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	2543
84	นิรนาถ แสงสา	กระบวนการเข้าสู่การใช้ยาบ้าของนักเรียนวัยรุ่น	2543
85	พจณี เทียมศักดิ์	ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน	2543
86	พรพรรณ วีระปรียากูร	การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย	2543
87	พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน	การวิเคราะห์การอยู่รอดของชุมชนในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า	2543
88	พิทักษ์ ศิริวงศ์	การสร้างและการปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและการจินตนาการทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นชาย	2543
89	อรสุดา เจริญรัต	การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย	2543
90	กานดา ตันตพันธ์	การศึกษาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่เพื่อการกระจายอำนาจการบริหารงานวิชาการ ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข	2545
91	จิรศักดิ์ สุขวัฒนา	การสถาปนาความเป็นผู้สูงอายุในสังคมสมัยใหม่	2545
92	ฉัตรวรัญ องค์กรสิงห์	กระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวนา	2545
93	ทศพร มณีศรีขำ	การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์	2545
94	พนารัช ปรีดากรณ์	การสร้างอำนาจอิสระในการแลกเปลี่ยนเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน	2545
95	พรใจ ลีทองอิน	การสถาปนาอำนาจของประชาชนระดับรากหญ้า	2545
96	พิศมัย รัตนโรจน์กุล	ทุนชุมชน: เงื่อนไขในการดำรงชีวิตอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม	2545
97	ศศิธร ศิริประเสริฐกุล	การปิดกั้นผู้หญิงเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ	2545
98	โสมพรรณ ถิ่นว่อง	การก่อรูปการดูแลสุขภาพแบบชีวิต	2545

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
99	อภิชัย ศรีโสภิต	กระบวนการช่วงชิงความหมายของพื้นที่ป่า	2545
100	อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล	การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน	2545
101	อุษณีย์ ธโนศวรรค์	การศึกษาในระบบ: ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน	2545
102	เกตน์นิพา นพพิทักษ์	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของลูกค้าเครื่องกราดภาพ (Digital Scanner)	2547
103	ชาตรี ทองสารี	การสถาปนาการปกครองท้องถิ่นไทยภายใต้อุดมการณ์ของรัฐ	2547
104	นงลักษณ์ จันทาภากุล	นู้ด: ภาพสะท้อนแห่งอำนาจและความรุนแรงบนเรือนร่างผู้หญิง	2547
105	นรินทร์ สังข์รักษา	ถอดรหัสการสาธารณสุขมูลฐานในชุมชนชนบทไทย	2547
106	นเรศน์ วงศ์สุวรรณ	การผลิตเพื่อการค้าในฐานะวาทกรรมในชุมชนชนบทไทย	2547
107	มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ	ปฏิบัติการผนวกรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาในระบบ	2547
108	วัลยา ภูมิภักดีพรรณ	ปฏิบัติการความรุนแรงต่อตัวตนของนักเรียน	2547
109	ศรีชัย พรประชาธรรม	วงศาวทิตยวาทด้วยระบบการศึกษาไทย	2547
110	นภาพค์ คงเศรษฐกุล	การสถาปนาความเป็นอื่นให้คนเก็บขยะ	2549
111	ปฤษฎา ชนสวรรค์	เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพาอาศัย	2549
112	กิตติกร สันคติประภา	การลวนลามทางเพศกะเทย: นัยสำคัญภายใต้วาทกรรมรักต่างเพศ	2550
113	ณัฐกฤต ดิฐวิรุฬห์	ผ้าจก: จากการถักทอในวิถีชีวิตสู่การผลิตเพื่อการค้า	2550
114	นพพร จันทรน้ำชู	หาบเร่แผงลอย: การกลายเป็นอื่นในกระบวนการผลิตพื้นที่เมือง	2550
115	สิระยา สัมมาวาท	ปฏิบัติการสร้างความจริงเรื่องสวयช่อนอายุ	2550
116	จิตติมา เจือไทย	การสร้างอัตลักษณ์แห่งตัวตนของคนพิการ	2551
117	ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์	การต่อรองอัตลักษณ์แห่งตัวตนของคนชรา	2552
118	ปรีชัย ดาวอุดม	การทำให้โรงเรียนกวดวิชาเป็นโครงสร้างที่มีเสถียรภาพในสังคม	2557
119	กัญญาวิร์ แก้วนุ้ย	การสร้างตัวตนคนเป็นพ่อแม่ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยปฏิบัติการคอนเฟสชัน	2559
120	เบญจวรรณ บุญโทแสง	การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ	2559
121	เบญจวรรณ อุปษณาย์	การสร้างตัวตนผู้รู้คิดด้านสิ่งแวดล้อม	2559

มหาวิทยาลัยศิลปากร ระดับมหาบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	ไพจิตร คงแก้ว	บทบาทของหน่วยงานภาครัฐต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดกาญจนบุรี	2548
2	ศราวุฒิ พิทักษ์สิน	ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดราชบุรี	2548
3	นายกรกฎ วงศ์สุวรรณ	การศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยของปราชญ์ชาวบ้านในมหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา	2549
4	นายจิระพันธ์ อ่อนเถื่อน	การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาเพลงอีแซวชุมชนบ้านลาดป้อม ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	2549
5	เนติมา กมลเลิศ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการใช้อินเทอร์เน็ตของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนในเครือข่ายเขตคาเบรียล เขตกรุงเทพมหานคร	2549
6	พิชณุ อภิสมภารโยธิน	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองตามยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรงของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยในจังหวัดนครปฐม	2549
7	ยุวดี เสรีพิทยารัตน์	รูปแบบการจัดการฝึกอบรมในงานเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เป็นทีมสำหรับพนักงานศูนย์บริการลูกค้าบริษัท ทีไอที จำกัด (มหาชน) จังหวัดนครปฐม	2549
8	กรรวิ กั้นเงิน	ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี	2550
9	กระสุรชัย อยู่สาโก	พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมือง ท่าเรือ-พระแท่น อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกาญจนบุรี	2550
10	กิ่งแก้ว มรกฏจินดา	การศึกษาวัฒนธรรมไทยเชิงเพื่อการจัดการเรียนรู้: กรณีศึกษา ณ หมู่บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง และหมู่บ้านลำเอียง ตำบลจินดา อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม	2550
11	กุลภรณ์ หงษ์ทอง	การศึกษาประสิทธิผลของการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีผลต่อการรับรู้และการจูงใจให้นักเรียนสนใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยมหิดล	2550
12	พระมหาเกรียงศักดิ์ วิถีชัย	องค์ประกอบของขวัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	2550

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
13	จิราพร นราศรี	การศึกษาการดำเนินงานการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาเด็กปฐมวัยของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1	2550
14	จุฑามาศ คงสวัสดิ์	การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี	2550
15	ชลาทิพย์ อินทรเสนีย์	การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และคิดสังเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	2550
16	ชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม	การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถีชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	2550
17	ธิดารัตน์ รัฐวิเศษ	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการนำนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไปสู่การปฏิบัติของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนครปฐม	2550
18	ณรัตน์ มุสิกบุญเลิศ	ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการคิดแก้ปัญหาความสามารถในการคิดวิจารณ์ญาณและคุณลักษณะที่เอื้อต่อการวิจัยของนักศึกษาคณะระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยในจังหวัดนครปฐม	2550
19	ณัชชา มณีวงศ์	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเที่ยวสถานบันเทิงกลางคืนของนักศึกษา จังหวัดนครปฐม	2550
20	นารีรัตน์ สนธิเดชกุล	การประเมินผลการดำเนินงานด้านสังคมของศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนประจำจังหวัดนครปฐม	2550
21	บุญมา สามกองหล้า	ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาปฐมวัย กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโรงเรียนเอกชนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1	2550
22	ปิยวรรณ เกาะแก้ว	สภาพการให้บริการการศึกษาและความต้องการของนักศึกษาในการให้บริการการศึกษาของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล	2550
23	พรทิพย์ รุ่มนุ่ม	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการติดอินเทอร์เน็ตของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2	2550
24	พระมหามนตรี ศรีบุญสูง	แนวทางการแผนแม่พระพุทธานุศาสตร์ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2551 - 2560)	2550
25	รัฐพงศ์ สีนวล	การประเมินโครงการรับนักเรียนผู้มีความสามารถพิเศษด้านกีฬา มหาวิทยาลัยศิลปากร	2550
26	วรรณภา พลเดช	องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของประชาคมในชุมชน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม	2550

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
27	วิมลสิริ รุจิภาสพรพงศ์	การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาการทำข้าวหลามในชุมชนพระงาม จังหวัดนครปฐม	2550
28	พระมหาวุฒิชัย เหล่าเลิศ	ผลของคุณภาพชีวิตการทำงานและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครปฐม	2550
29	สามารถ ค้วนเครือ	การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาการบริหารงานคุณภาพและเพิ่มผลผลิตเรื่องการบริหารงานคุณภาพในองค์กร สำหรับนักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) วิทยาลัยเทคนิคโพธาราม จังหวัดราชบุรี	2550
30	สุนทร สากระสันต์	การประเมินโครงการจัดหางานแก่นักเรียน นักศึกษาให้มีรายได้จากอาชีพ ของสำนักงานจัดหางาน จังหวัดนครปฐม	2550
31	สุพรรณิ ชื่นคำ	การศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ เจตคติ การทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้รถหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Computer Mobile Unit)	2550
32	สมเสก เนตรสว่าง	การยอมรับรูปแบบการทำนาปลอดสารพิษของชาวนาไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวนาหมู่ที่ 1 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	2550
33	อรรวรรณ ไตรธาดรี	ความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องเศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปกับวิธีจัดการเรียนรู้แบบปกติ	2550
34	อรสา สร้อยคำ	องค์ประกอบของการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพโรงเรียนเอกชน ในเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 1	2550
35	เอกลักษณ์ ทองเสมียน	การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาน้ำตกเก้าโจน ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	2550
36	ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์	การเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการ กรณีศึกษา: ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐม	2551
37	ณัฐธิมา กองม่วง	ความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องทศนิยมและเศษส่วนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมกับสอนโดยวิธีปกติ	2551

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
38	ทศพร ผลทวีบุญกุล	การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1	2551
39	ธนวรรณ คุ่มครอง	การศึกษาแรงจูงใจและปัญหาที่กระทบต่อความต้องการในการศึกษาต่อเนื่องของข้าราชการสาย ข และสาย ค มหาวิทยาลัยศิลปากร	2551
40	นรรัตน์ชัย อิมสุทธิ	ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	2551
41	พระมหานรินทร์ สุวรรณโชติ	บทบาทหลวงพ่อบุญ เป็น ฐิตคุณโณ กังงานพัฒนาชุมชน	2551
42	พระมหาประจักษ์ พนาลัย	การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของ "หมอเสนาเรื่อน" ในชุมชนชาวไทยทรงดำอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร	2551
43	พิสิทธิ์ศักดิ์ ห้วยหวงษ์ทอง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในจังหวัดนครปฐม	2551
44	ภาวิดา ฉวีวงศ์	การศึกษาความต้องการจำเป็นของผู้ชมการแสดงหุ่นละครเล็กของโรงละครนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)	2551
45	มานิช มาละการ	กระบวนการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน: การสังเคราะห์งานวิจัยและการวิเคราะห์เนื้อหา	2551
46	รางวัล สุชี	ปัจจัยเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีศึกษาจังหวัดนครปฐม	2551
47	วรัญญา สัมศรีทอง	การประเมินความต้องการพัฒนาตนเองของข้าราชการระดับปฏิบัติการของกรมการขนส่งทางบก: กรณีศึกษาสำนักงานขนส่งในภาคกลาง	2551
48	วัชร จารุสาร	การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ฐานศิลปะโดยใช้แนวทางคาร์ล ออร์ฟ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	2551
49	วาทีต อธิศิริเวทย์	พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในประเทศไทย	2551
50	สมอรุรา ไชยสวัสดิ์	พฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาในเขตชุมชนเมือง จังหวัดนครปฐม	2551
51	พระมหาสาคร เจียงวงศ์	ทัศนคติของนักเรียนที่เข้าร่วมในโครงการค่ายพุทธบุตรวัดพระศรีอารย์ จังหวัดราชบุรี	2551
52	สิตา สิทธิธรรณฤทธิ์	การพัฒนาสื่อเสริมทักษะการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันด้วยการตุ้ยนแอนิเมชั่น สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3	2551
53	สุกัญญา กิมเปี่ยม	การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม	2551

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
54	สุพรรณิกา อีรพงษ์ศากร	พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	2551
55	พระมหาสุวุฒิ วรวิทย์พนิต	การศึกษาคุณภาพชีวิตของสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์: กรณีศึกษาสำนักสงฆ์บ่อเงินบ่อทอง	2551
56	พระครูสุธรรมนาถ ศรีศรทอง	การวิเคราะห์บริบทของอนัตตาที่เป็นปัจจัยให้บรรลุนิพพาน: กรณีศึกษาจากพระไตรปิฎก	2551
57	สุภาวดี แก้วลิ้ม	ศักยภาพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครปฐม	2551
58	สุวัชร หวันทา	การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา เขตอุตสาหกรรมกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี	2551
59	หทัย ศรีสิงห์	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกข้าวอินทรีย์ของชาวนา ตามโครงการเกษตรอินทรีย์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	2551
60	อมรรัต วิริยะพงษ์	การศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะที่ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ SMEs ของกลุ่ม OTOP ในจังหวัดนครปฐม	2551
61	อุไรวรรณ ชัลตัน	การศึกษาระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคลากรสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	2551
62	พระมหาเฉลิมพล วิชา	การประเมินผลโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรมค่ายพุทธบุตรสัตรีศรีอารีย์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโศกราม จังหวัดราชบุรี	2552
63	เมอมา ปัญญาพิชญ์	การศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาวนอุทยานเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์	2552
64	ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา	การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม	2552
65	พระธวัชณ์ พรมเลิศ	การศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทของพระวินยธิการในเขตกรุงเทพมหานคร	2552
66	ธนิศร ศรีก๊กเจริญ	การวิเคราะห์คุณค่าของศิลปะหมากrukไทย	2552
67	ธารทิพย์ ชาวผ่องอำไพ	การศึกษาผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อสุขภาวะทางสังคมในชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม	2552
68	พระนิเวศ ปริ้มพราย	การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการทัวร์สุขภาพโรงพยาบาลหลวงพ่เป็น	2552
69	นุจรินทร์ พระภูมิ	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม	2552

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
70	เปรมรัศมี ธรรมรัตน์	การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน: กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	2552
71	พระมหาพินิจ บัวสงค์	กระบวนการทัศนคติความคิดว่าด้วยวิถีพุทธกับกระแสบริโภคนิยม ในสังคมไทย	2552
72	มนต์ภัสสรณ พิพัฒน์เตชากร	ปัจจัยที่เสริมสร้างการมีครอบครัวอยู่ดีมีสุขในจังหวัด นครปฐม	2552
73	ยุทธชัย สกกุลพฤทธิ	การเป็นสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชน: กรณีศึกษาสถาบัน การเงินชุมชน ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม	2552
74	พระมหาหะพิน (อภิชาโย) นาคจินวงษ์	ความตั้งใจกระทำพฤติกรรมของผู้รับบริการพยาบาล/ ตรวจดวงชะตาตามคำแนะนำของโหราจารย์ วัดโคกเขมา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	2552
75	วนิดา แก้วชะอุ่ม	พฤติกรรมการบริโภคอาหารขยะของนักศึกษาระดับปริญญา ตรีในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร	2552
76	วลัยลักษณ์ อริยัสัจจเวคิน	การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: ฝักจุกบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	2552
77	ศรินยา สุริยะฉาย	การประเมินผลความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลบางไทรป่า อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม	2552
78	ศิริมล แซ่เล่า	การพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงานของสำนักทะเบียนธุรกิจนำ เที่ยงและมัคคุเทศน์ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ภายหลังการรับโอนภารกิจ	2552
79	พระครูสังฆรักษ์จรูญ จุ่นติวังษ์	พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2	2552
80	ว่าที่ร้อยตรีสันติ เกตุมณี	ประสิทธิผลการปฏิบัติงานโครงการ อย.น้อย ของนักเรียนใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนครปฐม	2552
81	พระปลัดสุวรรณ์ โกวิท	การศึกษาความคาดหวังของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อบทบาท การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม	2552
82	ธัญจิรา ดวงแก้ว	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศของนักศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี	2553

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
83	ฉันทยาภรณ์ โพธิกาวิณ	กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรีประเภทขลุ่ยและแคน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	2553
84	พัฒนชิตา โยคะนิตย์	ถอดบทเรียนการเรียนรู้สุขภาพชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี	2553
85	พิทักษ์ สุพรรณโณภาพ	กระบวนการทัศนคติและการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านดอนวิเศษ ตำบลห้วยหมอนทอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม	2553
86	วันเพ็ญ เนตรประไพ	การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนมารีย์อุปถัมภ์ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	2553
87	วิชุดพันธ์ ไทยโพธิ์ศรี	การปรับตัวและการดำรงอยู่ของชุมชนลาวโซ่ง กรณีศึกษาบ้านเกาะแรด อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	2553
88	ศศิพิชญ์ นิลไพรัช	การศึกษาพฤติกรรมและการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่นหญิงตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร	2553
89	ศุภร ชินะเกตุ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันยาเสพติดของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี	2553
90	สัมพันธ์ สุกใส	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของกำลังคนในกลุ่มอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในอีก 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2558)	2553
91	สุดจิตร ไทรนิ่มนวล	การบริหารจัดการของโรงเรียนดีเด่น ด้านคุณธรรม จริยธรรม ตามโครงการต้นแบบโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนสุวรรณสุทธารามวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1	2553
92	วาสนา มะลินิน	การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนบ้านหัวอ่าว อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	2553
93	พระมหาอนุชา ทองทา	ความรู้และพฤติกรรมในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	2553
94	อภิวัฒน์ วัชรารักษ์	แนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษา คลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม	2553
95	กษมาพร พวงประยงค์	แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ จังหวัดสมุทรปราการ	2554
96	กิริณา สังข์เสวก	การประเมินโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลกรณีศึกษา โรงเรียนอนุบาลนครปฐม	2554

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
97	ภาวิณี นิลน้ำค้าง	การศึกษาแบบแผนพฤติกรรมกรรมการกระทำรุนแรงในครอบครัว กรณีสามีทำร้ายร่างกายภรรยา	2554
98	ประภัสสร แจ้จโปธิ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา ตลาด 100 ปี สามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี	2554
99	พุทธินันท์ พินศิริกุล	ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้บริการทางการแพทย์แผน ไทยประเภทการนวดไทยของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์	2554
100	รพีพรรณ บำรุง	การศึกษาความต้องการจำเป็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาท ของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม	2554
101	พระรุ่งธรรม คุ่มกระตีก	การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการในการ พัฒนาตลาดริมน้ำวัดดอนหวายของนักท่องเที่ยวชาวไทย	2554
102	พระวิรัช เอี่ยมศรีดี	การประเมินความพึงพอใจจำเป็นในการบริหารงานที่ดีตาม หลักธรรมาภิบาลของครูและบุคลากรของสถานศึกษาระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม	2554
103	สุนณา เลียบทวี	การเจริญวิปัสสนาตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 ที่ส่งผลต่อการ พัฒนาทางด้านพฤติกรรมและอารมณ์ของมนุษย์: กรณีศึกษา หลักสูตรวิปัสสนาเบื้องต้น ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	2554
104	พระสุรสีห์ รักประเทศ	การขีดเส้นทางสังคมของผู้รับศิลปกรรมดี กรณีศึกษา: เกตุมดี ศรีวราราม ตำบลบางโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร	2554
105	สุรรัตน์ คล้ายสถาพร	ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	2554
106	อรวรรณ คำมาก	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการกระจาย อำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปปฏิบัติใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 6	2554
107	พระมหาอาจริยพงษ์ คำตัน	การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึง ประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัด นครปฐม	2554
108	อิสราภรณ์ ชูช่วง	การศึกษาวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการเข้าร่วมกิจกรรมการ พัฒนาสังคมของชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	2554
109	กิตต์ชูพงษ์ ฉัตรจรรยาศรีสิน	ฮวงจุ้ย: คุณค่าและอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย	2555
110	ณัทพล โดบารมีกุล	ปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อ องค์กรของพนักงานธนาคารธนาชาติ สังกัดสำนักงานภาค กลาง 3	

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
111	ธนพล แสงจันทร์	การเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรณีศึกษา: ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการพุทธมณฑล	2555
112	ปนัดดา ชัยพระคุณ	การประเมินความต้องการจำเป็นในการฝึกปฏิบัติงานอภิบาล ของบัณฑิต วิทยาลัยแสงธรรม	2555
113	มัชฌิมา อุดมศิลป์	แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคกน จังหวัดสมุทรสงคราม	2555
114	ยุพดี ชิดเดือน	ผลการใช้โปรแกรมเพื่อลดความเครียดของเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครปฐม	2555
115	ลักขมี เสือแป้น	ความสำเร็จของการพัฒนากลุ่มอาชีพและความเชื่อมโยงกับ การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มอาชีพสตรีแปรรูป ผลิตภัณฑ์กล้วยน้ำว้า บ้านเขาสะพายแรง ตำบลสนามแย้ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี	2555
116	วรรณภา จิตรภักดิ์	การพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้ สารสนเทศของนักศึกษาหุนวุก: กรณีศึกษาวิทยาลัย ราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล	2555
117	วรรณภา ศิลประเสริฐ	การศึกษาคุณค่าและกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถาน บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	2555
118	วรพจน์ รุ่งอรุณ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายพัฒนาครู คณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติของสำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	2555
119	วัชระ ชัยพันธ์	การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเขาวนอารมณ์ของนักศึกษาระดับ ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร	2555
120	พระวิจิตร ศรีนันท	สภาพการณ์และแนวทางการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล ของบุคลากรสายสนับสนุนทางวิชาการ (สาย ข. ค) มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์	2555
121	สุรศักดิ์ โจถาวร	แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่าง พอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1	2555
122	สุวภัทร ยวงใย	การประเมินโครงการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษา ก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน	2555
123	อทิติยา สมตัว	พฤติกรรมการปลูกข้าวแบบอินทรีย์: กรณีศึกษาชาวนา อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	2555
124	อนงค์สุลักษณ์ ไยล่อ	ดนตรีป๊อปกับพฤติกรรมของวัยรุ่นไทย: กรณีศึกษากลุ่มวัยรุ่น ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร	2555

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
125	ชายชาญ ปฐมกาญจนา	แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	2556
126	พระชุมพล ต้นวัฒนเสรี	ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะของพระสงฆ์ในเขตจังหวัดนครปฐม	2556
127	ณัฐวัฒน์ อังคศิริบุญ	แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผ้าเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการกลุ่มหัตถกรรมผ้า "หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์" จังหวัดเชียงใหม่	2556
128	ณัฐพล วันตา	แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมด้านสุขภาพเพื่อการเฝ้าระวังโรคติดต่อของผู้ลี้ภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านถ้ำหิน ตำบลถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	2556
129	ดลนภา การักษ์	การประเมินโครงการส่งเสริมเด็กที่มีคุณธรรม เข้าศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	2556
130	บัณฑิตจา ชำนาญกิจ	การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กรณีศึกษาป่าชุมชน บ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี	2556
131	บุรียา แต่งพันธ์	การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเผชิญปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์	2556
132	พงษ์ศักดิ์ เห็นตระกูลดี	กระบวนการและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมะขามทอง ชุมชนก้าวหน้าพัฒนา เทศบาลเมืองท่าเรือพระแท่น อำเภอนาทม จังหวัดกาฬสินธุ์	2556
133	วรรณุช สาเกษล	กลยุทธ์การพัฒนาการจัดการความรู้ของสถาบันพัฒนาครูคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) เพื่อรองรับสู่ประชาคมอาเซียน	2556
134	วลัยทิพย์ เปรมทวีธินโชต	การศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษา กับคุณลักษณะด้านจิตอาสาของนิสิตนักศึกษา	2556
135	ศิริินภา ขาวม่วงอำไพ	วิธีปฏิบัติที่ดีและความเชื่อมโยงกับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบฟาร์มสเตย์ กรณีศึกษา: สีนมามะฟาร์มสเตย์ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	2556
136	พระมหาสาโรช รุ่งเรือง	แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร	2556
137	อารีรัตน์ พุทธิรุ่งโรจน์	แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาว่าวไทย	2556
138	ไอยรา สุขภิรมย์	การศึกษาผลกระทบจากการสร้างโรงไฟฟ้าราชบุรีที่มีต่อชุมชน	2556

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
139	กันย์สินี ปัญญาอภิวังค์	ทักษะชีวิตเพื่อการจัดการตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร	2557
140	พระมหาเกริกชัย เรืองไธสง	แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม	2557
141	จิราภรณ์ แก้วมณี	การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี	2557
142	ชนิดดา บุปผามาศ	การประเมินโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8	2557
143	ชลธิชา จุ้ยนาม	พฤติกรรมและผลจากการใช้เครือข่ายทางสังคมออนไลน์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย	2557
144	ญาณิดาพัฒน์ เกสรชัยมงคล	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์	2557
145	ธนวัฒน์ อรุณสุขสว่าง	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	2557
146	ณธายุ ตีบจันทร์	แนวทางการเชื่อมโยงสินค้าโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนด้านเกี่ยวเนื่อง จังหวัดนครราชสีมา	2557
147	ณภาสัณัฐ คงคาร์ตัน	การประเมินความต้องการจำเป็นในการจัดทดสอบวัดมาตรฐานความรู้ภาษาอังกฤษ ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล	2557
148	ณัฐวดี ศิลปศักดิ์ขจร	การศึกษาสภาพการใช้ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาภายใน โรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม	2557
149	พิมพ์ธีรา อายุวัฒน์	การนำนโยบายเมืองไทยแข็งแรงไปสู่การปฏิบัติของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุพรรณบุรี	2557
150	เพ็ญศรี เวชประพันธ์	คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสงขลา	2557
151	รสสุคนธ์ เนาวบุตร	แนวทางการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปาละอู อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	2557
152	ฤทัยรัตน์ แสนศิลา	ปัจจัยด้านการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นพลเมืองอาเซียนของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร	2557

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
153	ลักขณาวัลย์ มหาโชติ	การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการควบคุมน้ำหนักของสมาชิกชมรมแอโรบิก อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	2557
154	วโรชา ทองลาว	การถอดบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการ 9 บวร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน	2557
155	ศิริพร ศิริรัตน์	การประเมินโครงการเบญจวิถีนำทางสรสร้างครอบครัวต้นแบบสายใยรักของศูนย์การเรียนรู้โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว จังหวัดราชบุรี	2557
156	ศิริพร อางปักษา	การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของครูสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนจังหวัดราชบุรี	2557
157	สุรชา บุญรักษา	แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การตลาดเพื่อสร้างการรับรู้คุณค่าขนมไทยในจังหวัดสมุทรสาครตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์	2557
158	อภิสรรา โชติภากรณ์	การประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการเรียนในยุคประชาคมอาเซียนของผู้เรียนโรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร	2557

มหาวิทยาลัยศิลปากร ระดับดุษฎีบัณฑิต

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
1	กาญจนา คุณารักษ์	การพัฒนารูปแบบการป้องกันการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับยาเสพติด: กรณีศึกษาสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน	2555
2	ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ	การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวตลาดน้ำภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	2555
3	ณัฐรดา วงษ์นายะ	การพัฒนาแบบการจัดการความรู้เครือข่ายสื่อเพื่อเด็กและเยาวชนภาคเหนือ	2555
4	บำเพ็ญ ไมตรีโสภณ	ยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนกลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเขตภูมิภาคตะวันตกเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน	2555
5	บุญทิพย์ สุริยวงศ์	การพัฒนาแบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์สำหรับสถาบันการเงินชุมชน	2555
6	กมลชนก ภาคภูมิ	การพัฒนาแบบสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน	2556
7	ขวัญทิพย์ ชินเศรษฐวงศ์	ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ประชาคมอาเซียน	2556

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
8	ณัฐพัชญ์ เอกสิริชัยกุล	รูปแบบการจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจจัดเลี้ยงจังหวัดนครปฐมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์	2556
9	ทิพย์สุดา พุฒจรรย์	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนสลักคอก จังหวัดตราด	2556
10	ธีรังกูร วรบำรุงกุล	การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดตราด	2556
11	รวิภาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม	การพัฒนาแบบการพิพิธภัณฑสถานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน	2556
12	วุฒิชัย อ่องนาวา	รูปแบบการพัฒนามนุษย์ตามกระบวนทัศน์ของพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 2	2556
13	สุพัตรา คงขำ	การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านหนังตะลุงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่น	2556
14	ณัฐสิรินทร์ หลิมวิรัตน์	การพัฒนายุทธศาสตร์การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินเพื่อรองรับการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	2557
15	จำสืบเอกทรงยศ สาโรจน์	การพัฒนาแบบการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเรือนแพ ลุ่มน้ำสะแกกรัง	2557
16	ทิพย์วรรณ สุขใจวัฒนา	การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สำหรับผู้น้ององค์กรนิสิต/นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2557 - 2566)	2557
17	เทอดเกียรติ วงศาโรจน์	การพัฒนาแบบการสร้างเครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์เพื่อการป้องกันอาชญากรรม	2557
18	เบญจมาศ เมืองเกษม	การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ธรรมาภิบาลความดีเพื่อเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนไทย	2557
19	ผุสดี วัฒนสาคร	ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์	2557
20	พรไทย ศิริสาธิตกิจ	การพัฒนาแบบการปรับตัวของชวานาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	2557
21	พรรณิธิดา เหล่าพวงศักดิ์	การพัฒนาแบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันตก	2557
22	วรานิษฐ์ ลำไย	การพัฒนาแบบการบริหารจัดการที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อพัฒนาชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันตก	2557
23	พระวิเชียร สีหาบุตร	การพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในสังคมนาคต	2557

ที่	ชื่อผู้แต่ง	หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปีที่พิมพ์
24	วิษยานนท์ สุทธิโส	การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครภายใต้บริบทของอาเซียนในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2556 - 2565)	2557
25	ศศิพร ต่ายคำ	การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี	2557
26	สมิทธิรักษ์ จันทร์รักษ์	การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	2557
27	สุนิสา ละวรรณวงษ์	การพัฒนารูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์ของวิสาหกิจชุมชนอัญมณีและเครื่องประดับ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อการแข่งขันทางการค้าสู่ประชาคมอาเซียน	2557